БИБЛИОТЕКА «СЕЛА СРБИЈЕ»

Милосав Миловановић Бољарац

БОЉАРЕ

ВЛАСОТИНАЧКО СЕЛО

Бачка Паланка 2006.

673
908(497.11 Бољаре)

БИБЛИОТЕКА "СЕЛА СРБИЈЕ"

Милосав Миловановић Бољарац

БОЉАРЕ

ВЛАСОТИНАЧКО СЕЛО

Републичка библиотека „Бранко Радичевић"
Власотинце

Библиотеци „Десанка Максимовић"
Власотинце,
М. Миловановић

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
„Десанка Максимовић,
Инв.бр. 673
Сигнатура 908(497.11 Бољаре)

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд
908 (497.11 Бољаре)

МИЛОВАНОВИЋ, Милосав
Бољаре : власотиначко село : Милосав Миловановић Бољарац. – Београд : Завод за социологију развоја села, 2006 (Бачка Паланка : Станишић) . -238 стр. : илустр. ; 21 cm

Ауторова слика. – Тираж 300. – Речник мање познатих речи: стр. 230 – 233. - Подаци о аутору: стр. 239. – Напомене и библиографске референце уз текст. – Библиографија: стр. 225-228.

ISBN 86-902797-5-X

а) Бољаре
COBISS.SR-ID 136531212

Сенима
оца Драгомира, мајке Стамене,
деде Глигорија и прадеде Милована

РЕЧ НА ПОЧЕТКУ

Књигу о Бољару сам целог живота носио у себи. Једном сам морао да је напишем.

Ма где био, куд год ишао, Бољаре сам нисио у срцу. Оно је било извор мојих мисли и надахнућа. Не могу ни да опишем узбуђење које ме је обузимало када се приликом повратка кући пред мојим погледом откривала панорама села утонула у тишину ноћи обасјана месечином. Као митски јунак Антеј, од Мајчице Завичајне Земље, напајао сам се снаге за нова прегнућа.

Из села сам отишао на школовање још као дечак. Са собом сам једино понео приче, легенде и предања о далеким прецима, које сам слушао од мајке и оца, песме које су испуњавале читав простор у летњим звезданим вечерима и тајанствена веровања, која су као невидљиве силе управљала животима људи.

Своја сећања сам почео да бележим и проверавам 1985. године. Приликом разговора са старијим људима, уочио сам разлике у предањима. Исто тако сам уочио разлике између предања и писаних извора, као и самих извора. То ме је одвело (према условима у којима сам радио) на дуг истраживачки пут, како би се утврдила што је могуће тачнија и потпунија историја села.

А **Бољаре има голему историју**, рече ми један сељанин. Још додаде да не зна да ли ћу моћи да је напишем. Тако ми упути озбиљан изазов.

И ево прошлост села Бољара, која је почела да се заборавља, сачувана је и предата потомцима да се памти и приповеда као у стара времена и преноси будућим генерацијама, јер неко рече... ко је заборавио прошлост, нема ни будућности.

Жеља аутора је да Бољарци прочитају ову књигу, исправе могуће грешке и тако олакшају посао будућем хроничару, јер о Бољару није све написано.

Аутор

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Историја овога краја била је у нашој историографији несхватљиво запостављена. Вук Караџић није боравио у овом крају и за њега је он био"... најнепознатији комад Србије"(1. стр. 2).[1] Пролазили су овуда неки путописци, али нису записали о селу ништа посебно (или аутору није познато). После ослобођења од Турака пролазили су и неки учени Срби, али се нису посебно бавили селом. Јован Цвијић и његови сарадници нису обрадили Бољаре и околна села. Тихомир Ђорђевић је кратко време боравио у Власотинцу, али не и у Бољару. Почетком 20. века, проучавајући говор овога краја, у Бољару је боравио Александар Белић. Други истраживачи као да нису имали у виду резултате његових истраживања.

После Првог светског рата прекинута истраживања нису настављена. Тек покретањем часописа Лесковачки зборник, од стране Народног музеја у Лесковцу 1960. године, бројни сарадници дали су значајан допринос проучавању прошлости овога краја. У Бољару су вршена археолошка истраживања, објављени турски пописи, описани римски и турски путеви и забележене неке легенде и предања. Чињени су напори да се опише унутрашња структура села, померање насеља као и порекло становништва, али су забележени подаци непотпуни и нетачни, те се намеће потреба за њиховом допуном и ревизијом.То је уследило због тога што су се аутори ослањали на традицију која се показала као непоуздана. Због тога су долазили до погрешних закључака, који се преузимају и тако нетачна представа о прошлости села преноси се даље.

Овај посао се не сматра завршеним. Због тога су Српска академија наука и уметности и Универзитет у Нишу 1991. године основали Центар за научна истраживања са седиштем у Нишу. У десет тачака побројани су задаци на којима треба радити: историјске границе Србије у средњем веку, историјска топономастика итд. (2.

---

[1] На крајевима страница дата су имена казивача, извори статистичких података и додатна објашњења. Извори и литература као и преглед карата дати су на крају књиге.

стр. 82). Године 1989. Српска академија наука и уметности покреће послове на писању монографија села.

Први трагови људског живота на простору села Бољара стари су око 3500 година; насеље Словена, односно Срба, старо је око 1500 година; само име села говори о његовом хиљадугодишњем трајању.

Многа племена и народи долазили су, настањивали се и одлазили или нестајали са историјске сцене, остављајући за собом траг у облику материјалне културе и језика, настављајући да живе у сећањима, легендама и предањима.

Укрштале су се овде културе истока и запада, севера и југа. Њихови трагови видљиви су и данас.

Долазили су и одлазили разни освајачи.Село је прелазило из руке једних у руке других. За кратак временски период било је у оквиру више држава; граница се протезала источно од села, па потом западно. Осим државних граница, село се налази и на граници два дијалекта српског језика.

У својој дугој историји село је више пута претварано у згариште, становништво напуштало своја огњишта, одлазило у друге крајеве или расељавано и убијано. Ипак, село се попут Феникса обнављало из пепела.

Од првобитног насеља развила су се и данас постоје два насеља: Бољаре и Манастириште.

Село Бољаре припада крају који је до ослобођења од Турака био познат као Стара Србија. После ослобођења улази у литературу као Нови крајеви да би после Првог светског рата био обележаван као Јужна Србија, а после Другог као Југоисточна Србија. Данас је у оквиру Јабланичког округа.

Карта 1

Окрузи којима је припадало Бољаре: Лесковац, Ниш, Пирот и Врање

Карта 2

Територија општине Власотинце

Слика 1. (слика горе)
Панорама села
У позадини
Бегово брањиште

Слика 2. (слика десно)
Поглед са Корије

Слика 3. (слика доле)
Поглед са Белог Камена

ОПШТИ ПРЕГЛЕД

ГЕОГРАФСКИ ПОЛОЖАЈ. Бољаре лежи у малој котлини североисточно од Власотинца, на десној страни Власине, у њеном доњем току. Управно-административно припада општини Власотинце. Од општинског центра било је удаљано 5 км. У новије време просторни односи су овде знатно измењени: Власотинце се проширило до Манастиришта, Манастириште до Црвеног брега. Манастириште не постоји у регистру насељених места-оно припада месној заједници "Росуља" у Власотинцу. Имајући ово у виду, може се рећи да је Бољаре од Манастиришта, тј. Власотинца удаљено 2 км.

Село је са три стране окружено побрђима планине Крушевице и самом планином, а са четврте обронцима Острозуба. Са западне стране, са југа према северу, уздижу се брежуљци Орловац, Бели камен и Бегово браниште; са северне и североисточне стране благо се спуштају према селу падине поменуте планине, а источно од села уздиже се шумовито узвишење Корија. Даље према југу, са леве стране Власине, стрмо се спуштају у реку падине Острозуба-Страње са врхом Станково.

Источно од села на висоравни дел, налази се село Равни Дел[2], Даље према југу, на острозупским падинама виде се засеоци Равне Горе и Брезовице. Јужно од Бољара, у долини Власине налази се Манастириште, а даље преме северозападу простиру се Власотинце, Шишава, Доња и Горња Ломница. Северно и североисточно, на падинама планине Крушевице нижу се засеоци Црнатова и Крушевице. Између Ломнице и Црнатова, у вишим пределима планине, види се Црна Бара а између Крушевице и Бољара лежи заселак Крушевице Голема Бара. Њени становници су после Другог светског рата желели да се издвоје као засебно село, али живот је кренуо другим путем. Данас овде има пет-шест кућа. Остали су се иселили.

---

[2] Равни Дел се помиње као спаљено село 1841. године после устанка у овом крају (3. стр. 100). Ј.Трифуновски бележи да је село Р. Дел постало од сточарских станова села Крушевице, пред крај турске владавине (4. стр. 11), али га нема у оквиру општине после 1878. године. Ј. Цвијић га као Равни До убраја у неиспитана насеља као заселак Крушевице (5. стр. 298). Марина Тодоровић наводи постојање трагова из каменог доба и римске грађевине на месту Црквиште. По предању средином 15. века насељавају га досељеници из Тегошнице и Своћа (6. стр. 364).

Село Бољаре налази се на надморској висини 280-300 м. Ј. Трифуновски га убраја села збијеног типа. Куће су збијене поред путева, али у оквиру села има доста обрадивих површина. Две махале су издвојене, због чега га неки аутори сврставају у села разбијеног типа.

КОТЛИНА. Котлина у којој лежи село, представља раван насталу сталним насипањем. Све воде бољарачког, црнатовског, а делимично и црнобарског и крушевичког атара, сливају се у ову котлину. Долина Црнатовка усекла је дубоко своје корито (3-4 м), па се на пресеку јасно виде слојеви наноса у разним периодима. У Црној Бари протиче кроз изразито еродиван терен, тако да за време провала облака засипа котлину разноврсним материјалом. Половина котлине представља нанос Црнатовке и Умнице. У првој фази формирања рељефа долази до издизања тла и одвајања побрђа од планинске масе, услед чега долази до појаве раседа. У другој фази у раседлине продире вода Панонског мора. У трећој фази долази до повлачења воде и формирања рељефа, какав је отприлике данас. У формирању котлине реке су имале знатан утицај. Та фаза траје и данас (7. стр. 221).

Котлине централне области биле су у плиоцену језера чије је дно састављено од језерских наслага. Котлина је била залив лесковачког језера, а оно залив Панонског мора. У тој фази данашњих долина и потока није било јер је језерски ниво допирао до 850 м апсолутне висине (7. стр. 221). Значи да се врх планине Крушевице издизао изнад језерског нивоа као острво. Опадањем језера формирају се језерске терасе од којих је највиша зараван Грохот (Грот) са висином 840 м, формирана у Црној Бари (4. стр. 8). Повлачењем воде језера формирају се речни токови око којих се таложе наслаге шљунка, песка и честица земље.Тако формиран рељеф састоји се из три нивоа: раван котлине погодан за пољопривреду, сунчана побрђа на којима успева винова лоза и шумовита побрђа са пашњацима, што је пружало повољне услове за развој сточарства.

На брежуљкастим теренима виногорја наталожена је смоница разне боје са обиљем фино обликованих каменчића беле, жуте, плаве и крем-боје, прошараних разнобојним пругама.

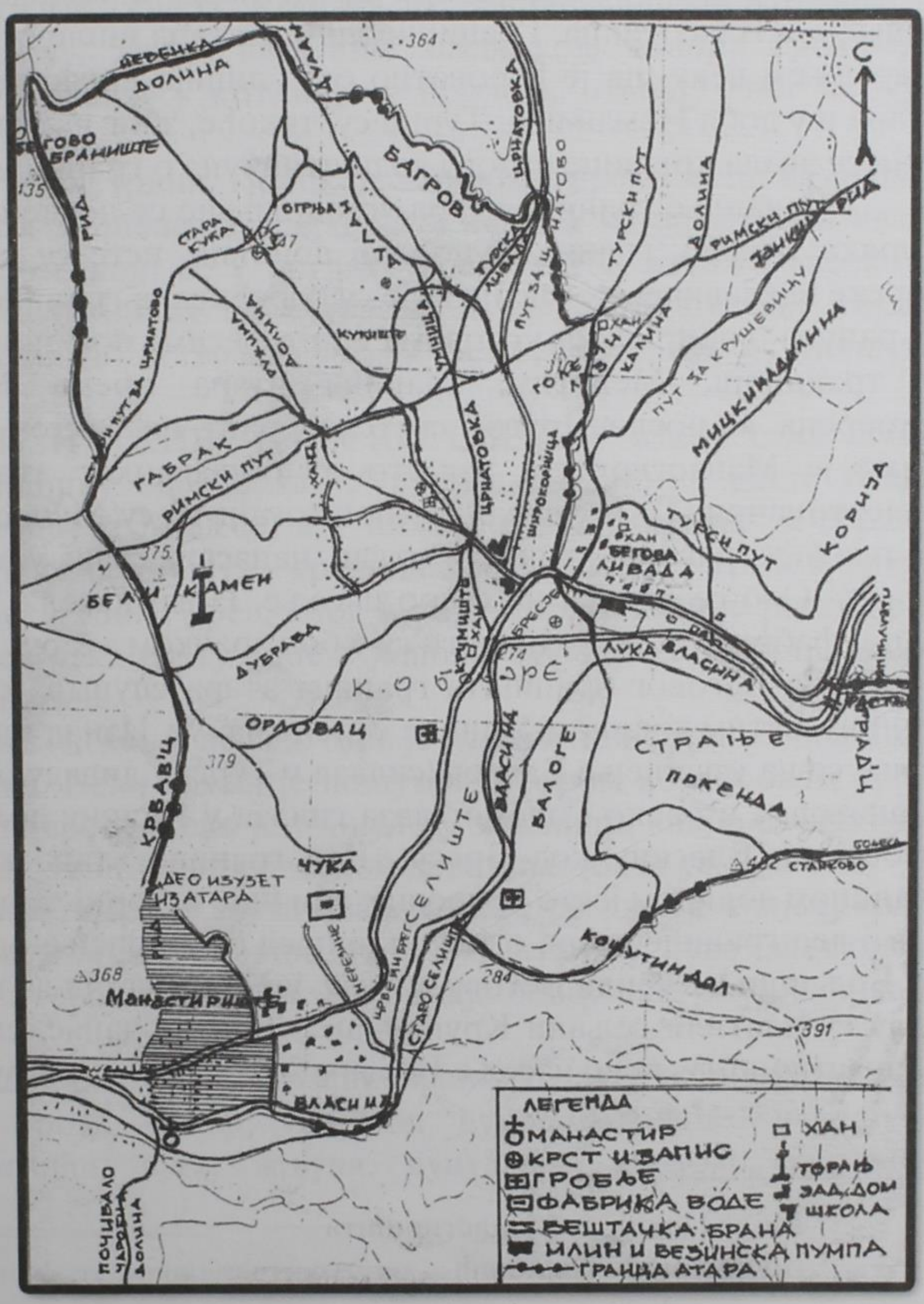
У грађи земљишта околних узвишења извесног учешћа имале су "вулканске стене" (8) [3], што се на терену, где је вода испрала танак површински слој, уочава у виду беличастих површина: Бели камен, Бели брег, Крс.

---

[3] Аутор је пропустио да забележи стрнице неких извора.

Планине Крушевицу (н. в. 913 м) и Острозуб (н. в. 1540 м) раздваја ток Власине.Обе планине су део најстаријег балканског копна тз. Родопске планине, састављене од трошних стена кристаластих шкриљаца, подложних распадању. Тако се у подножју Страња у току године стварају многобројне сипаре које Власина за време поплава односи даље. Испирање и одношење ствара бразде и вододерине-**пузаљке**, које се користе за спуштање стабала за време сече шуме.

Бољаре лежи у дну котлине, отуда се у изворима помиње као Бољарин Дол и Бољарски До (до-мала равница поред реке). Виши део котлине пружа се од Големог лаза до Крушевице и представља језерску терасу кроз коју је река Калина долина усекла своје корито.

Карта 3
Сеоски атар

СЕОСКИ АТАР. Атар села састоји се из два дела: заједничке неподељене површине са правом заједничког коришћења и обрадивог земљишта у својини индивидуалних породица. По укупној површини земљишта Бољаре има мали атар.

Атар села окружен је атарима Власотинца, Црнатова, Крушевице, Равног Дела и Брезовице. Границе атара су природне лако уочљиве и историјске.

Најудаљенија тачка атара у односу на село налази се северозападно од села на узвишењу Бегово брањиште. Одатле се према југу спушта косом преко Рида према Белом камену, пресеца Бели камен између Бољара и Власотинца и преко заравни Крвав'ц и узвишења Рид, спушта у Манастириште - у Власину.

Овај део границе атара представља и вододелницу између Бољара и Власотинца. Граничне линије атара ишле су дуж развођа и у средњем веку, па је вероватно ова линија представљала границу атара и у доба Немањића. Турци су, такође, због наплаћивања глобе, која се звала крвнина, строго водили рачуна о границама атара.

Данашње границе атара установљене су после ослобођења од Турака 1884/85. године и, по свој прилици, исте су као и за време турске владавине. Комисије које су одређивале границе атара водиле су рачуна о природним условима и интересима појединих насеља, као и традицији. Међутим, граница атара према Манастиришту померена је после Другог светског рата на захтев Манастираца, чиме је Манастириште изузето из бољарачког атара и ушло у власотиначки. То је уследило због тога што су Манастирци морали да плаћају травнину, како би могли напасати стада у власотиначком атару.[4] Ово се одниси на старо насеље. Ново насеље и викенд зона као и фабрика воде подигнути су у бољарачком атару.

Са Беговог брањишта граница атара спушта се у Невенкину долину, затим долином Умнице скреће на југ. Изнад махале Шулејци пење се на узвишење Багров, силази у Турску ливаду, прелази преко Црнатовке и преко Големог лаза силази у Калину долину и са њом избија на Власину код Бресја. Део границе атара који се пружа Калином долином јесте природна, али није историјска граница атара. Овај део границе атара одређен је пред ослобођење од Турака, када су Бољарци изгубили Бегову ливаду, јер нису хтели да плате крвнину коју су платили сељани Крушевице.[5] Тако је данас, слично као и у Манастиришту, ново насеље Бољара подигнуто у атару Крушевице.

---

[4] Миле Цекић из Манастиришта

[5] Добривоје Михајловић

Граница даље иде узводно Власином до ушћа Раставнице. Из њене клисуре пење се на планинску косу Бољесе, скреће према западу и преко Станкова, Пркенде и Кошутиног дола силази у Старо селиште. Одатле иде низводно Власином и спаја се са другим крајем.

КЛИМАТСКИ УСЛОВИ. У котлини влада умерено-континентална клима са жупским обележјима. Зиме су умерено хладне, а лета топла. Плодно земљиште и повољна клима условили су насељавање котлине још у бронзано доба. Годишња доба поступно прелазе једно у друго. Најтоплији је јули. Песак поред Власине се ужари да се по њему не може ходати. Јануар је најхладнији. Најјачи ветрови дувају у јануару и фебруару, а најслабији у септембру и октобру. Зими хладне ваздушне масе допиру са истока и севера. Кошава из Заплања преко Крушевице допире у котлину. Топле ваздушне масе, које допиру долином Власине са југозапада у котлину, у пролеће отапају снег и буде природу.

Село је у заветрини. Понекад, нарочито преко лета, ваздушне масе различитог степена загрејаности, наглим мешањем изазивају ковитлац ваздуха, који се у вртлогу попут стуба издиже високо у небо, витлајући прашину по путевима и раскрсницама.Ову појаву народ зове **алишта**[6] и везана је за нека веровања из области сујеверја.

БИЉНИ И ЖИВОТИЊСКИ СВЕТ. У атару села шуме заузимају површину од 130 ха. У вишим пределима расте буква (венац Крушевице и Бољесе) а у нижим храст (китњак и горун), лужњак, цер и сладун, ситна граница, јасен, багрем, граб и ситна габровина, леска, липа, дрен, глог и разне врсте ситног растиња и папрати. Поред река расту врбе и тополе, поред путева трн, дивља ружа и **козја погача**.

У целини гледано, пејзаж села је измењен последњих деценија двадесетог века. Бели камен је пошумљен бором који у овом крају није самоникла врста. Село је утонуло у зеленило, какво је било, по описима неких путописаца, почетком деветнаестог века.

Од животињског света заступљене су дивље свиње, срне, вукови, лисице, **зајци**, јазавци, творови, пухови**,** куне златице и белице, видре, **терајеж, жељка**, а од змија белоушка, смук, шарка и поскок.

Од птица присутни су фазани, врапци, **славеј**, **синидар**, косови, сојке, сове, дрозд, вране, гаврани, ћукови, грлице, **чеврљуга**, јаребице, детлићи, вуга, **жљуна**, **пупудаљка**, орлови, јастреби,

---

[6] За непознате речи видети речник.

мишари, ветрушке, соко, кобац, водомари, роде, кукавице, ласте и сиве чапље.[7]

Од риба присутне су: клен, кркуша, мрена, скобаљ, бела риба, вретенар и лин. У Раставници има пастрмке.[8]

У атару села расте обиље лековитог биља. Поред, већ свуда присутних маслачка и коприве, по ливадама расте цикорија, русомача, грмотрн, кађун; по влажним теренима барска нана и **раставичје**; по сунчаним падинама виногорја кантарион, љоскавац, медуника, плућњак, урочњак и горушика; по пропланцима се шарене острвца мајчине душице, поред путева и ивица шума црни и бели слез, трњине, купине, **б'з**, шумске јагоде, дивља ружа, жилавлак и здравац. По њивама расте пировина, троскот и камилица; по слоговима петровац и подубица; по прудинама дивизма. Присутан је оман, жалфија, подбел, вранилова трава и друге врсте.[9]

У пролеће, лето и јесен, у кишним периодима, расте обиље печурака. Бољарци раније нису познавали печурке па нису у довољној мери користили ово богатство. Знало се за шампињоне који расту по ливадама, срндак, који расте у јесен по виноградима и неке беле, млечне печурке ниског квалитета, које расту по шумама. Поред ових користили су у свежем стању печурку коју овде зову **синогриз (целогриз**). Захваљујући откупу упознали су и друге, много квалитетније врсте печурака, које користе за своје потребе и продају откупним станицама. То су вргањи, лисичаре, јајчаре, боровњаче, пањеваче и рујнице.[10]

---

[7] Момчило Стојковић, шумар.
[8] Новица Стоилковић
[9] Станислав Миловановић
[10] Никола Миловановић

ЛОКАЛИТЕТИ СА СТРАНИМ ОСНОВАМА. Имена места не означавају само рељефне облике на земљиној површини већ пружају важне историјске информације и претстављају позорницу на којој се одвијала историја села.

По К. Јиричеку насељавањем Словена на Балкан, највеће промене у преименовању локалитета извршене су у Горњој Мезији (9).

По пореклу назива и њиховој старости могу се сврстати у четири слоја. Најстарији слој преузет је од старобалканског романизованог становништва и говори да су осим Срба на овим просторима живели и други народи. Речи, које су преко њих ушле у српски језик већином су латинског порекла. Из византијског периода и преко хришћанства ушли су називи места у чије основе улазе грчке речи. Неки називи места остали су из турског времена. Већину места именовали су преци данашњих Бољараца.

У етимолошком смислу има речи са основама латинског, грчког, турског и српског порекла.

Затечени називи места (или речи за одређене облике на земљиној површини) преузети од старобалканског становништва су: Чука, Пркенда, Тепе, Огрња и Нерезине. Називи места са основама грчког порекла су: Манастириште, Крс, Параспур, -арница, Огрња и (Миро). Турског су порекла називи места Бегово браниште, Бегова ливада, Турска ливада (само придевски део), Корија, Дулан, Рид и Сокак.

Чука (н. в. 379 м). Чука је стрмо брдо. Реч је старобалканског порекла (10). Постоје четири таква узвишења, која се у полукругу пружају од Манастиришта до Бољара. Можда су некада сва била чуке, јер их у горњем делу повезују њиве које се зову Чуке, а добијене су крчењем шуме. Касније су Срби преименовали остала. Узвишење изнад бољарачког гробља именовано је као Орловац. Бољарци и Манастирци мешају називе ова два узвишења иако су она на геодетским картама јасно обележена. Постоји и место Каменита чука. На влашком језику ова реч гласи чока и сачувана је у облику Чокле-мала чука (зараван на узвишењу Град'ц).

Пркенда (н. в. 482 м). Централни локалитет на левој страни Власине је Станково. Његове падине се у полукругу спуштају у Власину као Страње (стрме стране). Висинска падина између Станкова и Страња окренута западу зове се Пркенда. Некада су овде биле њиве, узгајан је кукуруз, пшеница и кромпир. Њени пашњаци

служили су за испашу стоке. Некада су Бољарци овде држали сточарске колибе. Површински слој падине је због растреситог земљишта избраздан вододеринама. Отуда назив места потиче од латинске речи **pro skindo**[11] , што значи избраздана њива. Земљиште је мање плодности, па отуда у лужничком говору Прћендија значи неплодно земљиште. Пркенда се као Страње спушта у Старо селиште – у Власину (11).

Тепе. По схватању Бољараца Тепе је зараван на узвишењу и за сваку такву зараван кажу: "изишао на Тепе".

Нерезине. Реч је српског порекла од нерезиште и значи напуштени виногради (које нико не реже).Тако мисле и Бољарци. Постоји још једно место које се зове Нерезине, а данас би добар део атара могао да се назове тим именом.

С. Георгијевић допушта могућност да је ова реч старобалканског порекла од **nerezium** (у латинском облику). Наводи и облик **nearat**, што значи необрађен (12).

Огрња. Данас су то њиве и виногради. Назив је изведен од латинске речи **ager**, што значи освојена њива дата војницима на коришћење. Познато је да су Римљани ислужене војнике-ветеране насељавали долином Мораве (9. стр.20). Друга варијанта, која се можда наслања на ову, мада је по пореклу речи старија, јесте грчка реч **агрос** , што значи њива, оранице, жупа, а у средњем веку њива или имање ван села (9. стр. 82).

Манстириште. Реч је грчког порекла и значи осамљени стан (13). Са наставком **-иште** значи место где се некада налазио манастир.

Крс' (н. в. 347 м). То је узвишење које се налази се изнад махале Мусинци. Крс' је грчка реч, која је преко немачког ушла у српски језик и означава место на коме је стајао крст као замена за цркву. Оваквих локалитета има више. Најстарији крс', који се памти, стајао је на овом узвишењу. На том месту био је и запис. То је била светиња из 19. века, а по неким сећањима и раније. Ту су се окупљали људи, одатле су полазиле литије у обилазак атара. Памти се да су на овом месту одржаване игранке. Записа више нема а крст је после Првог светског рата премештен у центар села у махалу Ђокинци. После Другог светског рата, у време напуштања традиције, крст је препуштен пропадању. Падом комунизма Бољарци су подигли нови крст на месту Бресје, где је некада стајао запис. Време ће показати који ће назив однети превагу, јер је локалитет Бресје дубоко укорењен у прошлост села.

---

[11] Мишљење аутора

Слика 4. Нови крс’

Миро. Миро-миросано дрво (запис) потиче из грчке митологије. Адониса, грчког бога биља, кога је у хришћанству заменио св. Јован, његов отац је добио у “родоскрвном односу са ћерком Миром”. Отуда Мирово дрво, јер је претворена у дрво. Можда је формирању ове легенде допринела употреба светог уља (миро) за помазање (14. стр. 409 и 416).

Записа има више. Најстарији, који се памти, као што је већ речено, био је на месту Крс’. Запис у центру села био је брест (пречник 1,30). И њега нема. Запис су исекли комунисти и дрва продали.[12] Комунисти кажу да су овим новцем помогли електрификацију села.[13] Прича се да су учесници у овој работи “полудели и ослепели”. Бог овде није био праведан: ослепео је и онај, који је одбио овај посао, иако су га локални партијски моћници предали судији за прекршаје, који га је ослободио.[14]

Запис на месту Дулан, између махала Мусинци и Шулејци, старости преко петстотина година, био је храст. У шупљину његовог стабла деца су се скривала и склањала од кише. Једног хладног дана,

---

[12] Стојан Николић
[13] Лаза Стојановић
[14] Јова Миловановић

деци, која су ту напасала овце, пало је на памет да у шупљину стабла наложе ватру. Сви покушаји да се ватра угаси , пропали су. Данас се место зове Запис.

Запис у Бољарачком гробљу је храст обима 5 м. И он је требало да буде жртвован за "електрификацију села", али из страха да се не оштете надгробна обележја, преживео је. За време ратних деведесетих година 20. века, неко је испод стабла овог храста ископао ћуп злата. Јасно се оцртавао отисак ћупа. По веровању, онај који ископа злато, треба да остави пар златника.Човек, који је потврдио ово веровање, чепркајући по налазишту, пронашао је два златника.

Запис на месту Бресје био је брест. На овом месту стајале су две групе древних брестова. Њихово вековно присуство сачувано је у називу места Бресје.

Широкорница. Широка арница је сложеница од српске речи широка и грчке **арне**, што значи ораница (11). Данас су овде ливаде (и ново насеље), али име говори да су некада биле њиве тј. оранице. Истог порекла је и назив места Арничје-њива на планинској страни.

Параспур. Реч је грчког порекла. Првобитно значење се изгубило. Има више параспура у бољарачком атару. Један је код Невенкине долине, други на Селишту. У тапијама се помиње као Параспуриште тј. место где је некада био параспур. Помиње се и место Распуриште, али његов положај није могао да се одреди, или је место преименовано.

Реч је из византијског периода. К. Јиричек је запазио да се локалитети са овим називом срећу у Источној Србији, која је дуго била под Византијом (9. стр. 285). По С. Новаковићу било је то споредно сејање уз неко друго које је главно. Пареспур-параспор означава земљу коју је велепоседник уступао сељаку за исхрану његове породице, а заузврат сељак је велепоседнику обрађивао његову земљу. Велепоседник, вероватно, није уступао земљу најбољег квалитета, па се отуда за земљиште мање плодности у селу каже-параспурасто. Значење рачи као и облик производње се мењао. Као посебан начин производње, параспур је постојао и у доба Немањића. Обрађиван је **бедбом**. Најамни радници звали су се параспурџије. Изнајмљивани су од Ђурђева до Митрова дана. Неки су тако проводили радни век (15. стр. 5). Турци су овакав облик производње преузели од Немањића (или Византинаца), чиме се и може објаснити континуитет речи од Византије до данас, али се однос између господара и сељака кроз историју мењао. Пред ослобођење Бољарци су сејали параспур господарима њиховим семеном и то свака кућа по 20 ока. У то време као параспур су

обрађиване најбоље њиве, које су отете од сељака. Параспур је обрађиван принудним радом , а сав принос узимао је господар.

Бегово брањиште (н. в. 435 м). Присвојни део изведен је од турске речи бej, српски бег и значи титулу турског великодостојника, војну титулу. Он је био заступник султанове власти. Ј. Трифуновски је забележио да је био турски господар и да је држао поседе од Бољара до Дејана, али не наводи његово име. Бољарци не знају како се звао, мада о њему приповедају анегдоте.[15] (У тужбама око господарлука наведена су њихова имена.)

Именски део **брањиште** (забел, забран) је ограђени део шуме. Временом се значење пренело на сваку шуму.

Бегово брањиште уздиже се северозападно од села. Узвишење доминира околином и има историјски и војно-стратешки значај. Са овог узвишења поглед обухвата читаво Лесковачко поље, планину Кукавицу и читаву панораму острозупских врхова и падина. За освајање овог узвишења водиле су се битке, било је лако бранити га, а тешко освојити. Многе границе кроз историју пружале су се преко овог узвишења.

Бегова ливада. Простире се источно од села, између Калине и Мицкине долине. Данас је на овом простору никло ново насеље. Сећања говоре да се на овом простору окупљала и боравила турска војска, а вероватно и војска Немањића па можда и римске легије. Иако је поред самог села, Бегова ливада припада атару Крушевице. Пред крај турске владавине на ободу Бегове ливаде нађен је убијен човек. По причању Бољараца неко из села је убио човека, који је туда пролазио са натовареним коњем. "Убица је мислио да је преносио сир (као десетак), а био је креч ". Већ је речено да су Бољарци одбили да плате крвнину, коју су платили сељани Крушевице са 17 волова[16] и тако је Бегова ливада пренета у атар Крушевице. На месту погибије подигнуто је надгробно обележје убијеном. Био је то прави крајпуташ. Споменик је у облику крста, што значи да је убијени био Србин. По сећању **споменик је на Мику Рамнаделца**.[17] Место на коме је споменик стајао припадало је неком Равнаделцу по имену Мицко, а убијени је био његов рођак. Споменик је стајао на свом месту до недавно. По казивању једног досељеника споменик је бачен у бунар, који се налазио недалеко одатле. Бољарац, који је купио земљиште од Мицкових потомака

---

[15] Види анегдоту бр. 3
[16] Добривоје Михајловић
[17] Љубомир Цветковић

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
Десанка Максимовић,
Власотинце
Инв.бр. 673
Сигнатура 908(497.11 Бабаре)

каже, да су они, пошто су продали имовину, трактором ишчупали споменик и однели га.[18]

Отприлике у то исто време, на истом месту, догодило се још једно убиство. Та прича изгледа овако: Бољарац Стојан имао је кречану у Беговој ливади (камен кречњак има чак у Заплању). У то време у Беговој ливади постојала је Јанина кафана, која је служила као турски хан. Кафана је "била на Рамнаделци". Прича даље каже да је Стојан у Јанину кафану убио Турчина **с оканицу** и побегао из села са једним братом и два сина. Брат је остао у Шишави а Стојан се са синовима зауставио у Конопници. Три сина Стојанова остала су у Бољару. Његови потомци у Конопници и данас се презивају Стојановићи, а познати су као Бољарчеви.[19]

Постоји још једна прича, која се односи на Стојана и Бегову Ливаду. За време радова на беговој земљи, Турчин је малтретирао раднике. Тада је Стојан убиоТурчина.[20]

Могуће је да се овде ради о једном убиству из кога су сложене три легенде.

На простору Бегове ливаде од 1928. до 1930. године налазило се летовалиште питомаца Војне академије. Прича се да је требало да буде подигнута и касарна као стално седиште војске. Били су изграђени економски објекти и доведена вода. Пошто у атару Бољара нема извора веће издашности питомци су за своје потребе, а и потребе села, довели воду чак из Ливађе.[21] Подигли су три чесме уз десну обалу Калине долине код Бресја. Од тада се овај део насеља, који је био у формирању зове **Чешма**. Чесме су биле врло лепе архитектонике са натписима и оградом.

Ј. Трифуновски бележи да се неки Михајло Пешић из Крушевице жалио краљу Александру и летовалиште је укинуто. Жалили су се и Бољарци. Било како било, војска је отишла а чесме су остале за добробит села и освежење путника.

Корија (н. в. 417 м). На катастарским картама је означена као Стража, али је познатија као Корија. На турском језику **korusu** значи гај, шумарак (16. стр. 179). Корија је, уствари, у турско време, био део узвишења на северној падини.[22] То је прави гај. Касније је назив пренесен на цело узвишење. Стража је на централном делу.[23] То је место на коме су дербенџије чували стражу.

---

[18] Лука Цекић
[19] Стева Стојановић из Конопнице
[20] По казивању Петра Стојковића
[21] Махала Горње Крушевице.
[22] Стојан Митић
[23] Мира Миловановић

Дулан. Дулан се пружа од махале Мусинци до изворишта Умне долине. Према току долине дели се на Доњи и Горњи . У овом крају има више места са називом Дулан и сва су везана за изворе.

Дулан је место где се колективно захвата вода: "Ће идемо ли заједно на Дулан", наводи Брана Митровић (17). У турско време жене нису смеле да иду саме по воду.

Према Шкаљићу Дулан је реч турског порекла од **дунум**, у српском дулум (18). Значење се померило на назив парцеле, њиве, обрадиве земље, до назива веће површине. По Златановићу право значење се изгубило. Уствари то је кладенац ограђен и заштићен плочама (или кладама, одакле потиче и назив), који на једној страни има отвор за истицање воде (19). У руском језику **дуло** је цев топа, у чешком **дул** је кладенац. У македонском та цев се зове **дулька**, а у лужничком говору **дулька** (дулич)је грлић на тестији.

Овако уређен извор у овом крају се зове **шопа-шопка**. Није ли од ове речи изведен назив за брдско становноштво Црне Траве. У том сличају назив би имао значење - људи са извора. Шопа би била српска реч изведена од старословенске речи **сопот**, што значи извор („шумни извор"), слап, канал, у руском језику сопет постало од соп, настало подражавањем звука сип (20).

Сокак је споредна улица, пут, данас су то њиве на излазу из махале Мусинци.

ЛОКАЛИТЕТИ СА СРПСКИМ ОСНОВАМА. Крајем 18. и почетком 19. века у напуштено село стиже нови слој српског становноштва "носећи са собом имена села, краја, потока, планина и река као пуж кућицу", како се сликовито изразио Ј. Цвијић (21. стр. 199). Имена села, планина и река тешко је било променити, јер су била од давнина укорењена на ширем простору. Локалитети са латинским и грчком основама могли су се одржати једино тако што су их Срби преузели од старобалканског становништва.

Имана места са српским основама изведена су од особине земљишта: Бели камен, Бели брег и Црвени брег. Нерезине и Орина означавају напуштено земљиште. Има места са називима биљног порекла: Габрак, Лештак и Дубрава. Неки називи указују на начин како је добијена обрадива површина: Големи лаз, Тршевине и Нерезине. Орловац је именован по орлу, Кошутин дол по кошути. Неки називи означавају начин живота и рада на одређеном ступњу развоја: Пиралиште, Збирштина, Црепуљиште и Топила. Пиралиште је место на долини Црнатовки, где су жене доносиле рубље на прање. Временом се ова реч преобратила у Пиљариште. Збирштина је место где се стока **збирала** на пландовање. Топила су служила за топљење конопље. Имена ових места памте старији

људи, јер се начин живота и привређивања изменио. Валога је валовито земљиште. Језава је место где се вода, приликом изливања Власине из корита зајези. Језеро је мала површина вододржног земљишта. У локалном говору се за обичну баруштину каже језеро.

Нека места и потеси памте се по ранијим власницима: Невенкина и Ружина долина, Милоска њива, Вилипово, Свођанско, Коцаново, Аџиско, Близначко, Мунџиско, Стаменково, Раденково, Илино (од Илијино), Милтаново, Стајково и др.

У локалном говору запажа се преношење имена потока и река на околно земљиште: река Раставница и Река-шуме на њеним странама, Ружина долина и Ружина падина, Невенкина долина и шуме на њеним странама, Долина Црнатовка и Долина земљиште дуж њених обала. Такође се запажа да придевски део прелази у именицу: Невенкина долина-Невенка долина, Милоскина њива - Милоска њива (М'лска њива), а каже се и Маскуњива.

Големи лаз. Лаз је стара српска реч чије се значење изгубило и значи исто што и крчевина. Уместо крчити говорило се требити (22. стр. 193). Реч је и данас у употреби у локалном говору и значи **требити** (чистити). Крчене су шуме у време Немањића и у турско време, ако одобри спахија. На тај начин стицело се право својине. Отуда пословица: Нема очевине без крчевине.

Големи лаз је новијег порекла. Постоји јасно сећање: "Настао је почетком 19. века у време Првог српског устанка. Шума је била толико густа да, кад повучеш павит код Бресје дрма се у Големи лаз", прича Љубомир Цветковић, чији су преци крчили шуму на том месту. Добар део њива на Големом лазу и данас је у њиховом власништву. Међу њивама и данас расту мали гајеви као остаци некадашњих шума. Придевски део големи говори да је било и других лазова на мањим површинама.

Лука. Лука је стара српска реч за земљиште поред реке, ако река протиче поред земљишта у луку. Лука је изгиб, кривина, дуга (20).

Дубрава. Дубрава је увала између Орловца и Белог камена. Именована је по дубу (општесловенска реч значи храст). И данас у Дубрави расте лепа храстова шума. Храст је био посвећен старосрпском богу Перуну.

Габрак. Именован је по габру (граб).

Крчмиште. Место се налази на десној страни Црнатовке код увора у Власину. На том месту се по сећању налазио турски хан-крчма .[24] У тужби против турских господара помиње се да је, између

---

[24] Томислав Стојковић

осталог, од Бољараца отета и једна механа.То је највероватније поменута крчма. Сама реч значи кућа на крчевини.

Свођанско. Налази се изнад старог црнатовског пута где је по једном казивању било прво насеље у 19. веку.[25] Данашњи власници нису пореклом из Свођа, али име говори да су ранији били.

Крвав'ц. Не зна се када је место тако именовано. У тапијама се помиње после ослобођења од Турака а у легендама и раније. Легенда каже да су се на том месту, због слабе видљивости и лошег командовања сукобили делови исте војске. Земља је остала црвена од крви изгинулих војника. Не зна се када се то догодило, као ни то која је војска упитању.[26]

Падиште. Да ли је то мала падина или место где су падале главе, српске или турске?

Багров (Богров, Богоров). Тако се зове узвишење између Умнице и Црнатовке. На црнатовском делу узвишења постоји локалитет Старо село где се некада налазило Црнатово. Недалеко одатле налазе се издвојене махале Црнатова Пајкинци и Вукадиновци.

Бољеса. То је планинска коса и њене падине на левој страни Власине.

СЕЛИШТА И КУЋИШТА. Трагови насеља у атару села Бољара чувају се у називима места: Старо селиште, Селиште, Кућиште и Стара кућа.

У живом народном говору реч селиште означава место где се некада налазило село.

Старо селиште. То је место на левој страни Власине преко пута Црвеног брега. Ту се налазило прво српско насеље на простору села. Остатака од старине на површини земље нема. Ј. Трифуновски наводи да му је неки сељак рекао да су на поменутом месту живели Латини, уз напомену да су Латини појам, који је у српски језик ушао са образовањем тј. да је школског порекла (4. стр. 24). По Ј. Цвијићу то су трачка племена која су била донекле латинизована, а касније словенизирана (21. стр. 105). Казивања Бољараца, која сам забележио, говоре супротно: "Бољаре је било доле у Манастириште", каже Тихомир Стоилковић, и у "Старо селиште", каже Стеван Коцић, који је на својој њиви у Старом селишту ископавао цигле-"ту је била црква". Ово насеље је расељено. М. Тодоровић га под именом Старо село помиње као првобитно насеље за које се "претпоставља да је настало у доба Латина" (6. стр. 355).

---

[25] Стојан Николић
[26] Властимир Стојановић

Узводно од Старог селишта, исто тако на левој страни Власине, откривено је средњовековно гробље. Није ближе одређено из ког је времена (23. стр. 46), али се може претпоставити да је српско. Обичај формирања гробаља везан је код Срба за примање хришћанства (24. стр.12), а по В. Ћоровићу и раније (25. стр.79).

У Шуми Аџиско изнад Старог селишта нађен је топуз. Ово је краљу Александру Карађорђевићу испричао старина Димитрије Пешић када се тридесетих година, пролазећи кроз село, краљ зауставио пред његовом кућом.[27]

Селиште. Налази се преко пута Старог селишта на десној страни Власине.То је друго насеље за које се може тврдити да се звало Бољаре. Остатака од старине на површини земље нема. Ово насеље уништили су Турци.[28]

Стара кућа. Налази изнад старог црнатовског пута. Ту су и Милошеви брестови и Свођанско.

Кућиште. Превој између махала Цветковци и Мусинци зове се Кућиште. То су насеља из 19. века о којима се поуздано зна. По неким сећањима постојало је, пре насељавања предака данашњих Бољараца, насеље на узвишењу Крс. То насеље је уништено, "људи су побегли или су побијени. Неки су на свом имању ископали цигле, неки велики цреп и празан ћуп".[29] Може се претпоставити да је на том месту било насеље пре сеобе 1690. године.

Манастириште. Низводно од Старог селишта, на левој обали Власине, по предању у доба Немањића био је подигнут манастир. Сматра се да је то најстарија богомоља у околини Власотинца, што говори и о старости села. Верује се да је поред манастира била подигнута и школа. Традиција везује овај манастир за Бољаре, Власотинце и Манастириште. Манастир је првобитно припадао селу Бољаре. То је исправно приметио Д. Ђорђевић. Он каже: "Недалеко од Власотинца у селу Бољару постоји Манастириште. Ту је био неки стари манастир и потицао је, вероватно, из средњег века" (26. стр. 251). По М. Тодоровић о "старости села (Бољара) сведочи место Манастириште, где је у средњовековно доба постојао манастир са школом, посвећен Преносу моштију св. Николе (6. стр. 355). Бољаре је изворно име насеља из кога се развило Манастириште. Године 1516. у турским пописима помиње се Власотинце као Влашотинац и манастир крај њега (27), што значи да крај манастира није било

---

[27] Љубомир Цветковић
[28] Бранко Јовчић из Манастиришта
[29] Јова Миловановић

насеља. Бољаре је тада било "празно село", па је манастир приписан Власотинцу.

Остаци манастира откривени су 1936. године приликом подизања бране за електричну централу. Приликом зидања кућа ископаване су цигле, један велики крст и откривени појединачни гробови (4. стр. 14). На основу предања, прота Васа Поповић забележио је имена три калуђера: Зарију, Јеремију и Неофита, који су зверски поубијани од стране Турака. На остацима од зидова откривени су остаци фресака, "које је прота покушавао да очисти " (26. стр.251).

Манастирац Бранко Јовчић, који важи за доброг познаваоца прошлости Манастиришта, каже да се манастирско имање простирало до Беговог браништа. После рушења манастира "подигнута је црква преко пута Сарог селишта, коју су за време Првог светског рата срушили Бугари. Иконе су однели у Ћустендил. Свештеници су спасили део икона и однели у власотиначку и конопничку цркву". Причу о цркви негирао је Манастирац Миле Цекић (рођен 1921. године).

Манастир је био подигнут крај ушћа Манастирског или Брезивичког потока у Власину. У народу је познат као Чаробна долина. Прича се да у Чаробној долини на месту Почивало постоји у стену уклесан мач са натписом на турском језику. Показало се да је то обична чобанска мајсторија. Постоје и друге приче које су плод народне маште. По једном казивању манастир се налазио на десној страни Власине, по другом, на истој страни се налазила ледара, а страна је сунчана. Прича се, такође, да у долини Преодског потока, који се са леве стране Власине слива у Старо селиште, постоји у стену урезан " хитлеров крст ". Може се претпоставити да је и ово дело доконих чобана.

На Почивалу су видни трагови дивљих трагача за златом.

Р. Требјешанин изражава сумњу да је манастир био задужбина Немањића и да је то "само традиција да се нешто припише градитељској руци Немањића. У биографијама се о томе не говори ". Манастир се помиње у турским пописима из 1570. године, када је; такође, припадао Власотинцу (27. стр.378).

Разни су подаци о времену рушења манастира, али је највероватније да је срушен 1690. године за време Велике сеобе Срба. Те године "настаје тотално разарање манастира, прво за одмазду а онда због користи и покретних добара" (27. стр.378).

По казивању Стојана Николића у Беговој ливади се налазила у турско време општина и црква. Овај податак потврдили су још неки Бољарци.

Градац (Град'ц у локалном говору). Налази се узводно од села изнад састава Власине и Раставнице. Видних остатака на површини земље нема. Одговор би могла дати једино археологија. Будући да је градац реч српског порекла, нису ли овде живели бољари од којих потиче име села? У прилог овоме иде место, које у потпуности одговара местима на којима су подизани средњовековни дворци српске властеле (бољара), окружено са две стране рекама, а са треће неприступачном стрмином. Осим тога, одавде иде стари пут левом страном Власине, преко Старог селишта до манастира. Римско насеље и римски пут регистровани су на десној страни Власине. Преко пута овог места, у међуречју Власине и Рставнице (место зв. Павлучине), постојао је турски град.[30] Нису ли, можда Турци срушили **Град'ц** , од чијег материјала су подигли "турски град"? Нису ли ови бољари били ктитори манастира у Манастиришту?

Прича се да је некад неко овде ископао казан са златом.

Гробља и надгробна обележја. На простору села, као што је речено, откривено је средњовековно гробље на левој страни Власине. Прича се да је постојало турско гробље у центру села (махала Гагрице) и неидентификовано гробље код Бресја. Постојање турског гробља би се могао доказати. То би био јасан доказ да су Турци живели у Бољару. Прича да су на том месту налажене "турске паре" није довољан доказ.

Сеоско гробље налази се на улазу у село из правца Власотинца, између Селишта и села. Простире се на падини узвишења Орловац. Због природе терена има издужен облик и окренуто је према североистоку. Поред гробља пролази пут, а недалеко, источно од гробља, протиче Власина. Изнад гробља је храстова шума. Може се претпоставити да је на овом месту било гробље и у средњем веку, у доба насеља Селиште. Најстарији датирани споменик подигнут је 1874. године. То је, уједно, и први споменик који је обрадила вешта рука. Старији споменици у облику крста су са непотпуним и невешто исписаним подацима. Вероватно има и старијих споменика али се они уништавају.

Неки истраживачи бележе да Бољаре има лепо уређено гробље. Овакав утисак стиче се само у пролазу. Када се уђе угробље добија се сасвим друга слика. Настало у скученим условима, због чега су гробови збијени, без икаквог реда, нема стаза тако да се кроз гробље може проћи само преко гробова. Али, највећи проблем бољарачког гробља јесте небрига о надгробним обележјима предака-очигледан пример како се уништава сопствена прошлост, а

---

[30] Андрија Митровић из Р. Дела

надгробна обележја бораца за слободу свога народа завршавају поред пута оборена, поломљена и урасла у траву. Из крша споменика и камења у јарку поред пута, извукао сам споменик борца из првог светског рата који је, по тексту на споменику, нестао негде у Француској 1917. године, а потомци његовог рода га не поменуше. Ко зна колико њих лежи у гробљу, а њихова надгробна обележја поред пута. Због скучености простора потомци се сахрањују у гробове предака. То је, углавном, и разлог због чега се надгробна обележја предака уклањају. Неки се придржавају православног обичаја, кости предака враћају у гроб, споменик усправе или наслоне на нови. Неки споменици су убетонирани дубоко тако да се подаци о покојнику не виде.

Имена бораца, погинулих на далеким ратиштима, уписани су на надгробним обележјима њихових најмилијих. Тако су на споменику Јелене Стојановић уписана имена синова Алексе (умро у логору у Мађарској) и Лазара (погинуо на Церу).

Има доста споменика који својим облицима и богатством ликовног израза привлаче пажњу пролазника. Споменици са краја 19. века су импозантни по величини, у облику разуђеног крста са уписаним крстом. У централном делу је, такође урезан крст са иницијалима на грчком језику **'ИС 'ХР 'НИ 'КА**[31] (Исус Христос победник). Текстови на најстаријим споменицима обично почињу са "**ЗДЇЕ ПОЧИВАЕТ**". Крајем 19. и почетком 20. века споменици се украшавају симболима у облику птица у лету. У првој половини 20. века подижу се споменици изузетне архитектонике, чији је централни део, где су уписани подаци о покојнику, заштићен венцем лукова и увијеним полустубовима са капителима.Средином 20. века подижу се споменици једноставних облика са вегетабилним крстом, окруженим венцем са биљним орнаментима. Два гроба су покривена надгробним плочама, што ствара утисак каменог саркофага.

Сви споменици су дело вештих руку мајстора из Дејана (Камењари).

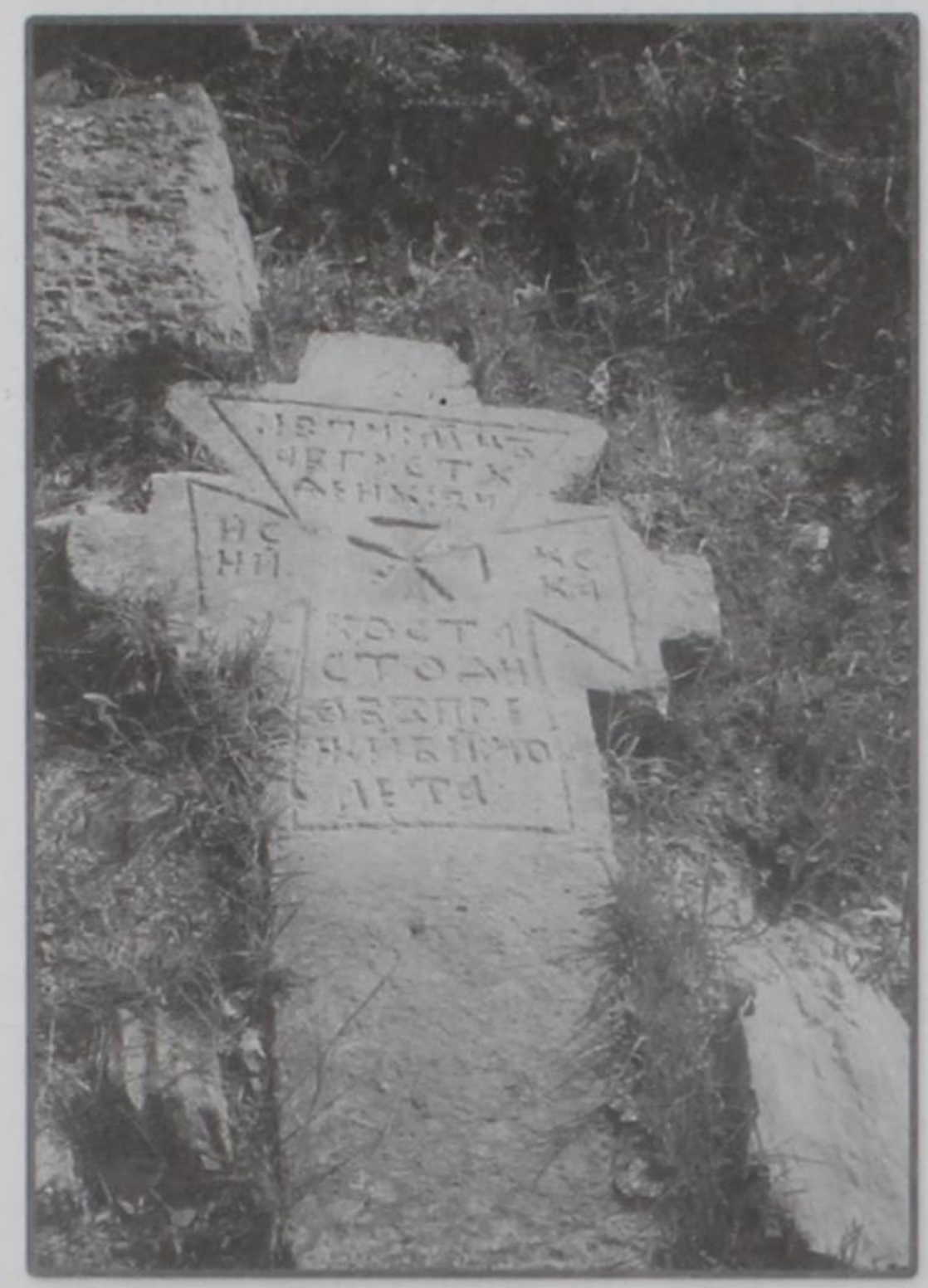
У последње време подижу се импозантни мермерни споменици модерних облика. Штета ће бити ако и они једног дана заврше поред пута поломљени.

У гробљу стоји недовршена капела.

У бољарачко гробље сахрањивани су и Манастирци. После Другог светског рата формирали су своје гробље, али досељеници и данас сахрањују своје покојнике у бољарачко гробље, јер им је ближе и приступачније.

---

[31] Апостроф је замена за титлу

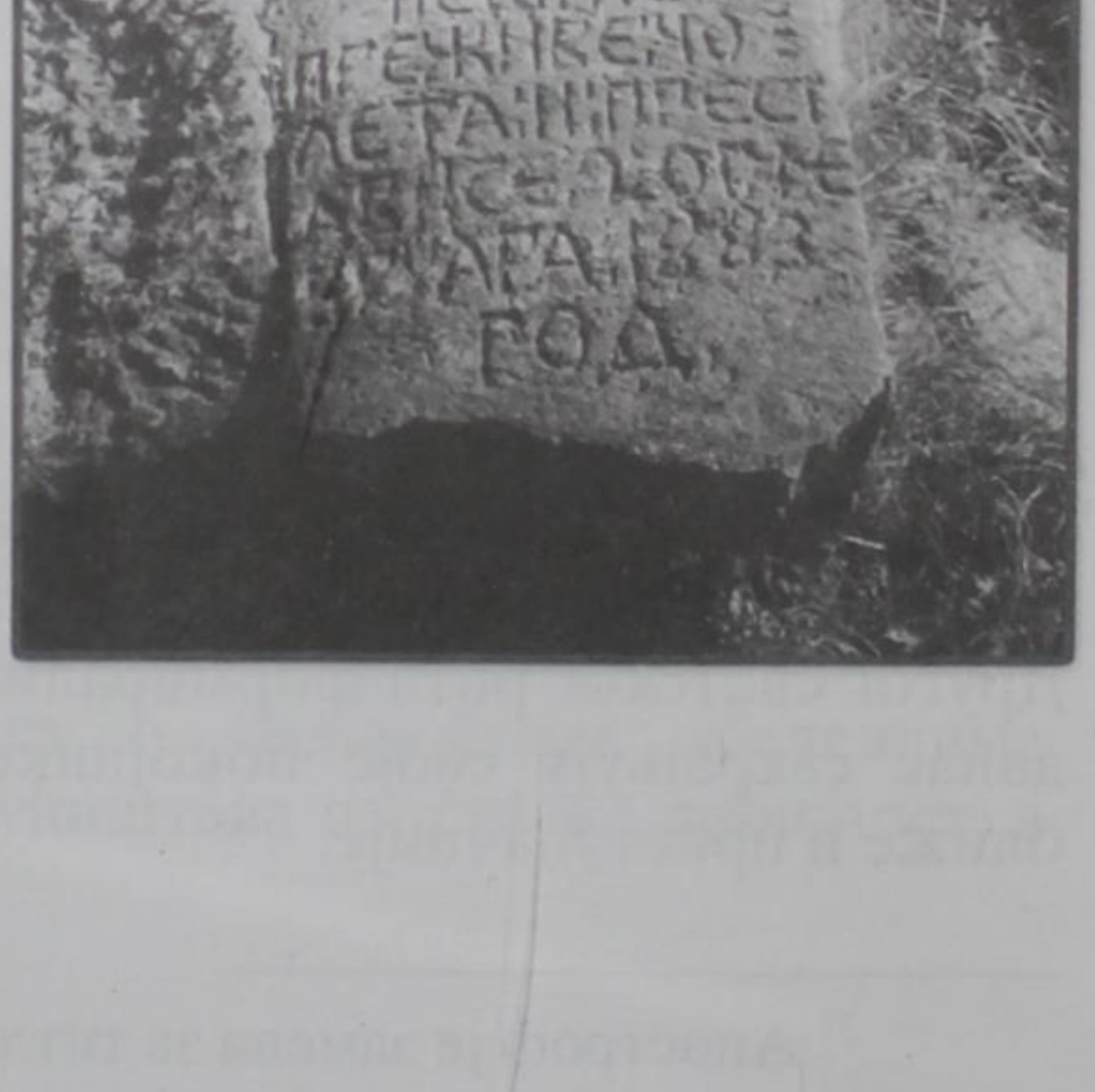

Слика 5. (горе лево)
Споменик Кости Стојановом,
умро 1874. г. у време егзархије

Слика 6. (доле лево)
Гомила поломљених споменика
и споменик Стојку Јовићу

Слика 7. (десно)
Споменик Богдану Пешићу,
умро 1883. г.

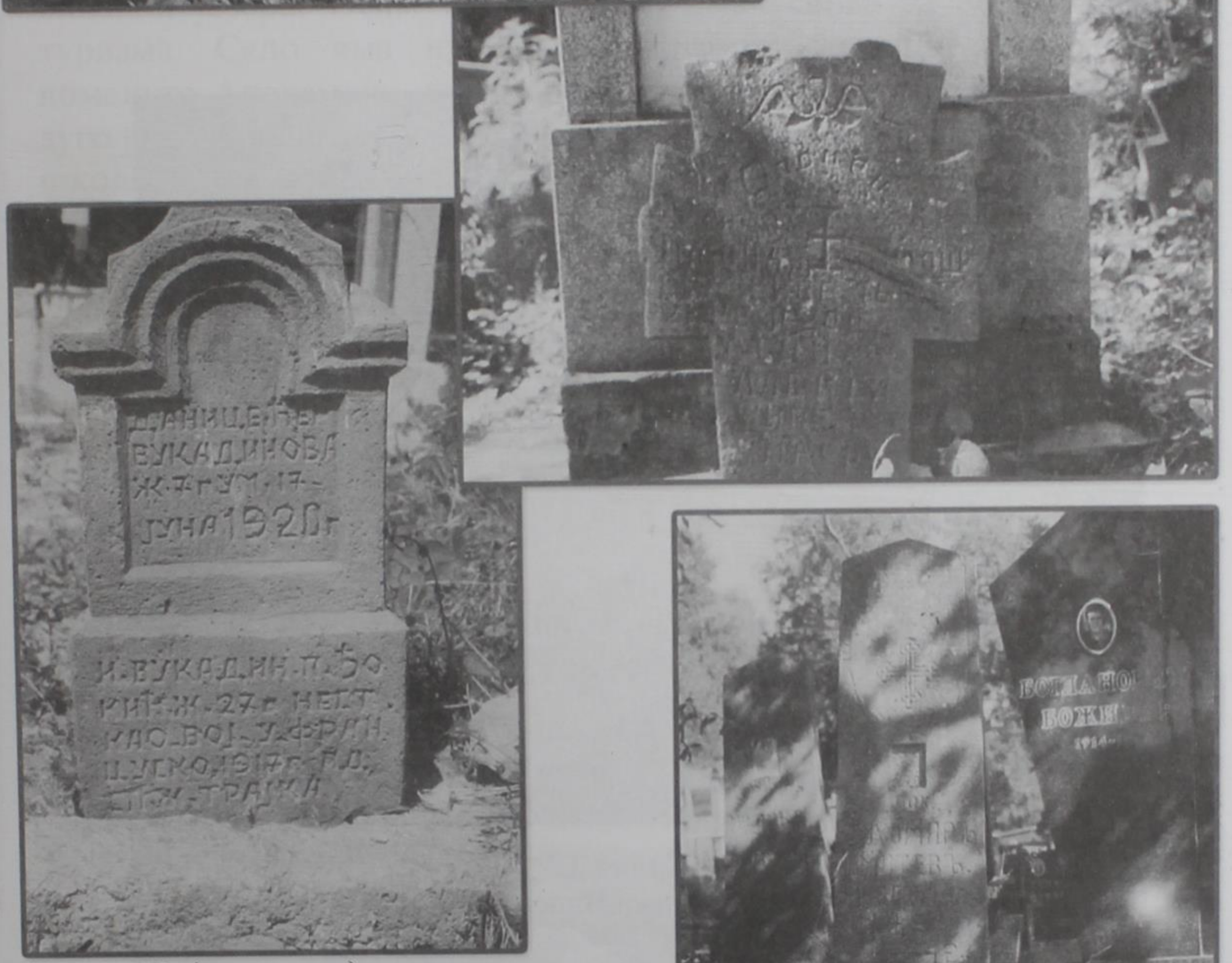

Слика 8. (горе лево)
Споменик Стојилку и
Јовану Николићу

Слика 9. (десно)
Споменик Јелени Милошевић
синовима Алекси и Лазару

Слика 10. (доле лево)
Споменик Вукадину Ђикићу
нестао као војник у Француској 1917. г.

Слика 11. (доле десно)
Споменик Тихомиру Митићу,умро 1942.
Исписан на бугарском језику

ВОДЕ И ПУТЕВИ

Воде. Бољаре лежи у доњем току слива **Власине**, која извире из Власинског језера.

Дуга је 68 км. Њена клисура је једна од најлепших у овом крају. Њеним лепотама дивили су се путописци који су после ослобођења од Турака пролазили овуда. У бољарачки атар Власина улази при изласку из клисуре код Корије. Овде се са леве стране у Власину улива Раставница. Стотинак метара низводно Власина удара у Страње, одбија се, прелази на десну страну и поред Бегове ливаде и Бресја протиче поред села у виду лука, на чијем се најистуренијем делу налази Бољаре. Атар села река напушта у Манастиришту.

Слика 12
Мотив са Власине

Раставница се формира испод Букове главе. На неким картама је обележена као Раставци. Бољарци је зову Растамница или једноставно Река. Власина и Раставница су једини стални водотокови. Раставница је типична планинска река са великом висинском разликом између извора и ушћа у односу на дужину тока.Чиста и бистра, усечена је у дубоку клисуру. На њеним стрмим

обалама до недавно су радиле бројне воденице. Дубоко у клисури на њеној десној обали налази се Поповићева вила, подигнута за време Краљевине Југославије. а власништво је, онда угледне власотиначке породице Поповића. Њихови потомци и данас долазе преко лета овамо на одмор.

Испод самог ушћа Раставнице у Власину подигнута је вештачка брана и формирано мало акумулационо језеро, одакле се насеља низводно снабдевају водом.[32] У међуречју Власине и Раставнице зачето је викенд насеље, али је даља градња обустављена. Лети се овде окупљају купачи из целог краја. Водозахват је завршен 1995. године. Тада је Власина била међу најчистијим рекама. Данас је вода друге класе (8). Ради дужег задржавања туриста, потребно је изградити туристички објекат у близини језера. Осим тога Бољаре има услова за развој сеоског туризма. Село има извесну туристичку традицију. Поред већ поменуте Академије, на простору Луке после Другог светског рата дуго је логоровала војска. У исто време Бољаре је било летовалиште школске деце из Лесковца.

Слика 13
Вештачко језеро

---

[32] У време изградње ХЕ Ђердап било је у плану вештачко језеро изнад постојећег. Није познато зашто се од овог пројекта одустало.

Вода Власине је. по причању мештана. лековита. О томе је писала и дневна штампа. Прича се да је двојици Бољараца помогла да покрену своје удове. Ово је потврдио Чедомир Стојановић, чији је отац проходао захваљујући томе, што је свако јутро извесно време стајао у Власини.

Остали водотокови су повременог карактера. Активни су преко зиме. пролећа и за време кишних периода.

Црнатовска долина или **Црнатовка** долази из Црнатова. Извире у Црној Бари. Изнад Црнатова је обогаћена водом из извора Јагњилово и Квачев камен. У бољарачки атар улази код Турске ливаде. У Власину се улива јужно од села.

Умна долина или Умница извире у атару Црнатова испод махале Мајорци. Вода Умнице и кад је бистра није потпуно прозрачна, што зависи од састава земљишта (ума) кроз које протиче.Отуда јој и име. На геодетским картама је означена као Невенкина долина. Тако је зову и у махали Шулејци. Географски није исправно. Невенкина долина је обична вододерина која са десне стране увире у Умницу. Кратког је тока и нема изворишта. Сакупља атмосферске воде са Беговог браништа. Умна долина се крајем 19. века помиње као Мусина долина. У атару Црнатова протиче кроз Куси до па је позната и као Куси поток. Улива се у Црнатовку јужно од махале Мусинци.

Извориште Умнице је уређено као чесма, коју су подигли браћа Мајорци. Њихова имена уклесана су на зиду чесме. Извор је слабе издашности. Један од браће Мајораца каже да је доктор Тасић из Власотинца носио воду на анализу и да је лековита. Изнад овог налази се још један извор који је каптиран. Из њега се махала Шулејци снабдева водом. Извор је лековит **од бубрези**.

Ружина долина се помиње у тапијама крајем 19. века. Име долине потиче од властитог имена Ружа (као и Невенкина долина), али нема сећања на конкретну личност. На њеним обалама расту дивље руже од којих можда потиче и име.[33] Формира се испод старог црнатовског пута. Низводно се спаја са још једном таквом долином. Обе прихватају атмосферске воде са Беговог браништа и Рида. На месту Габрак прхвата воде Умне долине. То је обична вододерина, названа тако по уми којом су жене прале косу. Врло је кратка и високо усечених обала па је зову и **Дубока долина**. Испред махале Цицановци са десне стране у Ружину долину улива се поток **Габрак**, у који се сливају воде са северне стране Белог камена и дела

---

[33] Станислав Миловановић

Габрака. На средини тока постоји извор који је запуштен, мочваран и обрастао зуком.

Осим овог постојао је још један природни извор. Налазио се на Белом камену испод саме границе атара, у власотиначком делу. Ловци су после другог светског рата овај извор преуредили у чесму, али су нарушили подземни режим издани и вода је подземним каналима отекла према Власотинцу.

Сува долина, између махала Младеновци и Плитарци, сакупља воде са источне стране Белог камена.

Калина долина долази са падина Крушевице. На геодетским картама обележена је као Кална долина. Име је добила по некој баби Калини, која је била власник њива на њеним странама.[34] У Власину се улива код Бресја.

Километар истично од Калине долине у Власину се улива још један поток, који се зове **Мицкина долина**[35], по већ поменутом Мицку, који је у турско време преко ове долине подигао дрвену ћуприју. Камени мост, подигнут касније на том месту и данас се зове Мицкина ћуприја.[36]

Власина и Црнатовка су за време провала облака у горњим токовима наносиле селу знатну штету. Памте се велике поплаве пре и после Другог светског рата. Власина је већи део њива на левој страни (место Лука) претворила у прудине насуте шљунком и камењем. За време највеће поплаве 1988. године, која се по закону вероватноће догађа једном у четристо година, прелила се преко платоа код махале Шопови и преко дворишта кућа спојила са Црнатовком. Приземља кућа била су поплављена. И данас се виде трагови. За време поплава рушени су и одношени мостови и ћуприје. Онеспособљен је водовод, чесме, које су подигли Академци, затрпане су и данас су у земљи. Бољарци су после тога **пресекли жице** и превели воду на другу страну, где је подигнута нова чесма, која се и данас користи. На том месту је и раније постојао кладенац, који је неки адвокат из Власотинца преуредио у чесму, на којој је било написано: "Успомена од Манић Гаврила".[37]

По причању Љубомира Цветковића ове поплаве су наступиле као последица подизања нивоа воде после изградње бране у Манастиришту.

---

[34] Љубомир Цветковић
[35] Видети карту атар села.
[36] Љубомир Цветковић
[37] Исти

У то време Црнатовка је велике површине њива на њеним странама засула шљунком и камењем. Дуго су називане Камењак. Рушила је и куће на њеним обалама. Због тога су се одавде иселили Живковци, Кекоње и Миленковићи.

Примећено је да у последње време извори пресушују. Мештани сматрају да узрок овој појави лежи у пошумљавању бором.

Подземне воде су на већој дубини, због чега атар села не обилује природним изворима. За време сушних периода, Бољарци су у кориту Црнатовке копали вирове, који су се пунули подземним изданима. Воду су користили за заливање башти.

Село се раније снабдевало водом из бунара а у турско време из вирова. На месту Дулан постоје и данас вирови који служе за заливање башти, док су у турско време служили за снабдевање водом. Настали су пресецањем издани, које су се празниле у корито Умнице. Од одроњавања су били заштићени плетером.Оваквих вирова има на читавом простору између махала Мусинци и Шулејци. Било их је и на другим местима.

Свака махала има свој бунар, неке и два. Нека домаћинства имају бунар у свом дворишту. Данас бунари стоје као споменици, а село се снабдева водом из водовода. Фабрику воде је 1995. године отворио тадашњи председник Србије Слободан Милошевић.

На левој страни Власине има више извора: **Станкови вирови** из којих су захватали воду силазећи са Станкова и **Милканин кладанац**, назван тако по Милкани – власници воденице на ушћу Раставнице.[38]

Осим поменутих извора Умнице, Д.Ђорђевић је забележио лековити извор у Манастиришту (**Бусни кладанац**), изнад кога, по казивању једне Манастирке, постоји још један, који лечи **од бубрези**. У њима се увек нађе по која парица као жртва води, а око њих црвени кончићи.

Запажа се да се у Стрању низ **пузаљке** слива течност црне боје. Ову појаву нико није забележио. Можда се у утроби Страња крију резерве угља.

Путеви. Главни пут према западу повезује Бољаре са Власотинцем и даље са Лескоцем и магистралом Београд-Скопље. На исток води према Свођу, одакле се грана: за Црну Траву десно и Бабушницу и Пирот лево. Пут од Власотинца до Бољара долином Власине, просечен је пре ослобођења од Турака у времену од 1862 до 1868, за време нишког Мидхат-паше (28. стр.164). Тада су подигнуте

---

[38] Драгољуб Милосављевић

и две ћуприје-преко Калине и Мицкине долине. "Било је врло тешко јер се све радило ручно".[39] Из тог времена је и хан на Крчмишту. Пут је одржаван сталним насипањем шљунком те отуда и назив насип. Данас је асфалтиран и спада у категорију магистралних путева.

Пут на овом правцу постојао је још за време Римљана и помиње се у бројним историјским документима. Римљани су подигли бројна утврђења и грађевине на овом правцу: Конопница, Власотинце, Бољаре, Своће, отварали су руднике и изградили мрежу путева. У атару Крушевице (или Р. Дела), на левој страни Власине, потес Рудиште, некада је ваћена и топљена гвоздена руда. Ј. Трифуновски наводи да се и данас познаје вада којом је довођена вода у рударски самоков. По причању Олге Станковић из Р. Дела вада је од Р. Горе водила до рудишта. И данас се познаје куда је протицала вода. Утврђење на ушћу Лужнице у Власину штитило је рудник. Поред ових утврђења развијала су се цивилна насеља (Конопница, Шишава, Власотинце, Бољаре) и насељаване колоније ветерана.

Римски путеви коришћени су кроз читав средњи век и у турско време. Неки делови су и данас у употреби.

Пишући о селу Конопници Ј. Трифуновски помиње **Римски пут**, познат у народу као **Нишки пут**. Пут је десном обалом Власине водио од Ниша према Власотинцу (4. стр. 5). Од Власотинца преко Бољара водио је даље на исток. По М. Милићевићу пут је постојао и у доба Немањића и за време турске владавине. О. Зиројевић пише: "Путеви који су повезивали Лесковац са Трном и Софијом долином Власине избијали су у Знепоље" (29. стр. 211). То су били обични планински путеви за кирајџије коњима. Ами Буе 1838. године помиње пут за Пирот и Трн. Пут је ишао од Стајковца преко Конопнице и Шишаве за Власотинце (29. стр. 76). Пут је од Власотинца преко Белог камена и Големог лаза, Крушевице и Борин Дола водио даље на исток. На Големом лазу спајао се са путем, који је водио падинама Крушевице преко Црнатова, Гуњетине и Комарице према Нишу. У неким изворима се помиње као **Римски пут**. На саставу ових путева постојао је хан.[40] Касније, када је формирана махала Цветковци, као хам је служила кућа оснивача ове махале. Касније је овај пут напуштен. Нови пут на овом правцу, који је изграђен за време Мидхат-паше, водио је јужном и

---

[39] Љубомир Цветковић
[40] Исти

источном страном Корије и силазио у Крушевицу. Тада је у Беговој ливади постојала Јанина кафана-хан, као и хан на Крчмишту.

Пут преко Корије и данас је у употреби. Користе га становници Крушевичке махале Осоје на северној страни Корије.

Пролазећи овуда после ослобођења од Турака Мита Ракић, по изласку из Власотинца, улази у "Власинску клисуру" и пролази преко Манастиришта, Бољара и Корије, хвалећи овај пут као дело Митхад-паше. Пределе упоређује са најлепшим деловима Швајцарске (30). Помиње га и Т. Ђорђевић као "уски власински пут"(31. стр. 256).

Пут је одржаван кулуком. Бољарци су, у турско време, торбама износили шљунак из Власине за насипање пута.[41] Отуда назив "горњи насип", за разлику од "доњег насипа" поред Власине, који је од Бољара даље на исток изграђен после ослобођења од Турака. Пут преко Корије служио је караванима и турској војсци. Служио је и српској војсци. У српско-бугарском рату 1885. године Бољарци су организовали запреге за пребацивање војне опреме преко Корије.[42] Српска војска је тада боравила у Бољару.[43]

Венац Корије до недавно је био огољен. Познато је да су Турци, ради безбедности на путевима, наређивали сечу шума поред путева. Поред тога сигурност на путевима обезбеђивала је и дербенџијска служба. Слична служба постојала је и у доба Римљана, Византије и у време Немањића.

Дербен на турском језику значи теснац, кланац, узани пролаз, где су каравани могли бити нападнути. Дербенџија је био онај који је обезбеђивао пролаз кроз то место и одржавао пут. Он је био дужан да осматра околину, обавештава о опасности и у случају потребе притекне у помоћ. Служба дербенџије односила се на његово село и околину. Ударајући у бубањ они су обавештавали пролазнике да су присутни и да је пут безбедан (32).

О. Зиројевић помиње Власотинце и Крушевицу као дербенџијска села.У селу Бољарин Долу сачувано је предање о турском путу и ударању у бубањ (29. стр. 28).

Ј. Трифуновски је забележио да кроз село Борин Дол води турски пут и да се ударањем у бубањ оглашавало да је пут слободан. И данас постоји место "Тупански дел", које чува сећање на ударање у бубањ (тупан у локалном говору (4. стр. 12)). Чести устанци у овом крају у 19. веку условили су развој хајдучије по планини Крушевици,

---

[41] Јова Миловановић
[42] Петар Цекић
[43] Брана Стаменковић

па је безбедност на путу доведена у питање. Памти се да су хајдуци тумарали и по бољарачким шумама. Ковачевци су "правили пиштоље и нападали Турке по Корију".[44]

За прихват и одмор путника подизани су ханови. Каравани су журили да пред мрак стигну у хан.

Остали путеви су локалног значаја. Стари пут за Црнатово одваја се код Белог Камена и пролази падинама Беговог браништа. После другог светског рата просечен је нови пут за Црнатово, који се одваја код Големог лаза. За Крушевицу је, такође, изграђен нови пут, који преко Бегове ливаде и северним ободом Корије води за Крушевицу. Овим путевима се у поменута села може стићи колима.

Локални путеви воде кроз село и настављају се као пољски путеви. Пут за село одваја се код Бресја и води у центар села. Код Црнатовке се рачва у три правца. Средњи води за махалу Младеновци, леви за Плитарци. Оба се преко Дубраве и Белог камена настављају за Власотинце. Трећи крак преко махале Ђокинци избија на стари турски пут, одакле се наставља као пољски пут до Беговог браништа. Из махале Цветковци пут преко Габрака избија на Бели камен одакле силази у Власотинце. Овај пут је 2003. године проширен и насут шљунком.Тада је постављен и оптички кабел. На Белом камену подигнут је торањ. Пут за махале Стојковци, Мусинци и Шулејци одваја се од главног пута код задружног дома. Из махале Шулејци избија на стари црнатовски пут. Пољски пут од Чуке преко Белог камена границом атара избија на Бегово бранište.

Пољски путеви су од давнина били прилагођени за кретање воловских запрега. Дубоко усечени, обрасли трњем нису одговарали савременим потребама. У последње време су проширени, изравнати и постали погодни за кретање трактора.

Путеви преко Власине воде за Пркенду и **у Растамницу**.

Неки путеви су изгубили значај и напуштени су.[45]

После сваке поплаве Бољарци су подизали нове мостове. За прелаз преко Власине користили су два моста (за Пркенду и у Раставницу). Овај мост користили су и Равнаделци. Данас за одлазак преко Власине користе **рамнаделски мост**, који је подигнут после поплаве 1988. године. Прича се да је тада и Бољарцима нуђено да уз помоћ шире заједнице подигну мост преко Власине, али због неслоге и ситносопственичких интереса нису искористили ту могућност.

---

[44] Јова Миловановић

[45] Видети карту Атар села.

Слика 14. Торањ на Белом камену

ИМЕ СЕЛА

У писаним изворима село се помиње као **Бољариште, Бољарска, Бољарско, Бољарин Дол, Бољарски До, Бољаре-Бањаре и Бољари**. У црквеним протоколима јављају се посебни облици: **Болярско-Болјарско, Болјаре, Болјари и Болјар.** Сви ови облици имена села, које се данас зове Бољаре, потичу од исте основе.

Неки историчари тврде да имена места потичу из раног средњег века и да се нису променила. У овом случају можда је проблем тумачења имена села мало сложенији.

У устанцима у 19. веку помоње се као Бољаре, после ослобођења као Бољарско. М. Милићевић (33. стр. 118), Ј. Цвијић (5. стр. 298) и С. Новаковић помињу га као Бољари. У исто време А. Белић име села бележи као Бољаре - Бањаре (34). Стеван Сремац (35. стр. 280) и Мита Ракић помињу га као Бољаре (30. стр.126).

О. Зиројевић, на основу турских пописа, бележи име села као Бољариште, Бољарска и Бољарин Дол.

О томе како је село добило име постоје две претпоставке. По првој претпоставци име села изведено је од речи **бољар** или **бољарин**. Овако мисле и неки Бољарци. У једном родослову стоји записано:"... пре живели руски владари бољари, па се тумачи да је место добило назив Бољаре".[46] Није јасно да ли је овде у питању нека легенда или се ради о непознавању историје. Срби су такође имали своје бољаре. Друго је питање порекло речи бољар. О томе су писали како наши тако и руски етимолози.

С. Новаковић је речи бољар посветио читаву студију (36). Све што је о томе написано своди се на две претпставке: по једнима реч бољар је словенског порекла; други налазе порекло речи у језицима народа монголско - татарске расе, у које спадају и првобитни Бугари. Реч бајар у монголском језику значи богат, знатан човек (25. стр. 92).

Заступници прве претпоставке изводе реч бољар од речи бој. Према томе првобитно значење речи бољар било је ратник, војник (бојник). Овакво мишљење заступа Ђуро Даничић (36) и неки руски лингвисти, који остале варијанте сматрају "мењеје веројатним". (20). С. Новаковић и П. Ивић сматрају да је реч бољар бугарско-туранског порекла и да је у српски језик ушла са ширењем хришћанства. Не зна се како је та реч гласила, па С. Новаковић сматра да је реч бољар пословењена од неке бугарске речи (36).

---

[46] Из родослова фамилије Цветковци

Облик речи **болјарите** среће се у Самуиловој држави (37. стр. 47). Слични облици за име села срећу се и у црквеним протоколима (Болјарско).

Према С. Новаковићу, реч бољар у српској народној етимологији везана је за реч бољи и као таква ушла у народни језик. Овде се помиње село Бољари у општини Власотинце.

Облик имена села Бољаре је стари облик за множину, који је нестао у 16. веку. Такав облик за множину задржао се у руском језику (**бојарин - бојаре**). У биографији "Живот св. Симеона" од светога Саве каже се: ...**властеле мои и бољаре** (38. стр. 45). У пиротском говору такав облик за множину и данас је у употреби (**другаре**). Такав облик забележио сам и у Бољару (**параман-парамање**).

Српски средњоевековни владари давали су властели тј. бољарима баштине. Крупнија властела-бољаре добијала је по једно и више села, ситнија по двојица једно. Можда одатле потиче назив села. Занимљиво је да су и последњи турски господари села били двојица турских бегова.

Према К. Јиричеку први називи села изведени су по оснивачима или поседницима на **-ов**, **-ев**, **-ин** -Бољаринов Дол (9. стр. 36).

Имена села Бољарско и Бољарска су придевски облици од бољар. По С. Новаковићу, села чији су називи придевског облика припадала су властелинима (бољарима) или су од њих оснивана (39. стр. 144). Према Ј. Цвијићу код назива придевског облика, мисли се на земљу (21), што је у овом случају бољарска земља или бољарско имање. Занимљиво је да Цвијић набраја села која су названа по деспоту и кнезу, али не и по бољару.

Радош Требјешанин пише:..."село Бољарска је добило име по својини бољара или становања у њему бољара, дворских великодостојника" (27. стр. 370).

Назив Бољарин Дол или Бољарски До говори да се село налази у долу, што се за Бољаре може рећи. Код назива Бољарин Дол ради се о познатој особини локалног говора да придевски део прелази у именицу (Невенкина долина - Невенка долина или Бољаринов Дол - Бољарин Дол), што опет указује на припадност земљишта у долу, тј. чији је дол. Занимљиво да је таква појава била присутна и раније.

Д. Трајковић пише да су Бугари у 9. веку освојили Јужно поморавље и да су племенске старешине изједначене са бугарским бољарима (23. стр.23), што би значило да име села можда потиче из

9. века, а да се раније звало другачије, или је можда тада основано и дато у баштину неком бољару.

Забележено је и предање по коме је насеље основано после Косовске битке и да је име добило од бољара – војника, који су се са војводом Дејаном враћали са Косова. Пошто их је овде затекла јака зима и велики снег, ту су се зауставили и основали насеље. За ову легенду везан је настанак и име села Дејан (6. стр. 355). Ова легенда блиска је тумачењу речи бољар Ђуре Даничића.

Најбољи доказ да је село постојало у средњовековној Србији јесте први помен села у првом турском попису из 1444 и 1445. године. У том тефтеру село се помиње као Бољариште. Суфикс **- иште** додат на основу бољар (Бољариште) значи да се ту некада налазило село чије је име формирано од поменуте основе. Другим речима, то значи, да је за време турских освајања село претрпело ратна разарања, становништво страдало или напустило своја огњишта. Бољаре је претворено у Бољариште. Док га Турци нису поново населили усталио се поменути назив.

Оваквог облика и значења су називи и других локалитета, који су напред поменути (Манастириште, Селиште, Кућиште и др.).

Назив села Бољари као нови облик за множину, како је забележен код учених Срба, који су овуда пролазили крајем 19. и почетком 20. века, представља књижевну норму, јер га А. Белић у исто време помиње као Бољаре. Исти је случај и са црквеним протоколима у којима се село помиње као Бољаре и Бољари. Облик Бољари провлачи се до половине 20. века од када је облик Бољаре однео превагу, јер су Бољарци тако звали своје село, што је по Белићу исправно. Облик Бољаре, како га је забележио Белић, јесте изговор простих људи или тежња за скраћивањем ненаглашеног слога, каква је појава присутна у локалном говору.

Наведени су облици имена села у књизи рођених после ослобођења од Турака. У облику **Б о л я р с к о** употребљено је руско слово я, које је у српскословснски ушло из руског језика. Поменути облик је изговаран као Бољарско (као и у руском језику). Усвајањем Вукове азбуке руско **я** замењено је са **ја.** Приликом замене нису узете у обзир гласовне промене, које су постојале у српском језику, (није замењено **л** са **љ** а **я** је требало заменити са **а.** Тако су изговарани и остали облици. Овакво писање назива села трајало је неколико година после ослобођења од Турака, док свештеници нису описмењени. Име села као Болјар изведено је од Бољаре.

Друга претпоставка изводи назив села од речи **бољи**. Овакво мишљење среће се и код Бољараца. Овде се мора имати у виду да је

Бољаре боље од околних села по свом положају и другим погодностима, које из тога проистичу.

Руски лингвиста Бобчев дозвољава такву могућност (36).

Видели смо да се реч бољар у српској народној етимологији везује за реч бољи.

О називима места у Србији писао је С. Георгијевић. Књигу "Имена места у Србији њихови етници и ктетици" поменутог аутора нисам пронашао, али сам са интернета преписао тумачење имена села Бољаре, за које претпостављам да је из поменуте књиге, јер трећа могућност не постоји. Тумачење се односи на село Бољаре на Пештеру, али се помиње и Бољаре, које је предмет ове монографије. По том тумачењу назив села је настао од компаратива придева добар који гласи **бољи** и наставка -**аре** и -**ари** за насељена места. У објашњењу стоји: "У означавању услова за живот често је именивање по придеву добар... а за истицање погодности се користи компаратив придева ", што је у овом случају Бољаре и Бољари. Такав облик компаратив је имао и у старословенском језику (40. стр. 218).

Овде се намеће једно питање: У доба Немањића овај крај је изнова насељен српским (рашким) становништвом. Нису ли можда Срби из Бољара на Пештеру, населивши се овде, донели име села. Одговор на ово питање тешко је дати.

ИСТОРИЈСКИ ПРЕГЛЕД

ПРЕИСТОРИЈА. У овој котлини постојали су сви услови за живот: лов, риболов, гајење стоке, обрада земље, па је насељена још у преисторији. Први археолошки налази на простору села потичу из бронзаног доба и доскора су важили као најстарији на територији општине Власотинце. У последње време код хотела Грозд у Власотинцу, откривени су остаци насеља из неолита (41. стр. 83).

Бронзано доба је време издвајања првих народа: Илира и Трачана (9. стр. 9). Илирско или трачко племе Дардани насељава простор западно од Мораве. Источно од њих живи трачко племе Серди (9. стр. 15). По аутохтонистичким историчарима били су то Серби тј. Срби. Као најстарији становници Србије помињу се Трибали, такође Срби (42. стр.154). На овом простору мешали су се Трибали и Трачани –"друго име Срба" (42. стр. 155).

Поменути археолошки налази потичу из 1500 - 1000. године старе ере.

На простору Бегове ливаде изнад самог ушћа **Бољарске реке** у Власину откопана су "два сасвим јасно издвојена слоја од којих доњи потиче из бронзаног доба а горњи је из римског периода" (43). Старији "доњи слој су остаци насеља из бронзаног доба" (23. стр.7).

Река под овим именом непозната је у Бољару, али се из описа види да је у питању Калина долина.

Фрагмент материјала из бронзаног доба "украшен је орнаментима у виду канелура и сличан је урни која је откопана код Лапотинца" (44. стр. 124). То је доказ о густој насељености овога краја у то време, као и културним и економским струјањима на ширем простору.

РИМСКИ ПЕРИОД. Дарданија је пала у римске руке 70 - 60. године старе ере, а већ у доба Октавијана Августа цела Тракија је била у римским рукама. Почетком нове ере формирана је провинција Горња Мезија, названа тако по трачком племену Мези, који су били сродни Трибалима. Мезија је обухватала и простор Бољара. Староседелачко становништво повукло се у планине, бавећи се сточарством. Временом је мање-више романизовано, а језик је скоро нестао. У историји се помињу као Латини и Власи.

Карта 4

На простору Бегове ливаде постојало је римско насеље. На месту звано Бресје откривени су "остаци грађевине за које се претпоставља да су римски " (23. стр. 13). Тридесетих година 20. века Бољарци су уступили свом учитељу ово место за обраду. Тадашњи ђак Јован Миленковић сећа се да је учитељ приликом обраде земље налазио старе новчиће." Неком Бољарцу се приказало у сну да се на том месту крије закопано злато. Копајући, наишао је на зид из кога је извадио једну туглу. Тугла је касније узидана у зид оближње куће.[47] По трећој причи, неки Власотинчанин је код Бресја везао коња. Коњ је ударајући копитом о земљу, "откопао злато.Тако је та фамилија забогатела ".[48]

ВИЗАНТИЈСКИ ПЕРИОД. Римска империја се распала 395. године на Западно римско царство и Истично - Византију. Лесковачки крај припао је Византији и биће изложен византијском

---

[47] Љубомир Цветковић
[48] Славко Младеновић

утицају. Јужно од Ниша, по Ј. Цвијићу, званични језик био је грчки (21. стр. 104).

Бурна је историја овога краја у то време. Упади Гота, Хуна и Авара са севера оставили су Византијско царство у рушевинама и док су остали народи нестали са историјске сцене, Словени насељавају цело Балканско полуострво.

Аутохтонистички историчари тврде да су Срби и реније живели на овим просторима и да су поменуте сеобе биле делимичне. Пружају и доказе.

Будући да су били земљорадници Словени, односно Срби, насељавају долине река и жупе, где је земљиште било погодно за земљорадњу. Насељавали су се подаље од римских насеља и то у мањим групама на челу са својим родовским старешинама.

Римљани су се повукли у градове, а романизовано становништво наставило је да живи по планинама, бавећи се као и раније сточарством. Временом су словенизирани, језик је србизиран, али су оставили трагове у топонимији, личним именима и речима, које су из старобалканског ушле у српски језик.

О присуству Влаха на овим просторима говоре називи места: Власина (предели), Власина (река) и Власотинце, као и остали о којима је било речи (45). Турци су и Србе сточаре звали Власима.

Прво српско насеље на овом месту било је, како је речено, Старо селиште. Ова падина, заштићена обронцима Страња и Власином пружала је све услове за живот, а налазила се подаље од римског насеља.

Византија ће овим просторима владати до 870. године, када Бугари освајају ове крајеве. Српско становништво није изгубило своје етничке особине. Процес бугаризације није успео (46. стр. 17). Бугари нису оставили никакав траг, осим ако од њих нисмо примили реч бољар, а нису имали чиме ни да изврше битан утицај: словенско - српско становништво било је у то време сличних особина, језик старословенски, односно српски са дијалекатским разликама био је јединствен на читавом Балкану. Источно хришћанство које су ширили ученици Ћирила и Методија, тек је било прихватано.

Кратко време ови крајеви ће бити у саставу Самуилове државе, коју Бугари сматрају бугарском, Македонци македонском, а можда је то , уствари, била држава српског народа.

Године 1114. Византија је разбила Самуилову државу а територију је поделила на војне јединице - теме или дукате, са дуком као војним администратором, на челу. Од Јужног Поморавља и северног Повардарја формиран је дукат Булгарија са седиштем у Скопљу, у чијем је саставу био простор Бољара (23. стр. 24).

У историјској науци има доста дилема око тога ко су били први словенски становници овог подручја. К. Јиричек пише да су имена словенских племена у средишту полуострва, између Раса и Сердике (Софија), непозната (9. стр. 69). На картама их бележе као Морављани. Име је изведено од имана реке Мораве и вероватно је каснијег порекла. По Д. Трајковићу Морављани су били блиски српским племенима (23. стр. 20). По К. Николајевићу била су то српска племена (46. стр. 120). Уласком ових крајева у српску средњовековну државу брзо су се стопили са Србима.

СРПСКА СРЕДЊОВЕКОВНА ДРЖАВА НЕМАЊИЋА. Велики српски жупан Стефан Немања у својим походима на југ и исток окупља српске земље. У биографији "Живот светог Симеуна" од Стевана Првовенчаног, Немања се описује као **сакупилац пропалих српских земаља отачества његова** (38. стр. 53). У биографији "Живот светог Симеуна" од светога Саве каже се: **...мудрошћу и трудом својим придоби,** што **му је припадало од српске земље, а одузето му некада насиљем од своје дедовине** (38 .стр. 45). Јасно је да су ови крајеви у то време сматрани српском земљом а станивништво Србима. Године 1165. Немања добија од византијског цара као поклон област Дубочицу (крај око данашњег Лесковца) и она остаје у саставу српске државе до пада под турску власт. Манојло (византијски цар) дао је Немањи земље које су биле српске.

Границе Немањине Дубочице, па самим тим и српске државе до данас нису јасно одређене због чега се и на историјским картама не подударају. Према Д. Трајковићу нема података да се Дубочица простирала до огранака Крушевице, Бабичке горе и Букове главе (23).

Ј. В. Јовановић пише да је Манојло Комнен дао Немањи Дубочицу која је обухватала Лесковачко поље и Бабичку гору, што би могло значити да је Немања добио и део Лесковачког поља источно од Мораве (47. стр. 30). М. Милићевић описује Крушевицу као продужење Бабичке горе (33. стр. 3), а и други географи сматрају Крушевицу Бабичком гором. С обзиром да се Букова глава, један од врхова Крушевице, налази изнад Црне Баре, могло би се претпоставити да се граница Немањине државе пружала линијом Букова глава - Бегово браниште - Бели камен - Крвав'ц. Она на овом простору затвара Лесковачко поље и била би природна граница. Изводио је немања војне походе и даље на исток. Привремено је присајединио својој држави српске земље: Заплање, Понишавље и Знепоље. Бољаре је било приврмено у саставу српске државе. После битке на Морави 1190. године, Немања је морао да врати Византији крајеве источно од поменуте реке.

Крајем 12. и почетком 13. века Бољаре улази у састав српске државе и тако ће остати до пада под турску власт. Укључивањем у српску државу овај крај је изнова насељен (23). Може се претпоставити да је у Бољаре стигао нови слој српског становништва из Рашке и да њима припада насеље Селиште.

Карта 5

ВРЕМЕ ТУРСКЕ ВЛАДАВИНЕ. После смрти цара Душана српска држава се распала на више самосталних кнежевина. Држава кнеза Лазара граничила се на овом простору са државом браће Дејановића. Граница је пресецала Власину изнад Свођа и падинама Острозуба и Јастрепца избијала на Мораву, приближно као и демаркациона линија између бугарске и немачке окупацине зоне за време Другог светског рата.[49]

---

[49] Видети карту 13

у задужбину- манастир Св. Јована Богослова у селу
Маричке битке њихове земље постале су вазалне, а
онстантина Дејановића Турци су увели своју управу.
нде говоре да су Срби из ових крајева учествовали у
пољу. Лужничани су под војводом Димитријем
или десно крило. После њиховог налета убијен је
6). Пут до Косова водио је преко Бољара. Легенда о
Црна Трава, такође говори о поласку српске војске
ђством знепољског војводе Дејана (49. стр. 20). Ово
чак да су се и ондашњи Бољарци борили на Косову.
нда по којој су Бољаре основали бољари - војници
који су се враћали са Косова (6. стр. 355).
новијим картама сви крајеви источно од Јужне
4. века били су под турском влашћу и припадали
ку Руменлијског елајета, у чијем саставу ће бити и
.Од тада па до коначног пада у турско ропство,
мењати господара - биће у оквиру Турске па поново
ржаве.

Карта 6 *Карта 7*

рти султана Бајазита у Турској је дошло до
би између његових синова Мухамеда, Сулејмана и
кнеза Лазара Вук ступио је на страну Сулејмана и
јужну Србију као вазал (9.стр.341). Он неће дуго

владати (1409-1410). Страшне покоље по јужној Србији учинио је Муса (можда Муса Кесеџија из наших јуначких песама). Стефан стаје на страну Мухамеда. У тим борбама погубљени су Муса и Вук. Мехмед постаје султан и владаће до 1421. године. Он уступа Копријан и Знепоље Стефану Лазаревићу (9. стр. 345). Бољаре је опет у саставу Српске деспотовине.

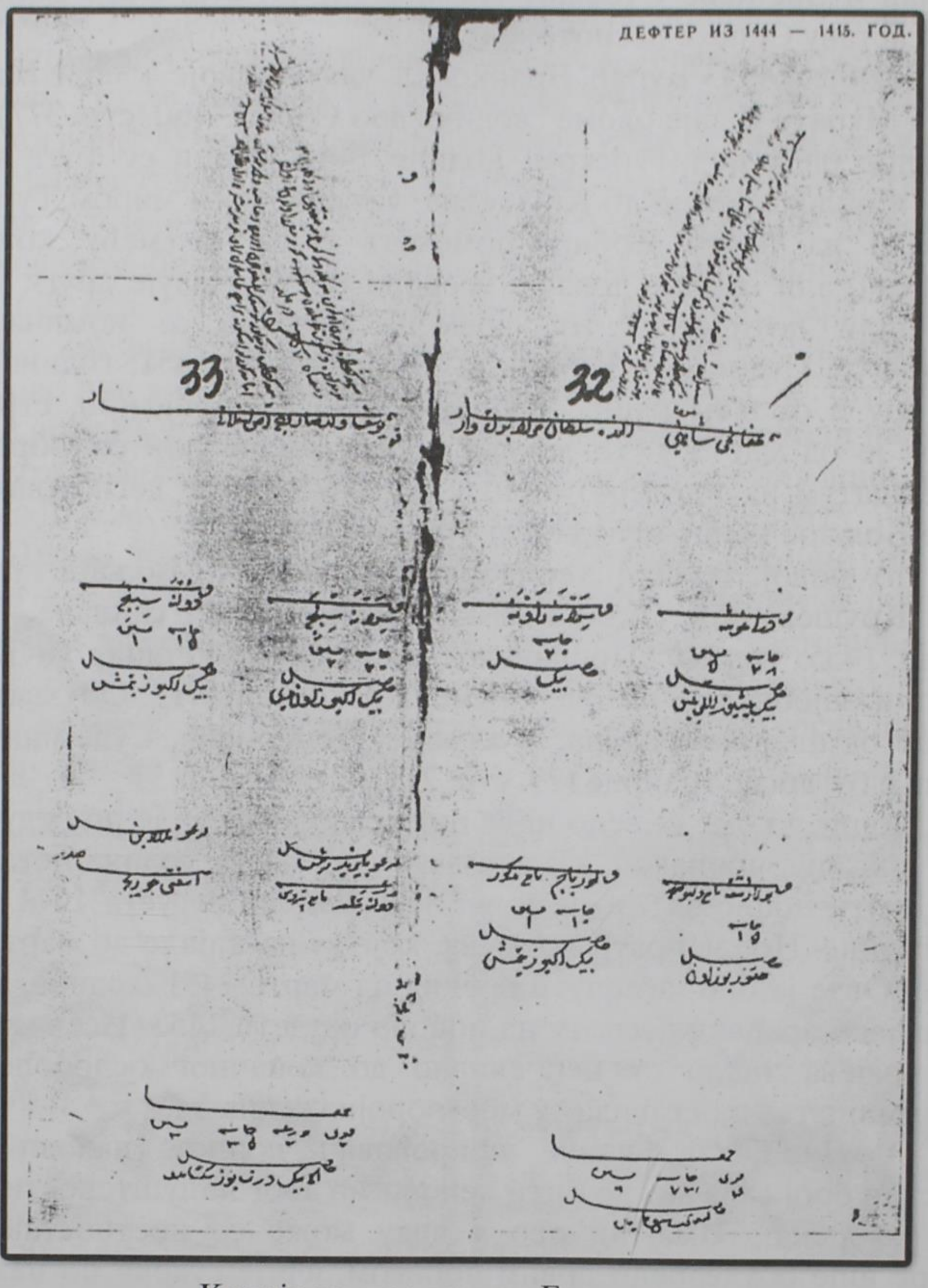
Године 1433. Ђурађ Бранковић удајом своје кћери Маре за султана Мурата II даје овоме "велики део Србије" (50. стр. 377), чиме је Бољаре опет под Турском. Године 1444. Турци су опет напали Србију и опљачкали је до Крушевца. Сегединским миром Турска се обавезала да врати Србији поменуте области (међу којима и Дубочицу), али се није држала уговора што показује други турски попис који потиче из тог времена у коме се помиње село Бољариште. После смрти Мурата II Мехмед II 1451. године враћа Мару оцу и са њом раније добијене делове Србије (50. стр. 378). Бољаре је од марта 1451. године до септембра или октобра 1453. године (датум из тефтера) било у саставу Српске деспотовине. Те године Бољаре коначно пада под турску власт.

По новој турској територијалној подели Бољаре улази у састав Крушевачког (Алаџа Хисар-Шарени град) санџака, који је основан 1455. године. Припадало је нахији Дубочица. То је била највећа и најбогатија нахија у Руменлијском елајету. Обухватала је простор од планине Радана, Кукавице, Чемерника, Суве планине и данашње бугарске границе (29. стр. 211).

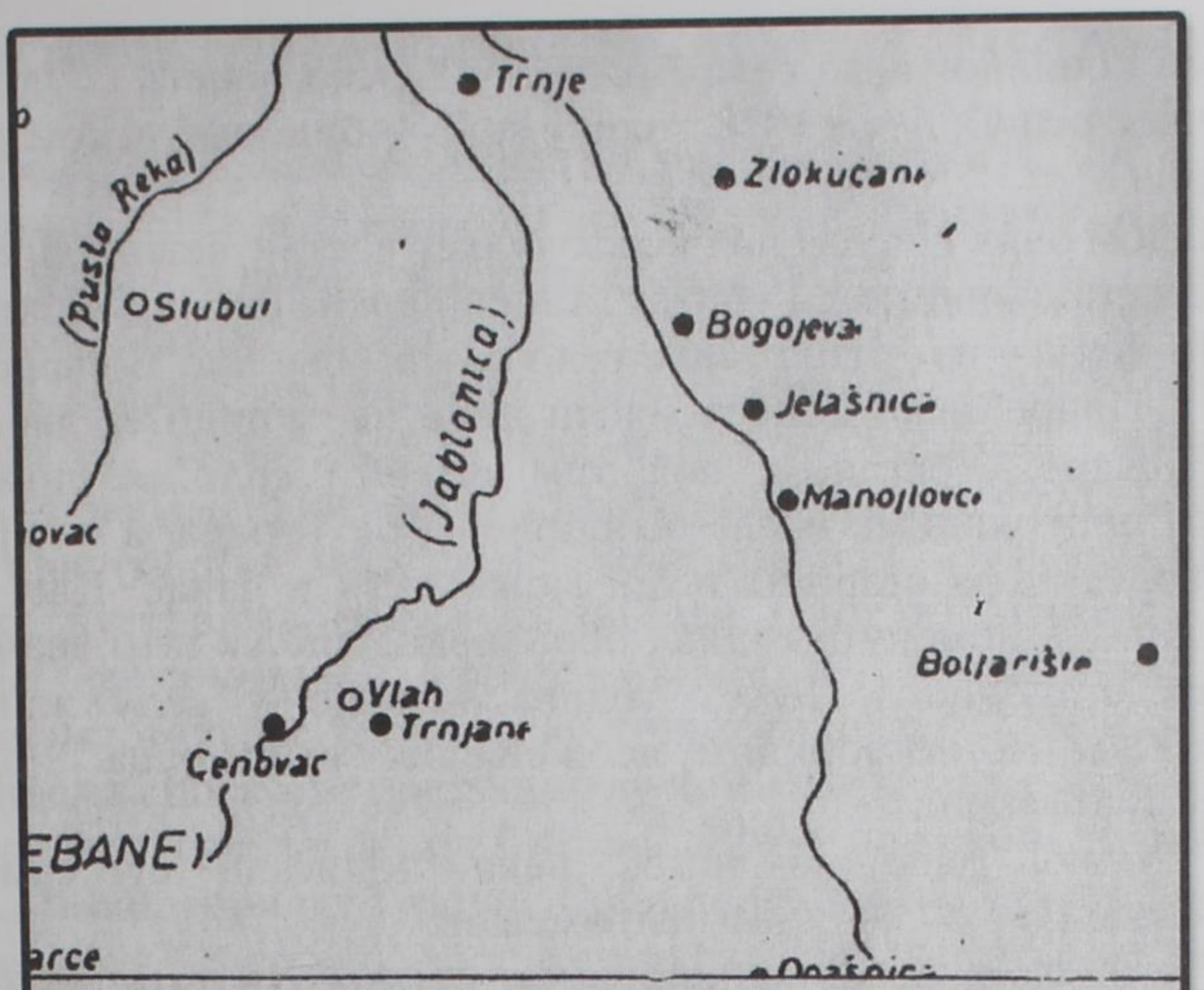
Попис у коме се село први пут помиње други је по реду. Први попис јиш није пронађен, а датира из тридесетих година петнаестог века. Други попис настао је у времену између августа 1444. и јула 1445. године. Попис прати промене, које су настајале до марта 1455. године. Овде је био поменути прекид од марта 1451. године, када су ови крајеви враћени деспоту па поново одузети 1453. Исељавања из ових крајева текла су непрекидно до коначног ослобођења из турског ропства и оставила су многобројна селишта.

О. Зиројевић, иначе приређивач пописа, наводи да је "известан број села могао бити непописан због напуштености или су била разорена". Имајући ово у виду може се претпоставити да Бољаре није обухваћено првим пописом, јер је судећи по називу из другог пописа (Бољариште) вероватно било без становника. Дефтер о коме је реч даје попис тимара. Под бројем 32 дат је попис тимара Бољариште. Приређивач пописа сматра да се ради о селу Бољаре у нахији Дубочица. Пажњу привлачи још и то да је источно од Мораве пописан једино тимар Бољариште.

Дајем препис из дефтера бр. 32 из 1444. године, копију пописа на арапском језику и карту на којој је уписан тимар Бољариште.

Копија пописа тимара Бољариште

Карта

ОБЛАСТИ КРУШЕВЦА, ТОПЛИЦЕ И ДУБОЧИЦЕ У ВРЕМЕ ПРВЕ ВЛАДАВИНЕ МЕХМЕДА II (1444—1446) ПРЕМА ДЕФТЕРУ ИЗ 1444—1445. ГОД.

Карта 8

Тимар Бољариште

Попис носи наслов: **Дубочица за време прве владвине Мехмеда II 1444 - 1446. године, према дефтеру из 1444 - 1445. године: Тимар Доганлије Шахина (умро). Има берат султана Мурата.**

Постао је самосталан Хизиру сину Бењамина Хамзе сина Илијасовог. У првој декади ребиул евела године 845. (14 –23 априла 1450. године).

Сада је са деспотовог тахвила дат Исмаилу, сину Гермијаније Конука у трећој декади рамазана године 845. (25. септембра - 4 октобра 1453.) године у Пловдиву.

Овај син Конуков није дошао пошто су га убили на путу у пиротском кланцу; дат је Пловдивцу (Филибели) клесару (ташчи) Јакупу. У првој декади мухарема године 858. (1-10 јануара 1454.) године у Једрену.

Село Бољариште припада Дубочици. Домова 15, приход 910 акчи (50. стр. 380).

Из пописа се јасно види да је Бољаре 1453. године и званично предато Турској. Значи да се година 1453, 4 октобар може сматрати

као датум коначног пада села Бољара у турско ропство. Од тада па до коначног ослобођења 1878. године село је било у турском ропству 425 година.

Падом ових крајева под турску власт настају велике промене у распореду становништва. Губитак становништва био је велики.

По попису из 1516. године село се помиње као Бољарска (29. стр. 211). Приређивач пописа мисли да је идентично са данашњим селом Бољаре. Уосталом, под тим именом село се помиње у црквеним протоколима после ослобођења од Турака, а у народу се као Бољарско код старијих људи може чути и данас. Као што је речено, село је поменуте године обрађивано **споља** што значи да је било без становника. Десет година касније у селу живи пет домаћинстава са четворицом неожењених мушкараца. Годишњи приход је 1.400 акчи.

У осмој деценији истог века пописана су само два домаћинства. Приход је остао непромењен.

У пописима истог приређивача, који обухватају период до 1683. године, дају се основни подаци о привреди. Подаци се односе на целу нахију. Најзначајнија грана привреде била је пољопривреда. Гаје се житарице: пшеница, раж, суражица, зоб, просо, винова лоза, црни и бели лук, сочиво грах, купус, грахорица, конопља, лан, ораси. Од домаћих животиња гаје се овце, козе и свиње. Не помиње се крупна стока, али приређивач пописа мисли да су је морали имати.

Има воденица и ваљавица.

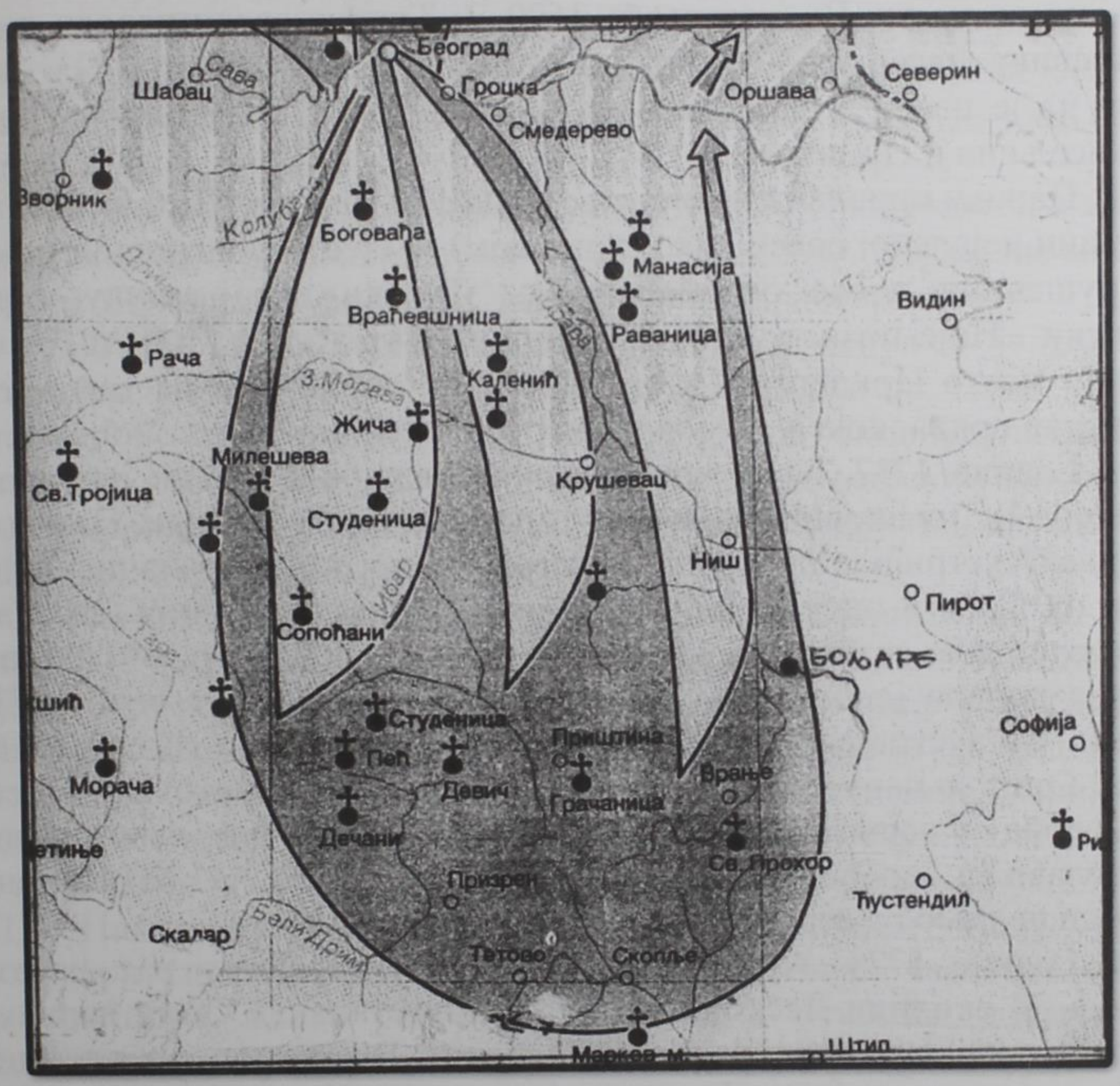
За време освајања ових крајева од стране Турака многа села остала су у згариштима. Становништво пред Турцима бежи у планине или у слободне крајеве. На његово место Турци насељавају ново становништво из раније освојених крајева. Поред страшне погибељи, становништво, које је на тимарима имало статус раје, изложено је немилосрдним наметима и пљачки: харач и многобројни други намети, а од 1438. године и девширме-познат као данак у крви тј. одвођење одабраних дечака у јаничаре. Почиње исламизација српског становништва. По попису из 1444 - 1445. године становништво је још увек хришћанско. У пописима који следе има муслимана. Нема података о Бољару, али у Власотинцу, Шишави и Конопници бележе се муслиманске породице. Преласком на ислам Срби су умасто имена оца уписивали Абдулах, што значи божји слуга (29. стр. 213-216). Тако је кидан континуитет идентитета.

Овај период историје овога краја (16. и 17. век) испуњен је хајдучијом по планини Крушевици, што се види из пописа: Бољаре је 1516. године **празно село**, двадесет година касније у селу живи пет

домаћинстава а у осмој деценији два, из чега се може закључити да су били Срби.

ВЕЛИКЕ СЕОБЕ. Услед недостатка турских пописа из 18. века, прошлост села је мање позната.Село је, по свему судећи, било празно. Овај период обележен је аустро-турским ратовима, устанцима, хајдучијом и сеобама.

На позив аустријског цара Леополда српски патријарх Арсеније III Чарнојевић позива народ на устанак. Патријарх је боравио у овим крајевима (23. стр. 59). Можда је посетио манастир у Манастиришту због чега су га Турци спалили. Уз помоћ хајдука и устаника аустријска војска је заузела Ниш и Лесковац. Читаво подручје југоисточне Србије било је обухваћено ратним операцијама. Бољаре је било у аустријском поседу. Однос аустријске војске према српском становништву није био нимало бољи него што је био однос Турака према Србима: **Врше пљачке и насиља као и Турци...Немци гори од Турака...Срби више волели турски јарам него наше терете** (23. стр. 60). Због тога напуштају аустријску војску.

Карта 9. Велика сеоба Срба

Аустријска војска је поражена и приликом повлачења захтева од Срба да поседну линију Стрелац-Лесковац и да је заседама обезбеде. Поменута линија пролазила је преко Бољара. Могуће је да су код Бољара вођене борбе са Турцима и да је тада манастир порушен и опљачкан, село спаљено, а становништво напустило своја огњишта. То се јасно види на приложененој карти. Дошло је до великог страдања народа и покрета Срба из ових крајева, тз. Велика сеоба Срба 1690. године. Сеобе обухватају територију Србије од Метохије до Понишавља (51. стр. 530). **Тада беху све земље опустошене, цркве попаљене, манастири попљачкани и потпуно разорени, људи посечени, жене и деца оробљени** " (23. стр. 63). Попис из 1710. године показује да је губитак становништва растао према југу. Остао је тек сваки 23. (52. стр. 21).

Од тада па до краја 18. века нема података о Бољару. У дефтерима Нишке митрополије (којој је овај крај припадао) од 1727 до 1737. године помињу се Црнатово, Крушевица и Дејан (53. стр. 42-52), али не и Бољаре. Овај податак указује на то да је Бољаре исељено за време Велике сеобе 1690. Ј. Трифуновски наводи да је Крушевица насељена у првој половини 19. века (4. стр. 11), што значи да је исељена за време друге сеобе Срба 1739. Вероватно је тада исељено и Црнатово.

Пажњу привлачи помињање попа Богдана из "Дехана (села у општини дејанској срезу власотиначком) ". Неки свештеници цркве у Крушевици после ослобођења од Турака носе титулу **парох дејански** . Није познато која је то црква била, али у Доњем Дејану постији место Црквиште (4. стр. 22), што значи да је на том месту постојала црква, која је, вероватно срушена у рату за ослобођење.

Године 1737. на позив Аустрије, тадашњи српски патријарх Арсеније IV Јовановић Шакабента диже народ на устанак. Народ се одазива. Аустрија је поражена. Аустријска војска се повлачи, али то крије од Срба и опет наређује Србима да поседну линију Стрелац-Лесковац, док се аустријска војска не врати (48. стр. 59). И ова обмана донела је Србима страдања и довела до друге сеобе 1739. године. Са аустријском војском повлачи се патријарх са око 30.000 Срба. Опет је запустела Стара Србија, Косово и Метохија. После ове сеобе у српске цркве постављени су грчки свештеници. Обезглављен преостали српски народ изложен је безобзирној пљачки не само од стране Турака, већ и грчких попова.

Године 1778. Аустрија по трећи пут креће у рат против Турака. У околини Лесковца избија опет устанак. Султан наређује нишком паши да умири рају око Лесковца. Вероватно су биле опет сеобе из ових крајева. Аустрија је заузела Крушевац. Турци из

Крушевца заједно са Шашит-пашом беже у Лесковац. Формиран је Лесковачки пашалук, којим ће до 1830. године управљати Шашит-паша (луди паша). После тога биће привремено у Нишком пашалуку Руменлијског елајета.

Од 1690. године до краја 18. века нема података о Бољару. Ј. Трифуновски бележи: "Данашње Бољаре није много старо насеље... вероватно је могло бити основано у првој половини 19. века " (4. стр. 13).

ФОРМИРАЊЕ НАСЕЉА. У својој дугој историји село је више пута мењало насеобински простор померајући се са југа према северу: Старо селиште, Селиште, Крс'. Крајем 18. и почетком 19. века у запустело село стиже нови слој српског становништва. Процес насељавања текао је у три фазе. Први досељеници су преци данашњих родова: Цветковци, Младеновци, Ђокинци, Шулејци, Близнаци, Лисице, Ђуршановци, Какоње, Шабани, Дрдани, Петковци, Пиндарци и Плитарци. Традиција наводи око 8 кућа.

У другој фази, у четвртој деценији 19. века, насељавају се Живкивци, Линовци, Стојковци и Гагрице. У трећој фази, пред ослобођење од Турака или после ослобођења, насељава се оснивач рода Цицановци и једна породица из Р. Дела. Било је још неких родова који су се угасили.

Село је обухватало простор у међуречју Црнатовке и Умнице и на њиховим странама (потоња махала Мусинци). Издвојене махале биле су: Шулејци, Кућиште, Стара кућа и Манастириште.

БУНЕ И УСТАНЦИ. Читав 19. век испуњен је бунама, устанцима и хајдучијом. Ове догађаје покренуо је Први српски устанак. У овим догађајима Власотинце и околина имали су истакнуту улогу. Овоме су погодовали како географски услови тако и чисто српско становништво које је оучвало своју народу свест и традицију. Турака по селима није било.

Почетком 19. века наступа економска, политичка и војна криза у Турској. Тимарски систем се распада. Спахије напуштају војску, отимају земљу сељацима и претварају села у читлуке и господарлуке. Избегли Турци из Крушевца настоје да надокнаде изгубљену имовину:..."почели ...градити многе лажне тапије на поједине комадиће земље које су само сведоцима утврђивали и одмах их продавали један другоме само да добију силу законску " (23. стр. 101). Настају велики зулуми у валасотиначком крају. Нови господари постају аге и бегови. Све ово изазива отпор становништва, следе репресије, убиства и отимање добара. Из Лесковачке нахије многи беже у хајдуке или у Србију. Међу њима је и Илија Петровић Стреља, родом из Градишта или Лопушње.

Године 1804. под вођством Карађорђа избија Први српски устанак. Под његовим утицајем долази до побуне у лесковачком крају. Власотинце са селима: Шишава, Бољаре, Крушевица, Брезовица и остала, постаје један од најважнијих центара устанка (3. стр. 45-46).

Године 1807. у Власотинце стиже Илија Петровић Стрељa, кога Карађорђе поставља за команданта српске војске на десном крилу. Командант левог крила био је Хајдук Вељко.

Као главни организатор устанка у овом крају, Стрељa је добио титулу лесковачког војводе. На челу људи из овог краја Стрељa прелази Мораву и успут подиже Заплање и села око Власотинца: Црну Бару, Црнатово, Бољаре, Крушевицу, Брезивицу, Шишаву, Горњу и Доњу Ломницу и остала (3. стр. 45).

Карта 10

Султан наређује свети рат **џихад** птотив неверника, што је подразумевало уништавање становништва, одвођење у ропство и заплену имовине (3. стр. 47). Устанак је претрпео слом, Стрељa се враћа у Србију а Турци спаљују Власотинце и села, која су се подигла (33.стр.116).

Приликом напуштања Власотинца војвода Стрељa је Власотинчанима одржао говор (који неки историчари оспоравају), чија ће пророчанска визија бити остварена. Ево тог говора: **Власотинчани, ваше куће сагорех и вас поробих. Сад идем да платим главом за то.**

Али, Власотинчани, наш ће траг остати. По трагу нашем доћи ће други...трећи...четврти. Што не могосмо ми моћи ће неко други. Који ће то бити? Када ће доћи? Ја не знам. Али да ће доћи, тако знам као што вас гледам (33. стр. 116).

Овај српски јунак, раван опеваном Хајдук Вељку, не само да је запостављен, већ га нема у **Поменику знаменитих Срба у едицији** "Српска књижевност у 100 књига ".

Освета џихада била је стравична. **Побијено је све мушко и женско становништво старије од пет година** (3. стр. 50). Оно што није побијено одвођено је у ропство. Сам Шашит-паша **посекао је три стотине лица** (3. стр. 50).

Т. Ђорђевић, на основу предања, помиње збегове Власотинчана по планинама и околним брдима (31. стр. 254).

Живи сећање да су неки Бољарци погинули у Првом српском устанку. Вероватно је село спаљено.

Године 1809. покушан је поново устанак, али није успео јер је становништво у претходним догађајима избегло у великом броју.

Године 1821. избија устанак у Грчкој. Његов одјек осетио се и у овим крајевима. Из страха од избијања устанка Турци врше репресије над становништвом и поново спаљују Власотинце и околна села.

Да би се спречила анархија, 1831. године проглашено је укидање насилно формираних читлука, муслиманима, који нису живели по селима забрањује се боравак и узнемиравање сељака. Међутим ова, као и све будуће реформе, остала је мртво слово на папиру. Године 1835. и 1836. опет буне. Васотинце и Бољаре су у оквиру буне.

Године 1838. проглашена је општа амнестија како би се раја вратила на своја огњишта. Исте године проглашен је Танзимат (уставни акт) којим је укинут спахијски поредак (54. стр. 156). Спахије узимају земљу у закуп од државе, чиме су дажбине удвостручене. Раја је султану давала десетак а спахији деветак.

Поред права својине на земљу, која је стечена крчењем, сељаци купују земљу од спахија. То се види из купопродајног уговора сачињеног 1881. године, у коме пише: "Стојан Јанковић од оца Јанка, продао је њиву Стаменку Младеновићу, коју је наследио од оца пре четрдесет година. Њива граничи са Косту Пешића и Ристу Анђелковића".

Спахије нису имале намере да спроведу ове реформе. Њихово саботирање прећутно је долазило са врха. Паше су повећали порез и увели нови: на свако грло стоке, посебно крупне; на сваку воћку, посебно орахе; од сваког усева и зелени, кошнице пчела, воденичног камена, на кућу; порез као замена за служење војске; ванредни намети : **црни порез** којим је узимано више него што је прописано, због чега је долазило до сталних сукоба сељака и њихових господара.

Године 1841. избија устанак у нишком крају. То је најмасовнији устанак у овом крају до ослобођења од Турака. Околина Власотинца била је пуна одметника и пре буне. Лесковачки поп Ђорђе Стојковић односи жалбу кнезу Милошу ..."од град Лесковац и сва села нахије". У жалби се напомиње: ... **по лепу девојку узимају те гу потурчују, најбољи мужи узимају те ги утепују ...нама веће дође да рипамо у воду да се издавимо** (3. стр. 94). Хроничари бележе да Осман-бег Френчевић убија секиром; Есад-бега, сина Шашит-пашиног родила је српкиња из Конопнице. Потомци овог рода и данас се зову Пашалци (4. стр. 5).

Вођа устанка у Власотинцу био је Станко Атанацковић Бојаџија. По њему је буна позната као **Бојаџиска**. Петог априла 1841. године устало је Власотинце и околна села.

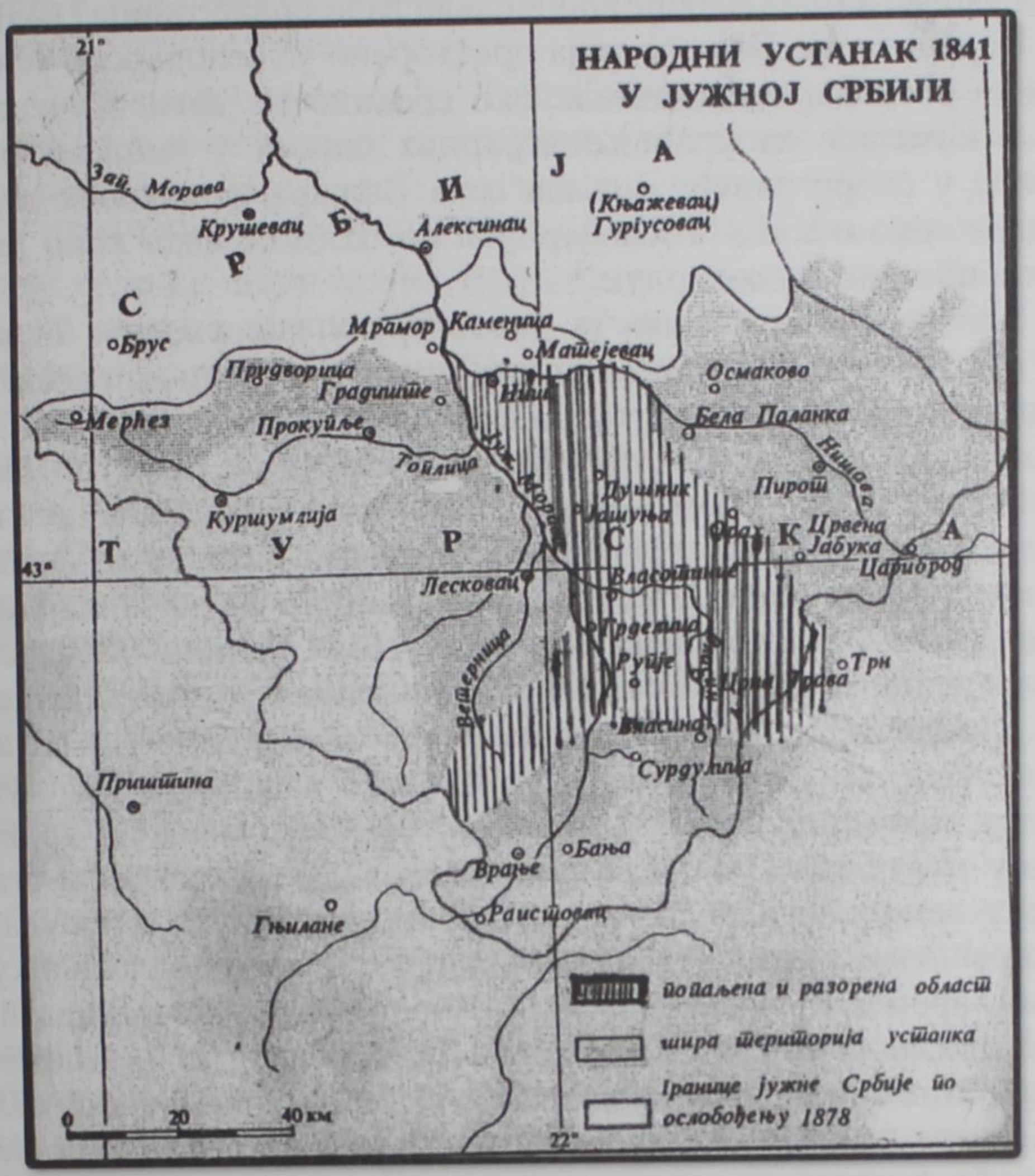
Устаници су растерали турске страже и турске куће попалили. У устанку је узело учешће око 5.000 људи. Ослобођена је територија на десној страни Власине и Власина (крај).

Устанком према Свођу руководио је Лепоје из Гара (55).

Устанак је претрпео пораз. Устаници се повлаче према Црној Бари где пружају последњи отпор. Пошто су и овде разбијени отпор се наставља у хајдучији. Силан свет је поубијан и одведен у ропство. Арбанаси иду за турском војском од села до села и спаљују. Укупно је у Лесковачкој нахији спаљено 88 села која су била празна, јер се народ повукао у збегове. Вође устанка са око 11.000 људи је пребегло у Србију (3. стр. 100). Помињу се емиграције из Власотинца и околине.

"У позну јесен народ се враћао на згаришта. Те године грожђе је родило да су га сипали у јаме" , записано је у летопису Основне школе у Крушевици.

Из ових података се види да је народ провео у збеговима око пола године. Постоји магловито сећање да су неки Бољарци "били шест месеци у турски затвор-ћузук ".[50]

Карта 11

Године 1842. покушан је поново устанак, али је био слабо припремљен. Устаници су избегли у Србију. На карантину у Алексинцу у групи Стојана Чавдара (хајдучки вођа у Заплању) забележени су и Стојко и Станко Цветковић из Бољара (84.стр.173).

Турска доноси уредбу по којој су закупи одузети, осим данка нема других обавеза. Ове мере не само да нису спроведене већ је нишки паша повећао порезе.

Двадесет села из околине Власотинца, заједно са Власотинцем, повела су парницу и Бојаџија са тридесеторицом људи

---

[50] Петар Цекић

одлази у Стамбол на суђење. Отуда је донео ферман, на основу кога су закупи требали да буду одузети (3.стр.116). Но и поред тога Бојаџија је био оклеветан од стране лесковачких спахија и затворен. "Народ умуче, а они (спахије) почеше да ваде криве тапије" (23).

Вероватно је Бољаре тада претворено у господарско село, јер је већина господарлука настала око средине 19. века. Сачувано је решење комисије за уређење аграрних односа у нишком округу надлежне у спору између сељана села Бољара и њихових турских господара око откупа господарлука из кога се види како је село насиљем постало господарлук.[51]

У исто време Турчин је довео групу наоружаних Турака и Арнаута у Шишаву, окупио сељаке и питао - имају ли они господара. Сељаци одговоре да сем султана немају другог господара. - "Удрите рају док не потпишу да имају господара", наредио је (54. стр. 168).

Године 1851. опет је припреман устанак. Жале се кнезу Милошу и руском двору. Најтежи приговори били су из Заплања, Власотинца и околине. Највише су се жалили на на читлучење и отмице жена ради турчења (3. стр. 105). Године 1860. стиже садразам-велики везир Мехмед Кирбизли-паша и позива потписнике жалбе. Потписан је **Лесковачки закон** по коме је укинута ангарија, али је уведена установа параспура, као надокнада за кућу и окућницу, односно земљу под њима. Легализовано је право на деветину господару, а сељацима право неприкосновености на искрчену земљу, право спахијама на продају земље а сељацима право првенства куповине. Спахијама је дозвољено подизање куле и држање харема. У народу је овај договор познат као **садразамска пљачка**, после које је поново избила буна. Повод је био поменути догађај у Шишави. Овај период нашао је веран одраз у спору сељана села Бољара против турских господара: од свих прихода са земље коју су обрађивали, сељаци су давали девету оку господару и десету држави и морали су најпре да издвоје господару па тек онда себи.

Многобројна сећања говоре да су Турци живели у селу. Зна се где се налазило турско гробље и куће, **турска црква** и канцеларија, што је у контрадикцији са тврдњама да Турци нису живели у власотиначким селима. Описује се вршљање Турака по селу, боравак у хановима, набрајају насртаји на жене као и проблеми и сукоби због тога. О томе се приповедају и многе анегдоте.[52] Осећа се да се турској власти ближи крај. О томе говори и узречица: "Спшкаја се ко турска шија."

---

[51] Видети тужбе

[52] Видети анегдоте 1, 2, 3

Нека сећања су избледела и не могу се временски тачно одредити, а нека треба исправити. Постојање турског гробља се може доказати. Куће, за које Бољарци кажу да су биле турске, припадају типу старије "моравке" и нису турске, али су из турског времена.

Остаје могућност да су Турци живели у селу у 18. и у првој половини 19. века и да су протерани у познатим догађајима. Тачан одговор на ово питање крије се у турским дефтерима.

ШИРЕЊЕ НАСЕОБИНСКОГ ПРОСТОРА. Око половине 19. века село се шири према Власини и главном путу. По именима оснивача махала и времену када су живели, види се да се из првобитног језгра село шири после 1841. године када је Турска објавила општу амнестију. Људи су се из збегова вратили на своја згаришта, што је утицало на промену положаја села. Тада се становништво расуло по дну и ободу котлине. Тако су формиране махале Стојковци, Стојановци, Цветковци, Младеновци, Петковци и Плитарци. Ове закључке потврђује и казивање Славка Младеновића коме је баба причала да су на том месту живели у турско време.

ЦРКВЕНЕ И ШКОЛСКЕ ПРИЛИКЕ У 19. ВЕКУ. Године 1793. Русија постаје заштитник хришћана у турској царевини. Турска је дозволила зидање цркава па је 1838. године у Крушевици подигнута црква Св. Архангела Гаврила (26). Овој цркви припадало је и Бољаре. Данашња једнобродна црква подигнута је после ослобођења од Турака, што упућује на то да је претходна срушена у рату за ослобођење. У прилог овоме иде и постојање "руиниране зграде" која се помиње у спору између цркве и школе. Звоно је "изливено за време владе краља Милана 1885. године".[53] Може се претпоставити да претходна црква није имала звоно, јер су турци забрањивали оглашавање звона. За време изградње црквени обреди обављани су у цркви у Власотинцу. Данас је црква у пропадању: звоник је срушен, звоно која се чуло на далеко, за које мештани кажу да је треће по величини у Европи, стоји у цркви, неке иконе са иконостаса су нестале, стакла на прозорима полупана, зидови напукли.

У црквеном и школском животу доминирао је јелинизам чији је циљ био грцизација српског становништва. Свештенике и митрополите постављала је грчка црква све до 1856. године када Срби добијају извесне верске и просветне слободе, тј. право да отварају школе на свом језику, а цркве да решавају црквена питања.

---

[53] Мића Станкоић из Крушевице (препис са звона)

Уз подршку Русије, Турска је 1870. године основала бугарску егзархију, која је обухватила и Лесковац (37. стр. 125). Турци су помагали постављање бугарских свештеника који су спроводили бугаризацију српског становништва. Из тог времена на бољарачком гробљу стоји споменик Косте Стојановића са презименом Стојанов. У књизи рођених из 1879. године срећу се још нека презимана на –**ов**, као остаци из времена егзархата. У једном купопродајном уговору из 1879. године среће се као сведок неки Станоја Митов.

Развој националног осећања код Срба у 19. веку у сукобима са егзархијом доживљава успон и биће дефинисано после ослобођења. Од 1902. године у књигу рођених уписује се народност српска и вероисповест источно - православна.

Свештеник Онуфрије Поповић, рукоположен 1875. године за пароха цркве у Крушевици, служио је до 1895. године. Он је вероватно био и учитељ. Ранији свештеници нису познати.

Основна школа у Крушевици основана је 1870. године (Истрија српског народа). По М. Милићевићу основана је 1873. године (33. стр. 118). Б. Перуничић, аутор књиге "Крушевац у једном веку", вероватно грешком, унео је интересантан податак и о школи у Крушевици. Ради се о спору из 1901. године између цркве и школе, који су решавали Духовни суд Епархије нишке и Српско краљевско Министарство просвете и црквених послова. Пошто се школска зграда у инвентару водила као црквена својина, црква је тражила да се школа исели из поменуте зграде и да се она уступи цркви за свештенички стан. На тражење министра суд га извештава "да је то школска зграда, народ ју је за школу зидао, да за школу служи од пре 50 година и да је свакад досад служила за школу". Црква је упућена да постојећу "руинирану и трошну зграду у... ред доведе" и тако подмири своје птребе (56. стр. 129). Овај податак (ако се прихвати као тачан) говори да је школа старија око 20 година у односу на нпред поменуте податке.

Турска је још раније дозволила отварање школа у селима која су имала изнад 100 кућа (3. стр. 163).Тај услов испуњавала је једино Крушевица, која је по попису из 1879. године имала 188 домова. Школа је основана на захтев Срба, интервенцију кнежевине Србије и руског конзула. Ферман о оснивању школе прочитан ја на четири језика: руском, француском, енглеском и српском (55) и **истакнут на вратима главне учионице** (54. стр. 172). Реон школе обухватао је и Бољаре. До ослобођења од Турака наставу су изводили свештеници, који су били и први писмени људи. Неки се помињу и као вође устаника и хајдучких дружина по планини Крушевици. Црква је осим верске вршила и просветну улогу. И поред настојања порте да се

настава изводи на бугарском језику, настава је извођена по **манастирском методу** или по **српском учењу**(3. стр. 189). Иако су из Београда у Власотинце 1876. године упућени уџбеници "за сваку школу понаособ" (3. стр. 188), они нису коришћени, јер су Турци те године затворили српске школе, забранили употребу српских уџбеника и оне нису радиле до ослобођења (3. стр. 127).

Први учитељ Неподељене основне школе у Крушевици био је Јован Биволаревић из Лесковца (57).

По попису из 1879. године у Бољару је било седморо писмених, што указује на то да су кренули у школу одмах по њеном оснивању (30. стр. 126).

ПРИВРЕДНЕ ПРИЛИКЕ У 19. ВЕКУ. Процес насељавања трајао је, углавном, до половине 19. века. Новопридошло становништво насељавало се на крчевинама. Осим Големог лаза обрадиве површине настале на тај начин су и виногради на узвишењу Крс, Чуке, њиве изнад селишта и падине Беговог браништа.[54] Спахије су прихватале досељенике и додељивале им замљу. По једном сећању спахија је Стојку (заснивач фамилије Стојковци) доделио велики комад земље поред Калине долине. И данас је у њиховом власништву.[55] Турски господари су могли и да одузму земљу ако она није обрађивана две године или из неких других побуда.

Привреда је била мешовита: земљорадња, сточарство, виноградарство и мање повртарство.

Почетком 19. века досељеници су затекли дивљу лозу **јагуриду**, што указује на то, да је село за дужи временски период било без становника. Из једне бачве укопане у земљу "пили су вино на ред из ћувеч".[56] Већ половином 19. века винова лоза је доста заступљена. Локалотети Старо лозје и Стари сад говоре где је гајена лоза. Од пољопривредних култура гајена је пшеница, суражица, овас, раж, јечам, просо, конопља и ређе лан. Од поврћа гајени су лук, паприка и купус. Мање се сејало а више живело од сточарства. Од стоке држали су овце, козе, свиње и ради превоза крупну стоку. Од пољопривредне опреме користили су кола (дрвена), рало, дрвену брану и остали ситан алат.Од заната било је ковача, колара и бачвара.

Било је и воденица о чему сведочи локалитет Воденичиште.

---

[54] Јова Милованозић
[55] Љубомир Цветковић
[56] Стојан Николић

Због турских зулума половином 19. века кренуло се у печалбу. Осим казивања ово потврђује и једна анегдота.[57] Ишло се пешке (пруга Београд - Ниш - Лесковац отворена је 1886. године), углавном у Србију, Бугарску, па и у Румунију. У печалбу су ишли **ћеремицил'к** и бачвари. Временом су речи печалба и ћеремиџије постале синоними којима је означавана ова врста привређивања.

Главни производ била је конопља. Жене су од кучине и вуне ткале платно и клашње и израђивале просту одећу. Клашње су ваљане на реци Бистрици. По неким сећањиа ваљавице су постојале и на реци Раставници.

ОСЛОБОЂЕЊЕ ИЗ ТУРСКОГ РОПСТВА. Забележено је да су кафеџије у власотиначким селима пре објаве рата Турској одбијали да примају "турске новце за турски трошак у својим механама" (85.стр.213). Десетог децембра 1877. године, неколико дана по објави рата Турској, Власотинце и околна села устали су и протерали Турке (3. стр. 208). У то време водиле су се борбе за ослобођење Пирота, Радомира и Трна, чиме је турској војсци пресечена одступница. Разбијена турска војска се данима повлачила од Пирота преко Бољара и Власотинца према Грделичкој клисури, задржавајући се успут, пљачкајући и нападајући жене. Бољарци памте њихово задржавање код Бресја.[58] Вероватно су тада спаљене цркве у Дејану и Крушевици. Власотинчани су организовали добровољачке одреде по селима и поставили страже према Пироту одакле су надирали Турци (3.стр.208). Страже су вероватно биле распоређене на простору између Манастиришта и Бољара. Прича се да су код бољарачког гробља и Црвеног брега вођене борбе са Турцима. Т. Ђорђевић пише да су устаници "разоружали и заробили око сто седамдесет Турака", али не наводи место. У то време једно одељење српске војске под командом пуковника Ђоке Влајковића, гонећи турке стигло је до Бољара. У исто време једно одељење турске војске повлачло се падинама Крушевице, преко Ломнице и Црнатова према Бољару из правца Ниша старим поменутим путем. Када су стигли до Корије приметили су српску војску која је пролазила кроз Бољаре. Ту су се притајили док војска није прошла, а потом су наставили пут преко Р. Дела и Козила за Бугарску.[59] Дотле у Власотинцу и околини није било регуларне српске војске, већ само локални устаници из Власотинца и околине (3. стр. 208). По

---

[57] Видети анегдоту 4.

[58] Чеда Коцић

[59] Драгољуб Станковић је ову причу чуо од неког Турчина из Македоније.

доласку српске војске формиран је добровољачки одред. За команданта је постављен Ђока Влајковић. На позив врховне команде сви за оружје способни мушкарци ступили су у добровољце. Било је око 900 бораца. У недостатку оружја по савету Ђоке Влајковића на мотке су везивали косе "и млатили Турке ка стоку" (58.стр.305). Из ових борби Ранђел Ковачевић је као трофеј донео турску сабљу, коју је његов унук касније дао ковачу да му искује ножеве.[60] Постојање сабље потврђено је још из једног извора.[61]

Међу добровољцима се помиње има Тасе Петковића и Јована Цекића који би могли бити Бољарци.

Може се претпоставити да је Бољаре ослобођено турског ропства када су последње турске трупе напустиле село. Власотинце је ослобођено 24. децембра 1878. године - Бољаре тога дана или дан раније.

Српска војска ослободила је српске крајеве који данас припадају Бугарској, а чије се становништво сматрало Србима: "Ми смо Немањини Срби тако каже наша традиција ", писали су представници трнске области влади Србије тражећи да буду присаједињени Србији (59. стр. 78). Нека села из околине Радомира, такође су тражила да уђу у састав Србије (60. стр. 102).

Предосећајући да ће бити проблема око разграничења са Бугарском 268 угледних Власотинчана потписали су изјаву објављену у "Српским новинама", апелујући у име народа овога краја на европске силе, "да желе да остану у границама Србије" (31. стр. 266). Међу потписницима је и Бољарац Стоилко Пешић и Онуфрије Поповић парох цркве у Крушевици.

САНСТЕФАНСКИ МИР. Трећег марта 1878. године Русија је са Турском закључила сепаратни мир познат као Санстефански. Према том миру (члан 3) Бугарској је требало да припадну српски градови Пирот и Врање. Државна граница између Србије и Бугарске, на овом делу, требало је да се пружа коритом Власине од њеног ушћа у Мораву до Свођа и у наставку коритом реке Љубераждe (61. стр. 208).

Од тог тренутка, како каже Ј. Цвијић, "утвара Санстефанског мира увукла се у односе Србије и Бугарске" (21. стр. 208.)

По санстефанској граници Власотинце би требало да буде подаљено Власином: део града на левој страни Власине припао би Бугарској, а део града на десној обали Србији. Бољаре би припало Србији и било би погранично место.

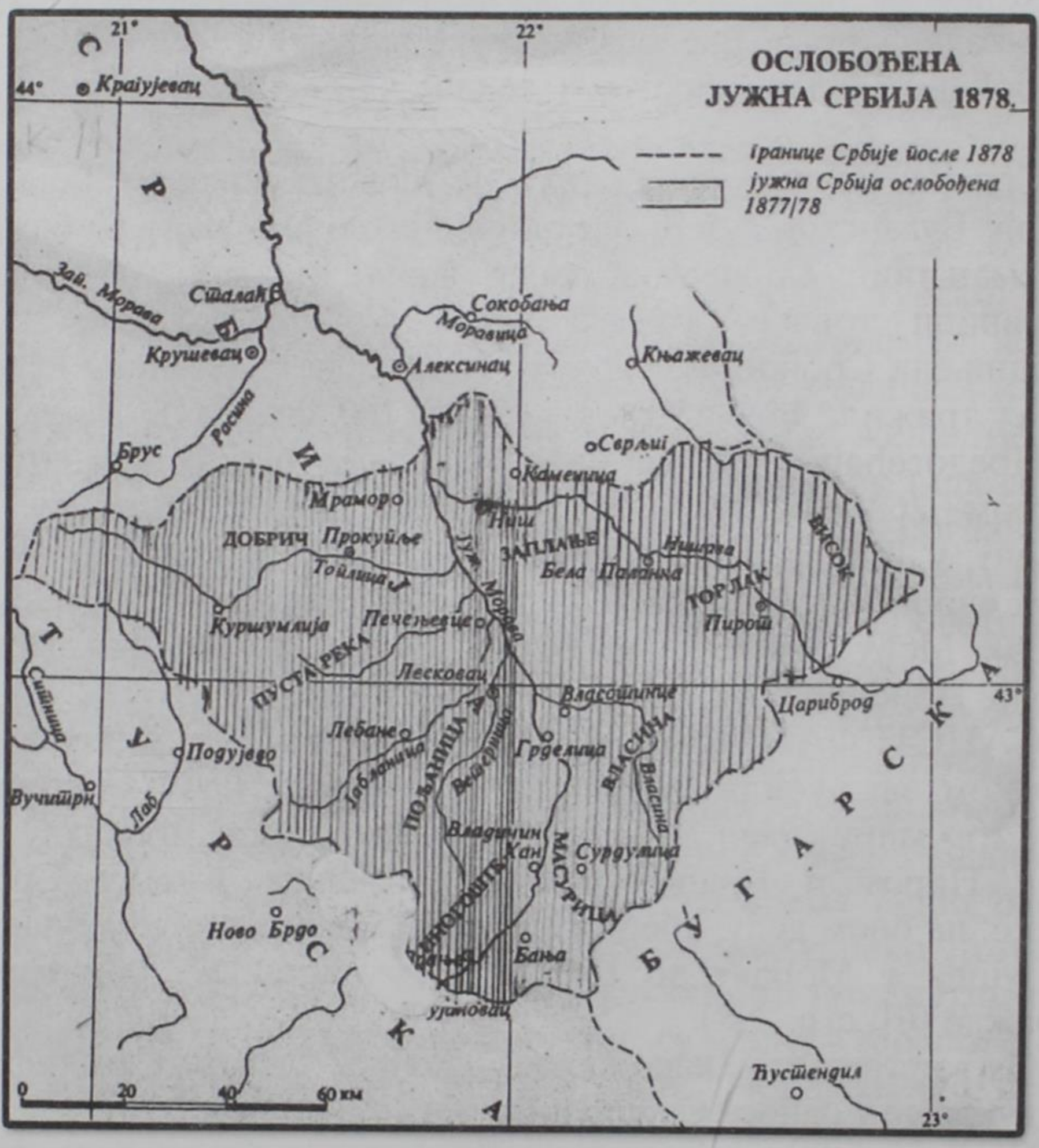
---

[60] Криста Ранђеловић
[61] Брана Миловановић

Србија је била незадовољна овим уговором, са којим се нису слагале ни Аустроугарска и Енглеска, па је на Берлинском конгресу уследила његова ревизија. По том миру Србији је призната независност, цео власотиначки срез припао је Србији, а одузети су јој трнски и део пиротског.

Многи Срби из српских крајева који су припојени Бугарској, са својом покретном имовином прешли су у Србију. Међу њима има и Бољараца. Они који су остали у Бугарској бугаризовани су.

Ослобођени делови Србије биће познати у историји као Нови крајеви.

Карта 12. Нови крајеви

ОТКУП ОД ГОСПОДАРЛУКА. Одмах по ослобођењу успостављена је српска управа. Формиран је Власотиначки срез, који је најпре припао Лесковачком округу, па онда Нишком. Од 1892. године срез је био у саставу Пиротског, а од 1910. године припао је Врањском округу. Формирана је крушевичка општина коју чине: Бољаре, Црнатово, Црна Бара, Крушевица, Присјан и Брезовица.

Изабрани су општински органи: председник, судије, одборници и писари. Место председника припало је Крушевици као највећем селу. Први председник био је Раденко Јанковић. Пред први светски рат председник је био Вукадин Цветковић из Бољара. По селима су изабрани сеоски кметови и њихови помоћници. Према сећању у Бољару је пред српску власт кмет био Илија Стојановић, а његов помоћник је био Коста Миленковић.[62] Српске власти су привременом уредбом задржале старе кметове, који су сарађивали са српским властима око мобилизације и снабдевања војске. Тек после Берлинског конгреса успостављена је званична српска власт, чији су главни задаци били: обнова привреде, утврђивање имовине и имовине одбеглих турских господара тј. право стање земљишно-имовинских односа на селу и уређење школског и црквеног живота. Уведени су црквени протоколи, одређене границе атара, извршен катастарски премер земљишта и разрезан порез.

Најтежи проблем био је разрешење имовинско-правних односа између сељана села Бољара и њихових турских господара. Пред ослобођење село је имало два господара Турчина који су живели у Лесковцу. Иако су Срби ослободили своју земљу, која им је била отета, Берлинским миром наметнута је обавеза откупа од господарлука (деветка), господарске земље и непокретних турских добара, чиме је српски сељак од победника сведен на ниво пораженог.

Држава је ову обавезу пребацила на сељака. Сељацима је признато право првенства откупа земље коју су обрађивали годину дана пре ослобођења уз обавезу откупа. Уколико нису могли-продавана је на лицитацији. Посланици власотиначког среза и Милош Милојевић[63], који је пре ослобођења, тајно боравио у овим крајевима, бранили су интересе сељака истичући њихову измученост у стварању лазова, пасивност краја и одлазак у печалбу (33. стр.104 - 105). Предлагали су да се земља бесплатно додели сељацима.

Држава је законом од 1. фебруара 1878. године регулисала ово питање. Рокови откупа одређени су на пет година. Прва рата доспева на Митровдан 1881. године и тако редом до коначне отплате. Уследиле су дугогодишње парнице, које су у случају села Бољара трајале дуже од законом одређеног рока и на којима су господари настојали да што више користи извуку од сељака.

Увидевши да се ближи крај њиховој моћи, турски господари су и раније продавали "своју" земљу имућнијим сељацима и богатим

---

[62] Казивања Новице Стојановића и Љубомира Цветковића

[63] Познати историчар и борац у рату за ослобођење

трговцима. Тако су, по сећању Бољараца, неки Власотичани покуповали доста земље у бољарачком атару коју су касније продавали Бољарцима, али су њихова имена сачувана у називима ликалитета до данас. То су виногради Раденково и Вилипово, шуме Аџиско и Мунџиско, њиве Стаменково и Селиште, ливада Милтаново и Попов шљивар. Њиве између гробља и Власине, као и шуму на левој обали Раставнице, купили су Поповићи.

Аграрно оделење нишког окружног суда именовало је судије и вештаке да одреде количину и каквоћу земљишта и изрекну откуп деветке и господарске земље. Ако комисије нису могле да нађу решење предмет је предеван суду. Парнице су се повлачиле по судовима све до коначног разрешења овог питања 1887. године.

Као аутентичну илустрацију наводим препис тужби сељана села Бољара и турских господара, пронађених у приватној архиви Чедомира Цекића и копије тужби.[64]

РЕШЕЊЕ

Комисије за уређење аграрних односа у Нишком округу као надлежне,

у спору;

Сељана села Бољаре, које по пуномоћију зступају Пеша Петковић, Стоилько Николић, Јован Јанковић, Стојан Марковић, Стоилко Пешић и Јоца Цветковић онд. а ове опет г. Алекса Новаковић адвокат из Београда,

противу

Њиховог господара Кадрије Мухарема и Хајредина бј. Мула Арифовића из Лесковца

за одкуп од господарлука,

Решавали су,
председ . ком . г . Каракостић
чланови : Р. Сарановац, Мл. Мојсиловић

Пуномоћници сељаке села Бољаре а ових пуномоћник Г. Новаковић на протоколу под 22. августа ове год . Но-344. навели су,

У селу Бољару пред српску власт били су господари : Кадрија Мухарем и Хајредин кои су имали свега 46 кућа, које су им деветак и остале, Дажбине давале куће између господара ни су биле подељене но су сви заједнички прихода од села купили,-

Ове су куће радиле од прилике 150 дана орања зиратне земље,

---

[64] Овај документ се први пут објављује и према мојим сазнањима непознат је нашој научној јавности.

Десетак су давале у средњу годину од белог жита 1. 400. ока, кукуруза 450. ока.

Дулумско на винограде ни су плаћали но су му уместо тога радили безплатно његове земље коју радњу процењују у 120. гр.чар.

Параспур су сејали господару и то свака кућа по 20. ока откуда је господар у средњу годину могао добити од свиу кућа 1. 380. ока ране,

Сем ових дажбина другому нису ништа давали.

Од своине господари ни су имали ништа а држали су као своју имовину 45 дулума паразпурних њива 46 дулума њива од коих су нешто сами радили, а нешто на трећину давали, 6 дулума ливада, два винограда од 8 дулума, 4 комада браника од 50. дулума, једну механу, кућу, амбар и салаш и место под овим зградама, а ове им имовине неуступају, пошто су на безправнј начин отели од појединих сељана њиховог села.

За средњу цену хране навели су да је ова била у турско време по 20. пар, ока.

Према овако представљеном средњем годишњем приходу,- тражили су да комисија одреди одкупну цену господарима,

Од именовани господара нико се није јавио комисиј, већ је само г. Урош Кнежевић адвокат из Лесковца поднео у место њих писмену пријаву као њихов пуномоћник а пуномоћије није поднео.

Комесиски Разлизи

Према Наређењу члана 21 . агр. зак . парничне стране, дужне су биле да се за своје право пријаве аграрној комисиј, наи даље за годину дана, кад је ова почеле радити; ако то ни су учиниле код комисије која је одређена Кнежевим указом од 22. марта 1879. године, за изпит аграрних односа у новоослобођених пределима,

Из Акта, овог предмета види се да се господари Кадрија Мухарем и Хајредин ни су за своје право пријавили ни код прве ни код ове комисије а оно писмено кој г. Кнежевић као пријаву, за именоване господаре поднео-неможе се сматрати, за вредећу пријаву ових пошто г. Кнежевић ничим није доказао, да је за ово од стране господара овлашћен; јер пуномоићије; од ових од дана поднесене пријаве, па до предатог му решења од 24. Августа ове год. Но. 596 коим му се налаже да пуномоћије поднесе, у ком је времену прошло више од три месеца; па ни у оставшем му року по горњем решењу никако до данас није поднео.

Кад овако ствар стои, онда се овај господарлук има решити по члану 31. аг. зак то јест има се изрећи решење према представљеном средњем годишњем приходу од стране сеоских пуномоћника, -кој

износи у суму 1.735 гр. чар. рачунајући рану по 20 пара као средњој пијачној цену, а овај кад се према члану 26. аг. закона са 7 помножи, онда добивени резултат у 12. 145 гр. чар. представљаће накнаду кому су дужни сељани господарима за откуп од свог господарлука , на рокове и са интересом платити,-

Па са наведеног разлога и закона као и члан 2.5.9. и 27 аграрног закона,

Комисија решава

Да све земље у Атару села Бољара кој су под деветком биле остану у, искључиву своину сељанима овог села; а они да буду дужни платити господарима: Кадрији Мухарему и Хајредину у име откупа од господарлука 12. 145. гро. чар: од данас па за три месеца, но ако небуду (нечитко) ову суму у одређеном року платити онда да плате од данас па за пет година са 6% интересом почев од данас по истеку првог рока од три месеца и то на ове рате: 14. октобра 1882. год. 2. 429 гр. чар. па затим овог петог дана сваке идуће године по оволику суму новаца па до дана исплате.

Оне пак земље за коју су сељани показали да су их господари од њихове баштине отели имају остати према 32 агр. зак. сељанима овога села у државину дотле докле господари у року одређемном у поменутом члану недокажу, право свијине на исто; пошто сељани ово им право, ако би га ови полагали оспоравају.-

У случају да господари код суда недокажу право своине или парницу у одређеном законом року непведу, онда и ове земље имају остати у изкључиву своину сељана овога села.

Ово решење које је према члану 23 агр. зак. извршно предати у препису парничним старнама.(нечитко) уместо господара послати Начелнику власотиначког среза коиће са истим поступити по члану 31 Аграрног закона.

Рађено у седници Аграрне комисије, за Нишки округ 14. октобра 1881. го: но 599.

Лесковац

Председник комисије,
г. Каракостић

(М П)

Број 13

Решење

Комесија за утврђења аграрних односа
у нишком округу као надлежне,
у свом
Селана села Бољаре, које по тужби
Ему заступају, Јека Јевтовић, Стан.
Ко Никодијевић, Јован Јанковић, Сојан
Марковић, Стошко Јевтић, и Јаза
Цветковић, оне а ове ове ове Г. Алекса
Новаковић адвокат из Београда,
туживу
Њихових господара, Кадрије Мухарема,
и Хајредина Ђ. Кајра Ђурђевића из
Лесковца
за одкуп од господ
ског,

Решавали су.
Председ: Кат. ђ. Кораћевић
чланови: Ђ. Сарановац
Ил. Јојсиловић

Пуномоћници села Бољаре
а и овим пуномоћник Г. Новаковић
на протоколу под 22. августа ове год. бр.
374. навели су.
У селу Бољару, пред срезку власт
били су господари: Кадрија Мухарем
и Хајредин који су имали своја 46. ку
ћа, које су им девојак и остале,

Копија тужбе из 1881. године (копија у власништву аутора)

Из наведеног решења јасно се види однос турских господара преме раји: насилно отимање имовине као и врсте дажбина које су сељани давали господарима. Господари су држали као "своју"-отели укупно 154 ха од чега 45 ха параспурних њива, 46 ха њива које су сами обрађивали или на трећину давали, 50 ха шума, 5 ха ливада, 8 ха винограда. По танзимату је требало да се изврши премер земљишта и да свако плаћа данак према својој имовинској моћи. Господари нису могли имати тапије на шуме и утрине па нису могли од њих ни приход купити. Међутим, нишки паша је наредио премер шума и забрана и на њих увео порез, што је господарима омогућило да отимају и шуме. Из тог времена потиче назив локалитета Бегово браниште. Остала непокретна имовина отета од сељана села Бољара јесу једна механа (вероватно хан на Крчмишту), кућа (вероватно "турска канцеларија ") у центру, амбар (кош или "кун") и салаш. Укупан фонд земљишта по првом катастарском премеру износио је 393 ха, што значи да су Бољарци у приватном власништву држали 239 ха укупних земљишних површина. С обзиром да је у селу било 46 кућа, свако домаћинство поседовало је просечно 5, 20 ха.

Срби су се ослободили једино десетка.Овде се и крије тајна саботирања реформи, лажних тапија, отимање српске земље и претварање исте у приватну својину бегова, као и намере великих сила да измученог и осиромашеног српског сељака, који је ослободио своју земљу, сведу на ниво пораженог.

Тужба турских господара против сељана села Бољара којом су требали да докажу право својине уследила је са закашњењем, тек 1877. године.

Решење

Суда окр. Нишког II оделења надлежног

по спору

Кадрије Хајредина и Мухарема мула Арифовића, Мејре шах Мехмедовићке-Омеровићке и сестре им Сејме б. онд. које заступа Х. Мустафа Карабаџак турчин из Ниша, а овога Светозар Арсеновић, адв. онд.

противу

Сељана села Бољара, које заступају Илија Стојановић, Никола Ђокић,Ђика Коцић теж. онд. а ове г. К. Гребенаревић адв. онд.

Решавали судије:

М.Петровић

В. Живковић

Т.Радичевић

Бележио писар, Љ. Адамовић

Због нове оцене господарлука

Тужилачка страна пријавила је и на рочишту преставила је: да је она имала свој господарлук у селу Бољару, срезу власотиначком, округу Нишком. За овај господарлук да су дали пријаву бившој аграрној комисији Сулејман Думберовић, односно г. Урош Кнежевић, но без пуномоћија. Овај господарлук комисија је расправила без да је тужилачка страна заступљена била, јер њени пуномоћници Сулејман и г. Урош ни су могли ићи аграрној комисији зато, што им је пуномоћије у време те расправе задржато у министарству на преводу, као што и списак министарства тврди.

Да је пријава дата бив. аграрној комисији на време, то се види из исте пријаве, налазеће се пред судом у аграрним актима. Оваква пријава, какву је за тужилачку страну учинио Сулејман односно Урош, пуноважна је и има се узети да је на време дата и да постоји.

Сем овога поднешеним уверењем министарства спољних послова утврђено је, да је у време расправе овога господарлука ово пуномоћије, које је дато Думберовићу, на преводу било.

Оно пуномоћије, које су тужиоци издали Милану Јовановићу-Банкаревићу а овај га пренео на Љубисава Стојановића, оно је престало важити, чим је Кнежевић дао пријву аграрној комисији. Доказ зато лежи у самој радњи бив. пуномоћника Јовановића, јер да је он био пуномоћник у време када су се пријаве давале, он неби смео као пуномоћник да пропусти а да се за право својих властодаваца нејави. Он то није учинио, а зато су доказ аграрна акта. Дакле према овоме и пуномоћије које је Јовановић имао престало је важити и самом његовом радњом а и тиме, што је тужилачка страна доцније овластила поменутог Думберовића да је у правним односима заступа.

Но баш и да је стајало пуномоћије Јовановића тим пуномоћијем каквоје, није могао тужиоца код аграрне комисије за отуђена имања заступати, јер није зато овлашћен, но само да може са имањем њеним руковати. И тако по томе пуномоћију Јовановић није могао аграрној комисији престојати гди се чини нагодба за отуђена имања.

Према овоме, сви су услови овде, који се траже према распису Г. Г. министра правде и финансија за нову оцену; па зато је тужилачка страна тражила, да суд дозволи нову оцену овога господарлука тим пре, што није ни новац примљен по првом решењу за поменути господарлук као што то тврди решење полиц. власти које је у актима.

Тужена страна изјавила је, да она непристаје на нову оцену, зато што је једном овај господарлук цењен и оцењен; што

тужилачка страна није хтела бив. аграрној комисији престати, то је ствар њена. Што даље вели, да у то време није имала пуномоћије, но да јој је исто на прводуу било,-то не стоји нити је истина.

Да тужилачка страна није имала пуномоћије она неби у својој пријави казала да га у пријави подноси, што неби казала да га при руци није имала.

Уверење министарства које тврди да је пуномоћије тужилачке стране било на преводу, не вреди, што се из њега не види, да је пуномоћије тужилачке стрене у време расправе овога господарлука било на преводу, и што то уверење неможе тужилачкој страни за доказ служити да јој је пуномоћије било на преводу, пошто није у законој форми издато; јер нема нумере а није у њему посебице казато, кад је пуномоћије поднето на превод, а кад примљено, што је нужно било казати.

И тако је тужба тужиоца остала недоказана, па зато и нема места новој оцени; а нема јој места још и зато што су тужиоци имали свога пуномоћнока Милана Јовановића и овоме пуномоћије дали који је имао потпуну власт да чини поравнање, а то се види из поднетог пуномоћија Миланова у коме изриком стоји; "поравнање чинити и интабулације кидати, итд"

По аграрном закону господарлук између сељана и господара, морао је да се расправи те тако Милан није имао да имање тужилачке стране отуђи, но да уради оно што је као пуномоћник њен морао да учини по аграрном закону, пошто господарлук није био чиста приватна својина на које се је речи у пуномоћију његову написане "замљу продавати нити отуђивати"односило. По овоме Милан је могао тужилачку страну код комисоје заступати и што он то није учинио, зато није одговорна тужена страна.Тужилачка страна ако је што оштећена што је њен пуномоћник Милан није аграрној комисији пријавио и заступао, то нек се са њим рачуна.

Према (нечитко) тужилачка страна (нечитко) права на нову оцену господарлука но је тужена страна тражила да се од тога тражења одбије тим пре што је са том тражбом и задоцњено.

3. Да је суд решењем својим од 28. октобра ове год. Но. 5985. одобрио тражену нову оцену овога господарлука.

4. Да је (нечитко) жалбе заступника тужених сељана касациони суд донео ове приметбе

Суд је погрешно у разлозима поменутог решења узео, као да Милан Јовановић-Чанкаревић-није био пуномоћник тужилачке стрране као и то, да је Миланово пуномоћије престало издањем пуномоћија Думберовићу, јер се из акта под Но - 4620. пуномоћија,

види, да је Милан у потпуној законској форми овлашћен био да тужиоца пуноважно заступа с. 611. и 613 грађ. зак. а међутим једно лице-властодавац-може имати колико хоће пуномоћника и тим самим фактом доцнија овлашћења ниуколико не потиру раније без изричне воље властодавчеве с 622. грађ. зак. и с 90. грађ. суд. пост. и по томе суд је противним тумачењем неумесно узео, као да је тужилачка страна при раду аграрне комисије остала незаступљена, па јој (нечитко) нову оцену одобрио. И зато је касациони суд судско решење поништио и позвао га да по горњим приметбама поступи.

Суд овај на основу ових примадаба касационог суда, налазећи, да су тужиоци за време решавања овога спора код аграрне комисије имали свога пуномоћника Чанкаревића са уредним пуномоћијем, који их је по с. 611 и 613 зак. грађанског, могао пуноважно заступати, но кпји се није аграрној комисији пријавио, те тако сада тужиоци према распису

г.г. министра правде и финансија од 4. Августа 1884. год. Но-3098 и ПН о 1246 (нечитко) законог основа за понављање. Па зато по изложеном

РЕШАВА

Да се тужилачка страна од тражења нове оцене овога господарлука одбије, о чему се обе стране решењем овим извешћују.

Од суда окр. Нишког II оделења 19. децембра 1887. год . Но 7270.

у Лесковцу

Писар
Љуб.Адамовић

Судија
(нечитко)...Петровић[65]

(М П)

---

[65] Грешке у препису преузете из оригинала.

Тужба

Суду окр. Нишког II. одељења, непосредно

по суду

Ранојије, Лајчеранина и Стојадинка Стојића Ивановића, Ивановића Ивановића Ивановића

Из ових дугогодишњих судских спорова Бољарци су изашли као победници: ослобођени су откупа "господарске земље", а нису платили ни откуп од господарлука –деветка.

Катастарским премером земљишта, који је извршен 1884/85. године после успостављања државне границе и административног уређења Нових крајева утврђен је (у хектарима) фонд зиратног и необрадивог земљишта, утрина и шума.

Укупан земљишни фонд села Бољара према првом катастарском премеру по врсти и квалитету земљишта (I-IV) класе је следећи (31. стр..282):

категорија	**класа**	**површина у ха**	**укупно**
обрадиво земљиште	II	235. 34	242. 19
	III	6. 85	
необрадиво		0. 22	0. 22
под шумом	II	103. 07	141. 68
	III	38. 12	
	IV	0. 49	
утрине	II-III	9. 52	9. 52
укупно			393. 61

Ако се има у виду да су господари отели 104 ха углавном најбоље обрадиве земље (Бегова ливада, Турска ливада, Селиште), Бољарци су располагали са 138 ха. Од 103 ха шума отели су 50 ха, такође најбоље.

Ако се зна да је пред ослобођењае из турског ропства у селу било 46 кућа, просечно је свако домаћинство располагало са 3,00 ха обрадиве земље и 1,99 ха шуме на које је давало деветак и десетак. (Неки истраживачи, држећи се традиције, бележе да је до ослобођења од Турака село имало 13 кућа од којих потичу сви данашњи родови. Такав податак забележио је и аутор, али се види да није тачан.)

Из приложене табеле види се да у атару села нема земљишних површина I класе, већ да су претежно II класе и нешто мало III класе. Обрадиве земље је укупно 242,19 ха, под шумом 141,68 (убрајају се у квалитетније). С обзиром да је по првом попису из 1878. године било 48 домаћинстава, свако домаћинство располагало је просечно са 5, 05 ха обрадивог земљишта и 2,95 ха под шумом.

Ако, примера ради, упоредимо стање из 1960. године када је у селу било 150 домаћинстава (а према садашњем стању у катастру), видећемо да свако домаћинство просечно располаже са 1,40 ха

обрадиве површине и 0,91 ха шуме. Није случајно у то врема отпочео процес одласка у град.

Према напред наведеним подацима цео власотиначки срез увршген је у претежно пасивне крајеве.

Према приложеној табели се види да Бољаре располаже са малим површинама утрина II и III класе, које се убрајају у квалитетније. Комисија, која је вршила премер замљишта учинила је пропуст. Због тога се начелник среза власотиначког обраћа начелнику округа нишког у коме га обавештава да код премера утрина има грешака и доставља премер утрина среза власотиначког које је уписала комисија. По том премеру подаци су противречни: у табели стоји 9,52 ха, а у тексту 88 ха друге и 8,64 ха треће класе (32. стр. 282 и 284). Утрине у атару села биле су, а и данас су, мале површине у оквиру села: Бресје, центар села **код Крс'**, **Стр'на** код махале Цветковци, утрина **у Чуке**, на узвишењу Крс' (које више нема) и **Бели камен**. Испада тако као да цео Бели камен није тада уписан (или је уписан двоструко већи износ). Данашње стање утрина према подацима из катастра износи 44 ха и 53 ара.

Начелник среза каже да су тада предложили сељацима да сносе трошкове поновног премера утрина и да су сви пристали осим оних који су знали да су утајили земљиште.

Нема података о износу пореза који је разрезан по домаћинствима, па се не може дати нека оцена социјално-економске структуре села, али се, како је већ речено, цео власотиначки срез сврстава у пасивне крајеве. То се односи и на Бољаре.

Најимућнија породица по ослобођењу из турског ропства била је породица Стоилка Цветковића, који је по сећању потомака куповао земљу од турских господара.

СРПСКО-БУГАРСКИ РАТ. Тек што су се прилике у селу почеле сређивати, избио је српско-бугарски рат 1885. године. Српска војска је била стационирана у селу.[66] Као што је речено, Бољарци су тада пребацивали оружје и војну опрему преко Корије на фронт. У овом рату српска војска је, на реци Сливници, претрпела пораз.

После ослобођења Власотинчани Мумџије почели су припреме за подизање текстилне фабрике у Бољару. Прокопан је тунел у Стрању, вада изнад Луке и пропуст испод пута за Пркенду.[67] Започети радови су из непознатих разлога обустављени, а локација премештена у Козаре где је 1892. г. фабрика и подигнута. Остао је тунел који је био видљив и после другог светског рата. Временом га

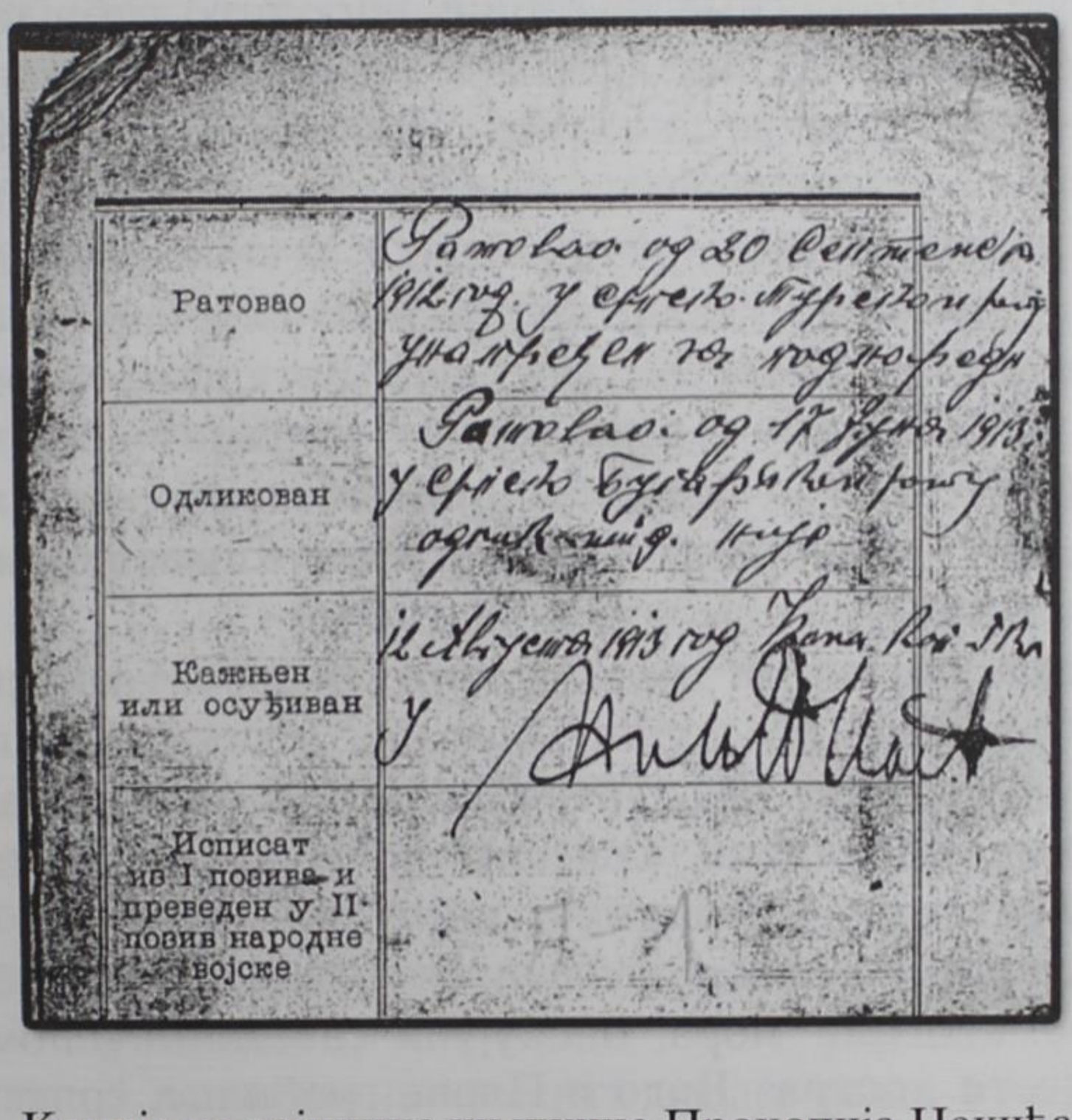
[66] Брана Стаменковић
[67] Љубомир Цветковић

је Власина засула. Бољарци су 1992. године на месту Валоге ископали шине заостале из тог времена, које су употребили за подизање мостова преко долина.[68]

Прича се да је пруга за Софију требало да прође кроз Бољаре, али да Бољарци нису дозволили, што је мало вероватно.

БАЛКАНСКИ РАТ. Септембра 1912. године објављена је општа мобилизација а 4. октобра објављен је рат Турској. На позив црквеног звона сви за оружје способни мушкарци отишли су у рат, познат у Бољару као први рат.[69] **Три рата сам прекарала**, прича старица Мара Стојановић, којој је отац погинуо у Првом светском рату.

О броју учесника у Балканским ратовима можемо судити по броју учесника у Првом светском рату, јер су сви учесници у Балканским ратовима учествовали и у Првом светском рату. Сачувана је војничка књижица каплара Прокопија Младеновића која потврђује његово учешће у балканским ратовима.

Ратовао	Ратовао од 20 септембра 1912 год. у српско-турском рату учествовао од почетка до краја
Одликован	Ратовао од 17 јуна 1913 у српско бугарском рату одликован ордење
Кажњен или осуђиван	12 августа 1913 год Зајечар Ко-ја у
Исписат из I позива и преведен у II позив народне војске	

Копија из војничке књижице Прокопија Цекића

---

[68] Добривоје Михајловић
[69] Љубомир Цветковић

Трагедија српског народа у Првом светском рату бацила је у засенак Балканске ратове. Памте се битке код Ристовца, Мердара и Куманова. После битке код Куманова говорило се: "За Косово Кумановo". Српска војска под командом војводе Степе Степановића учествовала је у биткама за ослобођење Једрена. Према сећању Бољараца у тим борбама учествовали су Бољарци: Урош Цекић, Таса Стојановић, Алекса Стоилковић, Прокопије Младеновић, Вукашин Коцић и Драгомир Стоилковић. Урош Цекић и Драгомир Стоилковић били су заробљени од стране Турака, али су касније ослобођени.[70]

Незадовољна поделом територије Бугарска је без објаве рата изненада напала Србију. У овом рату (познатом као Други балкански рат) бугарска војска је претрпела тежак пораз на реци Брегалници. У народу је остала изрека: "За Сливницу Брегалница".

Према подацима из књиге умрлих из Бољара је у Балканском рату погинуо Владимир Митић.

ПРВИ СВЕТСКИ РАТ. Успеси Србије у Балканском рату нису одговарали интересима Аустрије, нарочито избијање Србије у Моравско - вардарску долину и спајање граница Србије и Црне Горе. Тражио се повод за рат и он се убрзо указао. Био је то атентат на аустријског престолонаследника Фрању Фердинанда. Године 1914. 28. јула Аустрија је објавила рат Србији. У чувеним биткама на Церу и Колубари аустријска војска је поражена и избачена из Србије.

Године 1915. Немачка обећава Бугарској Поморавље и Македонију. Нападнута са свих страна српска војска се повлачи према југу. (Сачувана је потврда којом се потврђује да су српске војне власти одузеле два вола и кола **Урошу Стаменковићу за војне потребе**, уз напомену да није војни обвезник.)

Бугарска објављује рат Србији и њена војска појачана турским снагама избија у долину Мораве. Једна од линија одбране била је на Белом камену.[71] И данас крај пута, на левој обали Мораве, стоји споменик изгинулим српским ратницима. У исто време Шиптари блокирају Качаничку клисуру, чиме је пресечена одступница српској војсци која је принуђена да се повлачи преко Албаније према обали мора, очекујући савезничку помоћ. После албанске голготе , острва Видо и Плаве гробнице, српска војска се опоравља и припрема за Солунски фронт. Рањени и болесни

---

[70] Петар Цекић

[71] Никола Митровић из Црнатова преноси казивање учесника ове битке.

ратници пребачени су у савезничке болнице у Француску, Тунис и друге земље, на лечење и опоравак.

За време окупације Бугари мобилишу преостале Србе, због чега у Прокупљу избија устанак. Војвода Миленко Влаховић шаље наредбу у Власотинце да за дан устанка 11. 03. 1917. године свак мора да буде наоружан и спреман. Војвода Јован Радовић у пределима око Власотинца ствара слободну територију у оквиру које је и Бољаре.

После слома устанка извршени су масовни злочини над локалним становништвом. Шишава је спаљена и "стрељано је 36 мушкараца" (4. стр. 60).

Опорављена српска војска септембра 1918. године пробија Солунски фронт и незадрживо напредује ка Београду. У то време Власотинце и околина већ имају слободну територију.

Гонећи бугарске јединице, српске претходнице ушле су у Власотинце под командом Власотинчанина Уроша Црниловића. У Бољаре је први ушао Бољарац Влајко Стоилковић. [72] Наредног дана преко Белог камена и Бољара на путу према Пироту, прошла је француска коњица у чијем су саставу били Мароканци, који су остали у сећању Бољарцима: "Пролазили црни људи са перчинима". [73] Мајор француске војске је овако описао овај део пута: **Око 15 сати полазимо у правцу истока долином Власине. Очарани смо лепотом предела. На путу поред кога су виногради појављује се дуга поворка кола, која су водили старци и деца. Терали су у Бугарску житарице из Власотинца, у пратњи Бугара који и поред својих пораза нису хтели да се врате у Бугарску презних руку већ су принудили житеље да им одвезу у Бугарску оно што су покрали и попљачкали** (62. стр. 7).

За француском војском ишла је чета српске пешадије. Било је то октобра 1918.

ЖИВОТ ЗА ВРЕМЕ ОКУПАЦИЈЕ. Уговором у Плесу, Поморавље је укључено у бугарску окупациону зону. Бугарска војска спроводила је нечувени терор над српским становништвом. Настају сурове пљачке народа: насилно одузимање жита, стоке, вуне и других производа. Спроводи се убрзана бугаризација становништва. Сва лична документа издају се на бугарском језику. Доводи се чиновнички апарат из Бугарске. У цркве долазе бугарски свештеници а у школе учитељи. Српски свештеници и учитељи интернирају се у Бугарску. Под видом депортације спроводе се

---

[72] Тихомир Стоилковић

[73] Ковиљка Миленковић

масовне ликвидације. Убијен је Онуфрије Поповић, некедашњи свештеник цркве у Крушевици (26. стр. 183) и први учитељ Јован Биволаревић. Исте године (1915) убијен је и Димитрије Здравковић, парох цркве у Крушевици (63). Преостало становништво од 18 до 60 година интернирано је у Бугарску. У Врањском округу , коме је припадало Бољаре, убијено је 3. 500 људи и то само зато што су Срби-нису хтели да признају своје "бугарско" порекло. У Власотинцу је у то време боравио бугарски владика и говорио Власотинчанима да су Бугари. По наредби војне инспекције моравске области од 18. маја 1918. године забрањен је српски језик, деци су одређена бугарска имена, а надгробна обележја могла су бити исписана само на бугарском језику. За све су постојале наредбе из министарства. Одузети су уџбеници, књиге, мапе. Славе су забрањене. Без дозволе кретање није било могуће.[74] Порези су увећани 20-30 пута, уведен је лични порез[75], који су морала да плаћају и интернирана лица. Пописана је стока за одузимање.[76] За време безобзирног кулучења људи су немилосрдно премлаћивани. Девојка Василька Пешић умрла је од батина, јер се грчевито борила да јој Бугари не отму краву.[77] Велика Стојановић брутално је усмрћена ударцима у стомак.

У наредби шефа моравске војне инспекције јасно се каже:**...Наређујем да конфискујете по свим надлештвима и приватним кућама српске књиге, слике и карте, одаберете шта је важније од тога и пошаљете Министарству просвете, остало спалите...**

Књижари могу наставити рад , али само са књигама на бугарском језику (49. стр. 105).

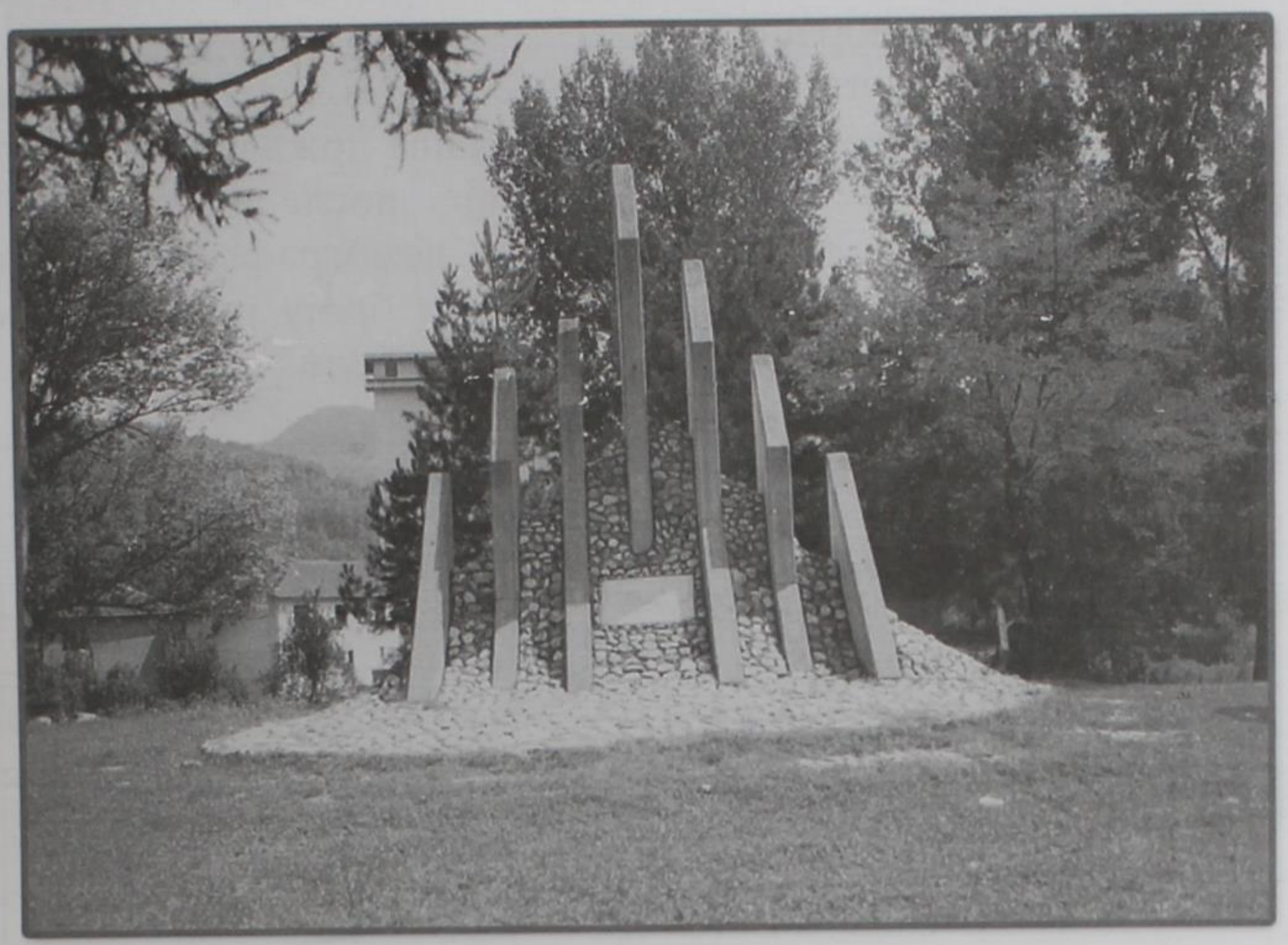
Начелник округа врањског упозорава да је **...решен употребити казну за оне који употребљавају речи српске у говору и писању** (49. стр. 105).

Само у првим биткама почетком рата изгинуло је или помрло од тифуса 35.000 војника, четвртина лекара умрла је од пегаве грознице, на острву Видо (Плава гробница) остало је 5.400 војника, 1.000 војника је отпрњмљено у Бизерту на лечење и опоравак, 2.000 у Француску. **Срби су војници или су мртви**, објаснио је Риду[78] један српски војник (51). Међу изгинулим на ратиштима, умрлим по

---

[74] Видети копију.
[75] Исто
[76] Исто
[77] Лаза Стоилковић
[78] Џон Рид, амерички ратни дописник

болницама и логорима широм Европе било је и Бољараца. Српски народ се на достојан и једино могућ начин одужио овим борцима за слободу, подигавши им бројна спомен обележја. Једно од таквих подигнуто је и у Бољару. Породице изгинулих ратника примале су помоћ.[79]

Слика 15. Борцима палим за слободу

Не постоји посебна евиденција бораца и изгинулих у Првом светском рату, осим оних, који су остали у селу као рањеници и ту умрли. Прикупљени подаци на терену упоређени са књигом умрлих, показали си да су неки умрли природном смрћу пре или после рата. По приватним архивама и надгробним обележјима откривена су имена заборављених бораца. Изгинули борци нису уписани у књигу умрлих.

Подаци прикупљени на овај начин показали су да је у Првом светском рату из Бољара учествовало 102 борца. Погинуло је на ратиштима, помрло по логорима и болницама широм Европе или од тифуса по повратку кући 31 борац. Двојица инвалида су умрла за време рата, двојица после рата. По логорима у Аустрији, Мађарској, Немачкој и Бугарској било је 14 бораца, од којих су двојица умрла. На лечење у Француску упућена су двојица. Један је умро. У току рата у селу је умрло тринаесторо људи од тифуса који су донели

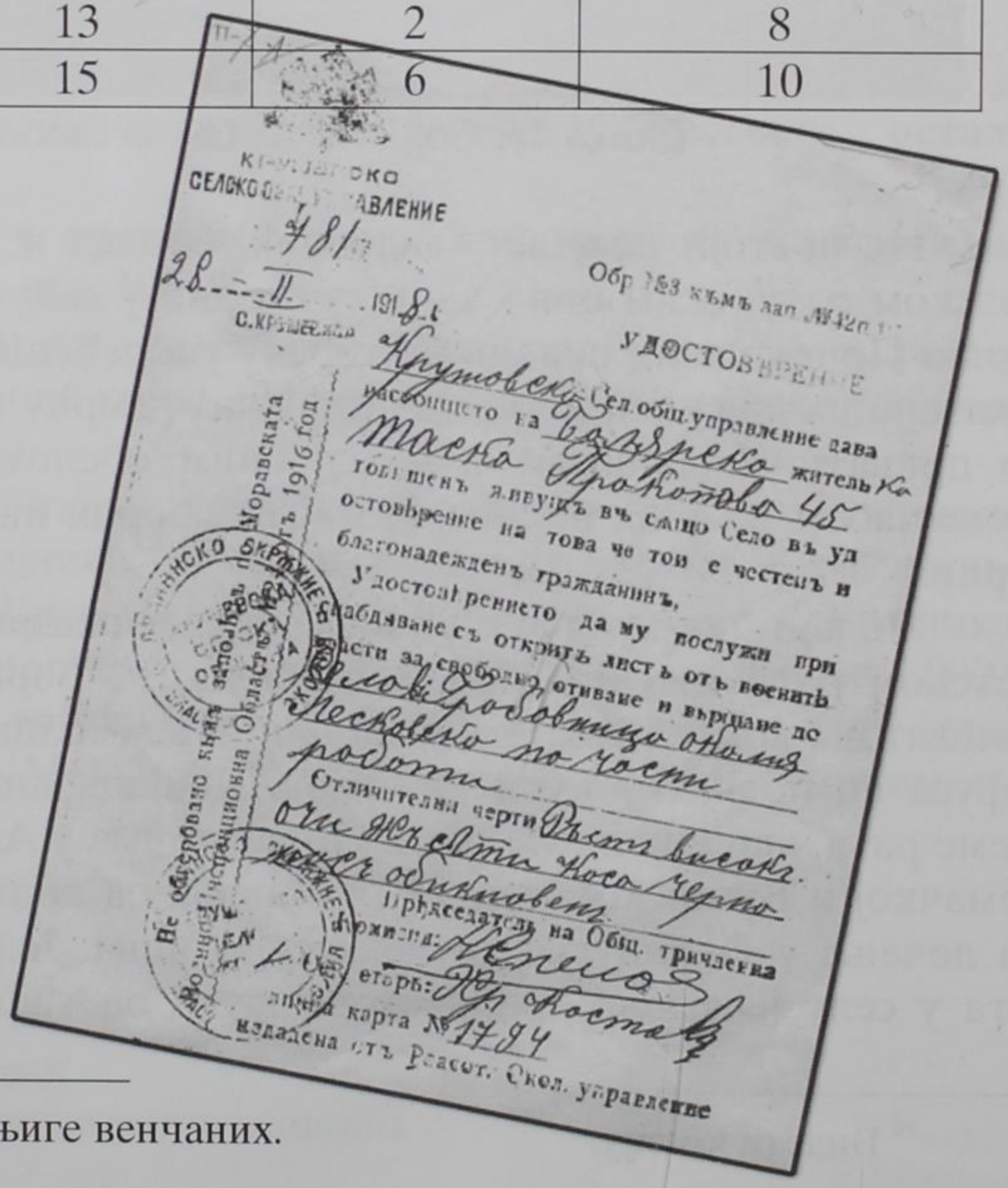
---

[79] Видети копију.

рањеници враћени са фронта. С обзиром да не постоји посебна евиденција бораца и да су сећања непоуздана, могуће је да је неко изостављен или да су неки урачунати у борце а нису учесници рата. Нису урачунати војни обвезници из угашених породица, јер о њима нема трага у књизи умрлих а ни сведочења. Неки од њих су, могуће је , и погинули. Нису урачунати борци из Манастиришта, јер нисам забележио имена свих бораца.

Први светски рат оставио је српском народу стравичне последице. Поред разарања земље, пљачкања државних и народних добара и економског застоја, најстрашније последице су губици у људству, што је довело до великих демографских промена. Наталитет је заустављен. Остали подаци о броју рођене и умрле деце и броју склопљених бракова виде се из табеле.[80]

год.	рођено	умрло	склопљено бракова
1914	23	4	1
1915	3	2	-
1916	-	-	-
1917	-	-	-
1918	1	-	-
1919	13	2	8
1920	15	6	10

Кр...ско
Селско об...управление
№ 781
28 — II. 191 8 г.
с. Кр...ско
Обр. 163 къмъ зап. №420 1...
УДОСТОВЕРЕНИЕ
Сел. общ. управление дава настоящето на Ковреко Трайковъ жителъ на тоя щенъ живущъ въ сжщо Село въ уд остовѣрение на това че той е честенъ и благонадеженъ гражданинъ,
Удостоя ренето да му послужи при забдяване съ открытъ листъ отъ военнитъ власти за свободно отиване и връщане по работи
Отличителни черти: Ръстъ висок. очи жълт. Коса черна
Председатель на Общ. тричленна
Моравската
Областно окръжие
Областна карта № 1794
Издадена отъ Разлог. Окол. управление

Дозвола бугарских власти за кретање.

[80] Подаци из књиге венчаних.

Наложено. За 1916 година. **Изплатено.**

№ на партидата	Данъци, глоби, върхнини и други при облагането	лева	ст.	Станалите промѣни лева	ст.	Остава за събиране лева	ст.
	За 1916/19 години						
	Данъци:						
	а) отъ непокрити имоти	11	20				
	б) върху наемната стойность на покрититѣ имоти	6	-				
	в) върху прихода отъ:						
	1) трудътъ	20	-				
	2) трудътъ и капитала	-					
	3) капитала	-					
	г) воененъ	-					
	д) училищенъ	3	72				
	е) пѫтенъ	4	14				
	ж) личенъ	6					
	з) за издръж. на инвалидитѣ	10					
	и) отъ материали за варене ракия	61	06				
	к) беганъкъ	-					
	л) окржжна врѣхнина	3	72				
	м) общинска врѣхнина:						
	1) редовна	18	96				
	2) извънредна	-					
	н) за търговска камара	-					
	о) общинска пѫтна тегоба	-					
	п) глоби за закъснѣние	1	86				
	р) глоби за нарушение	-					
	Всичко за текущата година	85	60				
	А всичко						

На дневника № по серия	Дата	Изплатено за 1916/19... лева	ст.	за текущата година лева	ст.	Остава за изплащане лева	ст.	Подпись и печатъ на бирника
284/Ви	6/XII 1917	85	60	-	-	-	-	

ОТКРИТЪ ЛИСТЪ

№ 2028

Гр. Ѳ. 7 1917 г.

Кърлиев Сел Общинското Управление на с Балдево Втасотинска Околия увѣрява че носителя на настоящия Открить Листъ Дако отъ село Балдево подъ № 284 има записанъ слѣдния добитъкъ

1) Вола на год.
2) Юнци „ „
3) Овци
4) Кози
5) Свини мѫжки и женски на год.
6) Биволъ (биволица) на год.

Даденъ азъ свободно държане на горния добитъкъ, който е поставенъ подъ възбрана отъ покупателната Комисия Нѣма.

Председатель:

Секретарь:

(слика горе)
Врсте пореза и лични порез за време окупације

(слика доле)
Пописана стока за одузимање

СРЕСКА ФИНАНСИЈСКА УПРАВА У ВЛАСОТИНЦУ

Порез: Год. Дин. / Мес. Дин.

Платни лист Бр. 2305

(КОНТРОЛНИКА)

Плата Год. Дин 360 / Мес. Дин. 30

Буџет. Партн.

За г Породицу Глигорија К. Милованоовића

који је раније примао ____ на благајници Товарне

1923 г. за месец	ОБУСТАВЉЕНО ДИН. за фонд	за порез	за дуг	За исплату динара	исплаћено бруто	Дедукција	Исплатио благајник	Место	Примедба
Јануар									
Фебруар									
Март									
Април									
Мај									
Јуни				30 -		80 -	Вранковић		
Јули				30 -		80 -		26/I 924	
Август				30		80	Вранковић		
Септембар				30		80		15/II 923	
Октобар				30 -		80 -	Вранковић		
Новембар				30 -		80		16/III 924	
Децембар				30		80	Вранковић		
				30		80		22/IV 924	

Порез плаћа Пореском Одељењу

Плату прима по решењу Бр 11512

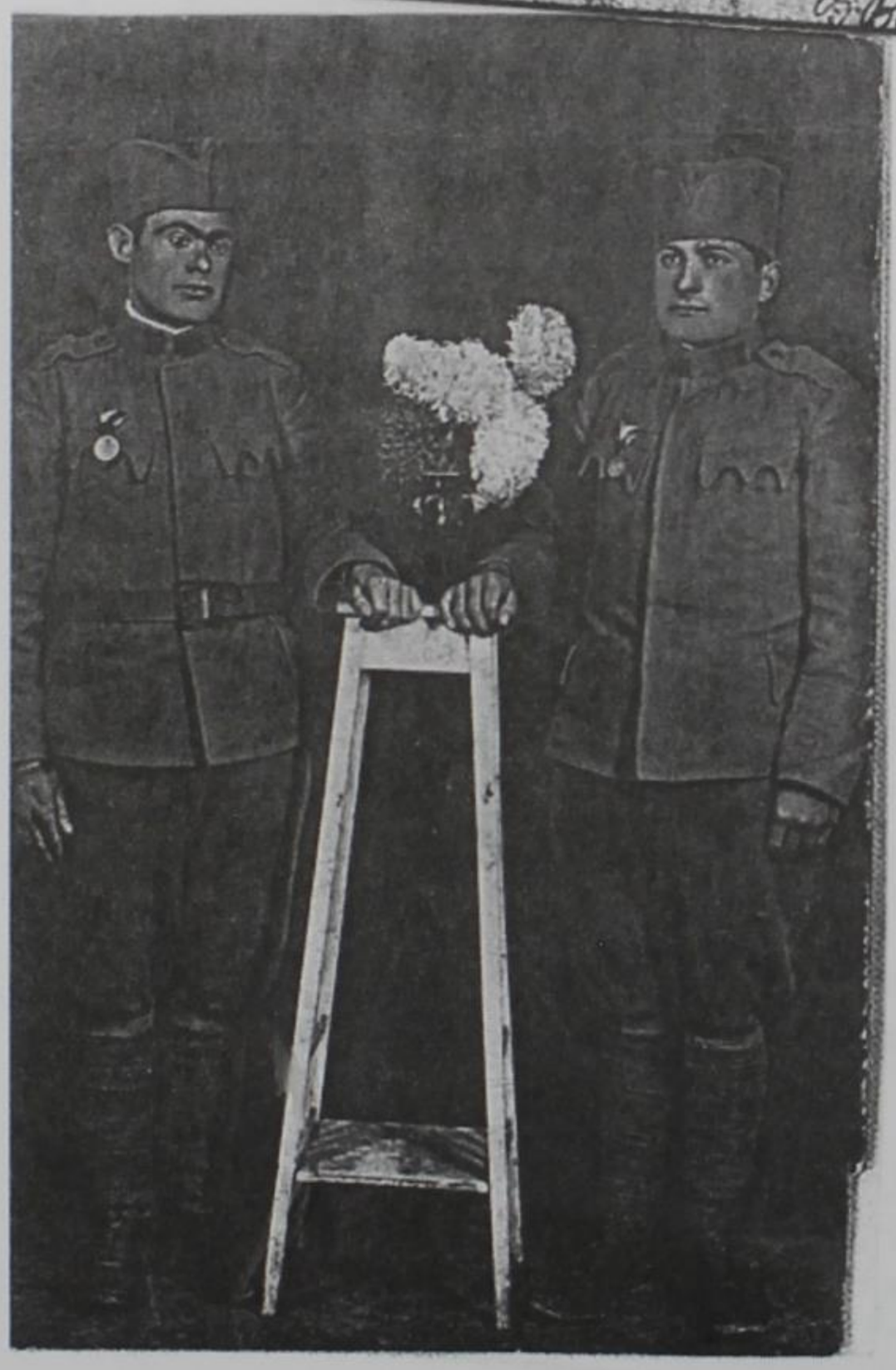
Дневницу

Потпис примаоца

исплаћено издатора на одјавом за јануар-март 924 г. Дј. 330 дин.

24-II 924 г. Вранковић

исплаћено издатора на одјавом 30 IV V-VI 924 г. Дј. 330 дин. 24-V 924 г. Вранковић

Потпора и додатак исплаћен породици Глигорија М. Милованоовића

Слика 16.
Војници Краљевине Југославије (десно) Светозар Миловановић

ДРУГИ СВЕТСКИ РАТ. Шестог априла 1941. године Немци су без објаве рата напали Србију. Из Бугарске је 10. априла на територију Србије ушла немачка војска, а 19. априла окупирана је цела територија Србије. Тих дана немачка војска је из правца Пирота прошла кроз Бољаре, оставивши мање далове у селу на простору Бегове ливаде. Успут су по селу "покупили све свиње и отерали".[81]

Око 330. 000 војника и подофицира и 6. 000 официра отерано је у заробљеништво, а међу њима је било и Бољараца. Бугари су направили списак заробљеника са бугарске окупационе зоне и издејствовали њихово ослобађање из немачких логора, сматрајући их Бугарима (64. стр. 157).

Српска војска, која је штитила државну границу према Бугарској, повлачила се у расулу. Официри су напуштали јединице, војници бежали бацајући оружје. Кратко време по казивању учесника овог повлачења, задржали су се у Бољару код Бресја.[82] Остаци ових јединица расформирани су код Лебана. У исто време бугарска војска окупирала је делове Југоисточне Србије. Успостављена је демаркациона линија између немачке и бугарске окупационе зоне. Линија разграничења ишла је коритом Лужнице до Свођа, долином Власине до Дејана. Одатле се пела на Р. Дел и даље преко Лопушње избијала на Мораву, што значи да се село Бољаре налазило у немачкој окупационој зони. Ова демаркациона линија договорена је споразумом у Бечу између Хитлера и бугарског цара Бориса 21. априла 1941. године (49. стр. 128).

Вероватно је пут од Дејана према Пироту био под режимом двовлашћа. Једино тако се може објаснити постојање неких споменика на бољарачком гробљу из 1941. године исписаних на бугарском језику. (Вероватно су каменоресци у Дејану били приморавани да при писању текстова користе бугарски језик.)

Санстефанску границу нудили су Бугарској Енглези и Руси под условом да учествује у рату на њиховој страни.

У немачкој окупационој зони обновљена је цивилна управа и почела са радом Моравска бановина. Дана 22. априла формирана је војна управна команда, а у Власотинцу је формиран четнички одред Косте Пећанца (49. стр. 129). Успостављен је царински отсек – "митница" у школи у Бољару и почела са рдом царинска служба (49. стр. 129).

---

[81] Добривоје Михајловић

[82] Лука Ступар из Челарева.

Паралелно са формирањем окупационе власти, развијала се активност на формирању партизанских одреда на левој страни Власине. КПЈ је већ позвала народ на устанак. Одређени су кадрови за рад на терену, а за Бољаре, Манастириште, Крушевицу и Црнатово био је задужен Бора Стојановић. На Белом камену одржан је курс обуке у руковању оружјем (65. стр. 48).

Неки Бољарци су се прикључили четницима у Власотинцу. Међу њима су Светозар Ранђеловић, Предраг Миловановић, Ђорђе Стојановић, Гаврило и Драгутин Станковић. До краја рата у четницима је остао само Светозар Ранђеловић. Крајем рата био је заробљен од стране партизана и нестао. Остали су прешли у партизане-"окренули кокарду наопако", како кажу Бољарци. Неки су приступили Недићевој пољској стражи **у Црну Бару**, али су напустили службу када је померена демаркациона линија.[83]

У лето и јесен 1941. године по селима се формирају ударне бригаде, које својим акцијама најављују почетак устанка. Дана 15. августа 1941. године разоружана је стража електричне централе у Манастиришту и заплењена извесна количина оружја. У Крушевици је 23. октобра запаљена општинска архива. Друга власотиначка бригада је 21. децембра разоружала 15 финанса у Бољару. Заплењено је оружје и муниција. 18.јануара 1942. године минирана је електрична централа у Манастиришту (65. стр. 52-59). Почетком августа 1941. формиран је Бабички партизански одред, створена је слободна територија између Власине, Јужне мораве и Суве планине (сем Бољара и Власотинца). Маја 1942. године у Власотинцу су се појавили четници Драже Михајловића (65. стр. 82).

Године 1942. двадесет првог фебруара јаке четничке снаге из правца Ниша, Власотинца и Пирота напале су на слободну територију Бабичког партизанског одреда (64. стр. 228). Почео је грађански рат на овом простору. Заузети на другим фронтовима, Немци препуштају ову акцију Бугарима. Пошто је партизански одред разбијен Бугари користе прилику и померају демаркациону линију, чиме су комуникацију Власотинце-Пирот укључили у своју окупациону зону, у чији оквир улази и Бољаре.Тако ће остати до краја рата. Померањем демаркационе линије на десну страну Власине, Бугари су своју заставу са Р. Дела пренели на Бели камен изнад самог села.[84] Иако је било протеста код Немаца од стране Недићевих власти, немачке окупационе власти су признале нову демаркациону линију. На овом сектору она се пружала са врха

---

[83] Стојан Стојановић
[84] Славко Младеновић

планине Крушевице: Грот-Чукар-Бегово бранište-Бели камен-Крвав'ц-Манастириште. На тражење мештана Немци су дозволили да се демаркациона линија повуче границом атара (66. стр. 55). Део Манастиришта на десној страни Власине ушао је у састав бугарске окупациое зоне, а део насеља на левој страни Власине био је под управом недићевих власти-немачка окупациона зона. Претензије из Сан Стефана Бугари су привремено увећали.

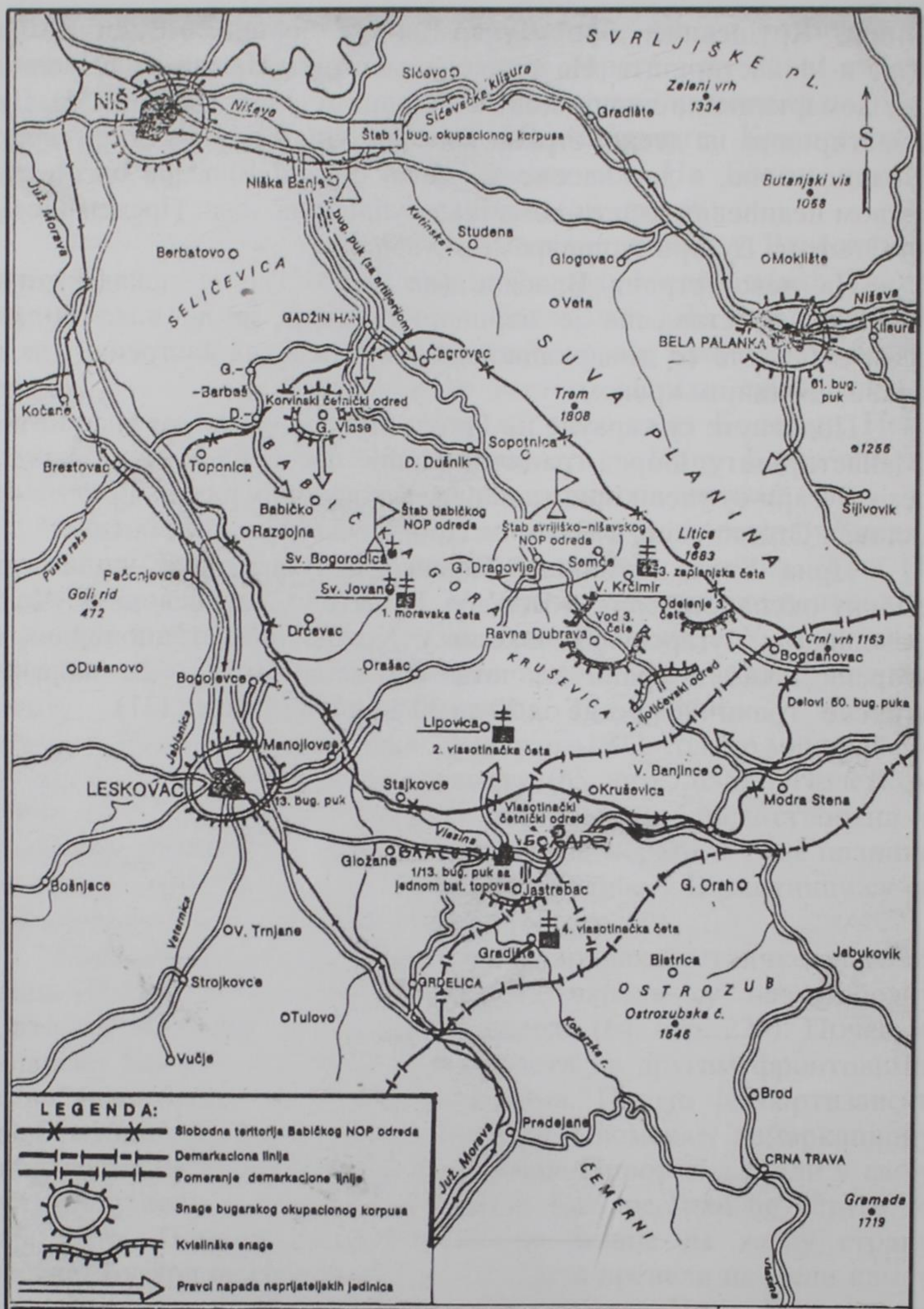
На левој страни Власине (на место где је некада стајао манастир[85]) постављена је царинарница која је до тада била у Бољару. Одатле се демаркациона линија пела на Јастребац где се спајала са ранијим краком.

Подигнуте су карауле на Гроту, Чукару, Беговом брањишту и у Манастиришту. Поред граничне линије посечена је шума а за тај посао Бугари су увели принудан рад. У току ових радова претучен је Милован Стоилковић, а Загорка Цонић ослепела је од батина.[86]

Црна Бара, Ломница, Шишава и Власотинце ушли су у немачку окупацону зону, а Бољаре, Црнатово, Крушевоца, Р. Дел и Брезовица у бугарску. У школи у Крушевици стационирани су бугарски штаб и гранична чета. На караулама су се налазиле бугарске граничне посаде од 20 до 30 војника (65. стр. 131).

---

[85] Раде Милосављевоћ из Манастиришта
[86] Лаза Стоилковић

Слободна територија Бабичког НОП одреда у 1941. и концентрација непријатељских снага почетком 1942. године

Карта 13

ЖИВОТ ЗА ВРЕМЕ ОКУПАЦИЈЕ. Бугари су одмах успоставили окупациону власт. У село су стигла три Бугарина: Добри, Најден и Попов,[87] кога се Бољарци сећају из Првог светског рата. Старе стражаре у Беговој ливади коришћене су као стражарска места на којима је вршена контрола кретања путем за Крушевицу и у Раставницу.

Мере које су Бугари предузимали за бугаризацију српског становништва у Првом светском рату доживеле су своју репризу. У Бугарској је донесен закон да ће свако ко се до одређеног рока не изјасни као Бугарин, бити протеран са територије. Народу се говорило да је најзад "ослобођен из српског ропства " у коме је због дугог робовања "посрбљен", и да је најзад "под окриљем мајке Б'лгарије" (67. стр. 172-173). У контактима са Бугарима Бољарци су морали да говоре бугарски. Извршена је замена новца и то врло неповољна по динар. Сва лична и друга документа издавана су на бугарском језику. Бугарске патроле пролазиле су свакодневно кроз село за Бегово брануште а граничне патроле крстариле су дању и ноћу демаркационом линијом. Бољарци су за одалазак у Власотинце морали да поседују **Граньиченъ пропускателъенъ билъетъ** или "двовласнице" како су их Бољарци звали, које су издавале окупационе власти.[88] Прелазећи демаркациону линију на Белом камену убијен је Чедомир Петковић и рањен Михајло Митић. Убиство је извршио бугарски војник, неки Васил, уствари Македонац. После рата , када је долазио у тазбину у Црну Бару. ухапшен је и осуђен. Међу бугарским војницима било је и Македонаца. Неки од њих оженили су се девојкама из Бољара. После ослобођења неки су постали активни официри ЈНА и постигли високе чинове. Приликом доласка у тазбину нису смели да изађу у село због страха од освете.[89]

Све колибе у атару Бугари су спалили да у њима не би боравили партизани-шумкаџије, како су их они звали. Становништво је систематски пљачкано. Одузимано је бакарно посуђе, пшеница. кукуруз, ракија. **Узимали 18 ока вуне од 20 овце**. Нису издавали потврде да не би после **држава морала да враћа**. Приликом мељаве народ је морао да пријави количину жита коју је намеравао да самеље **ради порез на воденичари**. Ко је возио више или кришом,

---

[87] Стеван Цекић
[88] Видети копију
[89] Димитрије Коцић

одузимано је и морао је да на леђима "пренесе у Крушевицу у штаб".[90]

Доведен је бугарски учитељ – "даскал". Уништена је школска архива, инвентар и учила. Делимично је оштећена школска зграда у Крушевици (68. стр. 69). Приликом уписивања ученика у дневник презиме је скраћивано за **-ић**. Нико се не сећа имена учитеља, али сам у разговору са једним ондашњим учеником случајно открио његово презиме. На питање учитеља како се зове одговорио је – Божидар Богдановић. - "Није", рекао је "даскал", " ја сам Митов, ти си Богданов". Настава је извођена на бугарском језику и по бугарским плановима и програмима. Књиге на српском језику су биле уништене.

У цркви у Крушевици службу су вршили бугарски свештеници Стеван Никифоров и Стефан Љубенов.[91] Свештеник Благоје Стоилковић интерниран је у Бугарску.

Бугарске патроле које су пролазиле кроз село сваку шајкачу са српских глава скидале су и уз псовку "мамката српска" цепале, бацале на земљу и газиле. Нико није смео да каже да је Србин, а таква питања постављана су често, нарочито деци.

Сво радно способно становништво интернирано је у Бугарску на рад. Десетогодишњи дечак Томислав Миловановић, чији је отац већ био у заробљеништву, из школе са часа одведен је у Бугарску где је до краја рата служио код неког Бугарина.[92]

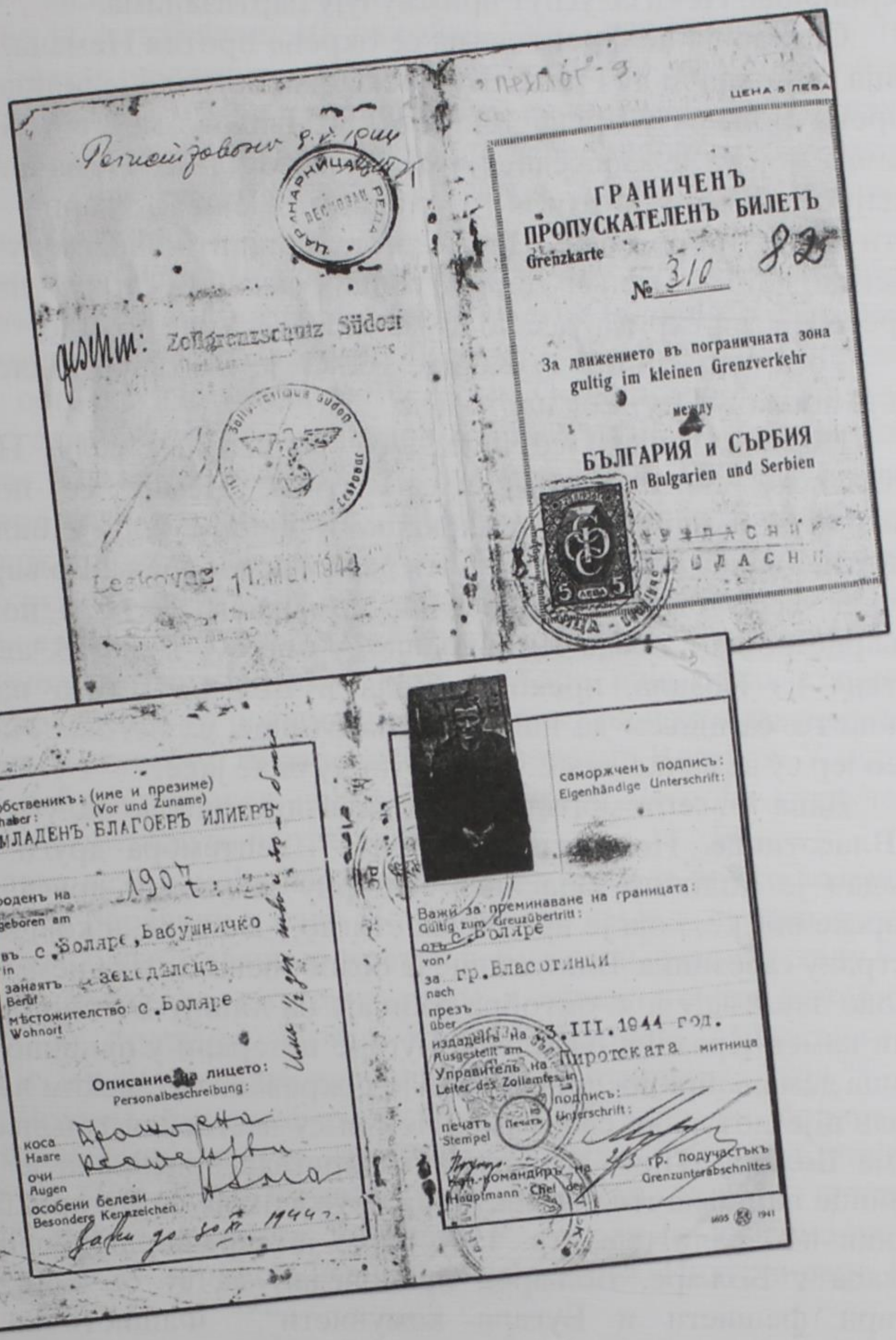
Од августа 1941. године почела је регрутација српске омладине за бугарску војску у **трудовим дружинама**, како су их Бугари звали (67. стр. 178). Припајањем Бољара бугарској окупационој зони у бугарску војску мобилисано је петоро Бољараца.[93] По капитулацији Бугарске вратили су се у село и прикључили партизанима.

Због активности партизана на црнотравском подручју казнене експедиције спалиле су села од Р. Дела према Црној Трави и побиле становништво које се затекло у кућама. Примера ради, у Р. Делу је убијено шесторо људи а једну жену су изболи ножевима. Цело село је спаљено. Изгорела је стока у стајама. [94]

---

[90] Брана Стаменковић
[91] Подаци из црквених протокола
[92] Томислав Миловановић
[93] Брана Стаменковић
[94] Олга Станковић из Р. Дела

Сва надгробна обележја из година окупације на бољарачком гробљу, исписана су на бугарском језику. Текстови које су питомци исписали на чесмама бугарски војници су уништили **са секач**.[95]

Дозвола за кретање преко демаркационе линије
издата на име Младена Илића

---

[95] Јова Миловановић

БОРБЕ ЗА ОСЛОБОЂЕЊЕ. Деветог септембра 1944. у Бугарској су победиле проруске снаге, срушен је фашистички режим и објављен рат Немачкој. Из заробљеништва се враћају масе интернираца. Неки се успут прикључују партизанима.

Ситуација не фронтовима се окреће против Немаца. Немачка армија се повлачи из Грчке. Бугарске фашистичке јединице повлаче се преко Бољара у правцу Пирота. На њихово место у село улази немачка војска и запоседа пут до Големог лаза. Немачки војници упадају у куће у потрази за храном. Неки Бољарци одлазе у партизане у Добро поље. Цивилно становништво истим путем бежи у збегове чак до Горњег Дејана, гонећи са собом стоку. Они, којима је пресечен пут скривају се по шумама Невенкине долине.

Тога дана на ободу Корије убијен је Богољуб Миловановић, који је пошао у Реку код партизана.

Немачка војска се није дуго задржала у селу. Пошто су партизанске снаге надирале са истика, Немци се повлаче у Власотинце и запоседају демаркациону линију, коју је било лакше бранити. Тај дан се може сматрати даном ослобођења Бољара.

У село стиже партизански командант Бата и позива све Бољарце рођене после 1914. године, у борбу.[96] Дана 28. августа 12. бригада из Козила, преко Р. Дела и Бољара избија на Бегово браниште, са циљем да нападне Власотинце, са истока. Напад није успео јер су немачке снаге у Власотинцу биле јаке.

Дана 15. септембра штаб 22. дивизије донео је одлуку о нападу на Власотинце. Ноћу између 16 и 17. септембра други батаљон нападао је долином Власине. У борбу је уведен други батаљон бугарске војске, који је пред мрак стигао у Бољаре, а која је прешла на страну савезника. Власотинце је ослобођено, али га немачке снаге поново заузимају и 4. октобра избијају на линију Бегово браниште-Бели камен-Крвав'ц, одакле су Бугаре натерали у панично бегство. Бивша демаркациона линија била је покривена бугарским лешевима. Крвав'ц је потврдио своје име. Немци су наставили гоњење Бугара према Бољару. Прва власотиначка бригада присилила је немачке јединице на повлачење и покупила оружје, које су Бугари, бежећи у паници побацали (65. стр. 154). Тако је спречен поновни продор Немаца у Бољаре. Бољарци приповедају да су се овде "побили Бугари фашисти и Бугари комунисти".[97] Фашистички делови бугарске војске у току ових операција сејали су панику и стално оклевали. Шестог октобра одбијен је напад у правцу Бољара (69. стр.

---

[96] Љубомир Цветковић
[97] Јова Миловановић

297). Немци су и овога пута натерали Бугаре у панично бегство. Десетог октобра бугарске тенковске јединице стижу у Бољаре и избијају на Бегово бранište. Прва власотиначка бригада са Беговог браништа напада Власотинце, из кога се Немци повлаче. Власотинце је ослобођено 10. октобра 1944. године (65. стр. 165). Борбе су имале подршку совјетске авијације. У току ових борби једна бомба је пала у Манастириште, где су погинула два цивила[98] и једна у Бољаре пред кућу Миливоја Миленковића. Погинуо је Миливоје, његова супруга Лепосава, Перса Миленковић и рањена њена мајка Даница.

Изгинули бугарски војници покопани су на местима Габрак, Стаменково и Чуке. Два гроба била су на Орловцу и по један у бољарачком гробљу и Дубрави. Године 1948. Бугари су пренели посмртне остатке изгинулих у Бугарску. Осим поменутих, из ових битака остали су и гробови изнад места Стр'на и у шуми испод Маскуњиве. Памти се по један гроб у **Пркенду** и у **Калину долину**, који су вероватно партизански. На Беговом браништу погинуло је 25 немачких војника а 15 је заробљено. Код једног су нашли **грчке паре**, што указује на то да су били из састава немачке армије, која се повлачила из Грчке.[99] По изгинуле Немце није нико долазио.

У току другог светског рата Бољаре није било изложено великим разарањима и погибијама, за разлику од црнотравских села. Партизани су углавном боравили на левој страни Власине. У село су долазили ноћу и понекад ноћивали. Бугарске патроле упадале су ноћу у куће у потрази за партизанима.

Главна веза између партизана и села ишла је преко воденица. Партизани су боравили у вили Поповића где им је дотурана храна и ту су били обавештавани о кретању Бугара и стању у селу.[100] У Козило им је, такође, дотурана храна и канцеларијски материјал, због чега је претучен Петар Коцић.[101]Радојица Милосављевић претучен је, јер су у његовој воденици Бугари открили оружје.[102]

У Другом светском рату Бољаре је дало 69 бораца. У завршним операцијама за ослобођење земље, широм Србије, а највише на Сремском фронту, дало је своје животе шесторо Бољараца. Један је остао инвалид. У логорима у Немачкој и Аустрији била су тројица. Један се није вратио. Интернирано је у

---

[98] Лаза Стоилковић
[99] Јова Миловановић
[100] Драгољуб Милосављевић
[101] Јова Коцић
[102] Лаза Стоилковић

Бугарску на рад 38 а у војску петоро Бољараца.Четворо је пало као жртве рата.

Слика 17

Спомен-плоча на задружном дому

Године 1948. за време ИБ кризе формиране су сеоске страже, које су обилазиле атар и вршиле дојаве.

Као последица поменуте политичке кризе двојица Бољараца били су у притвору.

РАТОВИ ОД 1990 ДО 2000. ГОДИНЕ. Из Бољара је, поред редовних војника, учествовало 37 резервиста, од којих деветоро у борбама за ослобођење Вуковара, где је погинуо Александар Миодрага Миловановић. Једна бомба пала је у атару Крушевице, али није експлодирала.

ОБНОВА И ИЗГРАДЊА ЗЕМЉЕ. Одмах по ослобођењу Власотинца приступило се организацији власти и друштвено-политичких организација. Дана 30. новембра извршена је реорганизација општинског народноослободилачког одбора. За одборника из Бољара изабран је Радојица Милосављевић (65. стр.158).

У општинско руководство СКОЈ-а ушле су Даница Митић и Јаворка Станковић које су касније као делегати, учествовале на првом конгресу СКОЈ-а у Београду.[103] За председника општинског одбора у Крушевици изабран је Тихомир Стоилковић. Општина је касније премештена у Бољаре а 1955. године Власотинце постаје општинско место. У Бољару је остала месна канцеларија која и данас ради. Формиран је Антифашистички фронт жена–АФЖ, који је организовао акције на прикупљању помоћи за војску. Након ослобођења земље и повратка бораца са фронта формирана је партијска ћелија. За првог секретара изабран је Предраг Миловановић.[104]

Спроведена је колонизација. Из Бољара су у Војводину (Српски Милетић) колонизоване две породице: Светозара Стојановића и Цвете са петоро деце и породица Никодија и Драгомира Гроздановића, који се су се пред Други светски рат из Црнатова доселили у Бољаре.

По ослобођењу земље приступило се обнови и изградњи. Ради уредног снабдевања становништва у ратом опустошеној земљи, уведен је обавезан откуп, а ради рационалног снабдевања уведене су тачкице и бонови. Покренута је акција за поправку путева. Народ је ове акције звао кулук. Неки су отерани у Кукавицу у сечу дрва за снабдевање градова огревом. Почела је да се гради хидроцентрала на Власинском језеру. Било је и присилног одласка на ове акције.[105]

Још увек су у сећању претраге по кућама због обавезног откупа. Народу су овакве акције падале тешко. Упоређивали су их са реквизицијом коју су вршили Бугари. Комисије су биле снабдевене дугачким шипкама, којима су вршиле детаљне претраге по

---

[103] Драгољуб Станковић
[104] Лаза Стојановић
[105] Јова Коцић

племњама: "Боље су тражили него Бугари".[106] Није било паметно одбити. Говорило се: "За нећу у затвор, за не могу у болницу."

Ради боље организације пољопривредне производње, како се тада веровало, приступило се формирању сељачких радних задруга "колектива", како су биле познате у народу. Седиште задруге било је најпре у Крушевици а касније је пресељено у Бољаре.У оквиру задруге били су: Бољаре, Крушевица и Црнатово. Чланови задруге унели су у задругу своју земљу и пољопривредни инвентар, осим окућнице. У земљишни фонд задруге ушла је и земља колонизираних породица и Бегова ливада, која је била државна. Задруга је у почетку имала набавно-продајну функцију. До завршетка задружног дома продавница је била смештена у приватној кући. У задругу је ушао углавном сиромашнији слој становништва. Кренуло се са изградњом економских зграда. У Беговој ливади је подигнут подрум чије зидине стоје и данас. Почело се са откупом грожђа и производњом вина. Коришћена је и зграда задружног дома, а закупљивани су и приватни подруми. Откупљивано је воће, а једно време гајене су свиње.

Слабости оваквог начина производње испољили су се убрзо. Ниво производње био је као и пре рата. Изостала је помоћ државе. СРЗ није показала неке резултате, другим речима није оправдала своје постојање. Године 1953. је расформирана и припојена замљорадничкој задрузи у Власотинцу.Чланови задруге вратили су се својим ранијим пословима. Земља клонизираних породица је продата. Задруга се вратила својој првобитној функцији.[107]

Године 1946. покренута је акција и изграђен задружни дом. Он се састојао из сале са бином, просторије за пројекцију филмова, библиотеке и матичарске канцеларија за четири насеља (Крушевицу, Р. Дел, Црнатово и Бољаре). Ту се налазила просторија за партијске тј. страначке састанке и три просторије Земљорадничке задруге (продавница и магацински простор). Десетак година после рата дом је служио својој намени. Приказивани су филмови, организована такмичења фолклорних група, одржаване сеоске приредбе, понекад је гостовало аматерско позориште из Власптинца, а преко зиме у сали су одржаване игранке.

Данас је дом у пропадању. Откако је подигнут више се у њега није улагало. Библиотеке више нема, продавница је затворена. Ради само матичарска канцеларија и просторија за страначке потребе. У

---

[106] Исти

[107] Воја Михајловић из Црнатова-управник задруге

сали се одржавају сеоски скупови а понекад свадбе и испраћаји у војску.

ШКОЛА. Речено је да је у Бољару 1879. године било седморо писмених. До 1905. године писменост је стекло седамнаесторо деце а до 1926. још двадесет седморо.[108]Године 1910. и 1911. Бољаре већ има прве претплатнике на календар народних новина. То су: Милисав Стојановић, Алекса Милошевић и кмет Михајло Младеновић (70. стр.150).

Године 1930. отворена је Основна школа у Бољару. Званичан назив школе био је Народна основна школа Бољаре. До 1936. године школа је радила у приватној кући Вукадина Стоилковића. Зграда за школу подигнута је добровољним радом и прилозима грађана.[109] Почетком 21. века на старим темељима подигнута је нова зграда и дограђено одељење за предшколско васпитање. Школу су похађала и деца из Р. Дела.

Први учитељ била је Косара Фишић, затим Елеонора Максимовић. До почетка Другог светског рата у школи је радио Адам Јовановић, родом из села Сикирице код Ћуприје.[110] За време окупације, као што је већ речено, школа је радила кратко време. Школа у Крушевици није радила, јер је у њој био смештен бугарски штаб. Одмах по ослобођењу школа је почела са радом. Први послератни учитељ била је Смиља Симоновић, ученица II разреда Учитељске школе. Забележено је да је школа имала једно одељење и једну учионицу (68. стр.178). Деца рођена 1938. године и старија, чије је школовање за време рата прекинуто, уписана су у I разред 1945. године. За старије је организован анафалбетски течај на коме су описмењавани. Од тада па до данас целокупна популација обухваћена је обавезним основним школовањем. До полугођа 1945. године једном недељно извођена је верска настава, коју је изводио поп Раде (Радивоје Давинић), парох цркве у Крушевици. Школу је похађало и 12 ученика из Р. Дела и један из Добровиша, од чега је у I разред уписано 10, а у II 3 ученика. Те године 2 ученика су се исписала (колонизација и пресељење у Шабац). Разлика између броја ученика између те две школске године је, вероватно, превођење старијих на анафалбетски течај.

Основна школа у Р. Делу почела је са радом 1948. године (6).

Од 1945. године учитељица је Радмила Маринковић. Од 1946 до 1949. у школи ради Милева Поповић. Тек 1947/48. године школа

---

[108] Подаци из књиге венчаних
[109] Љубомир Цветковић
[110] Исти

ће комплетирати сва четири разреда. Школске 1949/1950. учитељ је М. Ј. Тополчевић. Следе Александар Хаџи Ђокић, Владимир Милошевић (који је у школи радио најдуже), Љубинка Јабучанин, Милица Петровић, Миладинка Цветковић, Јоксим Златковић, Мирослав Јовановић, Весна Јовановић и Граница Станковић

Предшколско васпитање изводе Маја Коцић и Зорица Ђикић.

Данас школу похађа 38 ученика а претшколско васпитање 11. Већина ученика је из породица досељеника.[111]

Број уписаних ученика 1945/ 46. година: [112]

I	II	III	IV
45	39	-	2

Број уписаних 1946/47. године:

I	II	III	IV
12	28	26	-

Ако упоредимо број ученика из 1948/49. године, који је износио 73, са укупним бројем ученика из 2002. године (38), види се да је демографска слика преполовљена. Ако се има у виду да је већина ученика из досељеничких породица, види се да је код староседелачког становништво изражена депопулација. Узрок овоме лежи у одливу репродуктивно способног становништва, као и великом броју нежења.

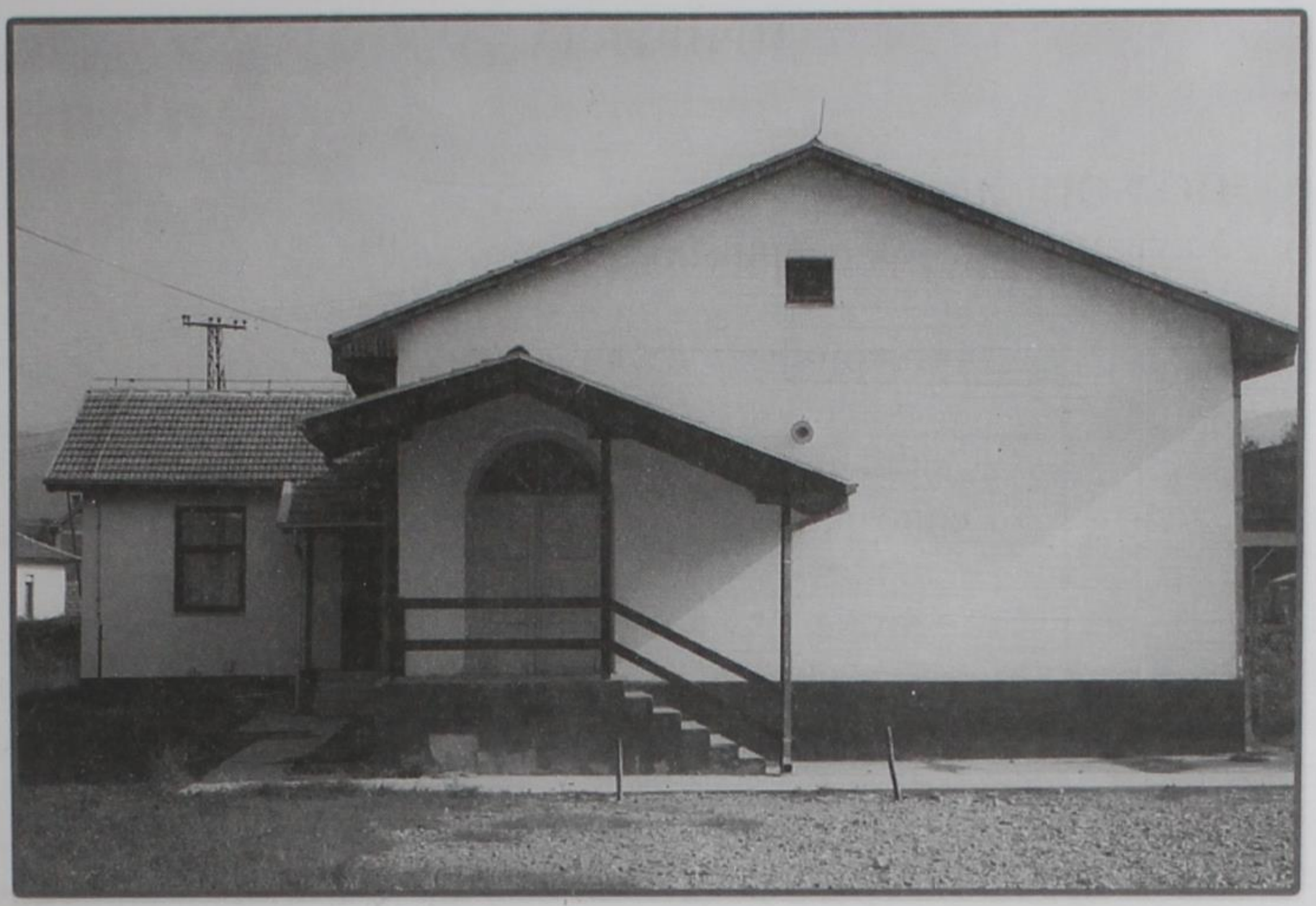
После завршетка четворогодишње основне школе, ученици су настављали школовање у Нижој гимназији у Власотинцу. Увођењем обавезног осмогодишњег школовања 1958. године, основна школа у Крушевици прерасла је у шестогодишњу и осмогодишњу. Бољаре је опет припало реону школе у Крушевици.

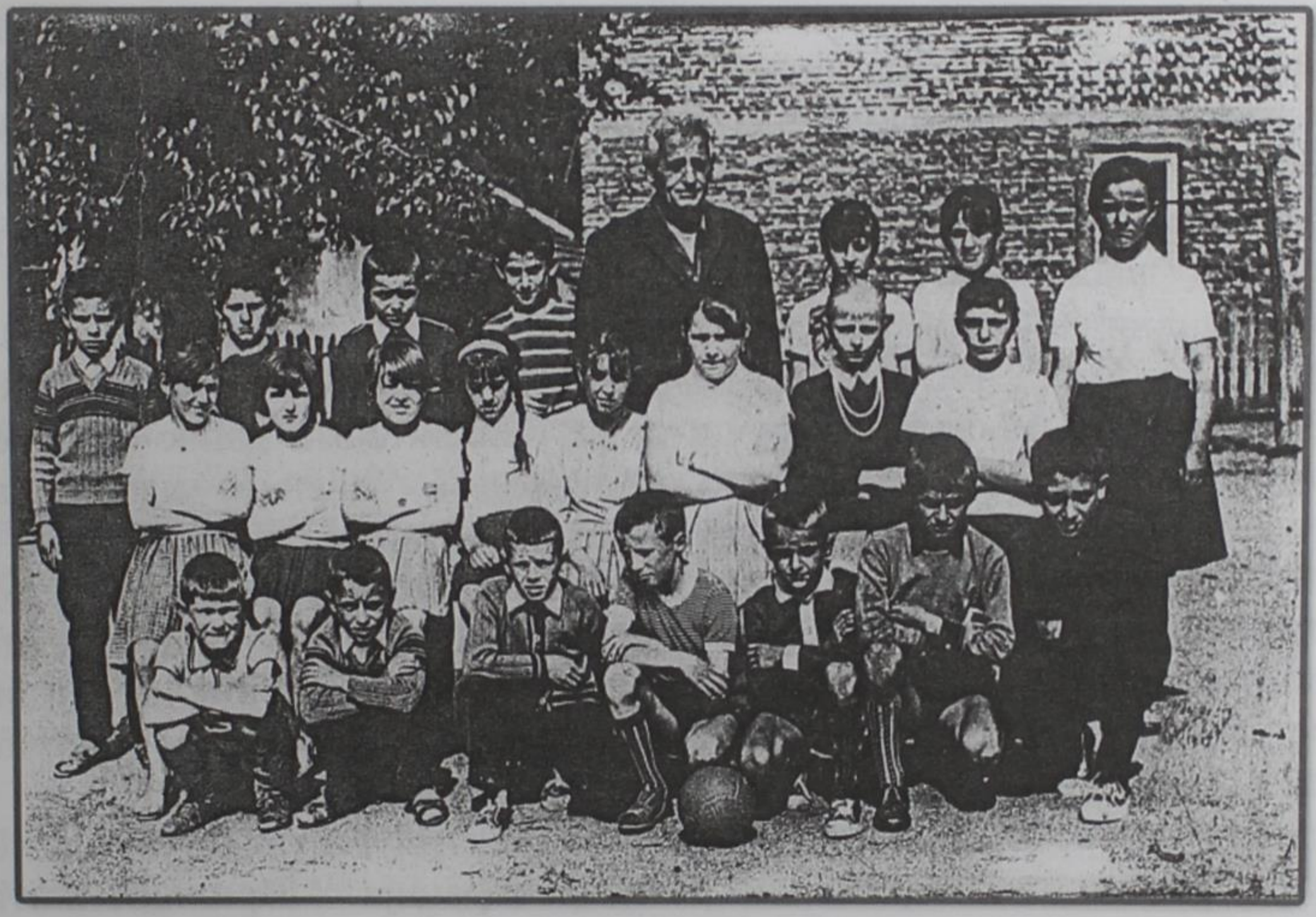
Слика 18
Прва школа у приватној кући Вукадина Стојиљковића

---

[111] Подаци добијени од учитељица.
[112] Подаци из дневника рада

Слика 19
Зграда основне школе

Слика 20
Учитељ Владимир Милошевић са ученицима

ПРИВРЕДА

ПОЉОПРИВРЕДА.

Укупан фонд земљишних површина у ха:[113]

категорија	површина у ха
њиве	90, 13
вићњаци	46, 50
виногради	54, 18
ливаде	20, 68
шуме	130, 20
путеви и утрине	44, 25
укупно	385, 94

Овим подацима треба додати 200, 25 ха у државној својини и 156, 94 ха земљишта без класе.

Откупљивањем беговске земље формирана су индивидуална сеоска домаћинства. Главни облик организације пољопривредне производње била је породична задруга. Почетком 20. века почиње процес њиховог распадања, али ће се њихови остаци задржати до средине истог века. Задружни облик живота сачуван је у топониму Заједница. Приликом распада задруге, мање плодно земљиште, ливаде и шуме, остајале су и даље заједничка својина и сви су их користили. Заједничких шума има и данас. Старешина задруге био је најстарији члан. Само један род памти се по жени.

Главни облици производње били су пољопривреда и сточарство, а као допунска занимања заступљени су печалбарство, надничарство и занати. Бољарци су се бавили , а и данас се баве, свим облицима пољопривредне производње: гајењем житарица, винове лозе, воћа и поврћа.Са развојем производње и променама у њеној структури, старе сорте се напуштају и уводе нове. Данас се од житарица гаје искључиво пшеница и кукуруз. Од повртарских култура гаје се познате врсте лука, паприка и купус. Поврће се гаји поред река и то првенствено за домаће потребе. Кромпир се гајио на тршевинама, а и доносили су га Планинци у замену за грожђе

Земља се некада орала ралом. Први плуг стигао је у село после Првог светског рата као ратна репарација.[114] Вршидба жита

---

[113] Данашње стање у катастру

[114] Драгољуб Станковић

обављана је на гумну. Тридесетих година стигле су ветрењаче и тријери, а седамдесетих и прве вршалице (данас стоје по шупама као музејски експонати). У селу постоје два комбајна.

ВОЋАРСТВО. У атару села успевају многе врсте воћа. Шљиве се гаје по шљиварима, а остале врсте расту свуда по атару. Било је покушаја плантажних засада вишања, ораха, лешника, јабука, малина и јагодњака, али како рече Радивоје Миленковић, некадашњи директор Земљорадничке задруге у Власотинцу: "Дугорочни засади не трпе краткорочну политику пољопривредне производње, због чега пропадају".

Кајсије и бресквe гаје се највише по виноградима, крушке и мушмуле поред путева и ивица, јабуке поред кућа. Ораси и дуње најбоље успевају у нижим пределима и поред река. По називу места Дуњарница, може се закључити да су некад дуње више гајене. Од шљива најзаступљеније су пожегаче, србијанке, белице, ране шљиве(ранке) и **ценарике** (**цањке**). У последње време уводе се нове сорте: чачанска родна и стенлејка. Од бресака (**праске**) највише се гаје виноградарске сорте жутице, белице и ранке. Од кајсија раније је успевала ситна сорта-шевтелија, а касније и боље сорте. Успевају многе сорте крушака: туршијарке, лубеничарке, јечменке, белунци, караманке, панаћурке, бринц, синци, радовци, рошавке, жетварке, дивље крушке и раснице. Од јабука, гајени су јаблани, петровке, **светилике**, будимка, шуматовка, ајдаред и делишес. Поред кућа су расли црни и бели дуд.

Прича се да је фабрика за прераду воћа "Делишес" имала у плану да подигне погон у Бољару, али до реализације није дошло.

ВИНОГРАДАРСТВО. Присојна побрђа: Бегово браниште, Крс', Крвав'ц са топлим релативно сушним летима, повољном надморском висином и одговарајућим тлом, погодна су за винову лозу па је гајена још у средњем веку.

До 1895. године гајена је домаћа лоза пловдина, која је давала добре приносе, а није тражила велику негу. Те године лоза је оболела од филоксере, што је довело до застоја у развоју виноградарства. После тога, уместо домаће, уведена је нова лоза позната као американка. Гаје се и друге сорте као прокупац, тамњаника, дрен, црно и неколико сорти белог.

У последње време подигнуто је неколико плантажних винограда са стоним и винским сортама: вранац, ризлинг, смедеревка, афусали, франковка, мускат-хамбург, жупљанка и кардинал. Преовлађују аутохтоне сорте прокупац и пловдина.[115]

---

[115] Радивоје Миленковић.

Нуђено је Бољарцима да се читаво виногорје засади плантажним сортама, али они нису пристали.

Према катастарским подацима земљиште под виноградима је претежно III класе. У географском смислу бољарачко виногорје је део власотиначког.

На већини парцела лоза је стара. Запустело је више од половине винограда. Разлог томе лежи у ниској откупној цени грожђа, па се његова производња не исплати. Осим тога осећа се недостатак радне снаге. Село је остарило. И оно мало омладине која је остала на селу, "неће да ради". Отуда узречица: "На младима свет остаје, а на стари пољопривреда", или "Раније су у поље плакала деца а с'г плачу старци".[116] "Само 10 одсто домаћинстава обрађује земљу, а некад се живело од винограда." [117] Грожђе се, углавном, испоручивало подрумима у Власотинцу, а једно време и у Бољару. Један део задржавао се за домаће потребе.

СТОЧАРСТВО. У турско време сточарство је било заступљеније. У књизи венчаних уписано је занмање козар, што значи да се ради о стаду коза. Од остале стоке гајене су овце, свиње и говеда. Скоро свако домаћинство држало је стадо оваца, једну- две свиње и пар говеда која су служила за вучу, вршу и орање. Домаћинства са по једим грлом крупне стоке ступала су у ортаклук. Од живине гајене су кокошке, а ређе ћурке. Стока се напасала свуда по атару. **На Младенци** се ливаде очисте, постави се потка-знак да је испаша забрањена до јесени. У време забране стока се напасала на утринама и по шумама. Углавном је држана у селу, али се памти да су Бољарци у 19. веку имали колибе "у Пркенду" и тамо држали стоку. Зими су је прехрањивали лисковињама (суве храстове гране са лишћем), сламом, сеном и шашењем (суве стабљике кукуруза).

Шездесетих година 20. века настају велики преокрети. Постепеним преласком на индустријску робу, стада се све више умањују. Данас је реткост да неко домаћинство држи једну или две овце и по коју козу. Нека домаћинства гаје краве и продају млеко.

Прве послератне генерације завршавају школе и одлазе за послом у град. Печалбари остају у местима зараде запошљавају у фабрикама, ту формирају породице и заувек остају граду. Почиње осипање села. Ова појава изазвана је уситњавањем поседа, јер многе породице нису могле себи да осигурају егзистенцију на постојећем поседу.

---

[116] Станислав Миловановић
[117] Љубомир Цветковић

Ј. Трифуновски је забележио да је из села у Власотинцу било запошљено 40 радника и службеника. Омладина стиче разне квалификације и запошљава се у граду. Под утицајем модарног начина живота полако се одвикава од посла у пољу. Девојке се удају у град, момци на селу остају неожењени. Данас у селу има 40 нежења, од којих су тридесеторица старији од 30 година. Село замире. "Раније кад се врљиш сас камен на куче, ће утепаш дете, а с'г кад се врљиш на дете ће утепаш куче ."[118]

У селу има пуно старачких домаћинстава. Таворе тако **прчкајући** по кући и чекајући да их неко од потомака расутих по свету обиђе. Цео дан можеш лутати по пољу а да не сретнеш никога. По виноградина земља се бели од опалих плодова-нема ко да бере. А некада је земља била главно мерило вредности. На цени су били јединци и **мирацике**, свађало се и тукло око деоба и међа, вођени су дугогодишњи спорови и читави мали ратови. Некада је ветар разносио по пољу песме девојачке, данас се песме не чују.

ПЕЧАЛБАРСТВО. Име за ову врсту привређивања потиче од старе српске речи печал, што значи туга, бол, брига. Изведене речи су печалба-начин рада и зараде, печаловина-зарада и печлија, човек који се бави тим послом.

У печалбу се ишло по целој Србији, а у Бугарску све до Балканског рата. Милан Живковић је заједно са двојицом Бугара држао циглану у Црвеном Брегу на реци Искеру. На његовој кући стајала су три црепа са натписом три ортака: "Јерков-Живков-Дундаков".[119] Путовало се пешке преко Старе планине. У Бугарској у Дубници држао је циглану и Прокопије Младеновић.[120] Глигорије Миловановић држао је циглану у Тополи.[121] Први светски рат прекинуо је предузимљивост ових људи: Милан је остао инвалид, а Глигорије је умро у Бугарској у логору.

---

[118] Јова Коцић
[119] Илија Живковић
[120] Видети прилог 10.
[121] Јова Миловановић

Серия 3.

Квитанция

№ 09175 *

Г-нъ Прокопъ Младеновъ

отъ с. Бомъра, Сърбия

внесе за упражняван е амбулантно търгов-

ско въ г. (търговията амбулантна)

призъ уплатата отъ 1911 год.

лева шестнадесетъ л. 70 ст.

(словомъ),

отъ които:

Данъкъ занятия . . . . 10 — л. ст.

Пжтна тегоба { мична . . . . „ „
сразм. % „ 1 10

Училищенъ налогъ . . % 1 — „ Злато . . . ст.

Окр. връжина . . . . % 1 — „ Сребро . 16 70

Общ. „ . . . . % 3 — „ Размъжни . . „ „

Търговска камара . . % — 60 „

Всичко . 16 л. 70 ст.

г. Сърбица 27 февруари 1911 год.

(Печат) Ц. финан. агентъ:

Потврда издата Прокопију Младеновићу 1911. г. у Бугарској

Бољарци су углавном били неквалификована радна снага, **ћеремиџије** и циглари, а касније и црепари. Уже специјалности биле су: урезач, калџија, ложач, шапронџија, рамкаш, разносач, секач, одузимач, раниоц, возач, денач, слагач, сироваш, печач, печењар.[122] У печалбу су ишла и деца као чираци, па и старији људи. Радило се од априла до новембра.

У рано пролеће предузимачи су уговарали посао, склапали уговоре са радницима, исплаћивали капару и кретало се у печалбу. Радило се од "од јутра до сутра". У позну јесен враћали су се кући са печаловином у џепу. По неки печалбар долазио је преко лета и доносио породицама мало новаца. То је обично бивало у време сазревања дудова па се у селу збијала шала: "Заболела га мешинка за дудинке".

Посао печалбара био је тежак. Отуда прича да не може да каже сламка, већ **ламка**. Од оца, који није волео овај посао, чуо сам причу да су се овим послом бавили Цигани па су га продали Србима за лулу дувана. И данас у селу има људи који се баве печалбарством. То су углавном они, који нису стекли никакву квалификацију.

Поред циглара у печалбу су раније одлазили и бачвари-пинтари. Са алатом преко рамена ишли су од села до села и израђивали бачве и бурад.

Четрдесетих година 20. века неки су се отиснули у далеки свет. Тихомир Миловановић је три године радио у Аргентини и вратио се. Браћа Пешић из Манастиришта-Милан и Јосиф такође су радили у Аргентини. Јосиф се није вратио и о њему се ништа не зна.[123] После привредне реформе 1967. године неки Бољарци одлазе за послом у свет: Стојан Стојановић и Сретен Петковић радили су у Аустралији, Момир Миленковић у Француској.

НАДНИЦА. Као допунско занимање оних који су остали у селу, па и деце, била је надница. Рано, док још није свануло полазило се у Власотинце. Тамо су на одређеном месту чекали да их неко унајми за тај дан. Кући су се враћали увече.

Но и поред све тежине посла и горчине живота, најтеже је било женама. У време највећих послова на селу остајале су саме са децом и старцима. Није било посла којим се нису бавиле: од орања, сејања, сакупљања летине, збрињавања стоке и одржавања домаћинства. **С лулејку на грбину, матику преко раме**, одлазиле су рано у поље. Враћале су се увече и одмах преузимале кућне послове.

---

[122] Властимир Богдановић
[123] Милутин Пешић из Манастиришта

Слика 21. *"С лулејку на грбину ..."*

КИРАЏИЈЕ (**кириџије**) или рабаџије. Српска реч за ове персијске била је у средњем веку поносници. Брдско становништво силазило је петком, када је пијачни дан у Власотинцу, ради снабдевања. Задржавали су се код Бресја ради предаха и освежења. Неки су и ноћивали у селу. Са натовареним брдским коњићима враћали су се кући. После пробијања пута према Црној Трави 1954. године посао снабдевања преузимају кираџије. Домаћини , који су имали боља кола и волове, преузимали су робу која је била неопходна за "човечји живот" брашно, пшеноцу, шећер, кукуруз...из државних магацина у Власотинцу и превозили у Састав Реке. Тиме је снабдевање приближено црнотравским селима.[124] Овим послом бавили су се: Гаврил, Јосиф и Божидар Богдановић, Цветко

---

[124] Лаза Стоилковић

Стојановић, Криста, Милутин, Светозар и Трајко Цекић, Тихомир, Зарије, Душан и Димитрије Јовић, Стојан и Станко Цветковић, Милча Стоилковић, Коста Петковић, Лазар Миленковић, Влајко Пешић, Драгутин и Светислав Илић, Стеван и Станко Коцић и Ратимир Стаменковић.

После Другог светског рата одлазило се у Војводину у берbу кукуруза. Најчешће се ишло у Ульму, где се населио Илија Ранђеловић. Зарада у натури допремана је до Лесковца возом, а одатле до села воловским запрегама.

ПЧЕЛАРСТВО И СВИЛАРСТВО. Мало Бољараца бавило се пчеларством. Најпознатији пчелар био је Радивоја Ранђеловић. У његовој архиви стоји диплома удружења пчелара, освојена на такмичењу пчелара у Лесковцу 1955. године.

После другог светског рата, а по неким сећањима и раније, гајена је свилена буба.

Једно време гајен је и дуван.

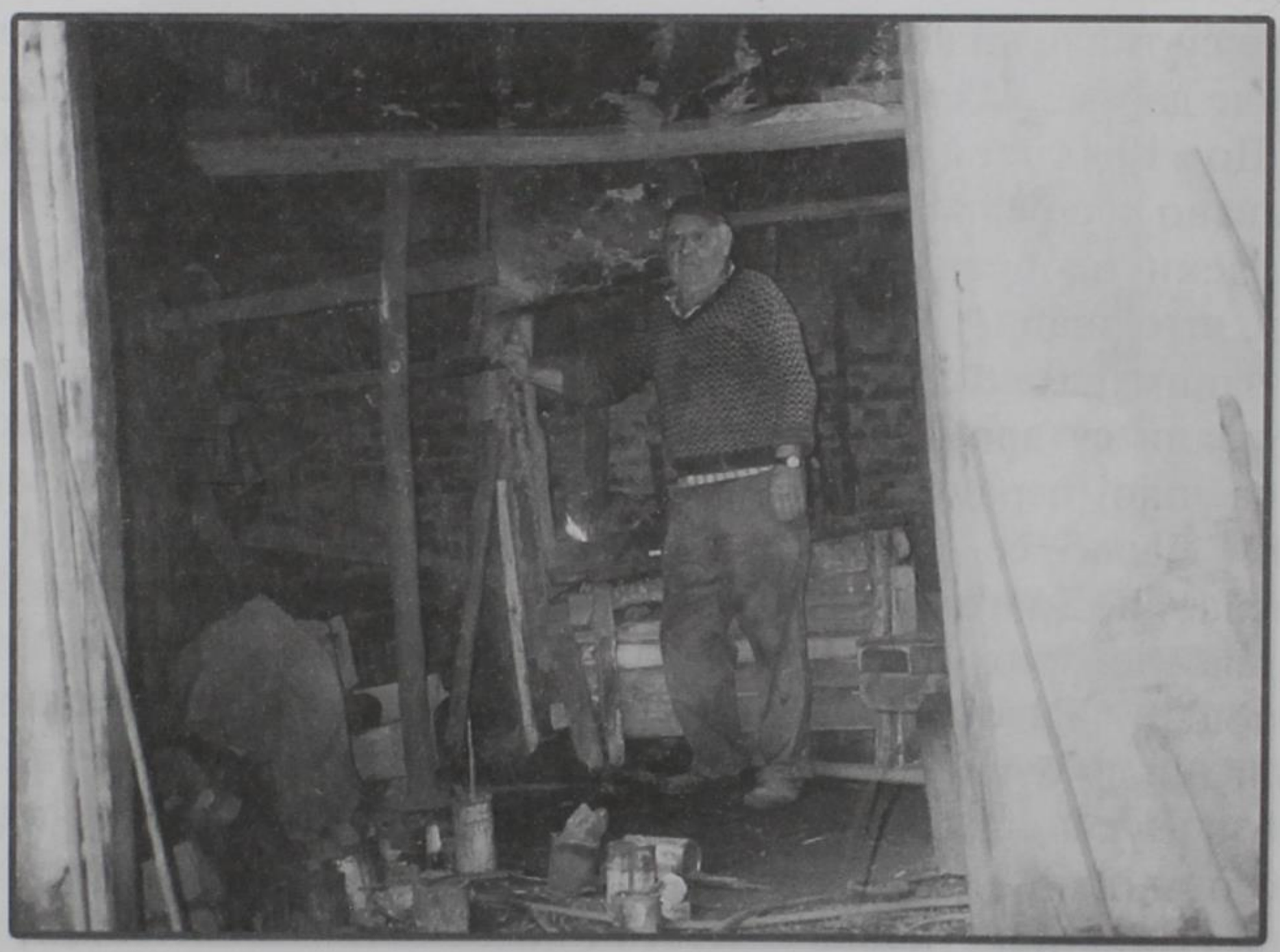
ДОМАЋА РАДИНОСТ И ЗАНАТИ. Људи су од давнина своје потребе задовољавали сопственим радом. Жене су припремале, преле и ткале платно од конопље од кога су кројиле и шиле одећу. Од вуне су ткале клашње од којих се шила зимска одећа. Девојке су спремале дарове. Из тог оквира временом се издвајају први занати.

До 1900. године занимање је у црквеним протоколима означавано као радња, земљорадник као тежак.

Неки од предака данашњих Бољараца доселили су се као ковачи, што значи да је најстарије занимање било ковач. Касније се јавља занимање колар. Тим послом бавили су се и у турско време. Израђивали су **дрвена** кола. Касније се израђују **гвоздена**-окована кола на чијој изради су сарађивали ковачи и колари. Коларским занатим бавио се Пејча и Стајко Стојановић. Ковачи су били Светислав и Драгомир Стојановић и Никола Станковић. Године 1884. забележено је занимање бачвар којим се бавио Милош Стојановић. Радојица Милосављевић и Радивоје Ранђеловић израђивали су бурад до средине 20. века. Пинтари су били и Зарије Митић и Вукашин Коцић. Милован Станковић је свирао у **чунгур**, бријао и шишао људе. Стари занати су и терзија (Стојадин Јовић), абаџија (Илија Цветковић и Коста Младеновић), **албатин** (Криста и Чеда Митић). Године 1910. забележено је ново занимање пекар (Криста Миленковић) и фијакерист (Љубисав Пешић), а тридесетих година и први таксиста Тихомир Миленковић. То су била и прва кола у Бољару. Мејанџија је такође старо занимање. Тим послом бавили су се Стоилко Цветковић, Стоилко Пешић, Коста Миленковић и Димитрије Пешић. Поменули смо ханове-мејане-

крчме, које су држали Бољарци, а које су увек подизане поред путева. За време другог светског рата радиле су три кафане. Данас има више кафана, али ниједна не ради. После Другог светског рата постојала је **бомбоџиска радња** код Мицкине ћуприје, коју је држао Светислав Симоновић из Крушевице. Восковарџија је био Вукадин Митић. Стара занимања су бирив и пољак. Први биров био је Стојко, оснивач рода Стојковци, а последњи, до средине двадесетог века био је Михајло Тасић.[125] Телефонска мрежа разведена је 1996.године. Памти се да је као пољак пре Другог светског рата служио неки Арнаут.[126] После ослобођења од Турака јавља се занимање столар. Овим занатом бавили су се Војислав Цонић, Милутин Живковић и Божидар Петковић. Најпознатији столар био је Ђора Николић-самоук. Био је мајстор на гласу. И данас се његов унук бави тим послом. Кроз село су пролазили Цигани чергари који су калајисали посуђе. Касније се тим послом бавио Влајко Стојковић. Клонфералимара има и данас. Црепуље старословенског облика без рукатки израђиване су у оквиру домаће радиности.

Данас, стари занати су скоро нестали.

Слика 22

Последња ковачница Николе Станковића

ВОДЕНИЦЕ. О постојању воденица у турско време говоре сећања и анегдоте. Памти се воденица у селу на месту Бара. Сећање

---

[125] Подаци из црквенух протокола

[126] Јован Миленковић

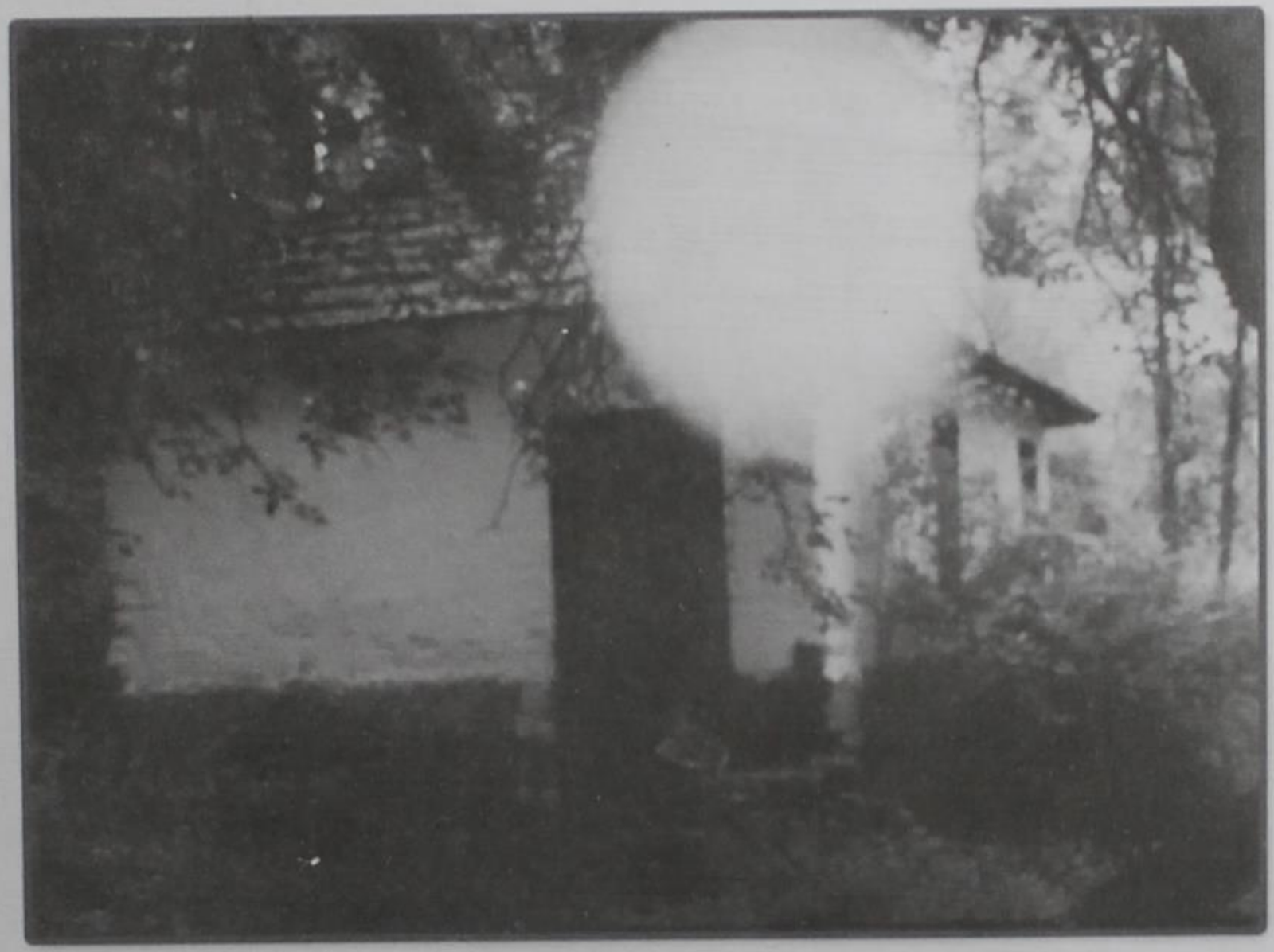
на њу чува се у називу места Воденичиште. Прпадала је роду Мусинци. Низводно од села, ниже Вртање (где се вода врти) и после другог светског рата радила је воденица далапара. Најдуже су радиле воденице "у Реку". Од ушћа Раставнице до Поповића виле до недавно је радило 10 воденица (пет Бољарачких, три **Рамнаделске** и две Крушевичке). Од Бољараца воденице су имали Гагрице, Стојадин Јовић, Драгутин и Лаза Миленковић и Радојица Милосављевоћ. Данас ради само Радојичина и то "само јед'н вител други је у кварy".[127] Са воденицама ће у заборав отићи и речи: **кутлица**, **совељче**, **врањ'к**, **шиник**, **бука**, **цивун** и др.

Данас у Бољару ради модеран млин "Раставница" који запошљава 15 радника. Власништво је Сибина Маринковића из Крушевице, из рода Куинци. Раније су имали воденицу **у Растамницу**. Млин је почео да ради 1992. године и покрива широко подручје, од Димитровграда и Пирота до Медвеђе и Лебана.[128]

Осим млина у селу постоји фарма пилића и једна стругара.

ЛОВ И РИБОЛОВ. Ранује су се ловом бавили Шулејци. Данас у селу постоји секција Удружења ловаца из Власотинца "Драгиша Павловић Гиша". У секцији су поред Бољара и Крушевица, Црнатово, Брезовица и Р. Дел.

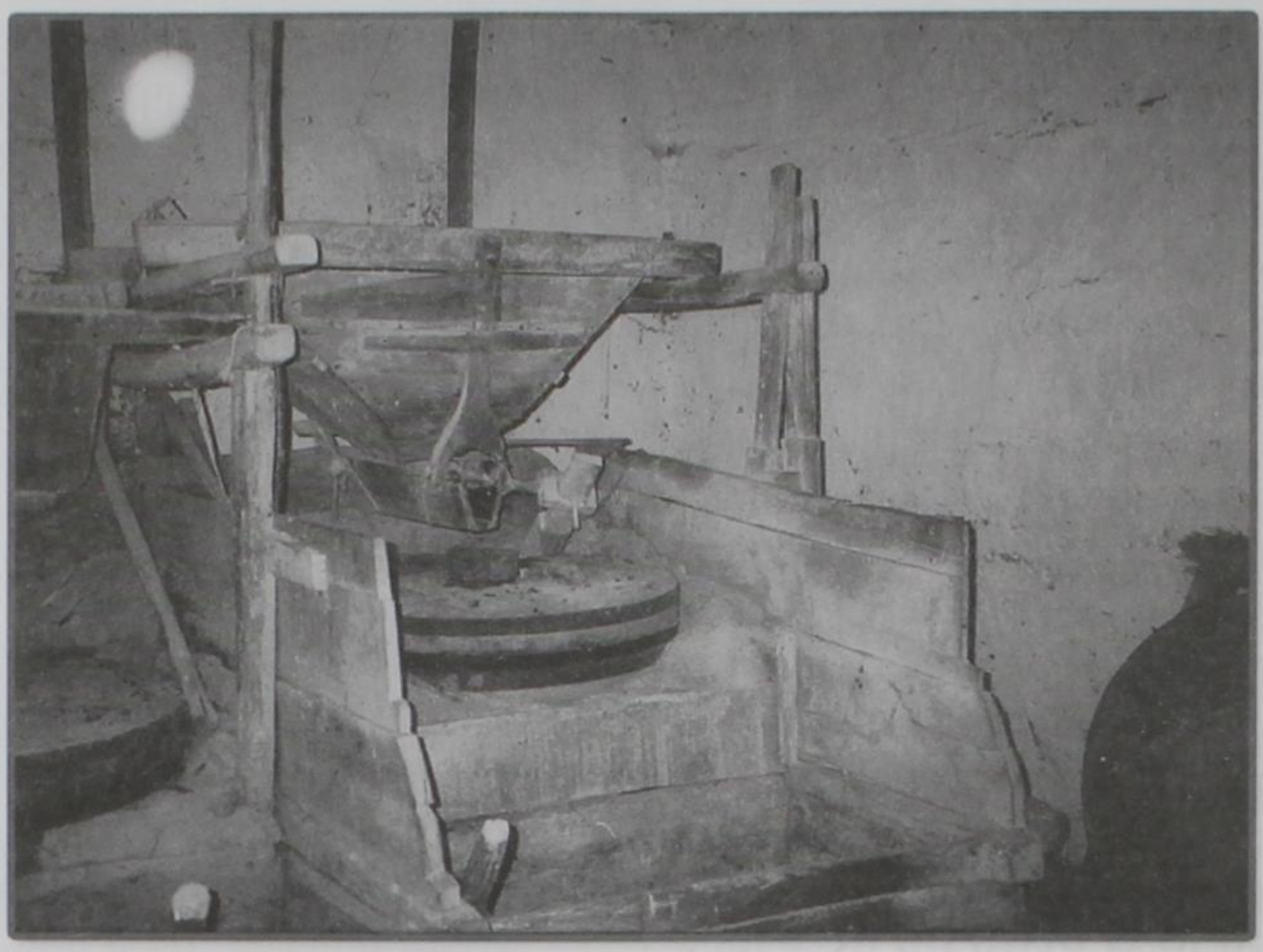
Удружење спортских риболоваца броји десет чланова.

Слика 23
Последња воденица Радојице Милосављевића

---

[127] Драгољуб Милосављевић
[128] Сибин Маринковић

Слика 24
Унутрашњост воденице

Слика 25
Млин "Раставница" Сибина Маринковића

КУЛТУРНО-ЗАБАВНИ ЖИВОТ И СПОРТ

ЗАБАВА. Забавни живот одвијао се на седењкама, прелима, игранкама, свадбама и саборима. У празничне дане свет се окупљао у центру села **код Крс'**, где се одржавало **оро** (грчка реч-отворено коло). **Ће идемо ли на оро**, говорило се. Играло се за руке, за појас, а памти се да су се момци и девојке **држали за марамчићи**.

Познати су сабори "на Трновку у Своће" и "Велика госпојина у Конопницу". "На оро су се гледали момци и девојке, која ће се девојка увати до коловоћу". Уместо данашњих речи "забављају се" говорило се : **л'жу се, орате, шале се**. Осим забаве сабори су служили и за састанке и договоре.

Од најстаријих инструмената памте се **чунгур** и гајде.Скоро свако је, чувајући овце свирао **дудуче, ћукало** и **двојанке**. Најбољи фрулаш био је Радивоје Миленковић. Освојио је прво место на такмичењу фрулаша за време омладинске радне акције на изградњи аутопута Београд-Скопље 1963. године.

Хармоника потискује све инструменте. У селу је било неколико хармоникаша: Тихомир Милошевић, Сретен Младеновић и Момир Николић. Између два рата формиран је оркестар блех-музике, који је свирао на свадбама и био познат у читавом крају. Чланови оркестра били су, углавном, Шошорејци. "Главни је био Ђора Николић-самоук." [129] Свирао је све инструменте. Чланови оркестра били су Коста Младеновић, Владимир Милошевић и Борко Манастирац. Кларинет је свирао неки Станко из Градишта.

Изградњом задружниг дома и потискивањем обичаја, оро се помера у нови центар села "код Бресје". Реч оро полако се замењује речју игранка.

Играла су се старинска кола: четворка, кукуњеж, једностранка, двостранка, дуње ранке,жикино, чачак, бугарка, Шано душо Шано, политика и време, заврзлама и моравац и врањанка.

Културно уметничко друштво основано је 1947. године. Друштво је имало омладинску фолклорну групу, која је организовала приредбе, најпре у школи, а касније у задружном дому. Учествовала је на фолклорним такмичењима, на којима је освајала прва места. Солисти су били Олга Анђелковић и Сретен Милошевић, који је био "без премца". Певане су песме популарне у то време: Знаш ли драга ону шљиву ранку, Пшеница се класала, Јечам жела косовка девојка и друге. Коловоћа је био Божидар

---

[129] Стојан Николић

Милошевић а кореографи сеоски учитељи. Касније је ту улогу преузео Предраг Пешић. У измењеним условима живота ове забаве предате су забораву.[130]

Слика 26. Фолклорна група

СПОРТ. После Другог светског рата у селу је формирано спортско друштво "ФК Бољарац" које се такмичило у општинској лиги. Највећи успех постигао је Петар Цекић. За "Власинку" из Власотинца играо је скоро 20 година. У истом тиму играо је и његов син. Унук Марко играо је за "Дубочицу" из Лесковца и за кадетску селекцију Србије. За бољарачку екипу играо је репрезентативац Гајић, који је проводио одмор у Поповића вили. За време логоровања војске против бољарачког тима играо је познати фудбалер Просинечки.[131] Тренер је био Драгољуб Милошевић.

Јелена Анђелковић по женској линији из рода Миловановића, члан је клуба "Црна Трава" из Власотинца и вишеструка првакиња Србије и Црне Горе у трци на 1500 метара.[132]

Слика 27. Спортско друштво ФК "Бољарац" са тренером Драгољубом Милошевићем

---

[130] Олга Анђелковић
[131] Петар Цекић
[132] Зоран Анђелковић

СТАМБЕНИ И ДРУГИ ОБЈЕКТИ

ТИПОВИ КУЋА. О кућама код Срба писали су наши истраживачи, као и неки страни путописци. Њихови описи кућа слични су описима које сам забележио у селу. Први стамбени објекти по досељењу биле су земунице и бусаре. Овакав развој објеката за становање имао је своју репризу приликом сваке сеобе, па и приликом досељавања у 19. веку. Бусаре су биле покриване бусењем, папратом и сламом. Затим следе једноделне куће типа колибе, најпре од прућа-плетера **куће од плот**, без темеља, са гредама "побијеним" у земљу. Под је био у нивоу земље. Плетер је био омазан блатом помешаним са плевом. И данас има оваквих зграда, које служе као племње. Код најстаријих кућа, које су стајале до половине 20. века, темељ је зидан каменом без испуне. Под је био у нивоу земље, врата ниска, уместо прозора мали отвори, који су затварани капцима. Врата су затварана резом, није било плафона а покриване су ћерамидом. Служиле су као склониште и за ноћење. Следећи тип су куће од цепница **баскијаре или чакмаре**, подови су били од набијене земље. Раја није смела да кречи куће. И после другог светског рата стајале су куће које никада нису кречене.Турци нису дозволили Стоилку Цветковићу "да прави кућу на стубови - морао је да је укопа".[133] Куће су биле једноделне и ниске. Из тог времена потиче народни појам "кућа" за кухињу. На питање: "Колико је соба имала ваша кућа?" (а кућа је била из 19. века, добијен је одговор: **две, кућу и собу**.[134] И данас у махали Мусинци, као најстаријем насељу, стоје две куће за које се прича да су турске, тачније из турског времена и у којима живе двоје старих усамљеника.

Подизањем нових кућа старе су мењале намену-служиле су као стаје или племње.

У другој половини 19. века развија се нови тип куће тз. моравска кућа или " моравка". По архитекти Бранislаву Којићу постоје два типа моравске куће. Старији тип ове куће је са равним тремом подупртим дирецима. Код једноделних кућа, трем је обухватао целу ширину куће. Дограђене просторије биле су без трема. Ако су дограђиване просторије са обе стране , трем је заузимао средишни део куће. Тако се, после ослобођења од Турака, развила кућа са више просторија (71. стр. 125).

---

[133] Љубомир Цветковић
[134] Даница Стојковић

После ослобођења од Турака развија се нови тип моравске куће са **луцима**. Моравска кућа са луцима преовлађује све до тридесетих година 20. века. Има их доста у селу. У некима се још увек живи. Постоје два типа моравске куће са луцима: квадратне и правоугаоне основе. Куће на косинама имају подрум испод једне просторије. Код зграда облика правоугаоника трем је увучен и заштићен зидом. Из трема се улази у кућу а понегде и у већу собу. Новији тип ове куће је квадратне основе. Доксат је истурен и заштићен зидом, са својим делом крова. Стубови су украшени плитким урезима а капители изведени летвицама. Фасада је украшена пиластрима.

Док су раније људи сами подизали куће, зграде са лукоима подижу познати мајстори Црнотравци.

После ослобођења од турака остављају се већи отвори за прозоре који се застакљују. Израду прозора и врата преузимају мајстори столари. Било је и спратних кућа овога типа.

Куће су имале двоја наспрамна врата, наслеђена из турског времена, што је зависило од положаја зграде на плацу. Касније су друга (ноћна) врата зазиђивана.

Осамдесетих година 20. века екипа архитеката и етнолога обишла је село у потрази за вредним зградама моравске школе и њиховог стављања под заштиту, али њихову пажњу није привукла ниједна зграда (71. стр. 126). Између два рата подиже се нови тип зграде на "Г". После Другог светског рата почиње употреба цигле и црепа. Подижу се зграде на "симс", чиме је тавански простор заштићен. Градило се, углавном, угледањем.

Данас у селу има модерних, лепих кућа, које се и по спољашњем изгледу и по унутрашњој организацији простора не разликују од кућа у граду. Напушта се кров на четири воде. Неке зграде су подигнуте по пројектима архитекета.

У једноделној кући огњиште је било на средини. Код моравске куће огњиште се помера уза зид и заштићено је зидовима (комин). Има озидан димњак (баџа). У дводелној кући на огњишту је стајао сачак а изнад њега су висиле вериге. Поред **комина** је стајало посуђе и **водник** са тестијама за воду. Касније се комин у кући затвара и подиже се посебна просторија са огњиштем.

Остале просторије звале су се собе. "Голема соба", у коју се улазило са трема, уступана је младенцима.

ДВОРИШНИ ПРОСТОР. У центру спољне организације простора било је гумно. На средини гумна стајало је **стожило**. Овде је обављана врша пшенице, **чукање** конопље, пасуља и **лупење** кукуруза. Стожило је служило и као сунчани сат. Помоћу његове

сенке одређивало се време. Око гумна распоређиване су помоћне зграде: племња, штала, замет, кочина, кокошарник и казаница, уколико је домаћинство располагало казаном за печење ракије.

Кућа и двориште су били неограђени, а касније су ограђивани плотом, тарабама и зидом.

Један део дворишта, обично поред куће, вредне Бољарке су и оно мало слободног времена, користиле за неговање цвећа. У баштама су , од раног пролећа до позне јесени цветале многобројне врсте баштенског цвећа: лазарице, женке, кандилка, пашина китка, стратор, артишке, кирачке, игличје, ок'н, картоп, љиљак, нисица, шебој, зумбул, клас'к, кошут кол'ц, ђурђевак, врбица, крлеж, шуман, бела рада, дан-и-ноћ, ноћна фрајла, змијина главица, латинче, лезетра, здравац, босиљак, каранфил, перуника и руже. Каранфил, руже и перуника гајени су и по виноградима. Перуника, као цвет посвећен је старосрпском богу грома и олује Перуну и вероватно има магијски значај, у смислу заштите винограда од града. На крововима кућа гајено је цвеће чуваркућа.[135]

Слика 28
Кућа Тихомира Стоилковића
Старији тип "Моравске куће" са равним тремом

Слика 29
Кућа Предрага Миловановића. Моравска кућа "са луцима" и увученим тремом

[135] Називи цвећа забележени на терену. Неки су локалног карактера.

Слика 30. Кућа Димитрија Коцића“са луцима” и истуреним тремом

Слика 31. (слика испод)
Кућа Владимира Милошевића

Слика 32. (слика лево)
Кућа на “Г“. Родна кућа аутора

Слика 33. (слика десно)
Кућа Чедомира Коцића са лепо уређеним двориштем

Слика 34. (слика лево)
Савремена кућа Радомира Стаменковића подигнута по пројекту

СЕОСКА СЛАВА СВ.ТРОЈИЦА. “На дан сеоске славе окупе се старији људи код крс’. Донесе се јело и пиће и госте се. Колачар меси колач. Поп прекрсти колач, пресече и залије вином. Донесе се и раженица, и ко извуче најдужи клас носи крс’. Носи се и барјак црквени. Црквењак удара у клепало. Поп уреже крс’ у запис, освети га и залије вином и колона креће преко Стр’ну, Кућиште и дође у Дулан, где је био други запис. Успут излазе жене са ситом и решетом и врљу на нас пшеницу. Одатле колона креће преко Огрњу за Бегово браниште, па преко Бели камен у Манастириште, где их опет засипају цвећем и пшеницом.” По повратку се свраћало у бољарачко гробље где се церемонија урезивања крста понављала. Последњи крс се урезивао на запис код Бресја. Крст се урезивао са западне стране, китио цвећем а затим би колона зашла око записа три пута и враћала се у центар села. Поп је одлазио на ручак код колачара.[136]

Литије су, вероватно, замена за неки прехришћански празник, чији је смисао био заштита поља и молба за родну годину. Поворка је певала:

Крсти носимо бога молимо,

Господе помилуј !

Да зароси ситна роса,

да се роди бел’ пшеница,

Господе помилуј !

Од два класа - шиник жито,

Господе помилуј !

Од два грозда - чабар вино,

Господе помилуј !

---

[136] Добривоје Михајловић

После Другог светског рата, када је померена граница атара и пут којим се кретала поворка, пркосна омладина је певала:

Наше село највесело,

манастирско запустело.

..."али кад изађемо из Манастириште јер је дотле наше". [137]

Овај обичај је напуштен, крст иструнуо, записи посечени. Подигнут је нови крст, али литије нису обновљене.

После Другог светског рата, док се у кући славило, из старха од комуниста на прозоре су "спуштане фиронге".

ДОДОЛИЦЕ. Кад нема кише додоле иду по селу. **Саберемо се другарице (петнаест девојака): пртена кошуљка, врчица преко појас, цвеће на врчицу и са сито и кофе сас воду идемо по село и певамо. Пустимо сито да се утрколи, ако се поклопи киша ће пада. Сас воду пљускају по двориште а домаћица са чашу пљуска у њи, да буде киша. После иду у Власину и пусте леб у воду која га носи-да буде киша.** Хлеб у овом случају, вероватно има смисао жртве води.[138] Тада се пева:

Ој додо, ој додоле,

дај ни боже ситну кишу:

да зароси житно поље.

Ударила ситна киша

по све поље па и наше.

На питање, ко је **дода**, којој се у песми обраћа, одговор је гласио: "Па то је као код нас дада" (старија сестра). Дода је старија сестра у лужничком говору.[139]

КРАЉИЦЕ. **Краљице су ишле на Ђурђевдан-на врбицу. Дванаес идемо све у једну ношњу. Носе се барјаци, на врху марама бела и прапорчић, звонце па у врбу, па се врба врже око њима**." Тада се пева:

Отвор порте домаћине.

---

[137] Јелка Младеновић
[138] Нада Јовић
[139] Дана Стоилковић

Отворене само ’ајде,

Ладо, ладо!

Ој убава мала момо,

мајка има милу ћеру,

ладо, ладо!

Од милос’ јој цвеће сади,

ладо, ладо!

Цвеће сади, бачу гради,

ладо, ладо!

Због ом остај домаћине,

ладо, ладо! [140]

“Краљице су забранили зато што је краљ у речи краљ-ице. Ишле су и на саслушање.” [141]

КОЛЕДО. Коледарске песме су се певале од Игњата до Бадње вечери. У ритму се тојагом удара у земљу и пева :

Замучи се коледо,

божја мајка коледо,

од Игњата коледо ,

до бадњака коледо,

док да роди коледо,

младог бога коледо

и бадњака коледо.

Сестро Петро коледо,

---

[140] Нада Јовић
[141] Мира Миловановић

поведи ми коледо,

десно крило коледо

и чабрицу коледо.[142]

ЛАЗАРИЦЕ. Овај прехришћански обичај био је посвећен пролећу. У то време цветају лазарице. Можда је и обичај назван по њима. Примањем хришћанства црква је овај обичај везала за Лазареву суботу. Иако су у другим крајевима забрањиване још у Вуково време, у овом крају, због дужег робовања под Турцима, Лазарице и други обичаји одржали су се до средине 20. века. М. Милићевић је забележио да су попови и у Лесковцу забрањивали Лазарице. Нешто због прогона комуниста, нешто због промене начина живота, Лазарице су отишле у историју, а био је то прелеп обичај.

Нико није забележио лазаричке песме у Бољару, па их вреди забележити због тога што у себи чувају локално обележје. Овде су у додиру два говора српског језика, што је преко жена као најверних чувара и преносилаца традиције оставило траг у песмама.

Долазиле су лазарице и из суседних села, обично са вођом, који их штити од домаћих лазарица. "Кад се сретну ако немају вођу, оће јајца да им узну или им бране да певају по селу."[143]

Ево како једна Бољарка описује Лазарице: **Најпрве наилазимо на кућу и певамо: Искачајте Латинке да видите лазарке.**[144] Ови стихови нам говоре да се ради о древном предхришћанском обичају, као и о томе да су Срби живели у суседству са старобалканским становништвом које су звали Латинима и да су лазарице певале и по њиховим кућама.

У групи је било шест девојака: **Две шетају натам-навам и врте с марамчићи и размењују се. Онај што је била онам, она пређе овам и обрнуто. Ако се сударе ће буде град, ће ни потепа. Две певају, две басирају и на смену.**[145]

Пред кућу домаћина пева се:

Ој лазаре, лазаре!

Овде лани дођомо,

---

[142] Стојан Николић
[143] Исти
[144] Смиља Николић
[145] Иста

нема кућа метена,

нема вода студена.

А сада си дођомо,

има кућа метена,

има вода студена.[146]

*

Ој лазаре, лазаре!

Овај кућа богата

са иљадо дуката.

Ајде да ги бројимо,

ајде да ги меримо.

Што остане од меру

тој нашему лазару.

Лазарице девојко, их![147]

Момку и девојци:

Ој убава мала момо,

овој момче папуџиче,

у папуче подрипује,

танке Стане намигује:

оди, оди танка Стано

да љубимо бело лице,

---

[146] Ружа Цакић
[147] Дана Стоилковић

да зобемо црне очи,

да мрсимо русе косе.

Ој убаво мало моме![148]

*

Ој лазаре, лазаре!

Брат и сестра ергени,

што их мајка не жени?

Мајка ћеру да дава,

татко сина да жени.

Давала би давала,

ал' им нема прилике,

лазарице девојке.[149]

*

Ој убаво мало моме!

Голубенце воду пије

насред реке, на растоке.

Спазиле га младе моме,

текле дома па казале:

Леле мале, мило мале,

какво чудо ми видомо:

Голубенце воду пије.

---

[148] Нада Јовић
[149] Иста

Ој убаво мало моме![150]

*

Два се млади огледају

на шаремо огледалце:

Чије лице поубаво?

Мајка си га тијом теши:

Сине, мили сине,

ће подрани на кладенче,

ће умије њојно лице,

ће подуне ладан ветар,

ће испуца њојно лице,

ће будете оба једно.

Ој убаво мало моме!

*

Ој убаво, мало моме,

ситна росо што миришеш.

Младо момче се не жени:

-'Оћу, 'оћу, испросил сам.

Како сам гу испросио,

још гу нисам ни видео,

а камо ли да гу љубим,

у мајчини бели двори.

---

[150] Нада Јовић

Ој убаво, мало моме, их![151]

У пољу се певало орачу:

Ој убаво, мало моме,

орач оре рамно поље:

волови му два јелена,

два јелена, два ергена,

ерам му је сиви соко,

палице му жуте женке,

рало му је чудно дрво,

брана му је ситна мрежа,

да замрежи рамно поље.[152]

Ој убаво, мало моме![153]

Или:

Ој убава, мала момо!

Орач оре рамно поље:

рало му је чудно дрво,

чудно дрво божурово,

да посеје бел пшеница,

сад је газде домилело,

газдарице понајвише.

---

151 Нада Јовић
152 Иста
153 Иста

Ој убаво, мало моме![154]

У песми се обраћа и овци:

Ој убава, мала момо:

заблејала бела бека.

Дал' си гладна јел' си жедна?

Нит' сам гладна, нит' сам жедна,

Но си блејем за јагањци.[155]

Кокошки, која лежи на јајима и треба да дарује живот:

Леже кања па се клања,

чека мртви да живују.

Оживаше, полетеше.[156]

Песма магарцу:

Магаренце, товаренце,

товар носи ситно оди...[157]

Последње три песме одражавају пастирски начин живота и нису поникле у Бољару.

Памти се да је у "Лазарице певао и Илија Живковић преобучен у девојку."[158]

ОСТАЛЕ ПЕСМЕ:

Када се бере цвеће на Ђурђевдан пева се:

Венче здравче, беру ли те моме?

Беру, беру, из корен ме ваде.

Кад те ваде, а куде те саде?

---

[154] Загорка Илић
[155] Нада Ашанка
[156] Иста
[157] Иста
[158] Брана Стаменковић

Тамо доле у ђурђевске баче,

па ме беру, па ме плету

у ђурђевски венац.

Први венац на ђурђевски кот'л,

други венац на ђурђевску овцу,

трећи венац на ђурђевско јагње.[159]

Дечје песме:

Лу, лу, лу, лу, лушке,

деда бере крушке.

Свакоме ће дати

једну или две,

а теби све.[160]

Или:

Лу, лу, лу, лу, лушка,

на Мораву крушка.

Туј ми седи тетка

и колачи пљеска.[161]

Хајдучка времена из 19. века чувају се у песми:

Планино, Сува планино!

доста сам по теб' 'одио

'ајдучке чете водио.

---

[159] Нада Јовић
[160] Брана Стаменковић
[161] Иста

'Ајдучке чете водио,

алени барјак носио.[162]

Народне јуначке песме биле су укорењене у традицији села. Мајка аутора певала је на посебан начин песму **Ропство Јанковић Стојана**.

И док су хајдуци певали хајдучке, чобани су певали чобанске песме:

Ој Јоване, чобанине стари,

Јованка те за јагње превари.

Није мене она преварила...

Ја сам њојзи јагње даривао,

јер сам њено лице пољубио.[163]

Од старијих људи могле су се чути и песме: "Шарено пиле...", "Што ми је мило у вас да дођем", "Сву ноћ одим..." и друге.

Следеће две песме на фолклорним сусретима, од Олге Анђелковић, забележио је Сергеј Димитријевић:

Имам мужа како пужа:

Тури си га у скутачу,

однесо га на орање.

Сви орачи дом дођоше,

мој га мали још'те нема.

Ја си појдо да га тражим.

Где је коза ногом стала

у штрапку се заглавија.

Тури си га у кецељу,

---

[162] Драгомир Миловановић
[163] Исти

однесо га поза врата.

Дојде маца обали га,

дојде квочка накљува га.

*

Изгоре сено зелено,

изгоре Олга у сено.

Потрча Тика да гаси

не бој се Олге

моја си.

Песма о доконој жени:

Ја гу пратим за семе,

она сабира жене.

Ја гу пратим за ам,

она гледа ероплан.[164]

Ова песма је карактеристична за пастирски начин живота и није поникла у Бољару.

После ослобођења у село стижу партизанске песме: "Дал' да пуцам ил' да бацам бомбе", "Отвор прозор цурице малена", "Пођи Миле волове на реци", "Подиже се јато авиона" и друге. Наступа еманципација жена: ..."Једно јутро силан глас се чује, жена мужу строго наређује..." Вредност миражџика полако опада. Раније су девојке без мираза **голотртке**, из зависти певале:

Иде зима, иде пос'

"мираџика" дигла нос.

---

[164] Божика Ашанка

Сада се пева:

Дукати се не мећу на цвеће,

већ на цуре које нико неће.[165]

СЕДЕЊКЕ. Крајем августа, када за заврше пољски послови, почињу седењке. **Огањ се накладе** на средини махале или на раскрсници. Око ватре се окупе жене и девојке, преду, плету, врткају. Момци обилазе седењке и **шале се сас девојке**. Девојке певају песме-припевке у којима **припојују момке на девојке**.

Позива се на седењку:

Дођи, дођи на седењку, Смиљо ле

и понеси жуту женку, Стојане!

*

Јел' ми дођи, јел' да дођем, Смиљо ле

Ти ми дођи, ја не могу, Стојане!

Догађа се и овако:

Боље седи не дооди, Јоване!

Ту су и препоруке:

Бела блуза , розно дугме, Јованке!

Благо оном кој те узне, Милане!

И опомена невештим момцима и девојкама:

Бела пулка ти си ћурка, Славице!

бел пуране ти ћуране, Јово бре!

Или истицање локалних момака:

Бела блуза, модри конци, Милане!

---

[165] Гордана Миловановић

У Бољаре добри момци, Јованке!

Јединци и занатлије били су на цени:

Цветало ми на прозор латинче, Десанке!

Ала волим мајкино јединче, Милане!

Или:

Ала ти је пуна бача, Милојке!

Дадомо те за ковача, Тисо бре!

У песми и девојке могу да полете:

Лети сојка преко лојзе, Стојанке!

Није сојка но девојака, Лазаре![166]

Певало се и у дуету:

Војно-ле Славице,

дођи, дођи до мене.

Војниче Богдане

одведи гу од мене, их![167]

Највећа атракција на седењкама биле су **преличотине**. Преличавали су се и мушкарци и жене. Служиле су једино за забаву. Када је забава на врхунцу, негде пред поноћ, из мрака израњају преличотине. Обично поскакују, врте се, устремљују на некога. Настаје смех, кикотање, вриска, погађање ко је преличотина. Кад запрети опасност да се преличотина препозна она нестаје у мраку.

Око поноћи седењка се растура. Последње остају девојке, гасе полако ватру и под будним оком мајки грабе још по коју реч са

---

[166] Песме 1,2,4,5,6,8 и 9 забележене од Смиље Николић, 3 и 7 од Гордане Миловановић.

[167] Мара Младеновић

момцима. Када се ватра угаси село утоне у ноћ. Момци се с песмом распрше по селу.

ПРЕЛА. У зимским вечерима по кућама су се окупљала прела. Слична су седењкама с том разликом што није било преличотина и припевки. Уз гасарче или лампу, жене и девојке су се бавиле својим пословима као и на седењкама. Певале су се песме популарне у то време. О прелима говори песма:

Седеле сењке седењке

у пусту кућу попову.

Нешто им лупа на врата:

Да ли је момче ђаволче?[168]

ЛУПЕЊКЕ. Целе стабљике кукуруза довожене су кући. Увече се окупљала моба, скидали клипови и **лупили**. Деца су се играла жмурке, скривајући се по купаркама од кукурузних стабала, која су се сушила за исхрану стоке преко зиме.

СВЕТИ ЈОВАН БИЉОБЕР. Био је то најлепши празник. Ево како га описује једна Бољарка: **Дигнемо се рано, па од цвећку до цвећку до Бегово браниште, па т'г у Смрдан. Туј бија сабор, има и чесма. После се сабор преселија на Бели камен. Плетемо венци и донесемо дома, додамо бели лук и качимо на врата-да су здрави људи и стока. Најбољи сабор бија на Бели камен. Туј су свирачи, венци ... цел д'н се игра и пева.**[169]

СВАДБЕНИ ОБИЧАЈИ. Некада су се свадбе оржавале у младожењиној кући и трајале су по два-три дана. Поред кума и **старејка** важна функција била је **младоженьски**. Он је са окићеним кондиром позивао госте, старао се о младима и био веза између младине и младожењине куће.

Девојке су за удају спремале дарове: черга, јастуке, чаршаве, пешкире, чарапе, и тканице. Сваке године дарови су изношени на сунце, на Видовдан **да види Виде, тој од мольци**. На питање-ко је тај Виде, добијен је одговор: **Па то је светлост, видело**.[170] Одговор указује на старосрпског бога Вида. Вид, Световид или Свети Вид из прехришћанског времена био је бог светлости, (видело), мудрости и знања. Његово име сачувано је у многим српским и страним

---

[168] Мара Младеновић
[169] Смиља Николић
[170] Брана Стаменковић

именима: Љутовид, Љубовид, Вид, Видемар, Видоје, Видојко, Видан, Видак, Виден, Вит, Витомир, Видмар, Дејвид , Давид, Авидан, Вида , Видосава и др. Богу Виду посвећен је цвет "видовчак", којим се вида (лечи) вид. Бере се на Видовдан. Њиме су девојке гатале у нади да ће видети будућег изабраника.

О девојачким даривима говори и песма:

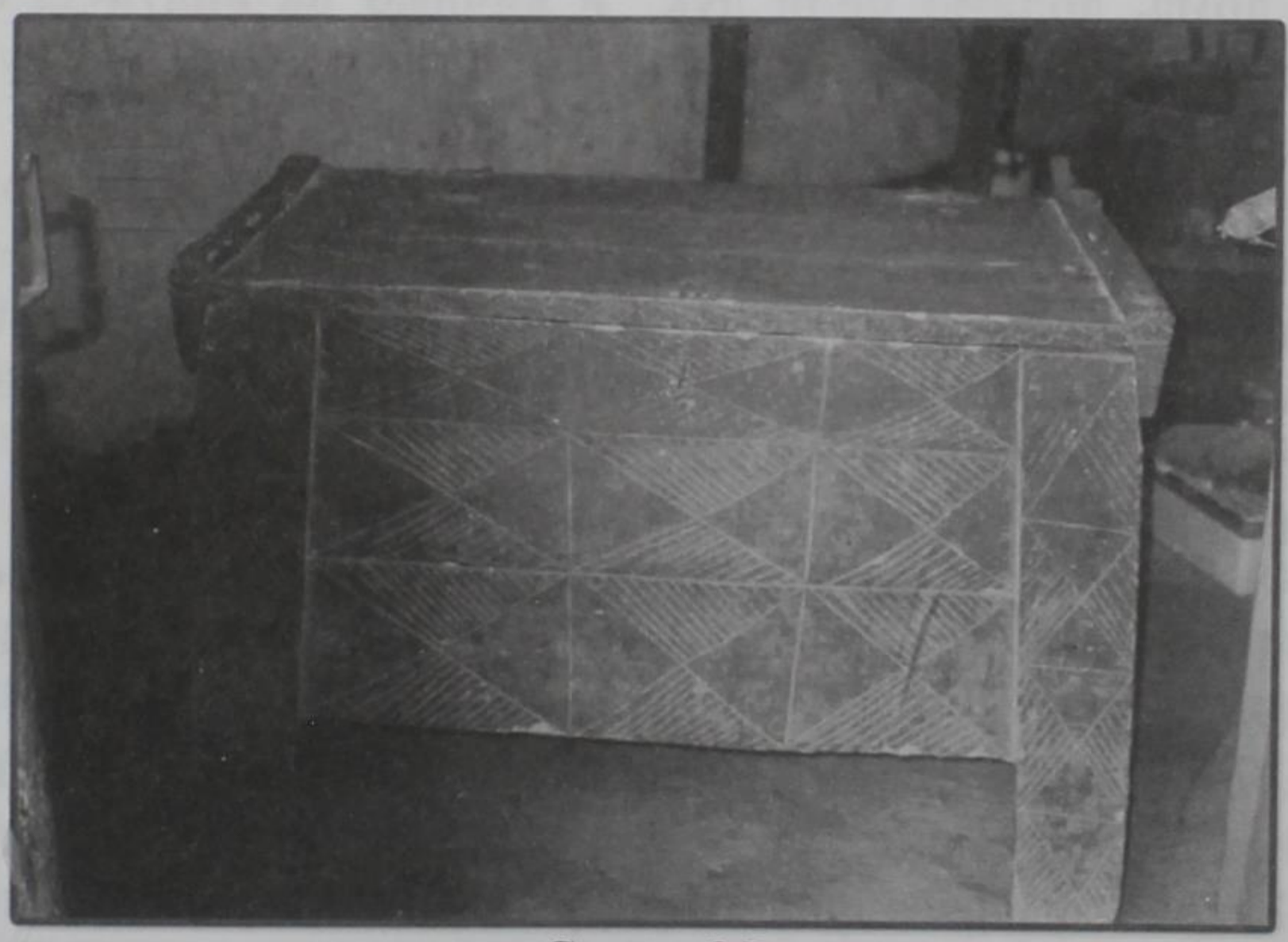
Шта се бели у оној планини?

Дал' је иње ил' бело ковиље?

Нит' је иње, нит' бело ковиље,

већ девојка дари распрострла.[171]

На дан свадбе долазе сватови по девојку. Девојачки дарови су већ натоварени на кола: ковчег пун девојачке спреме, а преко њега поређани чаршави, черге, прекривачи, јастуци-и све украшено богатим везовима. Жене разгледају дарове,...рабаџија спрема новац да плати пролаз кроз капију. Приликом уласка у младожењино двориште, **младеневеста** је даривала накоњче и пребацивала јабуку преко младожењине куће. Онај, ко ухвати јабуку на реду је за женидбу. Ако млада не пребаци јабуку **неће да остане** -брак се неће одржати.

Слика 35

Резбарени старински ковчег за девојачку спрему

---

[171] Песма забележена од Наде Ашанке

Младине другарице долазе **у пооду**.

Младожењиној родбини невеста надева имена: Сеја, Убавица. Врбица, Љубичица, Ружица, Ружичка, Грлица, Убавенко, Господин. Писарче, Јаблан, Славејче, Голубче. У породичној задрузи где је хијерархијски однос био јасно одређен, старија **етрва** је именована као Големица. Младожењини родитељи ће снаји бити татко и мајка.

Велика пажња поклањана је младиној чедности. Ако млада није била **поштена** није смело да се сакрије, да кућу не "бије несрећа". О томе је морао знати младоженьски. Прво јутро, млада праћена музиком иде по воду. "Непоштеној" невести пробуше тестије. Другог дана свадбе младоженьски са окоћеним кондиром слатке ракије иде у посету младиним родитељима. Ако млада није била **поштена замуте ракију сас чађ**. Младоженьски даје пријатељу кондир и напомиње: **Како ти је ћерка поштена, такву ће пијеш ракију**. Том приликом се обично истичу захтеви за увећање мираза.

Младожења и млада приликом уласка у кућу стају на кућни праг. **Вржу ги, премоту сас тканицу и свекрва повуче**. **Ко први скочи ће заповеда у кући**.[172]Свекрва том приликом води рачуна да прво повуче сина.

Познато је у српској митологији да душе предака почивају испод кућног прага. Према В. Чајкановићу преци су сахрањивани под кућним прагом (72. стр. 276). У једној варијанти познате бајке "Пепељуга", коју сам забележио у селу, а која потврђује поменуто предање, мајка-крава каже Пепељуги-ћерки: **Ако ће ме заколье, само немој да једеш месо од мене, све сабирај кочинке и стављај под праг**.[173] У познатиј бајци Пепељуга ставља кости мајчине под камен. Кућни праг чува од душмана и невоља, зато се он прескаче. Према Т. Ђорђевићу праг је место на које се бацају чини. Пошто другог улаза у кућу није било, млада и младожења га прескачу (73.стр.301). Сачуван је и обичај прескакања кућног прага, као и то да се на праг не седа и преко прага не даје и не узима.[174]

Стајањем младе и младожење на кућни праг и скакањем са прага стицало се право првенства. О томе говори и прича "Мој горњак (предњак)". По тој причи жена, иако упозорена од мужа да не седа на чаршав који је прострт преко бунара, само зато да би било по њеном, уз напомену "мој горњак", седа и пропада у бунар. Узбурка се вода у бунару и мало затим изађе ђаво из бунара-пола црн, пола бео. Видевши очајног мужа ђаво га упита: "Како си могао

---

[172] Дана Стоилковић
[173] Бајка забележена од Наде Ашанке
[174] Радмила Стојковић

да живиш тако дуго са овом женом? Ја сам за тренутак пола оседео."[175]

Око поноћи, када се гости разиђу, на сцену ступају **стругари**-незвани гости.

Важну улогу у склапању бракова имали су **наводаџије**. Кућење девојке или момка, мада се то сматрало великим грехом, имало је велики утицај на склапање бракова. Реч родитеља била је пресудна.Тако је било све до шесдесетих година 20. века. Догађало се да девојка "побегне", уколико не добије сагласност родитаља. Памте се и отмице девојака, мада су кроз српску историју више пута забрањиване. Отмице су биле и договаране.

ВЕРОВАЊА И СУЈЕВЕРИЦЕ. Падом ових крајева под турску власт, народ се враћа сујеверју и оно ће бити врло распрострањено све до шесдесетих година 20. века. Данас је присутно код старијих људи, посебно жена. Веровало се у вампире, вештице, виле-самовилке, суђенице, сотоње, омајотине и мору. Вампири постају обично зле особе које су за живота наносиле штету људима. Они обично ноћу тумарају по селу чинећи људима зло: **тропају по тавани, испијају домаћим животињама крв**. Верује се да вампир за четрдесет дана прође сва места на којима је боравио за живота, а кад се петлови огласе враћа се у гроб. Догађа се да га пси поједу. То се препознавало по пихтијастој маси, која се ујутро могла наћи. Вештица је "женски вампир" и познате су особе које су наводно биле вештице.

Ради аутентичности преносим ова веровања у изворном облику: **Кад се овца издује вампир гу попија. Кад се крава узнемири, ушо вампир у њу, тамњан искарује.** Отуда узречица: "Бежи ко враг од тамњан." Ради заштите домаћих животиња на врата се ставља чичак, бели лук, коса и секира. Да би се предупредила могућност да се неко **увампири**, покојнику, за кога се претпоставља да би могао постати вампир, закуца се ексер у пету. Овај обичај присутан је и данас.[176] Вампира може да види само особа рођена у летњу **совиту суботу** тзв. **суботњик**.

Верује се да виле-самовилке живе у пољу, у крошњама дрвећа, нарочито ако су гране уплетене имелом. **Самовиласто дрво па се не иде испод њега. Оће човека да ошашави. Има трава у винограду самовилка. Не сме се цвеће да пипне. Ако пипне остане алипав, дирне или нагази, утепају га.** [177]

---

[175] Забележено од Гордана Миловановић.
[176] Ружа Цакић
[177] Брана Стаменковић

Верује се да самовилке ноћу на ливадама, раскрсницама и пропланцима воде коло. Неке жене сведоче да су гледале вилино коло. Ујутро су налазиле угажену траву у облику круга. **Ако се гази у вилино коло утепају га. Треба прво да пусти мачку да прође.**[178] Прича се да, кад се неко напрасно резболи **утепале га самовилке**. Наводе се примери људи са телесним недостацима за које се верује да су били жртве ових натприродних бића.

Трепетљика је овде ретко дрво. Позната је "трепетљика у Чуке". Око њеног стабла су често запажани црвени кончићи. **Лечи од самовилке**. Поред кончића остављане су **потковице и кравајчићи да самовилке вечерају. Кад децу удари викот однесе се кравајче и црвен кон'ц, врже се и тури кравајче. Ако кравајче нешто изеде, дете се умири, ако не изеде опет носи. Невања ако човек узне: Нека жена узела папуче и све јој се ноге израњавиле.**

Многи облици сујеверја везани су за крстопутине. **Ако мала деца плачу према среду, тура се кравајче на крстопутину и рекне жена: 'овај камен нек иде по овај пут, ћев му нагор, ћев му надол. Овај плач му испраћам туј. Исто ујутру и смири се дете.**[179]

Веровало се да "суђенице" одређују човекову судбину. Трећи дан по рођењу **мора се детету обуче кошулька, због њи да му суде. Ако је голо може да умре.**[180]

Аламуња-алишта је појава наглог мешања ваздушних маса различитог степена загрејаности. Верује се да се тада ђаволи побију на путу и да се од прашине дигне вихор до неба. **Ако аламуња однесе постиљак и ако падне, не сме се узне...Алишта, ковит'лц у небо, к'в ти параман од одело или пандиљ однесе, то се не узима. Нека жена узела постиљак и повила и дете остало криво.**[181] И том приликом се наводе конкретни примери.

Отуда узречица: "Ће му гледаш алишта."

Мора **је живина к'о мачка нека. Ако си лежал на грбину удави те. Увати човека ноћу па га дави. Лек-морач трава, уз врата посади и кад осети бега.**[182]

Некрштена деца се не сахрањују на гробљу већ негде поред дрвећа и плотова. Када су "некрштени дни", њихове душе ноћу лутају. То су свирци.

---

[178] Брана Стаменковић
[179] Иста
[180] Иста
[181] Иста
[182] Ружа Цакић

Омајотина омаје човека па га води да га гурне у бунар, удави у воду, попне га на дрво па га гурне. Наводе се примери и личности су познате. **Ако се прекрсти биће спасен.** Тако једног бољарца **одведе у Власину и даде му карту ракију да пије и он се прекрсти и освести се на обали гол и бос.** Омајотина се обично јавља у облику мачке или белог кучета. **Тако куче бело наведе човека у долину и припне у воду, у вир, у Умницу, бутало, бутало прекрсти се и нема. Није се бавио више."** [183] Трећи се освестио ударивши главом у крушку испред бунара. Отуда узречица: "Бежи ко ђаво од крс'."

Прича о Бољарцу који је везао омајотину па ишао кући по пушку **да гу гађа** говори о томе да су и шале могле да утичу на ширење сујеверја. Тај човек је био велика шаљивчина.

Позната је прича о баба Микуљи. **То је нека болечина-жена сва у црно. Дође у кућу где је неко болестан. Све што тражи мора да јој даду. У једну кућу легла у кревет код болесника. Жена мислила да је швалерка, тукла гу, а она с вракњицу рекла: затворићу ти кућу- и угасила се** (породица је стварно угашена). Прича даље каже: **и зберу се људи, оду на гробље, понесу соје, наложе ватру, ставе кот'л да узавре, раскопу баба Микуљу. Она чучала и навукла много џигерице од овце. Направили шиљци и рчкали да гу избуше. Она рипала по гробу, а онда полили са врелом водом...и претворила се у пену. И од онда нема вампира.** [184]

Коста Вампировић добио кости **постао па човек, оженио се и добио децу. Човек може и жив да се увампири (укости). Ако му се каже да се укостио, онда умре.**[185]

Све ове сујеверице везане су за познате личности и могу се временски тачно одредити. Једино није могла бити идентификована баба Микуља и Коста Вампировић.

Познатио је веровање у српском народу о зазиђивању сенке, као замену за живог човека. За време копања темеља за задружни дом, старији су упозоравали ђаке да не прилазе близу радника јер могу да им зазидају сенку. Онај, чија је сенка зазидана, живеће онолико колико одреди мајстор који му је зазидао сенку. Радници који су ноћу обезбеђивали објекат, причали су да је неко већ умро, да долази ноћу и да "тропа по тавану".

Осим ових празноверица постоје и многа друга веровања. Веровало се да неки људи имају "урокљиве очи". У историји се помињу урокљиве очи Трибала, које убијају (42. стр. 14). Да ли су

---

[183] Брана Стаменковић
[184] Олга Богдановић
[185] Иста

Срби од њих примили ово веровање или и Трибали беху Срби? Младе особе, а нарочито деца, изложена погледима урокљивих очију могу да оболе.

Веровало се у мађије. Зле особе могу човеку да **направе мађије** и да му тиме нанесу зло.Те особе могу **на човека да напрете живак. Уђе у њега и умре.**[186]

Ако дете мете испред куће доћи ће гости; ако неко седне на ћошак **неће се ожени**; ако женско прође испод дуге постаће мушко; кад дете извади зуб, баца га преко куће и виче: **Врано, врано, на ти коштан дај ми железо**; кад се појави млад месец деца, гледајући у њега вичу: "Ти млад ја здрав." Кад се на капут пришива дугме, а човек је обучен, треба да држи нож међу зубима-да не заборавља. Кад жена поједе дуплу шљиву **ће близни**. Кад се окуси први зрео плод каже се "на живот и на здравље". Дете не треба прескочити-неће да порасте. Деца узму бабино уво, гладе се по образима и вичу: "Црвен, бел' ко бабино уво."

Веровало се да смукови "сисају овце и краве" . Змије које су се могле видети око куће нису смеле да се убију. Ако се завуку у темељ куће стављала се запаљена пачавра на то место и оне оду. Веровало се да су оне заштитници куће. У пролеће, уочи Јеремијина дана, деца круже око куће три пута и лупајући у лопату вичу: "Јеремија у поље, беж'те змије у море".

Данас је на узвишењу Крс станица за противградну заштиту, а до средине 20. века од олује и града штитило се овако: "Туку прасе да скичи", жене износе из куће сађак и троношце на двориште, окрећу их наопако и вичу облаку да иде у гору, "там где овце не блеје. пет'л не кукуриче, деца не плачу".[187] Дете "посмрче" треба да прогута зрно града.

Причало се да има "змајевити људи", који пред олују легну на земљу док се њихове душе боре са облацима.

МЕРЕ ЗА ОДРЖАЊЕ ДЕЦЕ. Ако жени умиру деца мора да стоји на **становни-становити камен**. Деци се дају становна имена: Стојко, Стајко, Стојан, Станча, Живан, Живко, као и одговарајућа женска: Стојана , Живка, Стана, Стамена, мења се кум, чак се и кућа помера на друго место. Жена треба да са врха шљиве "откине грањку, стави у воду и пије". [188]Дете се стави на раскрсницу или на становит камен и ко први наиђе буде кум. Није познато да је неко одбио. Женском детету се обично даје име Најда и Сунчица (ако се

---

[186] Брана Стаменковић
[187] Гордана Миловановић
[188] Ружа Цакић

сунце рађа), а мушком Најдан (варијанта Најден од нађен у лужничком говору). Овај обичај практикује се и данас.(Из књиге венчаних запажа се да се кум мењао и када човеку умре жена.)

Вук удави овцу па га **пропуде**, а остатак од коже жена носи око себе и кад роди дете **промуне га кроз вукодавину, врати на жену од које је добила** (да даје на друге жене) **и даде јој кошуљу** .[189]

НАРОДНА МЕДИЦИНА. У време када је здравствена култура била на ниском нивоу, а лекара није било, народна медицина је имала широку примену. Лечило се лековитим биљем и врачањем. Бољарке су од давнина познавале лековито биље. Свака кућа имала је колекцију леовитих трава. За озбиљне случајеве постојали су врхунски травари познати у читавом крају. Они су своје рецепте држали у тајности, што је остављало простор и за разне преваранте.

За лечење "шкрофуле" ишло се чак у Стублу код неког травара. Преломе костију успешно је лечио наки Милан из Ломнице. Знање и вештину пренео је на своју сестричину Наду, удату у Бољаре. Кад човека заболи **мешина**, имао је "развијен пупак". То је успешно лечио Стојадин Бронђал. Он је лечио и ушинућа. Жутицу је лечио неки травар из Власотинца. Децу су од астме лечили тако, што пљуну риби у уста, баце је у воду и "дете не сме да једе рибу". Температура се скидала комовицом. Деца су купана у врућој води, мазана машћу по грудима и умотавана у черге.[190]

У селу и данас лече бајањем. Кажу да успешно лече лишу ("кожа испуца, срби"). Од лишу се лечи овако: **Трипут зађе с иглу и баје трипут, баци иглу на земљу.** [191] Речи које се изговарају том приликом остале су тајна.

Прича се да су Циганке "вадиле црве из очи и уши."

Од уроци се лечи овако: **белег од дете тури се на длан, па се вржука да ли су му направене мађије, или узне белег од дете и у паницу земљану стави и жар угаси јед'н за једног у кога се сумња, јед'н за другог и који падне на белег, тај је урочио. Дете се измије, да му воду да пине и залије цвеће.**[192] Предузимају се и мере предупређења. Када се "иде на оро", где дете може да буде изложено погледима урокљивих очију "обуче се нешто наопако, погледа уз оџак или се нека ствар на дете трипут протури испод дршку на

---

[189] Ружа Цакић
[190] Гордана Миловановић
[191] Брана Стаменковић
[192] Божика Ашанка

помијар и не ватају уроци.“ [193]Ако крава нема млеко или је млеко сукрвичаво, **узне длаку од краву и понесе трице и она баје и даду на краву и има млеко**.[194]Ако краву “удари на виме” тј. има упалу вимена, брат и сестра на потоку **пљускају воду преко краву и вичу куку-раскуку**.[195]

После другог светског рата људи почињу да се обраћају лекару. Болничар Владимир Миленковић давао је инјекције. Данас Бољарци планирају да подигну амбуланту као и да реше питање отпадних вода.

---

[193] Иста
[194] Рада Стојановић
[195] Гордана Молововановић

НАРОДНИ ЖИВОТ, ИСХРАНА И ОДЕВАЊЕ

ЖИВОТНЕ ПРИЛИКЕ. Из описа појединих родова, види се да су њихови родоначелници, због убистава турских господара, морали да напусте своја села. Ова убиства везана су углавном за однос Турака преме женама и девојкама. У Бољару има осам фамилија које воде порекло од оваквих бегунаца и две у Манастиришту. По једно убиство догодило се у Бољару и Р. Делу.

Интересантна је прича коју сам забележио од једне **Рамнаделке** из рода Шуђуровци. Њихов предак је добио позив од Турчина да му "пошаље ћерку и свеж телећи језик за вечеру." Пошто није имао намере да удовољи захтеву Турчина, сакрио се у колибу...ударио је Турчина мотком по глави. Турчин је стигао само да каже "шуђур... и одатле Шуђуровци".[196]

Крушевички парох Марко Фишић, родом је из Призрена. Тамо је убио Турчина и побегао у Власотинце.

Живот ових бегунаца био је тежак. Морали су брзо да напусте село, да беже незнано куда и да се зауставе незнано где, обично негде ван села у шуми. Живот осталих досељеника није био нимало лакши. Померали су се са својим стадима од места до места, док се негде нису скрасили, ископали земуницу или склепали бусару. У таквим условима живот је био крајње оскудан.Са собом нису могли понети ништа што се види из тога како су **на ред из ћувеч** пили вино.

У колиби са огњиштем на средини хлеб се најпре пекао у пепелу, а касније у црепуљи која се покривала лишћем преко кога се набацивао жар. После тога користио се вршњик, а шпорет на дрва стигао је тек после Другог светског рата. Са електрификацијом села 1962. године полако се уводе савремени уређаји. Данас се кухиња у селу не разликује од градске. Многе куће имају и купатила.

Центар породичног живота било је огњиште. На њему се спремала храна, поред огњишта се на рогожи спавало. Ватра се добијала кресивом и трењем дрвета о дрво (позната као жива ватра), која је имала магијски значај. С. Тројановић је забележио да се у селима око Власоринца вадила жива ватра кроз коју се **прокарувала стока** у циљу заштите (74). Ватра се чувала у пепелу. Касније се користила машина (ћибрит). За осветлење су служиле дутке и свеће. После ослобођења од Турака стиже гасарче, лампа и **вењер**. Са развојем дводелне куће користи се вршњик (као мангал) а потом кубе. После Првог светског рата појавио се кревет **на**

---

[196] Олга Станковић из Р. Дела

вретенца. Ручавало се на **соври**, седело на троношцима. Сто је био непознат. Први столови стигли су са именом-**астал**. У почетку су за столом ручавали гости.

ИСХРАНА. Исхрана је била крајње једноставна. Домаћице су спремале пресну и киселу погачу и кравајчићи. За славу се месио колач, а за задушнице и **паскурице**. Жути кукуруз стигао је тек после Другог светског рата из Војводине. Спремала се пресна и кисела **баница**, зељаник и тиквеник. За Нову годину спремала се **попареница**. За време поста кувао се посан пасуљ, кукуруз и кокале **булке**. Од јела била су позната: ђувеч, **јанија**, **гологлавник**, **љутеница**, качамак, каша и скроб.

Од воћа су се за зиму спремале крушке **туршијарке**, цепале шљиве пожегаче и сушиле као **воћке** и спремао пекмез од шљива. Од **печенки** нарезаних у виду коцкица и грожђа, спремао се посебан специјалитет **речељ**. За зиму су се остављале крушке, јабуке, дуње, мушмуле и грожђе.

Од посуђа користили су текме за чување брашна, танур и **сукаљку за сукање** кора, карлицу за мешење теста, **бучку** за издвајање масла, чутуру за туцање паприке, сито и решето. Дрвено посуђе: заструзи, **солари** кашике као и корита, бучке, чутуре, куделье, вретена, разбоји, **брда**, **набрдила**, **подношке**, вратила, **совељке**, чекрк и вител куповани су од цигана на вашарима, а израђивали су их и становници планинских села јужно од Власотинца. Панице, тестије, ђувечи, ћупови, **врчве**, кутлајке и кондири куповани су од грнчара. Камена корита за појење стоке израђивали су мајстори Каменьари из Дејана. За извлачење вина и ракије из бурета коришћен је ајдук а за захватање воде **лејка**. За сипање течности у судове коришћена је **вуниja**, а за чишћење совре и стола од **троје** коришћено је птичје крило.

Слика 36
Вител, чекрк, подношке, брдо и набрдила

ОДЕВАЊЕ. Раја је могла носити одела само љубичасте, модре и црне боје. Од давнина су гајене конопље у овом крају. Неки путописци помињу конопљану одећу Трачана. Дуг је процес од конопље до одеће. После брања стабљике конопље су потапане у воду, сушене,**чукане на кобилку**, извлачене нити на **на гребенци**, преле су се и ткале. Од платна жене су саме кројиле и шиле одећу: кошуље, гаће (панталоне), сукње идр. Кошуље су носили до колена, гаће нису носили. Чакшире са широким туром везиване су учкуром. Око појаса су везивали тканице (и жене и мушкарци). То је била **пртена** одећа позната као **белетине**. Касније је **м'стена** природним бојама (кора од ораха) у браон, а после тога индустријским, најчешће у тегет. Зимска одела шивена су од клашње. Чарапе и тканице и вусикле украшаване су лепим везовима. На глави су носили шубаре а касније шајкаче и шешире. Од зиме су их штитиле антерије, бојелеци и кожуси, које су израђивали мајстори абаџије и терзије. На ноге су обувани опанци од свињске коже познати као "свињски опанци наврчкани с врце од козине". Лаковани опанци од штављене коже познати као **шумадиски**, обувани су у свечаним приликама. Куповине робе било је мало. Оваква ношња задржала се и после ослобођења од Турака.

Слика 37
Женска народна ношња
(Вера Митић)

Жене су косу везивале **с врзоглавку**, преко ње шамије, а девојке беле мараме **тулбен**. За везивање мараме говорило се **забулила се**, вероватно постала слична були.

"У турско време жене су ишле одрпане и поцепане" да не би привлачиле пажњу Турака.[197] Облачиле су пртене кошуље и вутаре, касније вунене и памучне, украшене разнобојним пругама. Преко сукње везивана је кецеља. После Првог светског рата шиле су се памучне и шифонске кошуље украшене лепим везовима. Преко кошуља носили су се се јелеци. У свечаним приликама младе жене и девојке су на мараме стављале **китку**.

Део варошке ношње биле су кожне ципеле-цревље-цреваре. Отуда су сељани варошане подругљиво звали Цреварима.

За прање косе служила је ума и цеђ. Жене су везивале косу у пунђу, а девојке су исплетале **шивке** У моди је био **бауш** у који је забадан цвет. После ослобођења од Турака жене су почеле да се украшавају накитом: манистра, минђуше, гривне и прстење. На једној њиви је нађен прстен са угравираном 1905-ом годином. Богатије девојке су око врата везивале дукате.

ДЕЧЈЕ ИГРЕ. Деца су се играла џилита, **солке**, труле кобиле, шут капе, иде маца око тебе, ходања на **гигаље,** ко то лупа око моје куће, жмурке, опали-ожари-ожежи, **гуса баба-гуса деда**. У недостатку праве лопте била је добра и крпењача и надуван свињски мејур. Од воловске длаке ваљала се лепа лоптица, уместо кликера играло се шишаркама. За вожњу по снегу служиле су санке, а по леду шљичке. Птице су хватане на прингу и помоћу даске. Сојке су хватане на **тевиг**.

---

[197] Јова Миловановић

ГОВОР СЕЛА

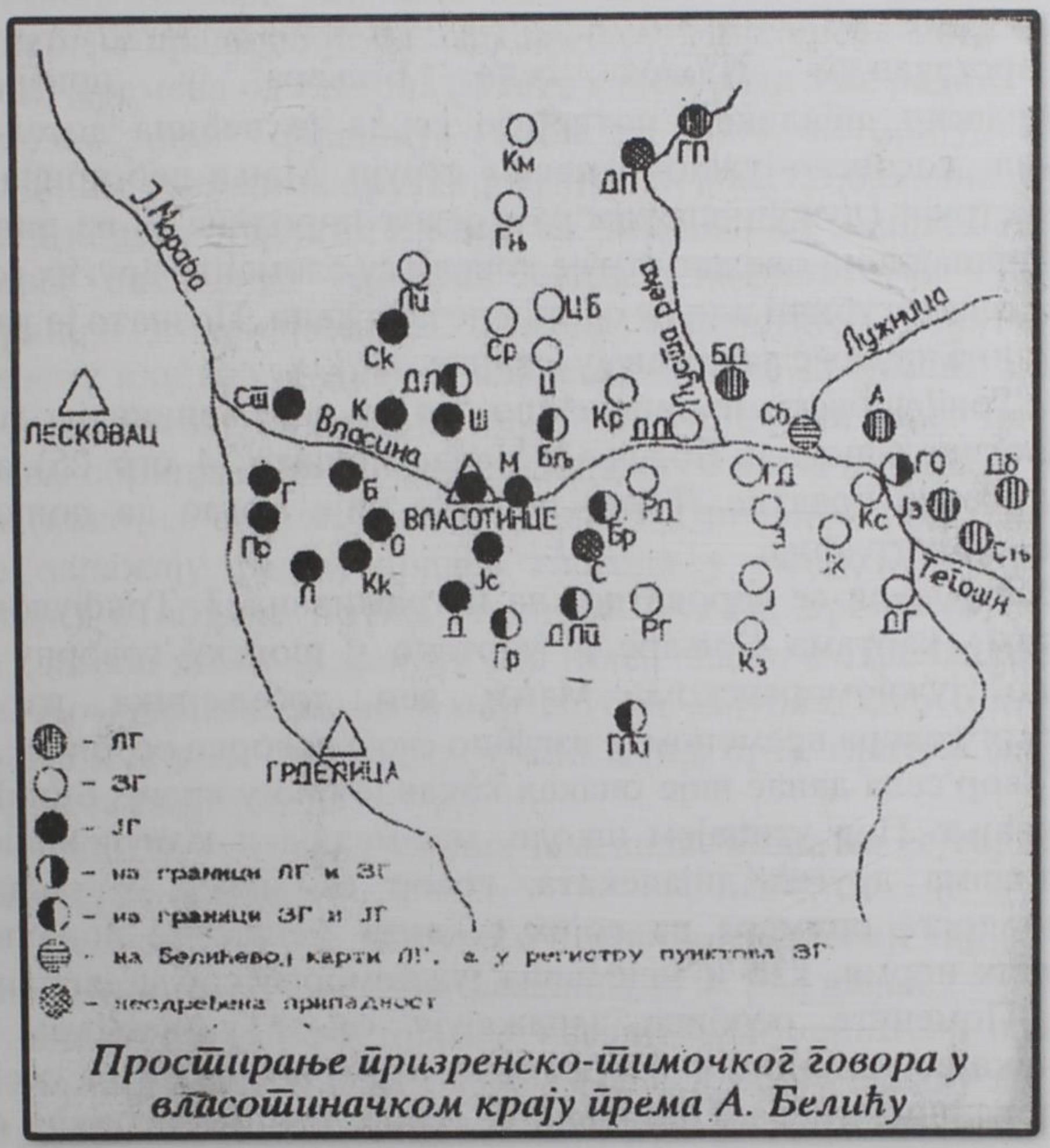
ГОВОР. Говор Бољара припада призренско-јужноморавском дијалекту, који је био говорни језик царског града Призрена и на коме су исписани царски закони, повеље и писма (9. стр. 307), а такође и спевана народна епска поезија. По К. Јиричеку песме се помињу почетком 14. века. Нићифор Григора је забележио, да су ноћу, на путу за Србију његови пратиоци певали песме о јуначким делима за које византинац није чуо (9. стр. 306). У то време је формиран српски језик. Дијалекатска карта уобличена је у 18. овеку. Према П. Ивићу крајем 18. века под притиском Шиптара, одвијала су се велика исељавања из Призрена и југоисточног Косова (75. стр. 6). То је време када у Бољаре стиже нови слој становништва. Крајем 18. века у употреби је народни или славеносрпски језик-мешавина српског народног, рускословенског, руског књижевног и српскословенског језика (51. стр. 100), на коме ће бити стицана и писменост. Азбука је прилагођена црквено руској фонетици. У језик су, у црквеној верзији, ушла непотребна слова: **ъ, ь, ы, Ѧ, ю, ѡ** (омега) и руска **я, й** (и кратко), које ће Вук заменити са **ј**. Интересантни су подаци из књиге рођених из 1879. године, где је заступљена мешавина свих поменутих азбука. Свештеник није извршио замену руског слова **й** (Милойка), затим га задржава без надредног знака и додаје **ј** (Милојика). У употреби је руско слово **я** (Онуфрия, яна, Александрия, али се одмах исправља - Александрија, као и слово ю (јуни) из старословенског и руског, да би касније извршио замену са **ју**, како се иначе изговарало. Слову и ставља једну надредну тачку, а обично је писано са две. На крају речи додаје меки знак који нема никакву функцију - земљоделец **ь** (руска реч). Еволуција прилагођавања новом писму најбоље се огледа у употреби латинских слова **г** и **т** (Gаитана-Гаитана-Гајтана).

На надгробним обележјима у упторебиј је старословенска азбука, надредни знаци: титла (знак за скраћивање речи): **’МЦ** (месец), **’ИС ’ХР ’НИ ’КА**, надметнуто слово ѿ (от). У употреби су јерови који су били избачени из употребе. Каменорезац није знао како да напише Јовић па је написао Яовић. Употребио је старословенско слово **јус** мали (Стоѧнов) из кога се развило руско я. Једино је у презименима доследно писано слово **ћ**.

Таква мешавина била је присутна све до 1890. године. Види се да су језичке реформе у јужне делове Србије стизале са закашњењем.

При опису Стреље каже се..."говорио старосрпски тј. говором лесковачког краја"(3. стр. 67). Лесковачки закон писан је месним лесковачким дијалектом и све жалбе из лесковачког краја упућене влади Србије написане су лесковачким говором.

Именовање говора и границе међу њима, на основу теренских истраживања, одредио је Александар Белић почетком 20. века. По њему граница између јужноморавског и заплањског говора пружа се на линији Брезовица - Бољаре - Д. Ломница. Села, која се налазе источно и североисточно од ове линије (Р. Дел, Крушевица, Црнатово и Црна Бара) део су заплањског говора (34. стр. 254). У даљем тексту Белић уноси извесну забуну - села на падинама планине Крушевице сврстава у јужноморавски говор, што се може односити и на Крушевицу, Црнатово и Црну Бару.

Простирање призренско-тимочког говора у власотиначком крају према А. Белићу

Карта 14

Према П. Ивићу, миграције из Призрена и јужноморавске долине, истиснуле су заплањски говор на исток и он се задржао у облику уске линије стешњен између лужничког и јужноморавског говора (76. стр.124).

Из свега досад изложеног види се да, бар што се тиче Брезовице, Манастришта и Бољара, заплањски говор одавде није истиснут, већ се становништво у великим сеобама иселило, а у празна села стигао је нови слој становништва, које је било носилац јужноморавског говора. То јасно указује и на обим сеоба у 17. и 18. веку, с тим што је већина становништва из заплањске и лужничке говорне зоне населила Крушевицу,а вероватно и Црнатово. Опис границе јужноморавског говора, која иде дуж висова изнад саме долине Јужне Мораве, овде није довољно прецизан. Граница је код Бољара прешла "преко висова" спустила се у котлину и обихватила поменуто село.

Сврставањем говора села Бољара у призренско-јужноморавски дијалекат, потврђује се да је већина досељеника припадала косовско-јужноморавској струји. Мањи део припадао је шопској струји (лужнички говор) и једна породица је из динарске струје. Припадници ове две струје донели су елементе других говора, али су се они изгубили или су остали незапажени. Познато је да се од свих разлика најдуже задржавају језичке.

Ј. Трифуновски је забележио "да су досељеници из горњег слива Власине основали Бољаре и Манастириште"(4. стр. 25), али не даје конкретне податке. Такве податке није могао да понуди ни аутор ове монографије.

Ослањајући се вероватно на истраживања Ј. Трифуновског, на неким картама Бољаре је уцртано у шопску говорну зону, окружено јужноморавском. Мањи део досељеника из зоне заплањског говора временом је изгубио своје говорне особине.

Говор села данас није онакав какав је био у време Белићевих истраживања. Под утицајем школе, мас-медија и комуникација са припадницима других дијалеката, говор се мења. У књизи је наведено доста примера из којих се види мешавина локалних и књижевних норми, као и мешавина јужноморавског и заплањског говора. Поменуте особине запажајују се и у песмама. Код досељеника из заплањског и лужничког говорног подручја осећа се утицај локалног говора. **Променио се говор. Раније говорили иш'л, дош'л, а сад окрнули-ишеја, дошеја**.[198] Због административне и

---

[198] Божика Ашанка

економске везе са Власотинцем елементи јужноморавског говора запажају се и у Црнатову и Крушевици.

Сви су захваћени променама према књижевној норми.

Једна од особина јужноморавског говора јеста једноакценатски тип, који се миграцијама све више шири према северу, потискујући књижевни четвороакценатски тип. Нека истраживања предвиђају да ће га потпуно истиснути (77. стр. 12). Овоме доприноси и то што језик тежи упрошћавању, а такве промене извршене су у другим словенским језицима. Акценат је слободан и може да се нађе на сваком слогу. Припадницима јужноморавског говора најтеже је да савладају акценатски систем књижевног језика, а припадници говора који припадају књижевном типу, лакше прелазе на једноставнији акценат.

Говор Бољара ближи је књижевном језику од заплањског и лужничког, а правилнији од лесковачког. Нпр. треће лице множине садашњег времена од глагола радити гласи **раде** а не **радив.**

Језик овог дијалекта био је, кроз историју, изложен вишеслојним утицајима других језика. "Појава тз. балканизама" (76. стр. 122), који су присутни и у другим балканским језицима, довела је до неких иновација: одсуство облика инфинитива, аналитичка компарација и деклинација. Уместо инфинитива у употреби је да+презент или без да **(немој плачеш)** Сличне пропмене захватиле су и будуће време: **ће бије, ће ни потепа**; генерализација наставка – **ше** у свим облицима имперфекта. Запажа се и код именица: Како ти **имеше** (како се зоваш, како ти је име). Припадници других говора најпре запажају радни придев глагола **у** мушком роду на –**ја** (работија) и облике личне заменице (**гу, ги, према га**). Прошло време глагола хтети за женски род гласи ећала, а одречан обпик не тејала. Компарација са **по** и **нај**: поубав, најубав, што омогућава и поређење именица (по људи), прилога (нај брз), глагола (нај трчи), па и бројева (нај први).

Удвојена употреба личних заменица: **Мене ми се тој не свиђа**, **Тебе ти тој не одговара**.

Пказне заменице за мушки и женски род: **овај, тај**, за средњи род: **овој, тој, оној.** Присвојна заменица за ж. род њојан.

Деклинација: постојање номинатива, општег падежа и вокатива. Значење падежа одређују предлози: **од цвећку до цвећку**, **код Орашје**, **са сито**. Вокатив женског рода је са наставком -**е** и - **о** : **Јованке, Д'но.**

Фонетски систем карактерише постојање полугласа (који је овде обележен апострофом)**: т' г, д'н, нес'м, од'мна, с'г**. Запажа се

тенденција вокализације: **к'кво-какво; с - с'с, са, сас (с воду, са чашу, с'с њу, сас мајку).**

Употреба речица за појачање значења: **Дали си га па купија, терамо си шалу, ће си оратимо, живују си** (слажу се).

Скраћивање речи у говору: **пел (па је л') ти на језик, па ци (ће си) буде**-биће, **шће работиш** (шта ћеш да радиш), **исна ли** (је л' истина).

Присуство двогласа **дз** (" зјело"): дзвирка, дзвиска; одсуство сугланиа х: леб и с леб, али се чује и хвала; испадање сугласника на крају речи: крс, прс, чврс, пос; одсуство гласа ф и његова замена са в: **ћев ти навам, ћев ти натам, Стеван, вењер**, али се чује и фењер. Свешеници после ослобођења од Турака бележе **Јосив** и Јосиф.

Прелазак именица женског у мушки род: **јед'н памет..., два ноћа, три реча**; широка употреба деминутива: **водрничка, столичка, вракњичка, собиче, ноче, паче, шаче, ружичка, грутка** (од груда).

Највеће разлике у односу на стандарни језик су у области синтаксе, али се овим питањем нико није озбиљно бавио.

Утицај турског језика огледа се у знатном броју турцизама од којих су многи нестали из употребе. Слично се догађа и са речима примљеним из бугарског и македонског језика. Посебно је питање да ли су то били македонски и бугарски језик или су били дијалектизми српског језика.

ПОСЛОВИЦЕ И УЗРЕЧИЦЕ. Јед'н памет за лето, јед'н за зиму; Уста да имаш, језик да немаш; Сиротиња ида по тебе; Врти се ко овца у пладне; Дошло му из дупе у главу; Одлати ко криво вретено (ко пандиљ); Немож' воду да му донесе (оп'нци да му собује); Нема убава баба и мирна деца; Рани куче да те изеде; Не испирај уста сас мене; Учи оца како се праве деца; Ако се не повали, кућу ће си упали; Ће га увати на легало (на преглабину): У шалу се и деца праве; Ће роди мечку; Пуца на високо; Женска подвешка (Петко); Цепи дупе, крпи муда; Будале се не сеју, саме ницају; Могаре у свет, могаре из свет; Д'н и комат; Неје сваки д'н Велигден; Нашеја па зашеја; Деца једу киселъке а на стари скомина; Што се штркљаш кад немаш реп; Још му литка памет; Протиња се ко совељка кроз разбој; Батали ћораву работу; Жив ме срам изеде; Цврц Милојке (нама трте мрте); Ветар га да би га (ђаво да га носи); Убавило кућу не завило; Најбољу крушку свиња изеде; Не ми соли памет; Куј се дује, сам ће се собује; Свако туре своје куре хвали; Од коџа глава не боли; Кад се сирома зажени и тупан се ицепи; И ти си ми нека цвећка; На вр' ми језик; На сирома човека и рак патку вади; Докле кучка не мрдне с реп, кутрак не трчи по њу; Клин се с клин искарује; Нашла вређа закрпу; Изеја од кокошку ногу (ко не може

да чува тајну); Скрца врата, иде плата (чиновник); Толко си знаје. Купус у кацу дете у колевку.

ШАЉИВЕ УЗРЕЧИЦЕ. Неће, неће, па стане; Алал ти вера. срам те било; Нема га нема, па се изгуби; ...глава неје за две ноге; Ако је млада, само нек је убава; Питај мојега брата лажова; Ће куса провару (говорило се у шали неком, коме је жена пред порођајем); Дођи да те дигнем (кад неко падне); На мртво куче нож вади; На лошо мана нема; Пљуни па залепи; Човек падне с крушку па се одмори; Млад ко роса у пладне; У Бољаре џабе јаре(некада је кожа била скупља од меса). Временом је ова узречица попримила ласцивно значење.

Кад се некоме прети каже се :"Кад те ударим ћу те набијем у тунџу". Нико није знао да каже шта је то тунџа.Тунџа је притока Марице, где се одиграла Маричка битка 1371. године. Вероватно су Турци упућивали такве претње Србима.

ШАЉИВЕ ЗДРАВИЦЕ. Да смо живи и здрави, куј што нема нек си набави; Куј дава да му се не познава, куј пије да му ништа није; Сачувај боже од бесне жене, ћорави сокаци и дебели чебрњаци; Помози боже, помори оџе, остави булу да ги Срби гуле.

КЛЕТВЕ. Пусто му остало; Ог'њ га изгреја; Гром га убија; Никад да не дође; Синуло па га утепало; Тамо њему (њима); Чума га утепала; Језик дабогда преапаја.

СТАНОВНИШТВО

СТАТИСТИЧКИ ПОДАЦИ. Пре ослобођења од Турака завршен је процес досељавања. До краја 19. века доселила се још једна породица из Р. Дела. У црквеним протоколима помињу се још неке породице које су се угасиле. Једна породица се после ослобођења преселила у Стублу на слободна турска имања.[199]

Пописи домаћинстава пре и после ослобођења:[200]

1876. г.	1878. г.	1879. г.	1889. г.
46	48	57	62

Попис Становништва за 1879. годину:[201]

ожењени	неожењени	удате	неудате	удовице и разведене
67	110	67	75	7

Укупно: 326

Из повећаног броја домова види се да су се у Бољаре доселила два домаћинства. Попис из 1889. године указује на распад породичних задруга. По Мити Ракићу број пореских глава је 73. После ослобођења видан је демографски напредак. Од 1879. па до 1900. године просечно се годишње рађало петнаесторо деце од којих је петоро умирало. Свештеници су педантно бележили узроке смртности: тифус, дифтерија, запаљење плућа, велики кашаљ, срдобоља, инфлуенца и друге за које у то време није било лека, а које су наступале у виду епидемија и десетковале поједине породице и родове.[202] Једина утеха родитељима била је : **Бог даја, бог узеја**.

Крајем 19. и почетком 20. века поједине занатлије селе се у град. У исто време досељава се род Цветковићи из Р. Дела, познати као Шопови. Из Црнатова се после Првог светског рата досељава породица Љубе Анђелковића и Славко Младеновић који је у Бољару

---

[199] Петар Цекић

[200] За 1876. податак из тужбе, за 1878. Мита Ракић " Из Нове Србије" и Државопис Србије за 1889. г. за округ Ниш

[201] Дрзавопис Србије за 1889. г. за округ Ниш

[202] Подаци из књиге умрлих

формирао породицу. Сви становници су Срби. Повремено су у селу боравили Цигани на зимовнику или као номади-чергари.

Шездесетих година почиње процес исељавања и упоредо са њим досељавање.

Број становника:[203]

1948	1953	1961	1971	1981	1991
640	700	714	680	740	795

Број домаћинстава:

1948	1953	1961	1971	1981	1991
130	138	150	185	209	246

Запажа се да је према попису из 1991. године од 246 домаћинстава 208 пољопривредних, што значи да је 38 непољопривредно. То су досељеничка домаћинства. Број станова је 1971. г.-183; 1981. г.-230; 1991. г.-266. Разлика од 20 станова су куће оних домаћинстава чији су се наследници одселили. Извесно опадање броја становника запажа се од 1960. до 1970. када је одлив становника био већи од броја досељених.

По попису из 2002. године било је 628 пунолетних, неожењених 89 (73 мушкарца и 16 жена), од чега је , како је напоменуто 40 нежења. Ови подаци јасно говоре о израженој депопулацији села.

Данас у селу живи 30 старачких домаћинстава.

По попису из 2002. године Бољаре има 973 становника, од чега су 963 Срби, 1 Македонац, 2 Црногорца и 7 Рома.[204]

ОСОБИНЕ СТАНОВНИКА. Упоредо са досељавањем текао је и процес прилагођавања и изједначавања. Тај процес је, углавном, завршен у у 19. веку. Створен је јединствени тип Бољарца сличних особина. Ј. Цвијић је, у своје време, ово подручје сврстао у један од јужноморавских варијетета централног облика психичког типа-зона патријархалних односа. Ево шта он каже: **...основно реалистичке црте душе ...Главно работа...то није само појам за физички рад, јер значи и трговину, продају или куповину, погодбу, уговор, пословну подвалу ... начин на који се чувају од тешких и мучних послова. Пословна активност махом кратка неретко ситничарска и управљена на ситне послове и мале зараде. Многи од тих работљиваца никада не дођу до богатства. Други иако богати праве**

---

[203] Подаци пописа за наведене године

[204] Попис за 2002. годину

се да немају ништа и од животних радости мало шта осете. Завезаност и скученост (21.стр.445). Овим изванредним запажањима скоро да не треба ништа додати. Она као да се односе само на Бољарце. Због бављења ситним пословима нема успешних људи ни богатих појединаца. Било је богатијих сељака, али начин живота, стандард, како се то данас каже, није се разликовао. И даље је овде главно работа и све је работа.

И код осталих истраживача наишао сам на слична запажања. Није случајно археолог М. Гарашанин назвао Калину долину "Бољарска река", вероватно није имао кога да пита како се та река зове. Ј. Трифуновски наводи да му у дугогодишњем раду нигде није било тако тешко као у околини Власотинца. **Домаћини са малобројним укућанима заузети су сувише радом те немају вољу ни могућности да се баве традицијом. Зато она овде губи своју некадашњу улогу** (4. стр. 25). На сличне примедбе наишао са и код групе архитеката и етнолога. И њихове примедбе односе се на читав крај (78. стр. 216).

Иако рођени Бољарац, наилазио сам на сличне проблеме. Но моје примедбе се не односе на све Бољарце. Има међу њима сјајних људи и добрих домаћина, чија сарадња је допринела да ова књига буде садржајнија.

Но и поред ових особина, неки аутори истичу патриотизам и пожртвованост Власотинчана и околних сељана. Тако М. Марковић пише: **Власотинчани и околни сељани бистри су и вредни људи , свесни свог имена и своје народности ... Тај њихов патриотизам није скорашњи. Он датира још из давних времена** (79. стр. 175). Ј. Цвијић истиче да је ова група у току ратова 1912 - 1918. дала српској војсци неколико најбољих јединица (21. стр. 472). М. Ракић запажа да су и сељаци и варошани **добри грађани ...и радини велики... устаоци и патриоти још већи. Они су се највише отимали од Турака** (30. стр. 301).

Најлепши опис ових људи из тог времена (Власотинчана и Бољараца) дао је Стеван Сремац: **...То су патриоте да им пара нема. Дају се одушевити за све што је лепо, племенито и узвишено. Кремен Србенде ...мрзе Турке свим жаром пламене душе своје и српскога осећања** (35. стр. 280).

ПРЕЗИМЕНА. Презимена по очевом имену, понекад и занимању, јављају се код Срба у средњем веку, завршавају се на -**ић** и изведена су од очевог имена (Ноколић), присвојних придева на -**ов**, -**ев** (Стојковић, Милошевић), имена од мила Пешић (Петар-Пеша), Цонић (Стојан-Цона), Цакић (Станко-Цака), Прокић (Прокопије-Прока), Цекић (Стеван-Цека).

Установљењем црквених протокола требало је да буде уведено стално породично презиме, по очевом имену, сходно закону кнежевине Србије из средине 19. века, који је тежио очувању родова и њихове традиције. Међутим, овде се у томе није успело у потпуности. Очувана су презимена по оснивачима родова, првим досељеницима или по очевом имену у време установљења књиге рођених. Гранањем родова једни су задржали презиме по заснивачу рода, други су мењали. Има случајева да чланови исте породице имају различита презимена, па чак и таквих где једна личност има више презимена: једно при рођењу, друго при венчању и треће приликом смрти. Родови, који су очували презиме по каснијем претку, заборавили су своје најстарије претке. Има неколико примера да је поред презимена по оснивачу рода уписано презиме и по члану следеће генерације: Миливоје Миладић Стоилковић Живковић, што значи Миливоје син Миладина син Стоилка син Живка. Живко је први досељеник. Усвојеници су обично прихватали презиме по имену усвојиоца и славу, коју су предавали потомцима. Неки су заборавили своје претке, неки су вратили презиме. Сви нису могли очувати своје име у презименима потомака, па има захтева да се у презимену једног од потомака сачува своје име. Преовлађују презимена по нечему значајнијег претка и то у већини случајева из 19. века. Преко презимена очувао се котинуитет рода, традиција и предања. Сва презимена завршавају се на -**ић** , сем једног које је изведено из занимања, најпре Ковач, а касније Ковачевић, но и оно је нестало. Презимена на -**ов** из времена егзархије присутна су и после ослобођења од Турака, али су брзо нестала.

ИМЕНА. У 19. веку била су заступљена многа српска имена из старог српског именослова, распрострањена на ширем простору Старе Србије (данас југозападна Бугарска и североисточна Македонија): Стојко, Стојан, Станко, Станча, Стаменко, Трајко, Богдан, Вукадин, Милован, Владимир, Божидар, Драгомир, Ратимир, Богољуб, Милутин, Радивоје, Стоилко, Милосав, Станислав. Светозар и др; имена из црквене традиције (грчког порекла): Рањел (Аранђел), Никодије, Ставра (крст-Крста), Христивоје (Христо-Криста-Риста), Јанићије, Симон, Никола, Георгије (Ђорђе-Ђора-Ђура), Димитрије, Анастас (Атанасије-Атанас-Таса), Сотир

(спаситељ), Арса (Арсеније), Прокопије, Филип, Костадин (Константин), Стеван (круна, венац), Тимотије, Петар (камен-Каменко), Урош (мађарског порекла); женска: Магдалена, Анастасија, Ангелина (Анђелија), Катарина, Иконија, Евгенија, Елена, Зоја, Нуша, Јевросима, Гајтана, Софија (мудрост), Дуња, Босиљка, Параскева, Васиљка; библијска: Данило, Симеон, Јосиф, Лазар, Илија, Лука, Јаков, Захарије, Михајло, (Мијајло-Микаил (о), Јордан, Марија, Магдалена, Јелисавета (јеврејско); латинска: Агнија (Агна)-Светлана (Агни-бог светлости), Латинка, Наталија, Круна, Силвана, Љиљана, Марко, која су ушла у српски именослов из језика латинизованог становништва. Јасмина и Неранџа су персијског порекла (80), Ри(п)симија јерменског (25. стр. 128). Многа од овох имена су нестала.

Нека имена изведена су од имена од мила: Димитрије-Мита-Мича; Никола-Нича; Прокопије-Копе-Прока; Јанићије-Наћа; Глигорија-Горча-Глига-Глиша; Тихомир (Дикомир)-Дика; Костадин-Коста, Дина-Коца, Стеван-Цека, као и женска: Настасија-Сија-Сика, Таса, Таска; Василија-Васка; Катарина-Нина; Параскева-Кева; Александра-Сана; Гмитра-Митра-Мита; Јелисавета-Савета-Савка-Севетка; Костадина-Дина; Стојанка-Цоца-Цоцка-Цаца; Лепосава-Лепка- Лепоска-Поска; Младена-Дена; Даница-Дицка-Дика-Дана (Д'на)-Даца; Зојица-Зоица-Ица- Зојка; Магдалена-Мага; Јорданка-Дорка; Јевросима-Роска-Роса; Јулијана-Јулка; Даринка-Дарка, Ри(п)симија-Рисима-Рисимка-Риска; Смиљана-Смиља-Смиљка; Станија-Стојана- Стана-Ана-Јана; Перунка-Перка-Пера-Перса; Босиљка-Боска: Љубица и Љубомир-Љуба. Таквог су порекла и имена Драгица (од Драга) и Милица (од Мила). Уписивањем у црквене протоколе стекла су статус крштених имена. Тако поједине личност имају по два и више имена. Изведена имена су и Зарија, Миливоја, Радивоја, Глигорија и др.

Заступљена су имена по биљкама и цвећу: Еглика (Јеглика) и Јаглика, Цветко, Цвета, Перунка, Босиљка, Ковиљка, Јелка, Љиља(на), Калина, Смиља, Ружа; према животињском свету: Вук(адин), Вук(ашин), Вук(ана), Вук(ица), Вук(осава), Сокол, (заштитна имена). Заштитно име је и Огњен; Весна према пролећу, Даница према звезди Даници, Сунчица према Сунцу и Загорка према Загоркињи вили.

Стара српска имена су скоро нестала чиме је породична традиција прекинута. Под утицајем помодарства деци се дају страна имена или имена која нису из породичног именослова: Жаклина, Данијела, Марина, Тамара, Анита, Габријела, Силвана. У селу има две Мериме (турско име) и један Карољ (мађарско). У последње

врема враћају се српска имена, али нису из породичног именослова: Милош, Немања..., чиме се не доприноси очувању родовске традиције.

НАДИМЦИ. Имена неких махала и родова изведена су из из имена њихових оснивача или неког потоњег претка: Петковци, Стојановци, Ђокинци, Цветковци, Младеновци, Ђуршановци, Стојковци; из надимака: Шулејци, Шошорејци, Мусинци, Пиндарци, Плитарци, Гагрице, Цицановци, Дрдани, Шабани, Близнице, Близнаци; из занимања првог досељеника: Ковачевци. У неким надимцима чува се место порекла: Линовци и Шопови. Неки родовски надимци пренесени су на свског припадника појединачно, чиме се код истих имена појединци лакше разликују. Поред родовског надимка многи појединци имају и личне надимке, чиме је идентификација потпуна.

Лични надимци изведени су из стварних или измишљених особина, из шале или подсмеха, занимања или сличности са неким: Ћопа је човек који храмље,Ћора је имао нормалан вид, Л'жља је приповедао неке нереалне приче из своје маште, Калаџија се бавио калајисањем посуђа, Шишман (угојен) је био шегрт код мајстоеа са тим надимком, Кадрија је сличан неком Кадрији (кадар на турском силан), Џане по неком другом са тим надимком (џана на турском душа, истина), Џуверко по неком другом Џуверку (вероватно су оријенталног порекла). Таквог су порекла и Кабушинко, Накандал (можда ковач), Далавера (превара на турском).

Бјагања је надимак бугарског порекла. Носилац овог надимка држао је циглану у Бугарској. У то време био је популаран роман бугарског писца Алека Констатинова "Баја Гање". Ево како га описује Ј. Цвијић: "Подругљив надимак којим се Бугари између себе зову, неотесани , груби, прости до крајњих граница...(21. стр. 530).

Бајаџора је надимак популаран у црнотравском крају. Баја је старији брат (у Бољару је то бата). О Бајаџори има више анегдота. То је човек који све зна: "Трипут је био у воденицу и двапут на пазар". Нашли Шопови тркало, па пошто нису знали шта је то, питали Бајаџору. "Па зар не видите бре, било нешто, па се растурило", објасни им он (81. стр. 48).

Лука-од двојице призетека , који су носили име Љуба (Љубомир), млађег су ради разликовања назвали Лука.

Њорк-искварено од Њујорк. Носилац овог надимка радио је у Америци ; Бечки –радио у Бечу.

Пркљаш-човек који говори нејасно, од италијанске речи перке. Каже се и не пркељај (10).

Пајка-румунски бајка, момак. **Турчин му викаја–ти си пајка**.[205]

Карађевац-Карађоз на турском шаљивчина, лакрдијаш у позоришту, смешан човек (35).

Мондиш-девојка која се носи модарно; Линтар-лапсус од литар; Кутлица-нека воденичарска алатка; Невеска-од невеска (ласица). Мађар-његов отац био је у Мађарској у логору, па га наводно родила Мађарица.

Биза-из рода Близнака. Биза је коза која се облизни и једно од близнади; Баја је силан човек.

Бронђал-из игре речи Анђелија-бронђелија.[206]

По сличности са познатим политичарима: Пашић, Мусолини, Чемберлен, Стаљин (и Брка); по ниском расту: Кинез, Јпанац.

Дуждик-лењ човек; Граса-одрпан; Куска-носио кратке панталоне; Ћерамитка-од ћерамида; Мајач-човек који лута, луња по селу-маје се; Ламбоња-нерадник; Вужда-немирко.

Надимци за чије значење се не зна: Кужља, Порулик, Мантра, Вужда, Бунавела, Алекуке, Чамуга, Пљака, вероватно имају неко локално значење.

Препознатљиви надимци: Мечкар, Повесмар, Паликучина, Кутрак, Кркушка, Коминьак (врста мање квалитетног вина–шиљер), Жутокљун, Гусар, Шотићи, Литкало, Моравка (Моравац) и др.

Шоп-досељеник из Равног дела. По локалном схватању Шопско (Шоплук) је крај источно од Бољара.

Надимци из шале: Рецка-писао рецке код играња карата, Шише-флашица (начин конзумирања пића), Пиштољче-претио деци да испод шешира има мало пиштољче.

Многи од ових надимака са нестанком њихових носилаца изишли су из употребе.

Памти се и један учитељ са надимком Лајкучка.

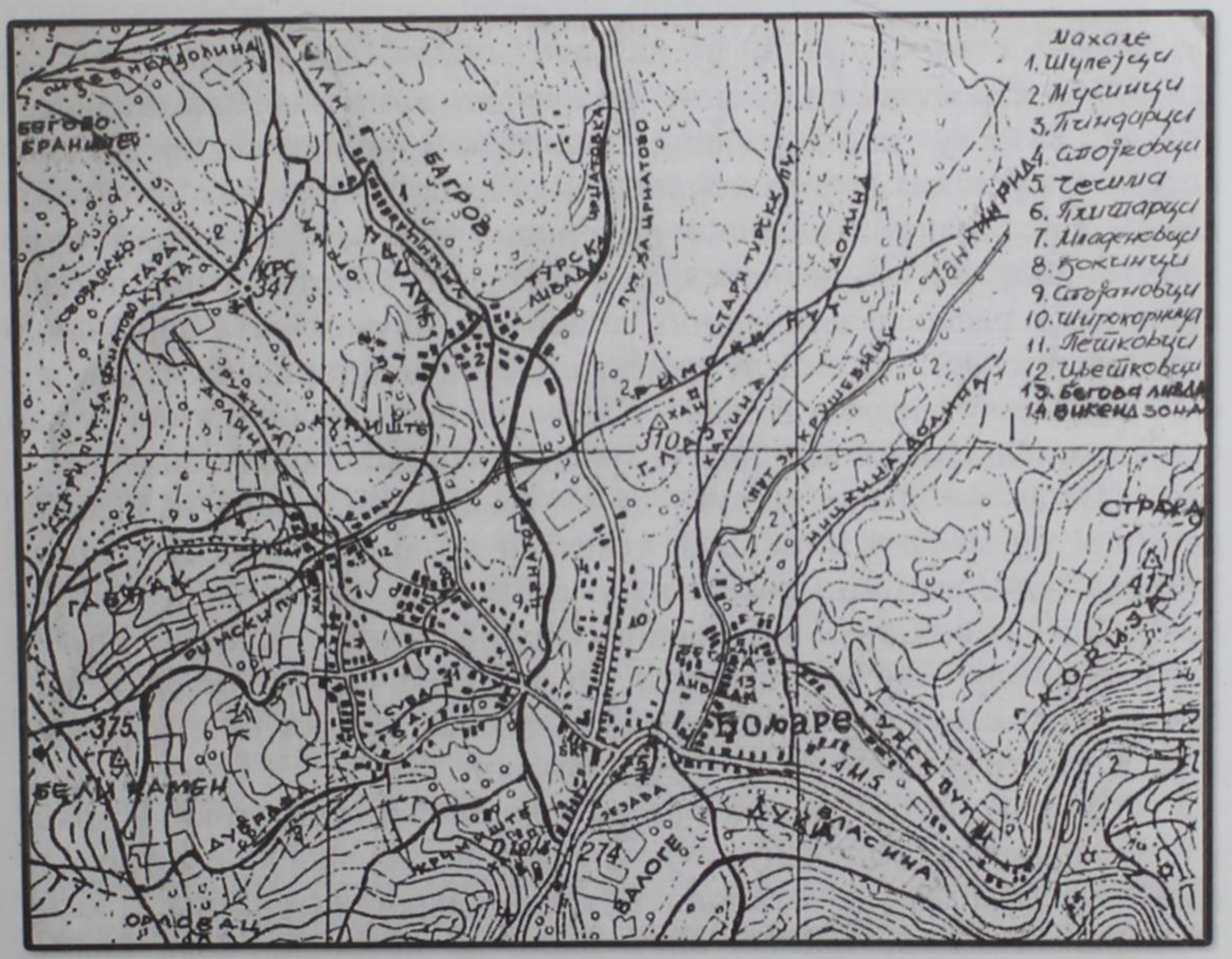
---

[205] Драгољуб Милошевић
[206] Вера Јовић

МАХАЛЕ, РОДОВИ И РОДОСЛОВИ

МАХАЛЕ. Реч је арапског порекла и значи улица, сокак, део насеља-у локалном говору **мала**. Некада је Бољаре било село разбијеног типа са јасно раздвојеним махалама. Данас је село збијеног типа, али је традиционални распоред махала очуван, с тим што су првобитно формиране махале наметнуле своје име родовима који су се унутрашњим померањем касније доселили. Имена оснивача махала сачувана су у именима родова и неких породица и потрла су имена првих досељеника. Нека имена махала и родова изведена су из надимака неког од оснивача или неког каснијег претка који се нечим истакао.

У оквиру села постоје следеће махале: Шулејци, Мусинци, Стојковци, Стојановци, Ђокинци, Цветковци, Младеновци, Плитарци, Петковци, Чешма и новоформиране махале Широкорница и Бегова ливада. Неке махале су нестале, неке су међусобно срасле. Манастириште је такође било махала Бољара.

Карта 15

Село данас

Слика 39
Махала Мусинци

Неки родови имају исту славу, али немају сећање на истог претка. Зато су као поуздан елеменат за утврђивање заједничког порекла појединих родова коришћени подаци из црквених протокола као и заједничке земљишне површине, које су заузимали први досељеници, јер је и поред поделбина тј. уситњавања поседа, првобитни распред земљишних површина очуван. На заједничко порекло у извесном смислу указивала су и најстарија кумства, а у одређеним случајевима и славе. Казивања потомака служила су као оријентација. Има родова чија је традиција прилично очувана.

Овде треба напоменути да су сећања Бољараца избледела, догађаји временски померени и везани за друге личности, преци заборављени, потомци расејани по свету, непознати. Због тога се приликом реконструкције родова и родислова, као и других података, није могло ослонити ни на један извор појединачно. Упоређивањем свих расположивих података, тежило се да се свака појава смести у одређени историјски оквир.

За реконструкцију родослова коришћени су протоколи цркве у Крушевици и Власотинцу, но и они су пуни грешака које је требало идентификовати и отклонити. "Помешали код попа", кажу Бољарци. Попови, такође, нису знали да правилно воде књиге. Проблем је било мешање сличних имена па је тако неко при рођењу Стоилко, а касније Стојан, Станко, Стајко. Исто се дешавало и са

презименима: Стојковић је Станковић, Сотјановић, Стоилковић, Митић је Милић, Цакић је Цонић,Ђикић је Ђокић а Костић је Крстић. Грешака има и на надгробним обележјима. Има случајева да је неко син своје маћехе или син свога деде. Неко је читав живот проживео под другим именом. Све је зависило од исказа жена које су носиле децу на крштавање и осталих учесника-приликом венчања или смрти. Замена имена производила је и друге грешке. Тако је једна жена супруга двојице браће, деца имају по двојицу очева и две мајке, а Никола је преко имена од мила (Нича, Мича) постао Димитрије.

Проблем су биле породице које су се угасиле или су продужиле лозу преко женске линије тј. призетака или усвијеника, а који су прихватили славу и презиме и заборавили претке и своје и усвојиоца. Потомци неких усвојеника не знају да генетски не припадају роду чије су име прихватили њихови преци.

Посебан проблем било је Манастириште, чији становници имају иста имена и презимена као и Бољарци. Због тога је било неопходно у потребној мери обрадити и Манастириште. Упоређивањем података прикупљених на терену са подацима из црквених протокола, реконструисани су родослови свих родова од досељења првог претка до данас. Ипак се не може сматрати да су родослови потпуни, јер многе жене, које су биле удате на страни, нису познате. Осим тога, било је изгинулих у бунама и устанцима или помрлих од куге која је 1837. и 1871. године харала у власотиначком крају. Известан број становника није идентификован, јер су породице угашене.

***

МАНАСТИРИШТЕ. Према Ј. Трифуновском насеље је формирано око манастирских рушевина. Процес насељавања текао је у исто врема кад и насељавање Бољара. Село се први пут под тим именом помиње 1841. године, као једно од села које су Турци спалили (3. стр.100). Пошто је било удаљено од новоформираног Бољара, назив Манастириште се полако осамостаљује, али никада није имало статус насељеног места.

По казивању Бранка Јовчића, најстарији досељеници су из Црне Горе, Херцеговине и са Косова: Шулејци и Јовчићи... Најбројнији род Гарчићи по Ј. Трифуновском пореклом су из Гара, села из средњег тока Власине. Према казивању Новице Гарчића пореклом су из Црне Горе, али су једно врема живели у Гару. У Црној Гори постоји предео Загарач (околина Даниловграда), са

планином Гарчић (82), као и презиме Гарчевић. Гарчићи су живели на левој страни Власине и вођени су као део Власотинца.

Глувчинци, Ристићи и Пешићи су пореклом из Гаруње код Градишта. По казивању Мице Стоилковић "тамо убили Турчина и побегли у Манастириште."

Цекићи су, такође због убиства Турчина побегли из Новог Села. По казивању Мила Цекића, њихов предак се после убиства пријавио турским властима у Лесковцу. Спроведен је у село и пошто је утврђено "да је био у праву", саветовали су му да је за њега боље да оде из села и предложили му да се насели "на Бели камен" крај поменутог извора. Касније се преместо у Манастириште.

Бољарци потичу из рода Пешинци-Петковци из Бољара. Почетком 20. века њихов предак се призетио у Манастириште.

Ј. Трифуновски бележи да је 1925. године Манастириште имало 23 куће (16 са леве и 7 са десна стране Власине). До тада није вођено као посебно село: лева страна вођена је као део Власотинца а десна као део Бољара. Тако је било и за време Другог светског рата када је овуда пролазила демаркациона линија. До тада није имало ни посебно гробље. У време када је Ј. Трифуновски посетио Манастириште, лево од Власине било је 15 кућа, а десно 45. По њему Манастириште је, по жељи мештана, после Другог светског рата издвојено као засебно село (4. стр. 14). Пошто Манастириште није исказано ни у једној пописној листи од 1947. године до данас, овај податак није тачан и вероватно се односи на поменуто издвајање из Бољарачког атара. Тек 1959. године Манастириште је припојено Власотинцу као приградско насеље (6).

Увидом у књиге венчаних власотиначке цркве, показало се да су становници са десне стране Власине после ослобођења од Турака вођени као Бољарци, што значи да је тако било и за време турске владавине.

Становници са десне стране славили су летњу славу као и Бољарци - Св. тројицу. Данас сви славе Св. Николу-Власотиначку славу.

***

ШУЛЕЛЦИ. Шулејци, Лисице, Близнаци (и Цацини), Ђуршановци, Кекоње, Миленковићи-Костићи и Бољарчеви у Конопници имају истог претка. Земља им је на окупу (осим Конопничана). Сви, осим Миленковића, имају исту славу-Свети Алимпије Столпник (9. децембар), а зову је свети Ђорђе посни.(Могуће је да је овде у питању неко прикривање у прошлости. Иако се слава не узима као доказ заједничког порекла - слава Св.

Алимпије Столпник - Св. Ђорђе посни нешто казује. У српском именославу не постоји слава Св. Ђорђе посни.)

Шулејци и Лисице су некада имали колибе "у Пркенду", где су држали стоку, што указује на заједничко порекло, као и на кретање приликом досељавања.

Најстарији предак свих ових родова чије је име изведено из презимена, као и надимка једног рода, јеста **Ђуриша**. Његови синови су: Стојан , Јова, Криста, Митар? и још један чије име није упамћено, а који је отишао у Шишаву?

Махала Шулејци смештена је у средњем току Невенкине долине (Умница). То је издвојена махала удаљена од села два километра. Од досељења првог претка нису се померали. Назив махале води порекло из друге генерације. Раније су их звали Свракари. Надимак Шулејци добили су по истоименој махали у Манастиришту, а донела га је Ђурђа која се овде удала.[207] Пореклом су са Косова. Вероватно су се померали у етапама. **Дошли су откуд Брезовицу**. (Становници Брезовице су, по казивању Брезовчанина Илије Станковића, такође дошли са Косова.)

Њихов предак је "морао да шаље ћерку Турчину. Ставио је чекић у рукав, отишао Турчину, убио га и побегао отуда." [208]

У махалу су се доселила два брата: Јова и Криста. Касније је дошла и њихова снаја удовица Милка са сином Костом и две ћерке. Криста је имао ћерку Симку удату у Ломницу (или му је жена Симка пореклом из Ломнице ?), па је имање оставио Кости. Милка се преудала за Миленка Живковића. Јова је оснивач махале и рода. Био је ковач. Тако му је заведено и презиме. Његов син Ранђел презива се Ковачевић и Јовић. Један Ранђелов син је Јовић, а други Ковачевоћ. Данашњи потомци су сви Ранђеловићи (Аранђеловићи). Не памте старије претке.

Ђуриша: Јова, Криста, Стојан, Митар (име изведено из презимена) и још један чије име није упамћено.

Јова и Јана имали су Ранђела, Стојка и Стоилка (**близнаци**).

Ранђел и Ђурђа : Прокопија , Станко, Станча и Роска.

Прокопија и Стамена: Ђурђа, Светозар и Вукосава. Ђурђа удата у Црнатово, Вукосава у Крушевицу. Светозар и Даринка нису оставили потомство.Светозар је као четник нестао, а Даринка се преудала у Липовицу.

---

[207] Стојан Николић

[208] Јован Миленковић

Станко и прва жена Младена (Власотинце) имали су: Радисава, Јелену, Марику и Стојанку. Са другом женом Драгињом је имао Кристу.

Радисав (Радивоја) и Драгиња нису имали деце. Са другом женом Маром има Илију и Љубомира. Са трећом женом Косаром (Манастириште) има Милицу, Тихомира, Драгицу и Борка. Илија и Драгиња имају Ивана и Мару. Живе у Нишу. Иван има ћерку и сина, а Мара ћерку Жаклину. Љубомир и Радмила (живе у Ульми) имају Верицу. Верица и Раде: Весна. Весна и Велибор имају Огњена. Милица удата у Ропочево код Сопота. Има Гордану, Зорана и Слађану. Слађана има сина Владу. Тихомир и Миланка имају Слађану удату за Драгишу из Шишаве. Живе у Кикинди. Имају две ћерке. Са другом женом Русијом (Добровиш) има Јасмину и Драгана. Јасмина удата за Слободана Цекића. Драган и Јасмина: Милан и Милош. Драгица и Руди: Никола и Сања (близанци). Ради у Холандији. Никола има једно дете. Борко и прва жена Милица (Брезовица): Његован и Виолета. Виолета и Слободан (живе у Власотинцу) имају Марину. Са Славицом има два сина.

Криста и Нада (Сечинце), живе у Сопоту: Драгољуб (†), Јорданка и Јелена. Јорданка и Бранко: Лидија и Марија. Јелена и Иван (живе у Нишу) имају Јована и Марију.

Јелена, Марика и Стојанка биле су удате у Црнатово. Марика се одселила у Сопот.

Станча и Пера нису имали деце. Са Агнијом (Лопушња) имао је Лепосаву, Алексу и Јосифа. Алекса и Тала (Сечинце) имали су Олгу. Олга **привела** Драгомира Стаменковића из Црнатова. Имају: Бојану, Јована и Веру. Бојана и Милисав (живе у Раљи) имају Јасмину и Марину. Јасмина и Раде имају Александра и Николу. Марина и Зоран: Исидора и Милош. Јован и Станица (Лукачево) имају Зорана. Вера је била удата за Божидара Стоилковића.

Јосиф и Милева (Боишине) нису имали порода.

Лепосава и Роска биле су удате у Црнатово.

*

БЛИЗНАЦИ-ЦАЦИНИ. Родоначелници ове две фамилије су Стојко и Стоилко-**близнаци**, из чега је изведен назив једног рода. Презимена Стојкове гране (Цацини) су: Јовић, Стојковић и Петковић. Живе у махали Мусинци.

Ј. Трифуновски је забележио род "Гагричини и Цацини", а треба Гагричини и Цицановци. Цицановци су познати само под тим именом и у њиховом роду нема ниједне жене која се звала Цаца. Осим тога Цицановци нису ни евдентирани. У трагању за овим

родом стигло се до једне од три Цаце у селу-једна је Цаца - жена Стојкова. Друге две припадају јасно одређеним родовома.

Стојко (Станко-Цанко) и Стојанка-Цаца имали су ћерку Нушу удату за Ставру Стоилковића.Стојко умире. Цаца привела Петка Младеновића из Јастрепца. Посинили су Глигорију Кузмановића из Драјчине Баре. Веза са родом Близнаци прекинута је. Од сада су Цацини.

Глигорија и Милојка (Брезовица): Драгутин, Михајло и Милан (†) (близанци), Коста и Даринка.

Драгутин је био ожењен Станом (Крушевица). Нису имали деце. Драгутим је умро, а Стана се преудала у Црну Бару.

Михајло и Јулка (Црнатово) имају Добривоја, Владимира, Даринку, Стевку, Симку и Славицу (близнакиње). Добривоје и Деска: Миле и Витомир. Миле и Гордана (Крушевица): Драган и Горан. Драган и Ана (Црнатово): Стеван. Витомир се није женио. Владимир и Рада (Крушевица): Љубинка и Гордана. Љубинка и Криста (живе у Зрењанину) имају Ружу и Милета. Гордана и Лаза (живе у Зрењанину) имају Дарку и Слободана. Даринка се није удавала. Стевка и Славе (живе у Кавадарцима) имају шесторо деце. Симка и Божа: Љубиша (живе у Зрењанину). Славица и Пера (живе у Македонији) имају Сузану, Виолету и Милета.

Коста и Стевка (Црнатово): Сретен и Божидар. Сретен је био ожењен Миром. Живели су у Лазаревцу. Емигрирао је. Приликом доласка у Бољаре умро. Божидар и Олга: Слађана и Душица. Слађана удата за Петра Стоилковића, Душица за Милана Јовића.

Даринка је била удата у Црнатово. Живе у Великом Селу код Београда. Има Мирка и Стевку.

Живи сећање да су **род с Лисице. Викали се браћа**.[209]

*

БЛИЗНАЦИ. Презимена: Јовић, Стоилковић, Костић, Костадиновић, Стојадиновић, Стојановић (изведено од споредне линије).

Стоилко (близнак) и Стојана: Костадин (у црквеним протоколима Коста "Дина"). Отуда су познати и као Динини.

Костадин и прва жена Стана (Ана) имали су: Стојадина, Влајка, Софију, Трајку и Милеву. Са Станком (друга жена) имао је Милована.

Стојадин и Драгиња (Власотинце) имали су: Душана, Тихомира, Риску и Стевку.

---

[209] Олга Петковић

Душан и Даница имају Вукицу, Драгољуба и Градимира. Вукица удата за Чедомира Стојановића. Драгољуб и Вера (Власотинце): Душан (†) и Властимир. Властимир и Ружица (Гаре), живе у Власотинцу. Њихова деца су Марија и Александар. Градимир и Мира: Раде и Славољуб. Раде и Снежана: Јелена и Милан. Славољуб и Славица: Ивана и Јована. Живе у Власотинцу.

Тихомир и Даница имали су: Божидара и Драгољуба. Божидар и Вера имају Соњу (живи у Нишу). Драгољуб и Нада (живи у Власотинцу): Братислав и Марко.

Риска удата за Влајка Милосављевића, Стевка живи у Београду.

Влајко и Неранџа (Црнатово) нису оставили потомство. После Првог светског рата одселили су се у Београд.

Софија удата за Светизара Николића, Милева за Светозара Младеновића, Трајка је била удата за Вукадина Ђикића, преудала се за Влајка Стојановића.

Милован и Живка: Косара, Перка, Лазар и Драгољуб. Косара удата за Сретена Милосављевића, Перка за Миодрага Богдановића. Лазар и Мица (Манастириште) имају Петра и Новицу. Петар и Слађана: Драган и Стеван. Живе у Манастиришту. Новица и Биљана имају Драгана и Милоша. Драгољуб и Цица живе у Трстенику и имају Небојшу и Ивана. Небојша и Сузана: Милан и Марија (близанци).

*

ЛИСИЦЕ. Нека баба је рекла :„седи на лисичку" уместо на столичку. Тако је изведен назив рода.[210] Живи сећање да су пореклом са Косова "дошли откуд Брезовицу". Живе у махали Стојковци.

Презимена: Ђуришановић, Стојановић, Цекић, Јовановић.

Стојан и Сика: Цека, Богдан, Мита, Петар и Здравко. После убиства Турчина Стојан са синовима Петром и Здравком и једним братом бежи у Конопницу. По казивању Стевана Стојановића Стојанов брат је остао у Шишави и његово име је заборављено.

Цека је родоначелник ове фамилије. Са женом Јаном (Аном) имао је Јована и Тодора.

Јован је са првом женом Драгињом имао Уроша, са другом Роском (Лопушња)- Милутина, Трајка, Светозара и Наду.

Урош са првом женом Радулком није имао деце, а са другом Јелисаветом (Манастириште) имао је Христивоја (Криста), Веру. Симку и Младенку. Криста и Смиља: Петар. Петар и Стана

---

[210] Криста Цекић

(Ливаће): Горан и Весна. Горан и Лидија: Милица, Јована и Петар. Весна и Небојша (Дарковце) живе у Бољару: Марко. Вера удата у Манастириште, Симка за Љубомира Цветковића, Младенка за Драгољуба Живковића.

Милутин и прва жена Милева (Било) нису имали деце. Са Севетком је имао Даницу, Смиљу, Стевана и Зорку. Стеван и Ружа: Богољуб и Синиша. Богољуб и прва жена Слободанка имају Биљану. Са Милоском има Ацу. Синиша и Ружица: Саша и Жаклина. Даница је удата за Драгомира Митића, Смиља за Стојана Николића, Зорка за Тихомира Илића.

Трајко и Ружа (Голема Бара): Благоје, Сретен, Лука и Симка. Благоје и Даничка (Црнатово): Аца и Миша. Аца и Гордана: Раде (†) и Данијела. Данијела удата у Црну Бару. Има ћерку Драгану и сина. Миша и Слађана: Анита и Сања. Сања и Иван: Кристина. Сретен и Славица: Снежана, Љубинка и Слађана. Снежана удата за Јову Станковића, Љубинка у Конопницу. Слађана и Момир: Раде и Јелена (живе у Власотинцу). Лука и Брана: Живота и Гордана. Живота и Марина: Драган и Верица. Гордана удата у Конопницу. Има ћерку Андријану. Андријана и Блашко: Милица. Симка удата за Стојана Милошевића.

Светозар и Зорка: Пејча и Славица. Пејча и Славица: Мирослав и Љубинка. Славица удата за Вољу Николића.

Нада удата у Манастириште. Има четворо деце.

Тодор и Сика Златановић су се после ослобођења од Турака одселили у Стублу. Неки њихови потомци данас живе у Власотинцу.

*

ЂУРШАНОВЦИ. Родоначелник ове гране је Богдан. Живе у Махали Стојковци. Презимена Стојановић и Богдановић.

Богдан и Стевана: Милан, Драгутин, Арса, Јулка и Настасија.

Милан и Јелисавета (Севетка): Божидар, Јосиф, Рада, Зоичка и Софија.

Божидар и Савка: Миодраг и Благоје. Миодраг и Перка: Милан и Вера. Милан и Дана немају деце. Вера и Тиса (Крушевица) живе у Бољару: Горан и Биљана. Горан и Драгана (Власотинце): Габријела и Драган. Биљана и Зоран (Власотинце): Марија. Благоје и Милка (из Црне Горе): Љиља и Тања. Љиља има Микицу и Наташу. Живи у Краљеву. Тања удата у Чачак.

Јосиф и Ружа (Шишава): Славица, Ђока и Ратка. Славица удата за Томислава Живковића. Ратка и Стојан живе у Манастиришту. Имају Небојшу и Ивана. Ђока живи у Београду. Нема деце.

Драгутин и Даница: Најдан. Драгутин је погинуо и Првом светском рату. Најдана је убио један Бољарац.

Арса и Перса (Јастребац) нису оставили потомство.

Рада удата за Гаврила Богдановића, Зоичка за Петра Младеновића, Софија за Зарију Митића.

Настасија (Сика) је била удата за Јована Стаменковића, Јулка у Крушевицу.

У 19. веку живео је и Ђока Ђуршановић, који је са Станом имао сина Ристу. Риста је умро 1880. године у 20-ој години.[211]

*

КЕКОЊЕ. Живели су на левој обали Црнатовке-махала Мусинци. Били су добре нарави, весели, дружељубиви и добри гурмани. У локалном говору добро се најести каже се "накекаја се". Отуда, вероватно, надимак Кекоње.[212] Родоначелник ове гране је Мита Ђуришановић. Његови потомци су Стојановићи, Гавриловићи и Митићи. Генеалогија овог рода је: Ђуриша, Стојан, Мита.

Мита и Милена имали су Гаврила (Ћилко).

Гаврил и Пера: Урош, Трајка, Параскева, Љубица, Владимир и Милан.

Урош и Милева (Шишава): Драгомир,Чедомир и Даница. Драгомир и Даница: Стојана и Љубинка. Стојана и Жика (живе у См.Паланци): Наташа и Катарина. Наташа и Јован немају деце. Љубинка удата "на страни". Чеда и Даница живе у Старој Пазови: Зоран и Небојша. Зоран и Божика (Манојловце): Саша и Драгана. Саша и Марија: Душан. Живе у Нишу. Даница удата за Чедомира Стојковића.

Владимир и Зоица (Ица): Владимир је погинуо у Балканском рату, Зоица се преудала за Владимира Костића.

Милан и Савета (Црнатово): Стојанка.

Љубица је била удата за Петра Стојковића. Преудала се у Крушевицу. Трајка је била удата за Благоја Станковића, Параскева у Крушевицу..

*

МИЛЕНКОВИЋИ-КОСТИЋИ. Слава Св. Никола. Презимена Миленковић и Костић. Према казивању Јована Миленковића мајка његовог деде Косте Милка дошла је са њим "код чичу у Шулејци ". Значи да је Костин отац био је брат Јове Ковача.

---

[211] Податак из протокола

[212] Радмила Стојковић

Милка се преудала за Миленка Живковића, који је усвојио Косту и оставио му име. Коста је под заклетвом прихватио његово име за презиме и славу.[213] Отуда овај род слави Св. Николу за разлику од свих осталих родова истог порекла. Коста је као кум једном забележен као Митровић (или је то грешка или му се отац звао Митар).

Милка и (Митар) имали су поред Косте и две ћерке.

Коста и Агна: Криста, Драгутин, Лазар, Љубица, Даринка, Наталија , Јулка, Даница и Лепосава.

Криста и Санда (Дејан): Ружа (†). (По казивању Раде Миленковић Риста је имао једну ћерку "удату у Мораву".)

Драгутин са првом женом Даринком и другом Лепосавом није оставио потомство.

Лазар са првом женом Милевом има Стојана, Јована, Богољуба (†) и Славицу.

Са Вером има сина Мирослава. Стојан и Верица (живе у Нишу): Брана и Светлана. Брана и Саик (живе у Кучеву): Душица. Светлана има једну ћерку. Јован и Рада (Горњи Ора): Мирјана и Верица. Мирјана и Јован (живе у Власотинцу): Јелена и Оливера. Јелена и Горан: Стеван и Душан. Љиљана и Бранко (живе у Скопљу): Валентина и Сашка. Славица је била удата за Стојана Стојановића. Разведена. Живи у Зрењанину.

Даринка, Јулка, Даница, Љубица и Лепосава удате у Црнатово, Наталија у Власотинце.

*

БОЉАРЧЕВИ (Конопничка грана). Речено је да је Стојан са синовима Петром и Здравком побегао у Конопницу.

Стојан и Сика: Здравко и Петар. Здравко није оставио потомство.

Петар је имао Уроша и Ђирка. Ђирко је за време Првог светског рата умро на Крфу. Презиме Стојановић.

Урош и Љуба (Орашје): Чеда и Добра.

Чеда и Зорка: Милорад, Стеван, Милунка, Олга и Рада. Милорад и Мара: Вера и Милица. Вера и Драгољуб живе у Власотинцу. Имају Тању и Мају. Тања и Коста: Милорад и Димитрије. Маја и Горан: Милица. Стеван и Добрила: Драгиша и Суза: Драгиша и Снежана: Марко и Милица. Милунка и Момчило: Милорад и Слађа. Олга и Тиса: Коста и Вида. Рада и Зоран: Јасмина и Биљана.

---

[213] Вера Миленковић преноси казивање супруга Лазе Миленковића.

Добра удата у Ладовицу за Јована. Имају Тису, Раду и Велизара.

Милорад (Чеде) је 1951. године погинуо као граничар на граници према Албанији. До разбијања Југославије караула је носила његово име.

***

КОВАЧЕВЦИ-ШОШОРЕЈЦИ. Слава Св. Ђорђе посни. Презимена Николић и Јовановић. Дошли су из Ковачеве Баре код Грдалице.Отуда им по Ј. Трифуновском и назив рода. По Стојану Николићу назив рода потиче од занимања првог досељеника, који је био ковач. Други надимак Шошорејци је каснијег порекла. Николин унук Јован терао је свиње узвиком шош "додато -ореја и Шошореја".[214] Надимак је изведен по сличности **са Шулајци**, од којих их раздваја пут. Пореклом су **од Смедерево**, одакле се оснивач рода Никола доселио у Ковачеву Бару. Имао је три одрасле ћерке и сина Стоилка. Бавио се ковачким занатом док није добио од паше поруку "да му пошаље ћерке да му певају". Прича се понавља као у случају Шулејци, само што је овога пута чекић сакривен "у чарапу". Претходно је жену и ћерке послао према Власотинцу. Сустигао их је "код Орашје" и уз Власину стигао до села Горњи Ора. Живео је тамо неко време, а онда се вратио назад и настанио у Бољару, у потоњој махали Шулејци.

Може се претпоставити да је овде у питању повратна сеоба. Никола је отишао на север за време трећег аустро-турског рата, али се отуда после извесног времена вратио (јер је Турска 1791. године, Свиштовским миром, објавила амнестију и позвала избегло становништво да се врати). То потврђује да је у то време било побуне у околини Лесковца, сеоба на север и повратних сеоба.

Један син Николин остао је у Смедереву. Стојан даље прича, да је његов деда Јован путовао у Смедерево код њега. Путовао је седам дана. Са собом је повео и пса Арапче. Вратио се без пса. После неколико дана стигао је и пас. Овде су сећања покидана: по Стојановј причи тај син се звао Стоилко, што није тачно. Стоилко је био заступник Бољараца у тужби против турских бегова и почива на бољарачком гробљу поред самог записа- "почива под лад", како пише на споменику. Јован је његов син. Ова забуна настала је можда због тога што је име Јованово дописано изнад Стоилковиг на истом споменику.

---

[214] Стојан Николић

Овде се, само по себи, намеће питање: Нису ли, можда, Шошорејци истог порекла као и Шулејци и остали? Иста слава, имовина, ковачки занат, насељавање у исту махалу, као и убиство турчина на исти начин. Можда су Никола и Ђуриша били браћа ?

Никола је имао три ћерке, сина Стоилка и још једног сина, који је остао у Смедереву.

Стоилко и Кита имали су Јована, Магдалену и још једну ћерку.

Јован и Милева (Јастребац) имали су Светозара и Ђору.

Светозар и Софија: Светислав, Мирка, Рада, Властимир, Борислав, Војислав, Олга и Момир. Светислав и Загорка (Крушевица): Славко, Дана и Илинка. Славко и Гордана (Крушевица): Слободан и Станица. Слободан и Славица (Своће): Горан. Станица удата у Стајковце. Дана удата за Стојана Стојановића. Илинка живи у Власотинцу. Има две ћерке.

Властимир и Рада (Било): Новица. Новица и Љубинка: Иван и Ивана (близанци). Ивана удата " у Мораву". Има две ћерке. Иван неожењен. Борислав и Смиља: Слађана и Душанка. Слађана удата у Борин Дол, живи у Власотинцу. Има сина Марјана и ћерку Светлану, удату за Игора Цакића. Душанка неудата. Војислав са првом женом Славицом има Сретена. Сретен и Јасмина (Д. Ломница) имају ћерку Нену и два сина. Нена удата у Било, живи у Власотинцу. Има Катицу, Сашу и Братислава. Са другом женом нема деце. Момир и Слободанка (Уб): Мира (има једно дете). Рада живи у Београду. Мирка и Светислав (Црнатово) живе у Лесковцу. Немају деце. Олга удата у Братишевац. Има сина Милоша (живи у Зајчару). Има једно дете.

Ђора и Трајка: Сретен и Стојан. Сретен и Рада: Драгослав, Нада и Вера. Драгослав и Драгица: Братислав и Мерима. Братислав и Зорица (Јаковљево) имају Ненада. Мерима удата у Равну Гору, живи у Власотинцу. Има Дарка и Сању. Нада удата у Дадинце за Јовицу. Живе у Лазаревцу. Имају Марију и Јелену. Марија и Јовица: Урош и Тамара. Вера и Милорад: Маја. Стојан и Смиља: Новица и Драгица. Новица и Љубинка: Марина и Наташа. Марина удата за Братислава Митића у Крушевици. Живе у Бољару. Драгица и Стојан (Црнатово) живе у Власотинцу. Имају Марину и Јасмину. Марина и Јовица (Брезовица) живе у Власотинцу: Александар и Александра. Јасмина и Небојша (Било): Сања и Тања.

Магдалена удата за Илију Ђикића

***

ЖИВКОВЦИ. Слава Св. Никола. Презимена: Живковић, Стоилковић, Миладић. Родоначелник ове фамилије је Живко. Породични родослов је прилично оуван. По казивању Илије и Чеде Живковића, Живко је пореклом из Црне Горе. У Бољаре је стигао у другој етапи досељавања. То је једини представник динарске струје у Бољару. Према Ј. Цвијићу, динарска струја се у кретању према Морави једно време задржавала на Пештеру. По њему припадника ове струје у долини Јужне Мораве има мало. Поред Живка, Гарчићи у Манастиришту и Вукадиновци у Црнатову[215], припаднци су ове струје.

Стигавши у Бољаре, Живко се зауставио на месту Габрак, поред поменутог извора. И данас се ово место зове Живковско и у њиховом је власништву. Ту је ископао земуницу. Једне вечери, када се вратио "кући" и подигао поклопац, неко га је шчепао за руку. Једва се истргао, али је остао **фаличан у руку** до краја живота. У земуницу су се уселили хајдуци.[216]

После овог догађаја, преместио се у међуречје Црнатовке и Умнице. После другог светског рата због честих поплава, преостали чланови овога рода преместили су се у ново насеље-Широкорницу.

Живко и Стевана имали су Стоилка и Миленка.

Стоилко је са првом женом Стаменом имао Костадину и Васиљку (удате у Црнатово), Милана и Миладина. Са Маријом није имао деце.

Милан и Васиљка (Шишава) нису имали деце. Са другом женом Љубицом (Црнатово) имао је: Јелицу, Милеву, Загорку, Светозара, Уроша и Илију. Урош и Деска: Чеда и Олга. Чеда и Вукица: Срђан и Мирјана. Срђан и Јелица: Александра, Јованка и Урош. Мирјана удата у Добровиш. Има сина Александра. Олга и Младен (Крушевица) живе у Бољару. Имају Мирјану и Ивану. Мирјана и Срђан (Црна Бара): Александар.

Светозар није оставио потомство, Илија се није женио.

Јелица удата за Драгомира Стојановића, Загорка за Драгомира Миленковића, Милева у Црнатово.

Миладин и Анђелија (Златићеве): Љубомир, Даринка, Загорка, Ружа, Милутин, Миливоје и Перса.

Љубомир и Стојадина (Крушевица): Драгољуб, Добривоје, Слободан и Петар. Драгољуб и Младенка: Славица и Вера. Славица

---

[215] По казивању једног припадника овог рода чије име нисам забележио.

[216] Чедомир Живковић

и Василько (Ладивица): Сунчица и Оливера. Сунчица удата у Грделицу. Има сина и ћерку. Оливера има једно дете. Вера и Станомир (Крушевица) живе у Власотинцу: Југослав и Бојан. Југосалав и Генија (Алибунар): Кристина. Бојан и Оливера (Манастириште): Небојша и Јован. Добривоје и Севетка (Крушевица): Радмила и Дана. Радмила и Имре немају деце. Дана удата за Милана Богдановића. Слободан и Смиља (Шишава): Сретен и Стојан. Сретен и Мирјана (Црна Бара): Милош и Ђорђе. Петар и Босиљка (Сврљиг) живе у Књажевцу: Горан.

Миливоје и Загорка имају Добринку, удату за Николу Гавриловића.

Милутин и Дарка: Томислав и Дивна. Томислав и Славица: Љубиша и Гордана. Љубиша и Наташа (Босиљград): Милутин и Милан. Гордана и Велибор (Звечан): Јелена и Драгана. Дивна и Миле живе у Књажевцу. Имају сина Драгана.

Перса удата за Драгомира Гроздановића. Живе у Књажевцу. Даринка са Светозаром Ранђеловићем није имала деце. Дрги пут удата у Липовицу. Има Вукадина, Слободана и Павла. Загорка удата за Драгољуба Стојановића, Ружа била удата за Ђорђа Милосављевића, а други пут у Манастириште.

Миленко и Стана нису имали деце. Друга жена Милка довела је сина Косту, кога је Миленко посинио.[217]

***

ЛИНОВЦИ И МУСИНЦИ.Слава Св. Никола. Живе у махали Мусинци. Име Махале и рода Мусинци изведено је у Бољару из надимка родоначелника Стојана Анђелковића Мусе. Због бројности рода, а можда и популарности Мусе у своје време, наметнуто је име осталим родовима, који су на овом месту живели раније: Близнаци, Живковци и Кекоње. Прича се да је до средине 19. века "Бољаре је било **горе у Мусинци**". И после Другог светског рата стајала је једна зграда на стубовима, за коју кажу да је то био кош у који је скупљан десетак. Недалеко одатле налазило се гумно на коме је обављана врша. Прича се да су овде живели Турци.

Два брата Станко и Стојан убили су Турчина у Линову и побегли у Бољаре. У Линову и данас постоји место које се зове Турски гроб. Две фамилије славе св. Николу. Једни су пореклом из Ресника код Београда. Тамо су убили Турчина и побегли у Линово. Други су дошли из Зеленграда (Знепоље-Стара Србија), још у турско време. (Ово казивање потврђује и календар Нишке

---

[217] Види Миленковићи-Костићи.

митрополије за 1901. годину). Нисам успео да успоставим директан континуитет, мада су Мусинци до средине 20. века посећивали родбину у Линову.

О томе, како је Стојан добио надимак Муса, прича његов праунук Стојан Стојановић: "Турска војска је логоровала у Бегову ливаду. У слободно време Турци су се рвали. Бољарци су посматрали. Победник Турчин позвао је Бољарце-ко хоће да се са њим рве. Победник може да убије побеђеног. Јавио се Стојан, оборио Турчина и убио га. Турци су га наградили аплаузом и повицима: 'Муса, Муса'. Муса је њихов национални јунак" (вероватно Муса Кесеџија). Ову легенду потврдио је још један Стојанов праунук,[218] а причу је чуо од оца.

Муса је несумњиво, у то време био популаран, јер се и долина Умница помиње као Мусина долина.[219]

Линовци су се најпре населили на месту које се данас зове Стара кућа. Воду су доносили чак са Белог камена. (По причању Јове Миловановића, нека жена из рода Линовци отишла је по воду и није се вратила. Нашли су је мртву у шуми у Габраку.)

Средином 19. века, када се из првобитног језгра померају поједини родови, Муса из Старе куће силази у село, које постаје махала Мусинци, а име села се шири на већи простор.

По презимену се види да су Станко и Стојан синови Анђелкови.

Од Станка и Стојана потичу два рода : Линовци и Мусинци. Станко није имао деце, па је усвојио Милована из Линова (донео га у бисази). По једном казивању Милован није био из истог рода, а по другом Милован му је био синовац, јер су му два брата остала у Линову. Милован се презива Станковић, што значи да је прихватио име усвојиоца за презиме, што баца извесну сумњу у то да му је био синовац. Милованови потомци сви су Милошевићи. А у називу рода Линовци чува се место порекла.

ЛИНОВЦИ су из Старе куће сишли у већ формирану махалу Мусинци после ослобођења од Турака. Родоначелник фамилије Линовци је Милован.

Милован и Стамена (Станка (Лопушња): Никола, Криста, Глигорија, Трајка и Риска.

Никола и Злата: Тихомир и Вукосава (†). После Николине смрти Злата се преудала у Црнатово.

---

[218] Сретен Стојановић

[219] Родослов фамилије Цветковци

Тихомир и Наталија: Јордан, Бранислава, Богољуб, Борислав и Костадин. Јордан и Даница (Ливађе): Мирјана, Зорица и Љиљана. Мирјана и Ратко (Дејан) живе у Власотинцу: Љубиша. Љубиша и Љубинка имају једно дете. Зорица и Жика: Виолета, Валентина и Саша. Живе у Лозовику. Љиљана и Живе: Јасмина и Јован. Живе у Идвору. Богољуб је погинуо 1944. године. Борислав и Олга (Манастириште): Слободанка и Гордана. Слободанка са првим мужем Бошком има Биљану. Са другим, Радетом живи у Конопници. Имају Сашу и Драгицу. Гордана и Славољуб (Црнатово): Данијела и Иван. Данијела живи у Жагубици, има ћерку. Костадин и Марија живе у Белој Цркви, имају Бранку. Бранка има сина Саву. Брана удата за Петра Стаменковића.

Криста и Стојанка (Брезовица) нису имали деце.Са другом женом Станом из Јаворја имао је: Зојицу, Владимира, Лепосаву и Живана.

Владимир и Лепосава (Дејан): Даница, Предраг, Зона и Вида. Даница удата за Славка Младеновића. Предраг и Рада (Црнатово): Никола и Момчило. Никола и Даница: Зоран. Зоран и Душица живе у Власотинцу, имају Драгану и Слађану. Момчило и Славица: Бобан и Лидија. Бобан и Горица : Предраг. Лидија и Ивица живе у Власотинцу, имају Милицу. Зона и Александар Динчевски: Цвета, Стевка и Момчило. Живе у Скопљу. Вида и Јовица (Власотинце): Јасмина. Јасмина и Борко немају деце.

Зоица била удата за Владимира Митића. Владимир је погинуо у Балканском рату, Зоица се преудала се за Владимира Костића. Лепосава удата у Крушевицу за Љубомира. Има Новицу и Николу.

Живан и Даница нису имали деце. После његове смрти Даница се преудала у Власотинце.

Глигорија и Роска (Орашје): Драгомир и Светозар.

Драгомир и Стамена (Дејан): Јован, Томислав, Милосав, Гордана и Станислав. Јован и Олга (Крушевица): Бојана и Милованка. Бојана удата за Радојицу Цветковића, Милованка за Зорана Анђелковића у Власотинцу. Имају Јелену н Стефана. Томислав и Јелена живе у Бачкој Паланци, имају Светлану, Веру и Милосава. Светлана и Славко; Мира, Лука и Немања. Вера и Бора: Маша и Мирко. Живе у Товаришеву. Милосав и Гордана: Тома. Милосав (Драгомира) и Иванка (Грнчар) живе у Бачкој Паланци, имају Људмилу и Срђана. Људмила и Зоран: Стефан и Огњен. Гордана и Мића живе у Бачкој Паланци. Имају Зорана. Зоран и Марија: Жељана и Милан. Станислав и Мира (Ливађе): Жаклина и Весна. Жаклина и Саша (Власотинце) имају Стевана. Весна удата у Мрштане за Душана. Имају Слађану и Бојана.

Светозар и Даница: Миодраг, Вера и Радмила. Миодраг и Рада (Манастириште): Сретен и Александар. Сретен и Биљана: Марина и Милица. Александар и Вера: Миљан и Иван. Вера удата у Шишаву за Цветана. Имају Јованку и Новицу. Јованка и Новица: Аца и Иван. Новица и Јасмина: Јелена, Александар и Марија. Рада и Моша (Криви Дел): Славиша и Слађана. Слађана има Јелену. Живи у Власотинцу.

Трајка удата у Шишаву (фамилија Розовци), Риска за Димитрија Пешића.

*

МУСИНЦИ. Презимана: Анђелковић, Стојановић, Илић, Мијајловић, Милосављевић.

Стојан и Анђелија: Милисав, Илија, Пејча, Михајло и Васка.

Милисав и Јелена (Градиште): Бошко, Драгутин и Настас.

Бошко и Драгиња: Ђора, Цветко, Севетка, Тала, Дарка и Даница (†).

Ђора и Ружа имали су Славка.Ђора је погинуо 1944. године, Ружа се преудала у Манастириште, а Славко је нестао по домовима за ратну сирочад. Ђора је са другом женом у Минићеву имао сина Драгана.

Цветко и Савка: Зорица, Брана, Драгана и Сретен. Зорица и Миливој: Ружица и Гордана. Живе у Меленцима. Брана и Бошко: Горан. Живе у Зрењанину. Драгица удата за Сретена Петковића. Сретен и Зорица: Драган и Слађана. Драган и Зорица: Милан и Владимир. Слађана удата за Новицу Стоилковића.

Севетка удата за Тихомира Јовића, Тала за Зарију Јовића, Дарка за Милутина Живковића.

Драгутин и Стојанка: Чедомир и Живка. Чедомир и Јудита (Словенија): Влада и Чедомир. Живе у Словенији. Драгутин је погинуо на Солунском фронту, а Стојанка се преудала у Ломницу.

Настас и Љубица нису имали деце. Настас и Милева (Проданча): Стојан, Рада и Славица. Стојан и прва жена Славица: Слободан и Новица. Живе у Зрењанину.Слободан и Славица: Срђан и Недељко. Новица и Љубица: Дарко и Амалија. Стојан и друга жена Љиљана: Јовица(†). Живе у Манастиришту. Рада удата за Стевана Коцића, Славица за Стевана Цакића.

Илија и Кита (Ката): Алекса, Благоја, Миливоја, Перса, Стана, Стојанка и Елена.

Алекса (призет у Власотинцу) и Трајка имали су Перунку (није се удавала).

Благоја и Јулијана (Крушевица): Младен, Сретен и Севетка. Са другом женом Маријом имао је **Љубомира**.

Младен и Мара: Новица и Јова. Новица и Загорка (Крушевица): Драгољуб. Драгољуб и Зорица (Градиште): Милош и Душан. Јова и Загорка (Борин Дол): Саша и Жаклина. Саша и Силвана: Кристина и Јелена. Жаклина и Небојша: Дејан и Душан. Живе у Власотинцу.

Сретен је усвојен у Власотинце у фамилију Тотошкини. Са Смиљом има Мићу и Мирјану. Мића има две ћерке.

Марија се преудала у Липовицу и одвела Љубомира.

Севетка удата у Крушевицу.

Стана и Стојанка удате у Крушевицу, Елена у Шишаву, а Перса за Трајка Стојановића.

Миливоја и Десанка (Манастириште): Стојадин и Криста.

Стојадин и Савка(Крушевица): Вера и Бранко. Вера удата за Томислава Стојковића. Бранко и Олга: Сунчица и Биљана. Сунчица удата за Душка. Биљана и Драган (Средор): Милош. Живе у Ломници.

Криста и Јула (Модра Стена): Зоран и Светлана. Зоран и Загорка (Македонија): Марија. Светлана и Синиша: Нешко. Живе у Власотинцу. Нешко и Леле имају две ћерке.

Пејча и Јованка: Влајко, Боривоје, Ангелина, Зоица, Љубомир и Војислав.

Влајко је са првом женом Љубицом имао Наду. Са Трајком има Косару, Сретена и Олгу. Нада (удата у Липовицу) и Јован: Хранислав. Хранислав има две ћерке. Косара је била удата за Момира Миленковића. Са другим мужем Борком има Гину и Драгишу. Сретен и Младена (Црнатово): Милисав и Небојша. Милисав и Милена (Власотинце): Далибор и Слађана. Небојша и Граница (Трњане): Наташа и Данијел.

Љубомир и Наталија: Рада, Мира, Славица и Стојан. Рада удата за Сретена Јовановића. Мира у Црнатово. Славица (удата у Манастириште) и Чедомир: Јелица и Снежана. Стојан и Дана: Владица и Сузана. Сузана удата у Власотинце.

Војислав са првом женом Љубицом и другом Ружом није оставио потомство.

Боривоје и Десанка (Р.Дел): Сретен. Боривоје је умро, а Десанка се преудала у Липовицу и одвела сина.

Зоица удата за Алексу Коцића, Ангелина у Црнатово.

Михајло и Роска (Црнатово): Светислав, Вукадин и Драгомир.

Светислав и Даница: Ружа и Чедомир. Ружа удата за Драгомира Стаменковића. Чедомир и Вукица: Љубинка и Радиша.

Љубинка и Зоран (живе у Лесковцу): Дејан и Марина. Дејан и Тања: Јелена. Радиша и Милка: Милош и Милица.

Вукадин и Даница (Црнатово): Стеван и Властимир. Стеван и Рада: Мира и Владанка. Мира и Ненад (Бистрица) живе у Параћину: Бобан и Драган. Владанка из првог брака (Шишава) има Сунчицу. Из другог брака има Владимира. Живи у Витошевцу. Властимир и Боска: Љубиша и Звонко. Љубиша и Светлана живе у Пироту. Имају Дејана и Драгана. Звонко и Мирјана: Горан и Гордана.

Драгомир и Јелица: Данило и Живка. Данило и Славица: Влада и Слободан. Живе у Нишу. Живка удата за Обрада Миленковића.

Васка се није удавала.

***

ПИНДАРЦИ И ПЛИТАРЦИ. Слава Св. Никола. Имају заједничког претка. Име најстаријег пре́тка изведено из презимена је Јанко. Живи сећање о томе да су дошли са Косова. Прво насеље је падина узвишења Крс, изнад махале Мусинци. Била су два брата: Стојан и Коца. Родоначелник фамилије Пиндарци Стојан остаје на овом месту. Име махале и рода је, по једној причи, изведено од "напиндрио се", што значи наљутио се. По другој причи име је изведено од надимка Стојановог сина Милоша, који је био пинтар. Газдарица код које је радио негде у Шумадији, уместо пинтар, говорила је "пиндар".[220] Данас овде нико не живи. Једина кућа која постоји служи потомцима за одмор. Име махале полако добија значење локалитета. Презимена рода Пиндарци су Стојановић и Милошевић.

Јанко је имао Стојана и Коцу.

Стојан је имао Милоша.

Милош и Јелена: Лазар, Милутин, Алекса, Милан и Светозар.

Лазар и Вукана (Самарница): Вукадин. Лазар је погинуо у Првом светском рату. Вукана се преудала за Сотира Стојковића. Вукадин и Јелица живе у Власотинцу. Имају Драгану и Љубинку.

Милутин и Марика (Црнатово): Рада и Мица. Мица удата у Кавадарце, Рада у В. Боњинце. Има Милену и још једну ћерку. Преудала се у Личје. Милутин је умро. Приведен је Душан из Боишине. Нису имали деце.

Алекса и прва жена Стојанка (Црнатово): Влајко и Владимир. Са Недом (Смарница) имао је Милорада и Станику.

---

[220] Петар Милошевић

Влајко и Љубица (Црнатово): Живојин, Нада (†), Сретен, Јелица и Олга. Живојин и Вера живе у Нишу. Имају Љубинку и Љиљану. Љубинка и Томислав: Иван и Ивана. Љиљана и Грујa: Милош. Сретен и Зага немају деце. Јелица удата у Македонију. Има Весну, Мире, Блаже, Васку и Донку. Олга удата у В. Грабовицу. Има сина Јовицу. Јовица има Анђу и Иванку.

Владимир и Зојка: Тихомир, Даница, Дарка(†) и Славица. Тихомир и Олга: Загорка и Петар. Загорка удата у Манастириште. Има Зорана и Весну. Зоран и Здравка живе у Београду. Имају Бобана и Луку. Весна и Љубиша живе у Манастиришту. Имају два сина. Петар и Мира (Шишава): Љиљана и Аница. Љиљана и Зоран (Крушевица): Далибор и Милица. Живе у Манастиришту. Аница удата за Славољуба из Лопушње. Даница удата у Власотинце. Са Благојем има Сретена и Радмилу. Славица и Ђорђе (Македонац) живе у Београду. Имају Живка и Марију.

Милорад и Зоица: Сретен и Најда. Са другом женом Роском има Новицу и Чеду. Сретен и Слободанка: Драган и Зоран. Драган и Биљана (Крушевица): Александар и Урош. Зоран и Биљана: Саша. Новица и Зорица: Саша. Чеда и Љиљана: Ненад и Оливера. Најда удата за Драгољуба Стојановића.

Милан је био ожењен Драгињом. Погинуо у Првом светском рату. Драгиња се преудала за Станка Ранђеловића.

Светозар и Цвета (Црнатово): Драгомир, Светислав, Чедомир, Олга и Зона. Колонизовани у Српски Милетић. Драгомир и Стана (Житни Поток): Бобан. Бобан и Драгана: Снежана. Светислав и Мирка: Стојан и Братислав. Стојан и Вера: Александар и Драгана. Братислав и Милица: Стефан и Јелена.Чеда и Јагода: Љиља и Миљан. Љиља има двоје деце. Олга и Бошко живе у Оџацима. Имају Светлану. Светлана живи у Нишу. Има сина Милана. Зона и Добривоје: Драган и Драгица. Драган и Јелица: Данијела. Драгица и Светислав: Снежана и Љиља.

*

ПЛИТАРЦИ. Презимена: Јанковић, Коцић, Богдановић, Илић (Илијић). Родоначелник је Коца Јанковић Плитарски. Он се, из махале, која ће касније бити названа Пиндарци, преместио на место Тршевине на обод котлине испод Белог камена и Дубраве. Има више тумачења назива ове фамилије. По првој варијанти овде су биле колибе "оплетене прућем и због тога Плитарци".[221] По другој варијанти неки предак је газио Власину и "викао плитка". По трећој

---

[221] Из родослова фамилије Цветковци

варијанти Коцини синови се уплитали у турске послове, па их Турчин назвао Плитарци. По четвртој варијанти неки предак бројио паре и стављао у капу која је била плитка. Постоји и варјанта по којој је мајка звала децу Пинда и Плитко, из чега су изведени надимци оба рода.[222]

Оснивач махале и рода Коца у црквеним протоколима помиње се као Коца Јанковић Плитарски. Ово је старије од свих претпоставки. Плитар је на шиптарском језику (околина Дебра) начин зидања куће (приземље од камена а спрат од непечене цигле, плетера или чатме (83. стр. 327). Тако су грађене куће и у Бољару. Ова претпоставка указује на припадност ове фамилије дебарској или косовској струји.

Коца и Стана: Илија, Богдан и Ђика.

Илија и Стевана: Ранђел, Петар, Митра, Ана, Александра (Сана) и Кита.

Ранђел и Васка: Милутин, Јорданка (Дорка) и Драгутин. Ранђел умро, Васка се преудала у Крушевицу.

Милутин и Косара: Борко и Олга. Друга жена Иконија привела Милосаву и **природила** Новицу. Борко и Вера: Мира и Светлана. Мира и Драгиша живе у Власотинцу. Имају Стевана и Славицу. Стеван и Ивана: Душко и Јелена. Славица и Бобан живе у Врању. Имају сина Николу. Светлана живи у Власотинцу. Има Драгана и Сању. Сања има Марију. Олга удата у Црнатову за Тозу. Имају Дивну, Јелицу и Јованку. Новица и Рада (Крушевица): Душан и Снежана. Душан и Сунчица имају ћерку и сина. Снежана живи у Инђији. Има две ћерке и сина. Милосава удата у Крушевицу.

Драгутин и Љубица (Р. Дел): Срђан и Ружица. Срђан и Рада (Г. Бара): Милентије и Вера. Милентије и Љиља (Црнатово): Горан. Горан и Лела (Власотинце) имају ћерку. Ружица удата за Стевана Цекића.

Јорданка је била удата за Вукашина Коцића.

Александра је била удата за Милана Милошевића. Ана венчана 1884., Кита 1890. године.[223]

Петар и Гмитра (Ломница): Божидар и Душан.

Божидар и Босиљка (Крушевица): Славко, Јованка и Јова. Славко и Милка (Ливађе): Драгољуб и Вера. Драгољуб и Гордана: Саша и Зоран. Саша и Слађана (Батуловце): Милан. Вера удата у Манастириште за Славка. Имају Драгану, Славицу и Мирјану. Драгана и Новица (Крушевица): Милена и Милан. Славица и Драган

---

[222] Јован Коцић и Вера Милошевић

[223] Из књиге венчаних Власотинце.

(Манастириште): Аца и Милица. Мирјана и Горан (Ковин): Никола и Катарина. Јованка удата за Милутина у Манастиришту. Имају Србољуба и Лелу. Србољуб и Мира (Р. Дел): Милена, Драгана и Милош. Лела живи у В. Плани. Има две ћерке. Јова и Режика (Жумберак) живе у Нишу. Имају Љиљу. Љиља и Ђорђе (Стол): Марина.

Душан и Загорка (Дејан): Тихомир, Зоран и Брана. Тихомир и Зорка: Снежана и Бојана. Снежана и Стеван (Крушевица) живе у Бољару. Имају Бојана и Милену. Бојан и Ана: Никола. Милена и Либе живе у Власотинцу. Имају Александра. Бојана живи у Власотинцу. Има ћерку и сина. Зоран и Славица (Крушевица): Мара и Биљана. Мара живи у Банату. Има Ивану и Драгану. Биљана удата за Новицу Стоилковића. Брана удата за Луку Цекића.

Богдан и Јана: Ђорђе и Љубица (†).

Ђорђе и Драгиња: Петар, Криста, Даница и Јулка (†).

Петар и Љубица: Станко, Мара, Момир и Славко. Станко и Јелка: Божидар. Божидар и Надица (Црнатово): Ивица и Сузана. Сузана и Небојша (Дадинце) живе у Власотинцу. Мара удата за Сретена Младеновића. Момир и Анка живе у Подравској Слатини: Бора и Новица. Славко и Лепка (Ломница): Јован и Благоја. Јован и Анђа (Манастириште): Ненад и Никола.

Криста и Јелена (Р. Дел) нису имали деце. Са Стојанком има Младена, Љубисава, Славицу и Миодрага. Младен и Драгица имају сина и ћерку. Љубисав и Мара немају деце. Славица и Љуба живе у Темерину. Имају ћерку. Миодраг и Боска: Гордана. Гордана привела Ђуру из Дејана. Имају Сању и Бобана. Сања удата у Власотинце. Има сина.

Ђика и Марија (Црнатово): Василько, Стамена, Сија и Костадина. **Василько** и Аница (Конопница): Лепосава, Милева, Ружа и Јулка. Лепосава удата за Саву Јовића, Милева у Орашје за Ставру, Јулка за Стојана Цветковића, Ружа за Саву Стојковића. Преудала се у Црнатово.

Стамена удата за Прокопија Ранђеловића. Сија за Јована Томића, Костадина за Петра Ђикића.

Постојао је и Здравко Плитарић који је имао сина Стојана, који је умро 1880.године у 60.години.[224]

***

СТОЈКОВЦИ. Слава Св. Никола. Презимена: Јовић, Стојковић, Милосављевић (Милисављевић), Милошевић, Миленковић и

---

[224] Податак из протокола

Станковић. По казивању Божидара, а њему је причао Драгољуб Стојковић, дошли су са Косова. Најпре су живели "у Мусинци". Заснивачи махале су браћа "близнаци": Стојко и Станко. Они су као устаници и хајдуци 1842. пребегли у Србију и забележили на карантину у Алексинцу као Стојко и Станко Цветковић (84.стр.173). Станко (Стоилко) устваро Стојко је забележен и као Јовић у црквеним протоколима. Стојкова грана је бројнија па је махала названа по њему. Једну грану зову Близнице. Верују да надимак долази од речи "близнаци". По мишљењу Николе Станковића надимак долази од врсте челика "близница", којим се "младио" копач. То су челичне шипке које су се наваривале на копач, затим се копач клепао и калио. Каже се "ударио му близницу".

Име најстаријег претка (Јова) изведено из презимена његовог сина Станка Јовића, који је умро 1882. године и презимена његовог унука Милоша.

Јова је имао Стојка, Станка и ћерку Сику[225], која је била удата за Стојана Ђуришановића.

Стојко и Стојанка: Миленко, Милисав, Димитрије и Милош.

Миленко и Стана: Душан, Зарије и Сотир.

Душан и Младена: Чедомир и Десанка. Смиља је приведена. Чедомир и Даница: Богољуб. Богољуб и Радмила (Добровиш): Надица и Ненад. Десанка удата за Уроша Живковића, Смиља у Кукавицу.

Зарије и Настасија (Власотинце): Милан, Тихомир, Јелисавета и Анђелија. Милан и Љубица нису оставили потомство. Тихомир и Стана: Обрад и Радивоје: Обрад и Живка: Душко и Небојша; Душко и Снежана живе у Београду. Имају Ивана и Ану. Небојша и Љиљана: Милена и Филип. Живе у Власотинцу. Радивоје и Ковиљка (Челарево) живе у Власотинцу. Имају Слађану и Радета. Раде и Нела: Ивана, Исидора и Богдан. Јелисавета удата у Црнатово, Анђелија за Зарију Прокића.

Сотир и прва жена Даринка нису имали деце. Од друге жене Васке усвојио је Драгољуба. Са трећом женом Вуканом има Ружу. Ружа удата у Крушевицу за Владимира. Имају Добривоја, Веру и Петра. Добривоје живи у Бољару.

Милисав и Велика (Брезовица): Никола, Милан, Јован и Сава.

Никола и Милана: Радојица, Влајко и Миле.

Радојица и Трајка: Сретен, Славица, Драгољуб и Љубинка. Сретен и Косара: Надица и Гордана; Надица и Драгољуб (Бразовица) живе у Нишу. Имају Срђана и Горана. Горан и Мирјана:

---

[225] Стева Стојановић из Конопнице

Милица и Милош. Гордана и Драгослав (Брезовица) живе у Бољару. Имају Јоцу и Сашу. Јоца и Сунчица: Никола и Марија. Драгољуб и Милица: Мирјана (живи у Масурици), има Веру и Мају. Славица удата за Данила Стојановића. Љубинка и Благоја (Крушевица) живе у Бољару. Имају Мирослава. Мирослав живи у Београду, има Ивана и Јовану.

Влајко и Риска: Живка, Даница и Томислав. Живка удата за Благоја Стаменковића, Даница за Николу Миловановића. Томислав и Љубинка: Бобан и Иван. Иван и Александра: Кристина.

Миле и Рада: Славко, Љубинка и Јова. Славко и Славица: Дејан. Љубинка и Божа живе у Власотинцу. Имају Јована и Весну. Весна има два сина и ћерку. Јова и Зденка живе у Скопљу. Имају сина Сашу.

Јован и Зорка: Велимир, Миодраг, Косара и Зорка. Велимир и Олга: Слободан и Душица. Слободан и прва жена Гордана имају Биљану. Са Зорицом има Марка и Мериму. Биљана и Радомир (Скрапеж): Кристина и Катарина. Душица и Слобидан (Манастириште): Мирослав и Мерима. Мерима и Срђан: Милош. Миодраг и Савка: Синиша и Вера. Синиша и Мирјана: Александар. Вера се није удавала.

Косара удата у Црнатово, Олга за Витомира Гроздановића.

Милан и Јулка (Јастребац): Петар, Љубомир и Будимка.

Петар и Нада: Олга, Синиша, Мица и Вера. Олга удата за Бранка Стојановића. Мица и Мића живе у Власотинцу: Оливера и Марко. Вера и Богољуб живе у Нишу. Имају Жику и Јасмину. Синиша и Драгица живе у Ковиљу. Имају Петра и Сашу.

Љубомир и Загорка (Црнатово): Бошко, Миодраг и Јелица. Бошко и Симка (Манастириште): Александар и Драгољуб. Александар и Јагода (Братмиловце) живе у Лесковцу. Имају Владицу и Весну. Драгољуб и Латинка (Чекмин): Марија, Јелена и Александар. Миодраг и Вера (Манастириште): Олга и Мирјана. Олга и Јоца (Ладовица) живе у Лесковцу. Имају Дејана и Сању. Мирјана удата за Звонка Стојановића.

Јелица удата у Шишаву.

Будимка удата за Владимира Миленковића.

Сава је био ожењен Ружом. Погинуо у Првом светском рату. Ружа се преудала у Црнатово.

Димитрије и Еглика: Благоја, Светозар, Ружа и Риска.

Благоја и Савка: Деса, Стана, Милутин, Лазар и Момчило. Деса удата за Николу Станковића, Стана у Црнатово за Драгољуба. Имају Сретана и Лазара. Милутин и Нада: Јелица и Зорица. Јелица и Јова (Крушевица) живе у Бољару. Имају Дејана и Горана. Дејан и

Марија: Дејана и Ивана. Горан и Данијела: Јован. Зорица удата за Новицу Милошевића. Лазар и Милева: Мирјана. Мирјана и Стеван (Манастириште): Јовица и Јелена. Јелена удата у Ломницу. Има двоје деце. Момчило и Брана: Зоран. Зоран и Љиља: Бојан и Сава.

Светозар и Цвета: Влајко, Рада и Даница. Влајко и Добринка: Томислав, Зорица и Бранислава. Тонислав и Вера: Светлана и Душка. Светлана и Часлав имају две ћерке. Живе у Манастиришту. Душка удата за Вукашина Коцића. Зорица удата у Ладовицу. Има ћерку и сина. Бранислава удата у Македонију. Рада и Даница удате у Црнатово. Живе у Бољару.

Ружа и Риска удате у Црнатово.

Милош (Јовић и Стојковић) и Јелена: Петар. Петар и Љубица: Десанка и Милутин. Петар је умро, Љубица се преудала у Крушевицу. Милутин и Сибинка (Црнатово) венчани 1899. године. Десанка удата у Конопницу. Милош са другом женом Јованком и трећом Здравком није оставио потомство.

Станко је имао Николу и Јову.

Никола и Милојка: Душан, Гаврил, Станча и Антоније.

Душан и Параскева нису имали деце. Са Љубицом има сина Радивоја. Радивоје и Савка: Сокол. Сокол и Снежана: Милан и Милена.

Гаврил и Сика: Драгутин, Илија и Лепосава. Драгутин и Даница живели су у Кучеву. Имају сина Бору. Илија и Параскева (Шишава) нису оставили потомство. Лепосава удата за Драгутина Миленковића.

Станча и Стојанка (Брезовица) венчани 1892. Станча умро.

Антоније и Агнија (Власотинце): Стојан (ь).

Јова и Стојанка: Благоја, Добринка, Петар, Светозар, Вукица, Перса, Милева и Костадина.

Благоја и Трајка: Косара, Смиља, Зорка, Љубица. Косара удата за Душана Прокића, Зорка у Липовицу, Љубица за Петра Коцића, Смиља ?

Добринка удата у Манастириште. Има Биљану и Радмилу.

Петар је погинуо у Првом светском рату. Био ожењен Јованком из Црнатова.

Вукица и Милева удате у Самарницу, Костадина за Михаила Тасића, Перса?

***

ЦВЕТКОВЦИ. Слава Св.Никола. Презимена: Цветковић, Цонић, Јовић, Јовановић, Стоилковић, Михајловић, Вацић и Тодоровић. Најстарији предак је Младен. Доселио се са Косова. Прво насеље је узвишење Крс. Син Цветко сишао је на место

Сланиште (Бара), испод Белог камена, поред старог турског пута. Ту је подигао кућу у којој је био хан. По казивању Љубомира Цветковића од Младена потичу Младеновци и Ђокинци.Све три фамилије припадају првој групи досељеника. Ђокинци немају сећање о заједничком претку. У махали Ђокинци, заједно са њима живи и једна грана фамилије Цветковци. Младеновци имају свог родоначелника Младена. Најстарији кумови фамилија Цветковци и Младеновци су из Губеревца, села на левој обали Мораве, јужно од Лесковца. С обзиром на важност кумства у српској традицији и да се кум ретко мењао, овај податак има на свом значају.

Младен је имао Цветка и две ћерке удате у Јастребац и Брезовицу.

Цветко: Јова, Стојан (Цона), Стоилко, Стана (удата у Шишаву) и Станка (удата у Средор). Јова (Јоца) је био заступник села у тужби против турских бегова.

Јова и Милка: Тодор, Илија, Ристa, Васиљко, Агна и Перка.

Тодор и Мита: Љубомир (†), Ранђел, Алекса, Марија и Јелена.

Ранђел и Сотирка: Милан. Милан је имао Ђуру, Олгу и Душку. Ђура није оставио потомство. Олга удата у Бољинце, Душка у Свилајинац. Оставиле поромство. Ранђел је отишао на женино имање у Бољинце.

Алекса и Анђелија (Дејан): Стојадин, Добринка, Стана и Милева.

Стојадин и прва жена Јованка : Сретен, Борко и Вера. Са Радом има Слободана, Луку и Милунку. Сретен и Рада живе у Смедереву. Немају деце. Борко и Дана живе у Свилајинцу: Раша и Славица. Раша има Марка и још једно дете. Вера и Јован (живе у Власотинцу): Јагода и Бисиљка. Јагода и Душан (живе у Лебану): Стефан и Миља. Босиљка и Бора : Братислав и Драган. Братислав и Јелена: Андрија. Слободан и Вида живе у Смедереву. Немају деце. Лука и Гоца живе у Нишу: Саша и Сузана. Милунка и Драган живе у Смедереву. Имају Оливеру и Мирјану. Добринка удата за Влајка Стојковића, Стана за Костадина Пешића.

Марија разведена 1913. године.

Илија се почетком 20. века преселио у Власотинце. Са Великом је имао Стојанку, Божу, Борка и Зорку.

Риста и прва жена Костадина (Шишава): Петар, Микаил, Светозар, Таса, Зорка, Драгиња и Љубица. Са Гајтаном је имао Тихомира и Талу. Љубица је приведена. Петар је био ожењен Љубицом из Бољинца. Микаил и Настасија: Јосиф. Петар, Микаил и Светозар погинули у Првом светском рату, Јосиф у Другом. Таса и Даница: Никола, Сретен и Мира. Живели су у Нишу. Никола и

Марица имају ћерку удату у Власотинце. Сретен има сина. Мира није имала деце. Зорка удата у Крушевицу, Драгиња за Милана Милошевића, други пут за Станка Ранђеловића, Љубица (ћерка) за Милана Миленковића, Љубица (приведена) за Љубомира Миленковића. Тихомир и Севетка: Милица и Дана. Милица удата за Драгољуба Милосављевића, Дана за Витомира (Крушевица). Живе у Власотинцу. Имају Мићу. Мића и Нена: Милош. Тала привела Љубомира (Луку) Стојановића.

Василько (Ваца, у црквеним протоколима Јова) и Катарина: Даница, Севетка, Милан, Јефтимије, Драгутин и Сава. Даница удата за Светислава Стојановића.

Милан и Косана: Зарије, Мара, Тала, Перса и Загорка (ь). Зарије и Наталија: Драгољуб и Илија. Драгољуб и Велика (Манастириште): Милан и Стојан. Милан и Душица: Игор и Лидија. Стојан и Јорданка: Ивана. Са другом женом Горданом има Стефана и Слободана. Илија и Нада; Зорица-удата за Ратка Цветковића. Мара удата за Младена Стојановића, Тала и Перса у Манастириште. Тала има Јелку и Драгицу, Перса–Бранка, Драгишу и Невенку.

Јефтимије и Љубица: Душан, Славко, Дарка и Славица. Душан и Зоица: Јова и Петар. Јова и Совка (Манастириште): Влада и Чедомир. Влада и Милена (Власотинце): Вања и Весна. Чедомир и Биљана (Љубераћа): Ивица. Славко и Милева (Крушевица): Вера, удата у Шишаву. Има Сретена и Јасмину. Петар и Деска: Мара. Мара и Мирко (Црнатово) живе у Бољару. Дарка удата за Илију Милошевића, Славица за Луку Младеновића

Драгутин и Љубица (Лопушња): Стана, удата у Манастирите. Има Ђоку, Драгољуба, Анку и Веру.

Сава и Лепосава нису имали деце.

Агна удата за Косту Миленковића, Перка за Гаврила Митића.

Цона (Стојан) и Ђурђа: Марија, Таса и Никола.

Марија била удата у Власотинце за Унуфрија. Други пут венчана 1885. године.[226]

Таса и друга жена Јелена (Гаре): Михајло.

Михајло и прва жена Костадина: Светислав, Светозар, Перса, Дарка и Божа. Са Милевом (Крушевица) има Драгољуба.

Светислав и Даница: Добривоје и Славица. Добривоје и Рада: Александар и Богдан. Александар ожењен Снежаном. Богдан и Зорица (Своће): Иван и Јелена. Славица удата за Властимира Богдановића.

---

[226] Податак из књиге венчаних

Светозар и Загорка: Богосав, Витомир и Боска. Богосав и Смиља (Дејан): Петар. Петар и Смиља немају деце. Витомир и Нада: Јован. Јован и Јелена : Драгана, Весна и Александар. Боска удата за Миодрага Коцића.

Перса удата за Радомира Томића, Дарка у Црну Бару.

Божа и Смиља су се одселили у Вреоце. Нису оставили потомство.

Драгољуб и Рада (Манкићеве): Бранко и Мирјана. Бранко и Савета (Црнатово): Драган. Мирјана удата у Лозовик

Никола и Злата: Владимир, Војислав, Савка и Живка.

Владимир и Наталија (Боњинце): Гина, Нада и Загорка. Гина и Борко живе у Власотинцу. Имају два сина и две ћерке. Нада удата у Македонију, Загорка у Црнатово.

Војислав са првом женом Будимком (Лопушња) није имао деце. Са Савком има Круну, Миру и Зоицу. Круна и Драгољуб живе у Власотинцу. Имају Мирољуба и Зорицу. Мирољуб и Мира живе у Београду. Имају Бојана и Јелену. Зорица и Миша живе у Београду. Имају Драгану и Драгана. Мира удата за Славка Младеновића. Зоица привела Градимира из Црне Баре. Имају Драгана и Душицу. Драган и Слађана (Крушевица): Милан и Стефан. Душица и Витомир (Комарица): Сунчица и Саша. Живе у Власотинцу.

Живка удата у Губеревац, Савка остала удовица.

Стоилко и Анђелија: Вукадин, Живан, Живка и Љубица.

Вукадин и Стојанка: Драгомир, Благоја, Стана и Загорка.

Драгомир и Кева нису имали деце.

Благоја и Брана: Рада, Властимир (†) и Томислав. Са другом женом Радом има Јову, Радована и Милицу. Рада и Милосав живе у Власотинцу. Имају Небојшу и Новицу. Небојша и Нада (Приједор): Ненад и Саша. Томислав и Дана: Бора и Љиљана. Бора и Драгана (живе у Власотинцу): Ана и Марко. Љиљана и Радослав: Ирена и Саша. Живе у Власотинцу. Јова и Нада нису имали деце. Радован и Дивна: Вера и Јелена. Вера и Оливер: Ђорђе. Живе у Власотинцу. Милица и Милан: Весна. Живе у Нишу, раде у Немачкој. Стана удата за Тихомира Миленковића, Загорка за Миливоја Живковића.

Живан и Севетка (Самарница): Живка, Нада, Перса, Дарка и Љубомир. Са другом женом Десанком (Боњинце) није имао деце. Живка удата у Манастириште, Нада за Петра Стојковића, Перса за Љубу Костића, Дарка за Лазара Стојановића.

Љубомир и Симка: Слободан, Новица и Гордана. Слободан и Љиљана: Саша и Дејан. Дејан и Ивана: Емилија. Новица и Радмила: Весна и Слађана. Весна и Живко (Плевља): Марко и Никола. Живе у

Бољару. Слађана и Небојша: Милица и Марија. Гордана удата за Драгољуба Коцића.

Живка удата у Конопницу. Има Бранка. Љубица удата у Црнатово. Има Петра, Смиљу, Наду и Дарку.

*

За фамилију Цветковци везују се и браћа Јовићи, **Петар и Јефтимије Тима**, али сем казивања нема других података. Живели су у махали Плитарци. Јефтимије и Аница: Драгиња, удата за Јована Митића. Петар и Митра: Влајко и Стана. Влајко се призетио у Јаковљево (у Папазикинци). Са Јулијаном је имао сина Бошка, који је живео у Власотинцу. Има две ћерке од којих Дунда живи у Власотинцу а друга у Лесковцу. По казивању Љубе Цветковића потичу од фамилије Цветковци, "викали се браћа". Имају нешто замље на окупу. По другом казивању Петар је "усвојен из Цветковци... и Влајко Петра Јовинога", што би требало да значи да су Петар и Јефтимије Јовини синови. Име усвојиоца није познато.

*

ЂОКИНЦИ. Слава Св. Никола. Презимена: Ђокић, Коцић, Костић и Стоилковић.

Живели су на Кућишту. Одатле су сишли у центар села. Оснивач махале и рода је Ђока. Махала је после Првог светског рата била верски центар села. По неким казивањима овде се налазила турска канцеларија, **турска црква**[227] и турско гробље. Ту је и после Другог светског рата стајао кош (**кун**), назван тако по дрвету куну (клен) које је расло поред њега, а у који су турци складиштили десетак.

У махали живе родови: Гагрице, Шабани и Дрдани и једна грана фамилије Цветковци.

Ђока је имао Коцу и Миту.

Мита и Стевана нису оставили потомство.

Коца и Јелена: Стоилко, Коста, Нича, Сотир, Милана и Севетка.

Стоилко и Стана: Александар, Војислав, Ружа и Даница.

Александар (Алекса) и Зоица: Љубомир, Драгомир, Димитрије и Даринка. Љубомир и Перса: Милутин, Новица и Зорица (†). Милутин и Ратомирка: Горан и Гордана. Горан и Слађана: Јелена, удата у Црнатово. Новица и Јасмина: Тијана и Стефан. Живе у Власотинцу. Драгомир и Живка: Вера и Љубинка.

---

[227] Брана Стаменковић

Вера и Томислав: Небојша и Наташа. Живе у Врању. Љубинка и Воја: Драгана и Јелена. Живе у Београду. Димитрије и Перка (Манкићеве): Бојана, удата за Предрага Пешића.

Даринка удата за Ратимира Стаменковића.

Војислав се призетио код Милана Миленковића. Са Николком је имао Смиљу. Са другом женом Драгињом имао је Чеду, Жику (†), Славицу, Мирјану и Симку. Смиља удата у Црнатово. Чеда и Јаворка живе у Боговини. Имају Данила и Перу. Данил и Љубинка: Весна и Небојша. Пера и Румена (Црна Бара) живе у Власотинцу. Славица удата за Пејчу Цекића. Мирјана и Бошко живе у Нишу. Имају Љиљану и Драгану. Симка и Миодраг немају деце.

Ружа удата у Буниброд, Даница за Михаила Митића.

Коста и Аница: Марија, Димитрије, Мита и Злата.

Димитрије и Костадина: Владимир, Божидар, Драгиња, Љубомир, Љубица, Зојка и Радулка.

Владимир и Гмитра нису имали деце. Са Зоицом има Дарку, Веру и Лепоску. Дарка привела Чеду Петковића из Црнатова. Имају Сретена. Сретен са Драганом има сина Зорана. Сретен је вратио очеву славу Архнђеловдан. Лепоска удата у Манастириште, Вера у Македонију.

Божидар и Радулка (Дејан) су се одселили у Банат. Нису имали деце.

Љубомир и Драгиња: Рада, Олга и Љубинка. Рада и Стева живе у Македонији. Имају Владу и Стеву. Олга и Властимир: Радмила. Радмила привела Божу из Црнатова. Имају Драгану и Мају. Драгана и Саша: Јован. Љубинка удата за Славка Јовановића.

Драгиња удата у Брезовицу, Љубица за Јефтимија Јовића, Зојка за Владимира Милошевића, Радулка била удата за Уроша Цекића.

Мита венчана 1886. године, Марија 1888.[228] Злата удата за Николу (Ничу) Миловановића, други пут у Црнатово.

Нича и Пера: Никола (†), Таска, (удата за Прокопија Цакића), Наста (удата у Било, одселили у Бријање).

Милана удата за Николу Стојковића, Севетка за Милана Богдановића.

***

У оквиру ове махале живе потомци Славка Младеновића, који се тридесетих година 20. века доселио из Црнатова. Славко и Даница: Сретен и Јелка. Сретен и Мара: Љубинка. Љубинка и Јова

---

[228] Подаци из књиге венчаних Власотинце

живе у Власотинцу. Имају Ивана и Драгану. Јелка удата у Манастириште за Александра Милосављевића. Имају Зорана и Драгољуба.

***

МАРКОВЦИ. Слава Св. Никола. Презимена: Марковић, Милошевић, Стојановић, Станковић, Прокић, Митић, Коцић, Цекић и Стаменковић. Марко је најстарији предак који се памти. По њему су се звали Марковци. Прво насеље је потоња махала Мусинци. По другој причи прво насеље је било изнад старог црнатовског пута на месту Милошеве колибе, тако назване по Марковом унуку Милошу. По првој причи Марко је прешао у Власотинце, где је на периферији подигао **бусару**, али се опет вратио у Бољаре.[229] За то време његови синови Младен и Стојан засновали су нове махале: Младен махалу Младеновци, на ободу котлине испод Белог камена, а Стојан-Стојановци на десној обали Црнатовке. Трећи син Цака (Станко) остао је у махали Мусинци. После ослобођења од Турака и он силази у махалу Стојановци. Његови потомци по његовом сину Прокопију (Копе), помињу се као Копичини а презивају Прокић, Цакић и Станковић.

По једној причи пореклом су из Линова. По другој из Била. Међутим, најстарији њихови кумови су, као што је речено, из Губеревца. Може се претпоставити да су кумовали и Марку. Овај податак указује на припадност ове фамилије косовској струји .

Марко је имао Младена , Стојана и Станка (Цака). Младен је родоначелник фамилије Младеновци, Стојан-Стојановци и Станков син Копе-Копичини. Из фамилије Младеновци издваја се род Врачарци.

МЛАДЕНОВЦИ. **Младен** и Стамена: Милош, Стаменко, Цека, Мита и Коца.

Милош и Марија: Пејча, Милан, Јанићије, Михајло и Стојанка.

Пејча и Драгиња (Брезовица): Божидар и Петар.

Божидар и Зорка (Брезовица) нису имали деце.

Петар и Зоица: Сретен, Дана и Драгољуб. Сретен и Јелица (Словенка): Милика. Милика има ћерку Влатку. Живи у Словенији. Дана удата за Томислава Стоилковића. Драгољуб и Ристана (Исток, Косово): Бранислав и Бранкица. Живе у Нишу. Бранкица има две ћерке.

Милан и Александра (Сана): Владимир, Илија и Јован.

---

[229] Родослов фамилије Младеновци

Владинир и Живка (Црнатово): Милош и Боска. Милош и Вања: Срђан и Бојан. Живе у Београду. Боска удата за Божидара Богдановића.

Илија и Драгиња: Божидар и Душица. Божидар и Лепоска имају Владицу. Владица и Слађана (Прилепац): Дарко. Душица привела Станоја Кулића (Босна). Имају Славољуба и Марију. Славе Стојанову славу и преславу (женина слава).

Јован и Живка (Крушевица): Стојан. Стојан и Смиља: Драган и Љиља. Драган и Румена: Никола и Јелена. Љиља удата за Чедомира Милошевића.

Јанићије (Наћа) и Трајка; Никола. Са другом женом Драгом имао је Угљешу (Југа), Уроша (†) и Ратка.

Никола и Милева: Ђура. Са Роском има Душицу. Ђура и Милица (Крушевица): Драгослав и Симка: Живе у Београду. Драгослав и Мира: Дејан. Дејан и Слађана: Марија. Симка и Влајко: Саша, Марија и Јелена. Душица и Ђура: Никола и Илија.

Угљеша и Косана (Крушевица): Јован и Мирјана. Јован и Јелка: Драган и Слађана. Драган неожењен. Слађана удата за Мишу Цекића. Мирјана удата за Благоју Стаменковића.

Ратко и Живка (Црнатово): Драгољуб и Слободанка. Драгољуб и Вида: Ратко. Ратко и Жаклина: Александра. Слободанка удата за Сретена Милошевића.

Михајло и Васка (Црнатово): Коста и Савка. Коста и Ружа: Јелка и Мирјана. Јелка удата за Животу Стоилковића. Мирјана привела Љубу из Крушевице. Имају Славишу и Горана. Савка удата за Бошка Богдановића.

Стојанка била удата за Драгутина Стојановића. Драгутин је погинуо у Првом светском рату, Стојанка се преудала у Ломницу.

Стаменко (Меца) и Цвета: Михајло, Благоје и Стојанка.

Михајло и Милојка (Крушевица): Јован. Са другом женом Роском (Дадинце) имао је Милутина, Уроша, Гаврила, Димитрија (†), Даринку и Олгу(†).

Јован и Настасија (Сика): Стана, Перса, Живка и Драгомир. Драгомир и Ружа: Мирјана и Милица. Мирјана и Иван (Дарковце): Наташа и Зорица. Живе у Власотинцу. Наташа удата у Скрапеж, живи у Панчеву. Има ћерку и сина. Зорица живи у Власотинцу. Има ћерку и сина. Милица се није удавала. Перса и Стана удате у Г. Бару, Живка за Драгомира Коцића.

Милутин и Станка: Даница и Петар. Даница удата за Тихомира Стоилковића. Петар и Брана: Радмила и Даница. Радмила удата за Новицу Цветковића. Даница привела Драгана из Комарице. Имају Јелену и Александру.

Гаврил и Живка: Сретен, Јелка и Томислав. Сретен и Стојана: Александар и Миливоје. Александар и Стојанка (Р. Дел): Далибор и Данијел. Миливоје и Гордана (Криви Дел): Бојана и Биљана. Томислав и Симка (Црнатово): Небојша и Ковиљка. Ковиљка и Славко; Немања и Јелена. Живе у Мирijеву. Јелка удата за Славка Коцића.

Урош и Савка: Воја и Драгољуб (†). Воја и Мирка: Снежана и Мирјана. Снежана и Миле (Црнатово): Јован и Драган. Живе у Власотинцу. Драган и Милена: Анастасија. Мирјана и Бојан: Јованка, Јелица и Данило.

Даринка удата за Јосифа Митића.

Благоја и Марија (Г. Бара): Станоја, Јованка и Стојанка.

Станоја и Загорка (Црна Бара): Лука, Благоја, Олга и Смиља. Лука и Славица: Бранко и Зорица. Бранко и Вера (Крушевица): Далибор и Миодраг. Далибор и Слађана (Р. Дел): Лазар и Душан. Миодраг и Данијела (Добровиш): Андреја. Благоја и Живка: Новица и Небојша. Новица и Невена (Шишава): Јовица. Небојша и Светлана (Шишава): Видоје. Олга удата у Крушевицу, Смиља за Борка Николића.

Јованка удата у Црнатово, Стојанка у Гложане.

Мита и Станка (Јанка): Вукадин и Неда. Вукадин и Пера: Љубомир. Љубомир и Станика: Миодраг. Љубомир је умро Станика се преудала у Грделицу и одвела сина. Неда венчана 1883. године.[230]

Цека и Јелена (Ломница): Прокопије и Милан.

Прокопије и Таска: Светозар, Зоица, Параскева и Савета (†).

Светозар и Милева: Славко и Чеда. Славко и Мира: Јова и Славица. Јова и Горица: Ивана и Александра. Ивана удата за Дејана Цветковића. Славица и Раде (Власптинце): Марко. Чеда и Славица: Слободан и Дивна. Слободан и Јасмина: Душко и Никола. Дивна и Раде: Верица и Јелена.

Милан и Милева: Љубица и Даница. Љубица удата за Јосифа Миленковића. Даница привела Светозара Миловановића.

Параскева и Зоица удате у Црнатово.

ВРАЧАРЦИ. Родоначелник ове гране је Коца Младеновић. Њихов предак је стално молио Турчина да му додели земљу. Досадило Турчину, узјахао коња, окружио добар комад земље на заравни Крвав'ц и рекао; "Ево ти и да ми више не врачариш".[231]Тај комад замље је и данас у њиховом поседу. Тако је изведен надимак рода. Сви носе презиме Коцић.

---

[230] Податак из књиге венчаних за Власотинце

[231] Чедомир Коцић

Коца и Младена: Коста, Јован, Стана и Василько.

Коста и Мара се одселили у Београд. Имали су сина Благоја. За време Другог светског рата избегли у Бољаре. Неко од његових потомака био је у партизанима у овом крају. После рата био је посланик за Власотиначки срез.[232]

Јован и Агна (Крушевица): Вукашин, Савета и Даница.

Вукашин и Јорданка (Дорка): Петар, Ненад, Чедомир, Јован и Боска. Петар и Сибинка: Слободан и Анка. Слободан и Марија (Добровиш): Владимир и Сања. Сања и Бранислав (Власотинце): Неда. Анка и Сретен (Манастириште): Милан и Слађана. Милан има Сретена и Драгињу. Слађана живи у Лесковцу. Има сина и ћерку. Ненад и Нада: Часлав и Раде. Часлав се није женио. Раде и Гордана (Борин Дол): Данијел и Данијела. Чедомир и Зорка (Манастириште): Добрила и Велибор. Добрила и Слободан (Борин Дол): Нинослав и Дејан. Живе у Власотинцу. Велибор и Јагода: Игор и Далибор. Далибор живи у Аранђеловцу. Има ћерку Сандру. Јован и Вида (Манастириште): Небојша и Вукашин. Небојша и Загорка (Јастребац): Драган и Ана. Драган и Ивана (Липовица): Душан. Вукашин и Душка: Александар. Боска удата за Властимира Стојановића.

Даница удата за Драгутина Богдановића, Савета у Крушевицу.

Василько и Тодора нису оставили потомство. Василько је умро, а Тодора се преудала .

Стана удата за Костадина Близнака

СТОЈАНОВЦИ. **Стојан** и Јованка: Марија (венчана 1979. године), Арса и Стоилко.

Арса и Агна: Трајко, Љубица и Пера.

Трајко и Перса: Лазар, Ратко и Зорка. Лазар и Дарка: Рада и Мирјана. Рада и Блашко живе у Власотинцу. Имају Ивана. Мирјана и Сретен: Снежана и Милена. Живе у Власотинцу. Зорка удата за Светозара Цекића. Ратко погинуо у Другом светском рату.

Пера удата за Атанаса Миленковића, Љубица за Влајка Стојановића.

Арса је држао обућарску радњу у Београду. Године 1941. избегли су у село и остали.

Стоилко са женама Младеном, Великом и Катом није оставио потомство. Четврта жена Велика, удовица Милисава Стојковића привела је Николу, Милана, Саву и Јована и "природила" Параскеву, удату за Драгомира Стоилковића.

---

[232] Исти

КОПИЧИНИ. **Цака** (Станко) и Стевана: Прокопије (Прока, Копе), и Настасија (венчана 1885. године). Презимена: Станковић, Цакић и Прокић.

Прокопије Цакић (Станковић) и Стана: Ставра, Глигорије, Владимир и Настасија.

Ставра и Драгиња (Брезовица): Александар (Алекса), Зарије, Душан и Милевка.

Алекса и Кева (Шишава): Стана, била удата за Јову Гроздановића, други пут за Аранђела из Шишаве. Имају Аницу. Живе у Власотинцу.

Зарије и Анђелија: Зорка, Даничка и Деска. Зорка удата у Конопницу, Даничка живи у Суботици. Деска привела Бранка из Баната. Имају Мају. Маја и Сава живе у Власотинцу. Имају двоје деце.

Душан и Косара: Драгољуб и Јаворка. Драгољуб има Биљану удату у Црнатово. Јаворка удата за Чеду Коцића. Милевка удата у Липовицу. Има две ћерке.

Глигорије и Милева (Р. Дел): Даница, Живка и Војислав. Са Драгињом није имао деце. Даница и Живка удате у Црну Бару, живе у Власотинцу. Војислав и Севастија (Криви Дел): Славица и Витомир. Славица удата за Милутина Пешића у Манастириште. Витомир и Верица: Саша и Биљана. Живе у Супкову код Параћина.

Владимир и Васка (Црна Бара): Никола, Војислав и Симеон. Никола и Деска: Ђока и Љубинка. Ђока и Снежана: Сузана и Јелена. Живе у Књажевцу. Сузана има два сина, Јелена ћерку. Војислав и Зорка (Крушевица): Јова и Бранко. Са Десанком нема деце. Јова и Снежана: Милош и Драгана. Драгана и Бојан: Јелена. Бранко живи у Београду. Симеон и Мира (Ломница) одселили у Смедерево. Имају сина Зорана.

Настасија била удата за Михаила Јовића, други пут у Брезовицу.

*

Од Фамилије Марковци , по неким казивањима, потиче и **Јанко**, који би могао бити Марков брат. Живео је у махали Стојановци и "земља му је од Стојановци" и у додиру са земљом Младенових потомака. Јанко је имао **Стојана**. Стојан Јанковић и Станија (Стојана, Јана): Трајко, Прокопија и Станко (Стајко, Стојко). Презиме Стојановић. Трајко и Прокопија живели су у махали Плитарци, а Стојко у махали Стојановци. **Трајко** и Гмитра (Гаре) нису имали деце. Друга жена Марика (Манкићеве) привела Косару која се удала за Милутина Коцића. **Прокопије**-Копица и

Вукана: Јован, венчан са Драгињом (Ломница) 1901. године. О њему нема даљих података. Копица и Трајко посинили су **Зарију** Арсенија Станојевића и Марије из Црне Баре, надимак Коњари. По предању пореклом су из Радомира (данашња Бугарска).[233] Зарија, сада Стојановић и Васка имали су Драгољуба. Зарија је погинуо на Церу. Код Васке на дом долази Сотир Стојковић.

Драгољуб и Зорка: Рада, Олга и Властимир. Рада удата за Добривоја Михајловића. Олга привела Мила Краснићија са Косова. Нису имали деце. Властимир и Олга (Брезовица): Весна и Радослав. Радослав и Верослава (Клина): Весна, Милица и Милош.

Стајко и Гајтана (Гаре): Љубица. Стајко је умро, а Гајтана се преудала за Ристу Јовића. Љубица била удата за Љубомира Миленковића. Нису имали деце.

***

ГАГРИЦЕ. Слава Ђурђевдан. Презимена: Јанковић, Миленковић, Петровић. Најстарији предак чије је име изведено из презимена је Јанко. Живео је у Јастрепцу. Син Миленко се доселио у Бољаре. Сећања потомака овога рода су противречна. По једнима дошли су из Линова. Претпоставка да су са Косова, нашла је потврду у казивању Стојана Митића: "Пореклом су из Истока или околине". Њихов ранији боравак у Јастрепцу указује на пут, којим су се кретали од Косова до Бољара.

Прво насеље им је Кућиште. После ослобођења од Турака сишли су у Махалу Ђокинци. Држали су воденицу. Надимак рода изведен је од врсте инсекта гагрица, преносно шкртац, тврдица.

Јанко је имао Миленка.

Миленко и Велика: Петар, Глигорија, Мита, Тодора и Тодор.

Петар и Јелена: Михајло, Атанас, Милан, Љубомир и Живан.

Михајло и Параскева (Власотинце): Владимир, Даница, Светозар, Нада, Живка и Љубица (†).

Владимир и Будимка: Александар, Илија и Љубомир. Александар и Цвета (Крушевица) живе у Сремској Каменици. Имају Слађану. Слађана и Милан: Александар и Сава. Илија и Добрила живе у Лесковцу. Имају Тању и Ему. Тања и Горан: Стефан и Јован. Ема и Александар: Александра и Тијана. Љубомир и Љубинка (Шишава): Светлана и Владица. Светлана и Божидар (Шишава): Горан и Марија. Владица и Сузана: Предраг и Ненад. Даница удата у Конопницу, Живка за Гаврила Стаменковића.

Светозар и Перса венчани 1921. године.

---

[233] Властимир Стојановић

Атанас и Пера: Драга, Јосиф, Зоица и Тала. Драга удата за Љубомира Костића, Зоица за Душана Јовића, Тала у Орашје.

Јосиф и Љубица нису имали деце.

Милан и Стана (Р. Дел) усвојили су Николку Јанковић из Ломнице и призетили Воју Коцића.

Љубомир и Љубица нису имали деце.

Живан и Лепосава (Крушевица): Драгомир, Јордан и Борко. Драгомур и Косара: Јова и Перса. Јова и Ратка (Црнатово) живе у Врању. Немају деце. Перса се није удавала. Јордан и Мирослава (Брезовица): Вера, Љубинка и Драгица. Вера и Братислав (Соће) живе у Власотинцу: Миша и Нела. Миша и Виолета: Душан. Љубинка и Миша (Бојник): Оља и Аца. Оља живи у Београду и нема деце. Аца са децом живи у Алексинцу. Драгица и Бошко живе у Власотинцу: Снежана и Његослав. Борко и друга жена Варадинка немају деце.

Глигорије и Пејка (Бори Дол): Душан, Криста и Васка. Душан је отишао у Бугарску и није се вратио.Тамо је формирао породицу. Криста и Перса (Власотинце) живели су у Лесковцу: Зојка. Васка удата у Црнатово.

Тодора била удата за Василька Коцића. Преудала се.

*

Овој фамилији припада и Тодор. Нема директне везе, али је вероватно син Миленка, рођен после Тодоре. Извесу сумњу оставља то, што му је мајка Станка (или је грешка или је у питању друга жена Миленкова). Презиме Миленковић и Тодоровић.

Тодор и Станка (Стојана Здравковића и Милке): Драгутин, Миливоја и Љубица.

Драгутин и Лепосава: Драгомир и Јелка. Драгомир и Загорка: Момир. Момир и Косара: Љиља. Љиља и Будимир: Мирјана, Јелка и Јоца. Јоца има два сина. Живе у Власотинцу. Момир са другом женом нема деце. Јелка удата у Крушевицу.

Миливоје и Даница: Најдан, Лазар, Драгољуб, Славица, Перса (†) и Милевка. После Другог светског рата одселили у Шабац. Најдан и Десанка Јерчић: Небојша. Лазар има Зорана и Владана, Драгољуб Слободана, Стевана, Ивана и Анкицу. Славица удата у Батуловце. Има Велимира и Радивоја. Милевка се није удавала. Љубица удата у Манастириште. Има Мару и Олгу. Мара има две ћерке. Олга није имала деце.

Станка се преудала за Костадина Стоилковића.

*

ЦИЦАНОВЦИ. Слава Ђурђевдан. Презимена: Миленковић, Митић и Јовановић. Са Гагрицама имају заједничког претка. Речено је да су пореклом са Косова. Мита Миленковић је вероватно четврти син Миленков. Његов син Јован дошао је у Бољаре и настанио се на место Филипово. Касније је сишао на Кућиште а одатле у махалу Цветковци. Он је је родоначелник ове фамилије. Назив рода наденут је по неком Мици из Ломнице.Тај Мица је "бија много вредан човек", а такав је био и Јован. Касније се оно Мица преобратило у Цица.[234]. Генеалогија рода је: **Јанко**, Миленко, Мита.

Мита и Трендафила: Јован.

Јован и Драгиња: Велимир, Михајло, Даница, Зарије, Јисиф и Савка.

Велимир и Драгиња (Црнатово): Криста, Рада и Милева. Криста и Јелка (Манастириште): Бошко, Милутин и Снежана. Бошко и Милутин живе у Нишу. Милутин има сина Зорана. Бошко и Милева немају деце. Снежана удата у Власотинце. Има две ћерке. Рада удата за Стевана Стојановића, Милева у Ниш (нема деце).

Михајло и Даница: Ружа, Перса, Димитрије и Вера. Димитрије и Милена: Драгана и Марина. Драгана и Драган живе у Белом потоку. Имају ћерку и сина. Марина привела Животу Цекића. Вера удата у Преслап. Има ћерку Цицу. Перса и Милутин (Власотинце): Јова. Ружа удата у Власотинце.

Зарије и Совка: Чедомир, Славко и Олга. Чедомир и Нада (Манастириште): Драган и Бранка. Драган и Марица: Александар и Милош. Бранка и Јона живе у Кикинди. Имају сина и ћерку Јелену. Славко и Љубинка живе у Власотинцу: Петар и Кароль. Петар и Ружа: Марија. Кароль и Горица: Јован и Димитрије. Олга удата за Божидара Петковића.

Јосиф и Даринка: Стана, Анка и Стојан. Стана и Драган (Шишава) живе у Банату: Живко. Анка и Видоје (Црна Бара): Перица и Нада. Стојан и Вера (Црнатово): Александар и Влада.

Даница удата за Живана Ђикића, Савка за Благоја Стојковића.

***

ШАБАНИ И ДРДАНИ. Слава Св. Никола. Не сећају се места порекла. Имају исте, настарије кумове са Стјковцима, што у извесном смислу указује на косовску струју, а можда и на даље сродство. Шабани се презивају Цонићи, Цакићи и Цекићи. Дрдани су

---

[234] Олга Петковић

Коцићи. "Држе се за браћу од чичу." Поред славе и имовина им се граничи. Сећања допиру најдаље до деде. Помињу се као "Ђурђинци од којих настају Шабановци и Дрдановци." [235] Реконструкцијом родослова помоћу црквених протокола стигло се до Ђурђа. Име је изведено из празимена његовог сина Спасе Ђурђевића и унука Илије Ђурђиног. Ђурђе је први досељеник. Прво станиште било је на Кућишту. Одатле су сишли у махалу Ђокинци. Спадају у прву групу досељеника. Најстарији предак кога Шабани памте је Стојан(Таћа) у протоколима Стојан Цекић (Цакић) Цаке-Цане Јанковић. Цаке-Цане је име од мила од имена Станко. Родоначелник је Јанко. Први Шабан је Јаков-Јаче. Он се у војсци на прозивку неког Шабана одазвао и добио надимак Шабан.[236]

Ђурђе је имао Спасу, Јанка и Јову.

Спаса и Јана: Станко, Благоје и Илија.

Станко Спасић и Јелена: Велика (†).

Благоје и Ана (Јана): Симон (†). Јана се преудала за Богдана Коцића.

Илија Спасић и Цвета посинили су Влајка Стојановића, који је мимо обичаја задржао своје презиме.

Јанко је имао Станка.

Станко и Цвета имали су Ђорђија и Стојана.

Ђорђије (Ђорђе) и Јана (Цана)-деца им се нису одржала. У књизи рођених помиње се као Шулејски, због чега их неки везују за фамилију Шулејци.

Стојан и Стана (Липовица): Јаков, Арса и Милева.

Јаков и Лепосава (Шишава): Влајко, Стеван, Деска и Даница (†). Влајко и Ружа (Дејан): Јагода и Рада. Јагода и Мића живе у Лозовику. Имају Горана. Рада удата у Македонију. Стеван и Славица: Драган и Смиља. Драган и Цана (Дарковце): Љубиша и Игор. Игор ожењен Светланом. Смиља и Ратко (Црна Бара): Славица и Слободан. Славица и Драган (Добровиш) живе у Власотинцу: Данијел и Сања. Деска удата за Добривоја Петковића.

Арса и Милана (Јастребац): Дарка, Божа и Радмила. Дарка удата за Драгољуба у Брестовац. Имају Мирославу. Као удовица вратила се код брата. Божа и Живка нису имали деце, па су "очували" Мирославу. Мирослава привела Градимира из Гуњетине. Имају децу. Радмила удата за Светислава Ђикића, Милева за Милана Цекића.

---

[235] Из родослова фамилије Цветковци

[236] Димитрије Коцић

*

ДРДАНИ. У локалним говору **дртка** значи брадавица: "Мајка говорила на дете мајкино дрданче" [237] (мало, ситно). Тако је изведен надимак Дрдани.

Не знају одакле им презиме Коцић. Заснивач рода је Јова.

Јова: Коца (Јовић) и Цека.

Коца и Ката: Петар, Криста и Драгиња.

Петар је био ожењен Јованком (Власотинце). Нису оставили потомство.

Криста и Вукана (Ломница): Драгиња, Зорка, Љубица , Деска и Стеван. Драгиња удата у Црнатово. Има Мару и Зорицу. Зорка живи у Аустралији. Има две ћерке. Љубица удата у Стајковце за Ђору. Имају Сретена и Мију. Деска удата у Црнатово. Има два сина. Стеван и Рада имају Мирјану. Са другом женом Мирославом има Љиљану. Мирајана и Стеван (Прањане): Раде. Раде и Беба: Драгана и Кристина. Љиљана и Ђорђе (Стајковце): Сретен (има два сина).

Драгиња удата за Ђорђа Коцића и пренела надимак, али су познати као Дртке.

Цека и Стана имали су Вељка. Породица Вељка и Настасије (Р. Дел) се угасила.

***

ПЕТКОВЦИ. Слава Св. Никола. Презимена: Стојановић (Стевановић), Петковић, Пешић, Цветковић, Стоилковић, Богдановић, Костић, Ђикић и Благојевић. Родослов је реконструисан помоћу презимена. Једино род Пешинци и Ђикићи има јасан континуитет. Једно нејасно сећање говори да су пореклом "из Линово. Тамо на обали Пусте реке и данас постоје Петковски шљивари."[238] Међутим, Линово је прилично удаљено од Пусте реке. Може се претпоставити да су дошли из неког села око Пусте реке. Најстарији њихови кумови су из Г. Присјана, села у горњем току Пусте реке (десна притока Власине).

По реконструкцији родослова имају једно колено више од осталих, па се може претпоставити да су први досељеници и оснивачи села. По казивању Јове Миловановића "пре били само Петковци".

Родоначелник ове фамилије је Петко. Прво насеље било је "у Мусинци". И данас једну њиву зову Кућиште. Ливаде поред ове махале и данас се зову Заједница и припадају овој фамилији. Одавде

---

[237] Ружа Цакић

[238] Живојин Пешић

су се спустили на десну обали Ружине долине и леву обалу Црнатовке.

Петко је имао Пешу (Петар),Стојана и Цветка. Пеша је Петковић, Стојановић (Стевановић), што указује на старијег претка. Био је заступник у тужби против турских бегова. Његови потомци су Пешинци.

ПЕШИНЦИ. **Пеша** и Стана: Стоилко и Богдан.

Стоилко и Стојанка: Ставра, Благоја, Димитрија, Алекса, Атанасије, Глигорије (†) и Велика (†).

Ставра и Нуша: Љубица и Љубисав. Љубисав и Савка: Божидар, Олга и Смиља. Божидар и Рада: Живота. Живота и Јелка: Вера и Новица. Вера удата за Алаксандра Миловановића. Новица и Слађана: Јован и Наталија. Олга удата за Тихомира Милошевића, Смиља за Божу Тасића. Љубица била удата за Настаса Стојановића.

Димитрија-Миче и Риска: Василија (†) и Живка. Живка привела Милована Стоилковића. Имају: Косару, Перку, Лазара и Драгољуба. Косара удата за Сретена Милосављевића, Перка за Миодрага Богдановића. Лазар и Мица (Манастириште): Новица и Петар. Новица и Биљана: Драгана и Милош. Петар и Слађана: Драган и Стеван. Драгољуб и Драгица живе у Трстенику. Имају Небојшу и Ивана. Небојша и Сузана: Милош и Марија (близанци). Иван и Мира: Јована.

Благоја и Васка (Манастириште): Влајко, Јован, Костадин, Гина и Зоичка.

Влајко и Цвета (Своће): Жика, Раде, Славко, Стеван и Стана. Жика и Нада (Црнатово): Љубинка и Гордана. Љубинка и Драгољуб (Власотинце): Гордана и Војислав. Гордана и Сретен (Козаре): Данијела и Милан. Славко и Марија (Бојник): Снежана и Сузана. Живе у Власотинцу. Раде и Даринка (Крушевица): Сретен и Славица. Сретен и Олгица (Власотинце): Ружица и Невена. Ружица и Срђан (Јаковљево): Ненад и Анђа. Живе у Власотинцу. Невена и Миодраг (Шишава): Драгољуб и Љиљана. Стеван и Гордана (Комарица): Жаклина и Лидија. Жаклина живи у Кучеву. Стана удата у Шишаву.

Јован и Ружа: Вера,Чедомир и Јелена. Вера удата за Живојина Милошевића, Јелена за Јована Милошевића.Чедомир и Јасмина (Бојник): Светлана и Биљана. Живе у Нишу. Светлана и Борко: Ивана. Биљана и Небојша: Немања и Анђела.

Костадин (Денча) и Стана: Предраг и Симка. Предраг и Бојана: Јовица и Весна. Јовица и Марина (Гложане) имају сина. Весна и Бранислав: Никола и Александар. Симка нема деце. Живи у Власотинцу.

Гина удата у Црнатово, Зоичка за Милорада Милошевића.

Антанасија и Тошана (Власотинце): Даница (удата у Шишаву за Луку). Имају Ратимира и још два сина. Ратимир је живео у Бољару. Са Даринком има Боску, Благоја и Јована. Боска удата у Р. Дел, живе у Бољару. Благоје и Мирјана: Славољуб. Јован и Вера живе у Власотинцу. Имају Невену и Зорицу. Невена и Љубинко: Аца и Милан. Зорица и Славко: Анђела и Милош.

Алекса се призетио у Манастириште. Са Маријом има Милорада, Јосифа, Милтана, Ружу, Персу и Раду. Милорад и Ружа: Драгољуб и Милутин. Драгољуб и Брана: Коста. Драгољуб је крајем Другог светског рата емогрирао у Немачку.[239] Са Ериком има Карин и Монику. Коста и Манасија: Драгољуб и Миша. Милутин и Славица: Драгана и Ружица. Драгана и Михаило: Александар и Зорица. Живе у Власотинцу. Ружица и Јован: Марко и Драган. Ружа била удата у Власотинце. Имала је ћерку Миру (удату у Македонију). Други пут удата за Воју Стојановића. Нису имали деце. Јосиф је отишао у Аргетину и није се вратио. Милтан емигрирао 1944. године у Америку. Обојици се губи траг.[240] Рада удата за Милета Милосављевића, Перса у Орашје. Други пут удата у Манастириште за Љубомира.

Богдан и Марија: Настасија (венчана 1883).[241] Богдан и Милена: Криста и Пер(к)а.

Криста и Јованка нису имали деце. Криста и Катарина (Брезовица) имали су: Зоицу, Благоја (†), Гаврила, Јелисавету (Савка), Смиљу (†) и Даницу. Зоица удата у Орашје, Савка за Бошка Богдановића, Даница за Живана Миловановића (преудала се у Власотинце за Милутина).

Гаврил и Рада: Олга, Божидар, Смиља и Властимир. Божидар и Босиљка: Звонко и Марија. Звонко и Слађана (Крушевица): Иван и Марија. Марија и Радован (Р. Дел) живе у Власотинцу. Имају децу. Божидар са другом женом Олгом нема деце. Олга удата за Велимира Стојковића. Смиља и Чеда (Црнатово): Дивна и Бранко. Живе у Власотинцу. Дивна и Душко (Шишава): Светлана (има ћерку и сина). Властимир и Дана нису имали деце. Властимир и Олга: Радмила. Са Славицом има Слађану и Бору.

Пер(к)а удата за Вукадина Младеновића.

ЋИКИНЦИ-МРТКАЛОВЦИ. Презимена:Стојановић, Ћикић, Петровић, Петковић.

---

[239] Милутин Пешић из Манастиришта

[240] Исти

[241] Податак из књиге венчаних за Власотинце

Стојан је имао Ђику и Косту. Коста је умро 1874. године. Родоначелник рода је Ђика.

Први Мрткаловац био је Илија."Волео је да се швалера." То се у локалном говору каже:" да мрда-мртка", од чега је изведен надимак.[242]

Ђика и Стаменка: Илија, Петар и Трајка.

Илија и Магдалена: Живан, Светислав и Загорка.

Живан и Даница: Рада, Смиља, Боска, Јелка, Добривоје и Јова. Рада и Смиља удате у Црнатово, Боска у Јањушу, Јелка у Ломницу. Добривоје и Даница (Црнатово): Стојан. Стојан и Зорица: (Власотинце): Драган и Мирјана. Јован и Олга (Крушевица): Мића и Дивна. Мића и Биља (Ласковац): Јован. Дивна и Борко (Градска): Дарко и Анита.

Светислав и Рада: Ружа, Славица, Душанка и Чеда. Живе у Београду. Ружа и Блашко (Македонија): Блашко и Нила. Славица и Жика (Шишава): Јелка и Јорданка. Душанка и Драган : Млађен и Мимица. Чеда и Сале: Јелена и Драган.

Загорка удата за Светозара Михајловића.

Петар и Костадина: Вукадин и Параскева. Вукадин и Трајка: Даница (†). Вукадин је умро у Француској за време Првог светског рата, Трајка се преудала за Влајка Стојановића. Параскева удата за Душана Станковића, Трајка за Јанићија Милошевића.

*

Цветко је имао Косту и Стојана. Презимена Петковић, Цветковић, Стојановић, Пешић (бочна линија). Данашњи потомци памте најдаље бабу Стаменку.

Коста Цветка Петковића и Стамена имали су: Кристу, Васку и Костадину.

Криста и Ката (Брезовица): Савка, Наталија, Зорка и Загорка. Савка је била удата у Црнатово. Други пут привела Уроша Стаменковића, Наталија удата за Тихомира Миловановића, Зојка за Јована Милосављевића, Загорка за Станка Цветковића.

Васка је била удата за Ранђела Коцића, преудала се у Крушевицу. Костадина је била удата за Димитрија Коцића.

*

---

[242] Добривоје Ђикић

Стојан (Станко) Цветковић је вероватно други син Цветка Петковића. Живе у суседству. Имају нешто земље "од старине".

Стојан и Грла: Јова, Јана и Тома. Презимена Цветковић. Стојановић, Томић. Јана је била удата за Благоја Спасића, други пут за Богдана Коцића. Стојан има потомке по женској линији.

Јова и Маргита нису оставили потомство. **Тома** и Стојанка усвојили су Јована из Крушевице из рода Лепојевића.

Јован и Настасија (Сија): Севетка (†), Радомир и Драгиња.

Радомир-Миле и Перса: Живојин, Драгољуб и Мирјана. Живојин и Живанка (Аранђеловац) живе у Нишу; Данко и Наташа. Данко и Славица: Сања и Ана. Наташа и Живорад: Младен и Ненад. Драгољуб и Најда: Владан. Мирјана удата за Синишу Стојковића.

Драгиња је била удата за Воју Коцића.

***

ЧЕШМА. У другој фази померања села према главном путу и Власини формира се махала Чешма (турски чесме-уређен извор и околина). Према типу куће (старији тип моравке) у којој се и данас живи, може се пртпоставити да су најстарији становници ове махале Пешинци. Почетком 20. века досељава се из Р. Дела породица Цветка Станојевића, познати као Шопови. Тридесетих година подигнуте су чесме, по којима је махала названа Чешма, а људи Чешмарци (и Чешмарке). У исто време отвара се школа, кафана, подижу се куће. Из Црнатова се досељава породица Љубе Анђелковића. Формира се трговачки и занатски центар села.

***

ШОПОВИ. Слава Св. Никола. Презимена: Стојановић (Станојевић), Цветковић и Гавриловић. Цветко је живео на месту Арничје (Р. Дел). Усвојио је Гаврила "из Проданчу". Гаврил је прихватио презиме Цветковић. Један његов унук променио је презиме у Гавриловић.

Гаврил и Вукана: Станко и Стојан (близанци), Трајка, Смиља, Милева и Стана.

Станко и Загорка: Станимир, Деска, Стојана, Тихомир и Мира. Друга жена Ленка привела је Милену и "природила" Добрицу. Станимир и Стојанка: Радојица и Ратко. Радојица и Бојана живе у Лесковцу: Бобан и Горан. Бобан и Марија: Даница. Ратко и Зорица: Биљана, Сања и Јелена. Биљана привела Бранислава. Имају Димитрија. Сања живи у Власотинцу, Јелена у Лесковцу. Тихомир и Јулка: Вукојица. Вукојица и Љиља имају два сина. Деска удата за Петра Јовића, Стојана за Сретена Младеновића, Мира у Шишаву,

Милена за Димитрија Митића, Добрица за Слободана Вукадиновића у Црнатово (живе у Власотинцу).

Стојан и Јулака: Милан, Никола, Мита, Борка и Славица. Милан и Рада (Р. Дел): Вукица и Олгоца. Вукица удата за Чедомира Живковића. Олгица привела Станка из Добровиша. Имају Оливера и још једног сина. Никола и Добринка: Винка и Светлана. Винка живи у Сурдулици. Има сина и ћерку. Светлана и Борко живе у Власотинцу. Имају сина и ћерку. Мита и Боска: Љиља и Слободан. Љиља удата за Слободана Цветковића. Слободан и Зорица: Иван и Раде. Борка и Драгољуб живе у Власотинцу. Имају два сина. Славица удата за Чедомира Цекића.

Трајка удата за Радојицу Милосављевића, Милева за Николу Милошевића, Стана за Милутина Стаменковића, Смиља у Р. Дел.

***

Љуба Анђелковић је син Злате Костић Миловановић из другог брака.

Љуба и Трајка имају: Олгу, Гордану и Светлану. Олга и Теофило: Вера. Вера и Александар живе у Скопљу. Имају Тиму, Давида и Ану. Гордана и Чеда живе у Врању. Светлана и Малиша : Сузана. Са Божом има Сашу.

***

ЖУТИНИ. Ј. Трифуновски је забележио да овај род потиче од домазета досељеног из Црне Баре (4. стр. 13). Међутим, домазет Крста Стаменковић није имао деце. Он је само својим надимком обележио овај род.

У махали Плитарци је живела породица Ђођа Н. Миленковића (Николића) чија се мајка доселила из Р. Дела. **Ђорђе** и Ката (Конопница) имали су Васку, Лепоску и Петра. Васка је била удата за Зарију Стојановића. Зарија је погинуо на Церу, Васка привела Сотира Стојковића. Лепоска је била удата за Воју Стојановића. **Петар** и Стевка (Крушевица): Савче и Славица. Петар је умро, Стевка привела Крсту. Стевка умире, Крста доводи Даринку из Граова. Нису имали деце. Очували су Савче и Славицу. Славица и Драгомир (Јездине): Јордан и Љубинка. Јордан и Јана живе у Власотинцу. Имају сина. Љубинка и Миленко живе у Шапцу. Имају две ћерке. Код Савче долази Светислав Илић Моравка из Прилепца. Нису имали деце. Данас овде живи усамљена старица Савче.

Док је живео Крста је славио своју славу Св. Јована. После његове смрти вратили су породичну славу Св. Николу.[243]

***

У бољару су живели браћа **Коца и Стојан** Здравковић.

Коца и Стана имали су Ђорђа (†).

Стојан и Милка: Станка, први пут удата за Тодора Миленковића, други пут за Костадина Близнака. Из оба брака оставила је потомке.

Јова Јанковић доселио се из Самарнице. Са супругом Недом није оставио потомство.

Јова Јанковић "кафеџија из Крушевицу", почива на бољарачком гробљу. Један од њих двојице био је заступник у тужби против турских господара.

Бојан Коцић имао је ћерку Стаменку удату за Косту Петковића? [244]

***

ДОСЕЉЕНИЦИ

Пред Други светски рат у Бољаре су се из Црнатова доселили браћа **Никодије** и **Драгомир** Гроздановић. Године 1947. колонизовани су у Српски Милетић.

Никодије и Лепосава: Витомир. Витомир и Олга: Јова. Јова и Стана нису имали деце. Развели се. Драгомир и Перса живе у Књажевцу. Немају деце.

Седамдесетих година 20. века почиње процес досељавања у Бољаре. Највећи број досељеника је из Крушевице. Никло је ново насеље на простору Бегове ливаде. Један део досељеника расуо се по селу, купујући слободне куће од Бољараца или подижући нове. Процес прилагођавања је у току. Неки досељеници су прихватили бољарачку летњу славу-Духови. Већина досељеника је из заплањске и лужничке говорне зоне.

Крушевица: Вељковић Владимир и Милунка: Милован и Радмила. Милован и Винка: Небојша и Сунчица. Небојша и Живана: Марко и Милош. Сунчица удата у Шишаву. Радмила и Стеван: Саша, Бојан и Цица.

Димитријевић Добривоје и Славица: Слађана и Лидија. Слађана удата за Драгана Тасића.

Димитријевић Јордан и Ружа немају деце.

---

[243] Властимир Стојановић

[244] Подаци из црквених протокола

Динчић Јован и Славица: Дејан и Горан. Дејан и Мирјана: Дејана.

Илић Јован и Смиља: Вера и Драган. Вера удата за Бранка Младеновића. Драган и Јасмина имају ћерку и сина Јована.

Илић Радомир и Мира: Предраг и Марина. Предраг и Наташа: Милица и Тамара. Марина удата за Ненада Тодоровића.

Митић Борко и Гордана: Бобан и Бојан. Бобан и Данијела: Милијана.

Митић Миливоје и Душка: Братислав и Дејан. Братислав и Марина: Марија.

Миленковић Драгиша и Весна: Милена.

Миленковић Слободан и Надица: Владица, Виолета и Слађана. Владица и Босанка: Миљан. Виолета удата у Средор. Слађана живи у Јагодини.

Младеновић Сокол и Славица: Драган, Миодраг и Тања. Тања удата у Манастириште.

Николић Сретен и Славица: Небојша и Зоран. Зоран и Соња Рус (Украјинка из Меленаца): Марко.

Пешић Добривоје и Милунка: Велибор. Велибор и Јелена (Кузмин): Милица.

Раденковић Драган и Снежана: Саша, Бојан и Милош.

Стаменковић Радомир и Мира: Наташа, Данијела и Драгана.

Станковић Владимир и Стојанка: Петар и Гордана. Петар и Слађана: Сава и Јелена.

Станојевић Ђорђе и Нада: Љиља и Драган. Љиља удата за Вукојицу Цветковића. Драган и Верица: Анђела.

Станојевић Лука и Најда: Небојша и Новица. Небојша и Слађана живе у Крагујевцу; Јелена и Марија. Новица и Надица: Милош и Милан.

Станојевић Младен и Олга: Биљана и Ивана. Биљана и Зоран живе у Власотинцу: Милан и Андријана. Ивана и Срђан живе у Црној Бари: Александар.

Тодоровић Александар и Драгиња: Слађана и Ненад. Слађана и Властимир живе у Власотинцу. Имају Игора и Славишу. Ненад и Марина: Љиљана и Марта.

Тодоровић Божидар и Јасмина: Снежана и Влајко.

Тодоровић Драган и Љубинка: Ивана и Срђан.

Тодоровић Љубисав и Марица: Радован и Небојша. Радован и Бојана: Александра и Катарина. Небојша и Жаклина: Милан.

Тодоровић Мића и Гордана: Милица и Милован.

Црнатово: Ђокић Живојин и Даница: Љубинка (удата за Новицу Николића). Друга ћерка удата у Орашје.

Ђокић Јован и Радмила: Мирко и Божидар. Мирко и Мирјана: Иван и Ана. Божидар и Радмила: Драгана и Маја.

Ђокић Лазар и Бранислава: Весна, Марина, Жаклина и Предраг. Весна удата у Липовицу, Жаклина у Орашје. Марина живи у Пожаревцу.

Станојевић Стеван и Вера: Нада и Јадранка. Нада удата у Конопницу. Јадранка и Јова: Сузана и Саша. Сузана удата за Владицу Миленковића.

Цакманово: Митић Чедомир и Радица: Надица и Драган. Надица удата за Слободана Миленковића. Драган и Дивна живе у Београду.

Станојевић Борислав и Славица: Љубиша, Јасмина и Љубинка. Љубиша и Невена: Биљана. Јасмина удата у Сикирицу, Љубинка у Крњачу.

Равни Дел: Ђокић Чедомир и Цвета: Јовица и Горан. Јовица и Горица: Драгана и Марица.

Митровић Андрија и Вера: Милица и Јелена. Милица и Тома живе у Власотинцу: Иван и Весна. Јелена и Зоран: Милан и Драган.

Цветковић Ђорђе и Боска: Петар, Стеван и Снежана.

Алексине: Станојевић Борислав и Надежда: Радан и Јасмина. Радан и Слађана: Марко и Ненад. Јасмина живи у Власотинцу. Свекар и свекрва (Станимир и Томанија) почивају на бољарачком гробљу.

Дарковце: Сибиновић Савка: Александар

Бори Дол: Јоцић Драгослав и Ружа: Жаклина. Жаклина и Небојша (призет): Милан

Било: Здравковић Михајло и Нада: Јасмина. Јасмина и Божидар: Драган.

Градска: Николић Драгољуб и Славица: Оливера, Ливерка и Мирко. Оливера и Лука: Драган и Небојша. Ливерка и Митко живе у Власотинцу. Имају Владана и Дарјана. Мирко и Весна: Жарко и Звездан.

Црна Бара: Ристо Панчић-Ашанин, бавио се гајењем стоке на планини Крушевици (Влаов дел). Сматрао себе Грком. На Крушевицу се доселио после Другог светског рата из пиротског Висока. Пошто није имао деце усвојио је Боривоја Николића из Извора код Бабушнице.

Боривоје и Нада (В. Кречимир): Слободан и Божика. Слободан и Милева: Соња и Маријана. Божика и Новица Јоцић (Крушевица): Дијана и Дејан. Познати су као Ашани. Христо и Спасена почивају на бољарачком гробљу.

Манастириште: Јовановић Мирослав и Вера: Македонка, Снежана,Злата, Зоран, Драго, Мира, Бојан (†), Александар, Тихомир и Моша. Раније живели као чергари.

Избеглице: Демоња Драган (Глина) и Гордана (Крушевица): Перица и Владимир.

Љушић Драган и Весна (Исток): Немања, Милица и Стефан.

***

Данас ван Бољара живи око 350 потомака Бољараца било по мушкој или женској линији. Ако овај податак упоредимо са првим пописом после ослобођења од Турака (326 становника), види се да широм Србије и у другим земљама живи још једно Бољаре.

Највише их живи у Власотинцу (83), Нишу (38), Београду (26), Лесковцу (22), Бачкој Паланци (19), Зрењанину (14). Остали подаци виде се из родослова. Потомака Бољараца има међу Македонцима (39), Хрватима (3), Словенцима (5), Немцима (2) и Бугарима, а вероватно и међу другим народима.[245] Подаци нису прецизни.

---

[245] Подаци нису прецизни

БОЉАРЦИ У АНЕГДОТАМА

1. Оду два Бољарца код Турчина да измоле мало жита да се прехране.Турчин им нареди да се ухвате за руке, да играју и певају: "Киша суша, ори, сеј, жањи"...и тако три пута око куће, а онда им дао.

2. Украо Бољарац гаће Турчину па их офарбао да их овај не препозна. Међутим, Турчин је препознао своје гаће па му рече да му није жао што му је украо гаће, али му је жао што им је веру променио. Бољарац му одговори: "Доста су наше мењале веру. Дошло време да и ваше мењају."

3. Бацио бег око на неку Бољарку. Пошто није имао успеха решио је да елиминише њеног мужа. Једном, док је обилазио имање у Беговој ливади, спази овога како гази Власину, носећи џак брашна. Дође бег до обале и рече му:

-Илија, ајде да се ја и ти порвемо, па ко победи може да убије противника!

Пошто су намере Турчина Бољарцу биле јасне, баци џак у Власину, изађе на обалу, зграби Турчина и удари га о замљу.

-Зашто ме не убијеш?-упита бег.

-Нећу да те убијем, али да си идеш у Турску, ово је српска замља,-одговори Бољарац.

4. Било је то у стара времена, када се веровало на реч и када се у потрази за послом седам дана путовало до Београда. Крене тако предузимач од села до села да тражи и погађа посао. За погођани посао узимао је капару а људи су се распитивали о мајсторима:..."ма има да плачете за такви мајстори", говорио је. Како мајстори нису долазили, људима је једино остало да плачу.

5. Вук је забележио причу како баба вари опанке призивајући момка. Тако је једна Бољарка, којој је муж отишао у печалбу, варила њагове опанке говорећи: "Грне крчи (име) трчи, оп'нци да вари, (име) да јари".

6. Један Бољарац, љубоморан, али песнички надахнут, писао је жени из печалбе:

"... жено моја слатка,
за тебе је мотка кратка,
кад те станем ударати,
ти ћеш мотку целивати".

7. Стиже сеоска слава, спремају се литије, али се изненада разболео поп. Оду људи да замоле тек свршеног попа да предводи

литије. Пошто овај није био код куће, разговарали су са његовим оцем. Каза им он и цену.

-Млого бре, газда! -ракоше му.

-Па и он је млого школе завршија,- узврати им овај.

8. За време Другог светског рата Бугари су на караули на Беговом браништу држали магарца, који им је служио за пренос материјала до штаба и назад. Увече би га **напудили** на пашу у винограде. Причињавао је магарац штету људима, али они нису смели да се жале, па су проблем решили на други начин. Привукли су се ноћу неопажено, окачили магарцу фењер о врат, упалили га и најурили магарца према караули. Викао је стражар; "Вставај, вставај", али непознати није стао. Одјекнио је пуцањ и фењер се угасио.

Дотерали су другог, али су му одредили чувара.

9. За време обавезног откупа, да би сакрио ракију, један Бољарац се досетио: Изнео је једно буре на двориште, сипао у њега преосталу ракију, узео крпу и почео да га пере. Комисија претражује по племњи, буше шипкама...

-Где си сакрио ракију ?-питају.

-Немам, видите да перем бурићи,-одговори ...и комисија оде.

10. За време ратова и сиромаштва деца су јела и **киселъке**. Тако се чибиричвој деци говорило:..."море ће једеш и киселъке". Тако је један Бољарац често говорио својој деци, док га једном она не упиташе: "Па добро тата, шта су ти то киселъке?" Обећа им он да ће им показати кад оду на село. Кад деца пробаше киселъке, рече једно:

-Па ово је одлично, што се ти жалиш да си лоше живео?

11. Ископао бољарац поред куће празан ћуп. Убрзо после тога је отишао у печалбу. Земљу за израду цигала копао је "у неку обалу". Причало се да газдарица зна да гледа у белег. Узме он белег од **пандиљ** и оде код газдарице да му каже, где су паре које су биле у ћупу. Гледа газдарица у белег, па му каже: "Паре су у обалу. Копај па заради".

12. Бољарци су некада били гостољубиви људи, али времена се мењају. Пролазећи улицом, Бољарац пред неком кућом угледа земљака, који се пре десетак година преселио у град. Јави му се. Поразговараше они, онако преко ограде, и овај крену.

-Е па уздравље, па кад други пут пролазиш, сврати.

13. Радио Бољарац по свету и тамо упознао девојку из свог краја. Што због љубљви према девојци, што због родног краја и ожени се. Ево их код жениних. Окупила се родбина, честита се и наздравља...Један од жениних рођака упита зета:

-Је ли зете, а одакле си ?

-Из Бољаре,-одговори зет.

-Леле Аке,-обрати се он рођаки-ја сам мислил да си се удала за неког човека из свет, а ти за **голоигру** из Бољаре.

14. Копају Милутин и баба. Уморила се баба, не може више па пита:

-А бре Милутине, докле ће копамо? Баба мисли до када.

-Па докле је наше, -утеши ја Милутин.

15. Долазио учитељ код комшије на картање. Играли су до касно у ноћ, а на селу се рано устаје. Да би прекинула картање, жена унесе корито у собу и рече:

-Ајде прекидајте, треба да се купам.

-Купај се ти, ми нећне гледамо натам, -одговори уча.

16. Бољарци ретко залазе у кафане. Мало због тога што ракије и вина има у изобиљу, мало због **скрчавости**. Зато у селу постоји појам "у соду пијанку". То је кућна пијаница. Може да буде врло незгодан. На основу тога момци у кафани наруче чашу сода-воде и збијају шалу: "Море мани га, видиш да је у соду пијанку".

Но и Бољарци су имали једног правог боема. Живео је дуго боемским животом по свету, док здравље није почело да попушта. Вратио се кући. Живео је тако још неко време. Упућен је у институт на лечење. Било је касно...Није могао да устане ни да се исправи. Дође му комшија у посету. Донесе жена ракије, а он ће комшији:

-Слушај мене, немо' да пијеш, то много штетно. Срећа што сам ја на време оставио.

17. Пре Другог светског рата Бољаре је, од школованих људи имало само попа. После рата целокупно оделење свршених основношколаца кренуло је у Нижу гимназију у Власотинцу. Групе ученика из Бољара, Црнатова и Крушевице сливале су се у Росуљу и улазиле у град. Власотиначки занатлије и трговци, стојећи испред својих дућана, гледали су ове ђачиће са шареним торбама преко рамена. Исто тако су се њихови родитељи, само раније, окупљали на тргу, чекајући да их неко од Власотинчана "узме у надницу".

-А бре, куј ће ни копа виногради ако сви изучите школу?,често су добацивали ђацима.

Било је то увредљиво за ђаке, па се један од њих пожали оцу, а овај ће:

-Море, брига ме мене за њини, него куј ће копа наши ?

18. Тешко је било извести децу "на пут", нарочито женама које су остале саме. Тако је једна Бољарка, којој су ћерке често пребацивале да их није извела на пут, узела ћерке за руке, извела их

на пут испред куће и рекла: "Еве вам пут. Ти нагор, ти надол". Тако су многи Бољарци кренули у живот својим путем.

19. Један Бољарац је степенастим образовањем са прекидима стигао од учитеља до професора.

Пролазаћи поред обућарске радње свог мајстора, увек је био лепо поздрављан. Уча је отпоздрављао. После две године отпоздрав је изостао. Следећи пут мајстор га упита:

-Је ли учо, јеси ли ти љут на мене ?- Ја вичем здраво учо, а ти ништа.

Извини се овај мајстору, напоменувши да није мислио да се њему јавља, јер он више није уча већ наставник. Мајстор се извинио и прилагодио поздрав. Тако су поздрави измењивани док је једног дана опет изостао отпоздрав. Следећи пут уз извињење, објаснио је мајстору да он није наставник, већ професор.

-Е мој професоре, отк'д си мог'ја да будеш обућар, па да те бог види.

ПРИЛОЗИ

Бољарци који су стекли високо образовање :

1. Јовић Игор, професор
2. Коцић Драгољуб, дипл. правник (†)
3. Коцић Вера, дипл. економиста
4. Коцић Љубинка, дипл. инжењер електронике
5. Миленковић Брана, професор
6. Миленковић Татјана, дипл. технолог
7. Миленковић Илија, дипл. економиста
8. Миленковић Раде, дипл.правник
9. Миленковић Радивоје, дипл. инжењер пољопривреде
10. Миленковић Слађана, дипл. биохемичар
11. Миленковић Стојан, професор (†)
12. Миловановић Бобан, дипл. инжењер електротехнике
13. Миловановић Људмила, дипл. инжењер архитектуре
14. Миловановић Милосав, професор
15. Милошевић Ђура, дипл. економиста (†)
16. Милошевић Зоран, дипл. правник
17. Милошевић Милика, професор
18. Милошевић Симка, магистар економских наука
19. Михајловић Петар, дипл. правник
20. Стоилковић Бора, дипл. економиста
21. Стојановић Данило, дипл. правник (†)
22. Стојановић Слободан, дипл. правник
23. Стојановић Стојан, официр
24. Стојановић Чедомир, официр
25. Цветковић Бобан, дипл. економиста

СПИСАК УЧЕСНИКА, ИНТЕРНИРАНИХ И ИЗГИНУЛИХ У РАТОВИМА

Учесници у устанку 1841 и 1842 године:

Стојко и Станко Цветковић

Учесници у рату за ослобођење од Турака (1877-1888):

Ранђел Јовић, Јован Цекић и Таса Петковић.

Учесници у Балканском рату :

1. Владимир Митић,[246] погинуо.
2. Прокопије Младеновић
3. Урош Цекић
4. Таса Стојановић
5. Алекса Стоилковић
6. Вукашин Коцић
7. Драгомир Стоилковић

Учесници Првог светског рата :

1. Анђелковић Стојана Микаил
2. Богдановић Кристе Благоја, по повратку са Цера умро од тифуса. (Умрли мајка Нина, брат Петар и тек рођена Смиља.)
3. Пешић Стоилка Благоје, погинуо.
4. Ђикић Петра Вукадин, умро у Француској.
5. Ђокић Косте Димитрије
6. Ђокић Коце Сотир, погинуо на Солунском фронту. Почива на Зејтинлику.
7. Живковић Стоилка Милан, инвалид.
8. Живковић Стоилка Миладин
9. Јовић Тодора Алекса
10. Јовић Васиљка Драгутин, погинио.
11. Јовић Васиљка Јефтимије
12. Јовић Васиљка Милан, погинуо.
13. Јовић Коце Криста
14. Јовић Ранђела Прокопије
15. Јовић Ранђела Станко
16. Јовић Ранђела Станча
17. Јовић Ристе Михајло, погинуо.
18. Јовић Ристе Петар, погинуо.
19. Јовић Ристе Светозар, погинуо.

---

[246] Податак из књиге умрлих

20. Костић Димитрија Божидар
21. Костић Димитрија Владимир
22. Коцић Стоилка Александар, служио у воду Димитрија Туцовића. Био у логору у Бугарској.
23. Коцић Јована Вукашин, заробљен "на Дренову главу". Био у логору у Добруџи.
24. Коцић Богдана Ђорђе, погинуо на Церу.
25. Коцић Илије Петар, солунац.
26. Миленковић Петра Антанас, погинуо.
27. Миленковић Косте Драгутин
28. Миленковић Тодора Драгутин
29. Миленковић Петра Живан
30. Миленковић Мите Јован, солунац.
31. Миленковић Косте Криста, умро од тифуса.
32. Миленковић Глигорија Криста
33. Миленковић Петра Љубомир
34. Миленковић Петра Милан
35. Миленковић Тодора Миливоје
36. Миленковић Петра Михајло
37. Миленковић Михајла Светозар
38. Митић Јована Велимир, солунац.
39. Митић Гаврила Милан, погинуо.
40. Митић Гаврила Урош, интерниран у Бугарску.
41. Миловановић Кристе Владимир, био у логору у Немачкој.
42. Миловановић Милована Глигорије, после Цера штитио одступницу, заробљен. Умро у логору Станке Димитров у Бугарској.
43. Миловановић Милована Криста
44. Миловановић Николе Тихомир, при одступању заробљен. Био у логору уБугарској.
45. Младеновић Мите Вукадин
46. Младеновић Стаменка Михајло, погинуо на Церу. Добитник ордена Споменица рата 1914 -1918.
47. Младеновић Милоша Јанићије, погинуо.
48. Младеновић Милоша Јован
49. Младеновић Коце Коста
50. Младеновић Милоша Милан, био у логору у Бугарској.
51. Младеновић Михајла Милутин, солунац. Добитник ордена Споменица рата 1914-18. и ордена Албанске споменице.
52. Младеновић Милоша Михајло, био у логору у Аустрији.
53. Младеновић Милоша Пејча, био у логору у Аустрији.
54. Младеновић Цеке Прокопије, солунац. Има орден.

55. Петковић Глигорије, умро 1915. године као ратни војни инвалид. Борио се на Пожаревачком фронту (I чета, III трећи батаљон, III позив).[247]
56. Пешић Стоилка Благоје, погинуо.
57. Пешић Стоилка Димитрије
58. Пешић Богдана Криста, погинуо код Криве Феје.
59. Пешић Стоилка Ставра
60. Станковић Јове Благоје, погинуо на Косову приликом повлачења. Убили га Шиптари.[248]
61. Станковић Глигорија Владимир, инвалид.
62. Станковић Прокопија Глигорије
63. Станковић Јове Петар, погинуо на пожаревачком фронту. Почива на Пожаревачком гробљу.[249]
64. Станковић Јове Светозар, по повратку са фронта умро од тифуса.
65. Станковић Прокопија Ставра
66. Стоилковић Костадина Влајко, солунац.
67. Стоилковић Костадина Стојадин, инвалид.
68. Стојановић Милоша Алекса, Умро у логору у Мађарској. Име уписано на споменику мајке Јелене.
69. Стојановић Илије Благоје
70. Стојановић Пејче Влајко, био у логору у Мађарској.
71. Стојановић Пејче Војислав, био на лечењу у Француској.
72. Стојановић Богдана Драгутин, погинуо.
73. Стојановић Милисава Драгутин, погинуо на Солунском фронту.
74. Стојановић (Станојевић) Арсенија Зарије, погинуо на Церу.
75. Стојановић Ђике Илија, погинуо.
76. Стојановић Милоша Лазар, погинуо на Церу. Име уписано на споменику мајке Јелене.
77. Стојановић Милоша Милан, погинуо.
78. Стојановић Илије Миливоје
79. Стојановић Милоша Милутин
80. Стојановић Милисава Настас, солунац . Има орден.
81. Стојановић Ђике Петар
82. Стојановић Милоша Светозар, био у логору у Немачкој.
83. Стојановић Арсе Трајко

---

[247] Подаци из војничке књижице
[248] Драгољуб Станковић
[249] Податак из књиге умрлих

84. Стојановић Уроша Ћирко (Конопница), умро на Крфу.
85. Стојковић Димитрија Благоје, интерниран у Бугарску. Побегао на Бело (Јегејско) море и вратио се са војском.
86. Стојковић Миленка Душан, солунац.
87. Стојковић Миленка Зарије, погинуо.
88. Стојковић Милисава Јован
89. Стојковић Милисава Милан
90. Стојковић Милисава Сава, погинуо.
91. Стојковић Димитрија Светозар
92. Стојковић Миленка Сотир
93. Цветковић Јове Василько, инвалид.
94. Цветковић Стоилка Вукадин, солунац.
95. Цветковић Стоилка Драгомир
96. Цветковић Стоилка Живан, солунац.
97. Цветковић Јове Риста, инвалид.
98. Цакић Стојана Арса
99. Цакић Стојана Јаков, био у логору у Мађарској.
100. Цекић Прокопија Милан, био у логору у Мађарској.
101. Цекић Прокопија Светозар, био у логору у Бугарској.
102. Цекић Јована Урош, био на првој линији фронта на Церу када је стигао краљ Петар.
103. Цонић Тасе Михајло, био у логору у Немачкој. Претпоставка је да су сви који су се вратили били солунци.

Учесници Другог светског рата:

1. Богдановић Милана Јосиф, борац артиљеријске бригаде 22. дивизије од 18. августа 1944. Водник. Медаља заслуге за народ.
2. Богдановић Ђорђа Криста, борац 12. бригаде 22. дивизије од 9. септембра 1994. Медаља заслуге за народ.
3. Гавриловић Стојана Милан, борац 10. бригаде 22. ударне дивизије од 9. септембра 1944.
4. Гроздановић Никодије Драгомир, борац 3. батаљона 12. ударне бригаде 22. ударне дивизије од 2. јуна 1944.
5. Живковић Милана Илија, борац 12. бригаде 22. ударне дивизије од 6. септембра 1944. Заставник. Медаља заслуге за народ.
6. Живковић Милана Урош, борац 10. бригаде 22. ударне дивизије од 9. септембра 1944. Медаља заслуге за народ.
7. Илић Милутина Борислав, борац 3. батаљона 22. бригаде 46. дивизије од 20. октобра 1944.

8. Илић Милутина Светислав, борац 3. батаљона 25. бригаде 46. дивизије од 23. октобра 1944.
9. Илић Божидара Славко, борац 22. ударне дивизије од 9. августа1944. Медаља заслуге за народ.
10. Јовановић Уроша Криста, борац 9. далматинске бригаде 4. ударне Сплитске дивизије од 8. септембра 1944.
11. Јовановић Ђорђа Сретен, борац 10. бригаде 22. ударне дивизије од 9. септембра 1944.
12. Јовић Душана Јован, борац од 29. октобра 1994. године, 2. допунски батаљон, школска бригада официрске школе војног училишта земаљске артиљерије.
13. Јовић Михајла Јосиф, борац од септембра 1944. Погинуо 12. априла 1945. године код Липовца, Сремски фронт.
14. Јовић Јефтимија Славко, борац од 19. октобра 1944. године, 11. бригада 22. ударне дивизије обалске артиљерије. Медаља заслуге за народ.
15. Јовић Ристе Тихомир, борац од 2. августа 1944. Друга пролетерска бригада. Медаља заслуге за народ.
16. Коцић Алексе Димитрије, борац од 16. септембра 1944. године, 10. бригада 22. ударне дивизије. Медаља заслуге за народ.
17. Коцић Алексе Љубомир, борац од 2. септембра 1944. године, 12. бригада 22. ударне дивизије. Водник. Орден за храброст, медаља заслуге за народ.
18. Коцић Вукашина Ненад, борац од 9. септембра 1944. године, 10. бригада 22. ударне дивизије.
19. Коцић Вукашина Петар, борац од 9. септембра 1944. Инжињеријски батаљон 22. ударне дивизије. Медаља заслуге за народ.
20. Коцић Кристе Стеван, борац од 8. августа 1944. године. 22. ударна дивизија. Медаља заслуге за народ.
21. Коцић Вукашина Чедомир, борац од 2. септембра 1944. године, 3.батаљон, 25. бригада 46. дивизије. Медаља заслуге за народ.
22. Миленковић Живана Драгомир, борац од 9. септембра 1944. године, 8. бригада 22. ударне дивизије.
23. Миловановић Тихомира Богољуб, борац од јуна 1944.године. Погинуо 7. септембра 1944. код Корије.
24. Миловановић Тихомира Јордан, борац од 20. октобра 1944. други допунски батаљон, 3. бригада 4. дивизије. Медаља заслуге за народ.

25. Миловановић Владимира Предраг, борац од 9. септембра 1944. године, 8. бригада 22. ударне дивизије. Водник. Орден за храброст, медаља заслуге за народ.
26. Милосављевић Радојице Сретен, борац од 8. августа 1944. године,10. бригада 22. ударне дивизије. Медаља заслуге за народ.
27. Милошевић Светозара Драгомир, борац од 1942. Поручник.
28. Милошевић Влајка Живојин, борац од 19. септембра 1944. године, 8. бригада 22. ударне дивизије, заставник. Медаља заслуге за народ.
29. Милошевић Николе Ђура, борац од 18. јуна 1944. Бригада за везу при Министарству народне одбране. Медаља заслуге за народ.
30. Милошевић Михајла Коста, борац од 10. октобра 1944. године, 3. батаљон 14. бригада 48. дивизије. Медаља заслуге за народ.
31. Милошевић Алексе Милорад, борац од 9. септембра 1944. године, 12. бригада 22. ударне дивизије.
32. Милошевић Јанићија Ратко, борац од 9. септембра 1944. Погинуо 12. априла 1945. године код Липовца, Сремски фронт.
33. Милошевић Владимира Тихомир, борац од 2. августа 1944. Друга пролетерска дивизија. Орден за храброст.
34. Младеновић Јована Драгомир, борац од 9. октобра 1944. Народна милиција-KHOJ. Медаља заслуге за народ.
35. Младеновић Станоја Лука, борац од 26. октобра 1944. године, 25. бригада 46. дивизије. Медаља заслуге за народ.
36. Митић Уроша Драгомир, борац од 16. септембра 1944. године, 12. бригада 22. ударне дивизије. Медаља заслуге за народ.
37. Митић Велимира Криста, борац од 1. септембра 1944. Команда позадине 22. ударне дивизије.
38. Митић Уроша Чедомир, борац од 1. септембра 1944. године, 12. бригада 22. ударне дивизије. Заставник. Медаља заслуге за народ.
39. Николић Драгутина Боривоје, борац од 16. јануара 1944. године, 12. бригада 22. ударне дивизије. Медаља заслуге за народ.
40. Николић Светозара Светислав, борац од 9. септембра 1944. године, 10. бригада 22. ударне дивизије. Медаља заслуге за народ.

41. Петковић Михајла Добривоје, борац од 16. септембра 1944. године, 12. бригада 22. ударне ди визије. Медаља заслуге за народ.
42. Петровић Живана Јордан, борац од 6. августа 1944. године, 10. бригада 22. ударне дивизије. Медаља заслуге за народ.
43. Прокић Владимира Војислав, борац од 1. новембра 1944. године, 25. бригада 46. дивизије. Медаља заслуге за народ.
44. Прокић Ставре Зарије, борац од 10. октобра 1944. године, 12. бригада 22. ударне дивизије. Водник. Медаља заслуге за народ.
45. Пешић Влајка Ратко, борац од 18. августа 1944. године, 10. бригада 22. ударне дивизије. Медаља заслуге за народ.
46. Ранђеловић Радивоја Љубомир, борац од 20. октобра 1944. године, 22. бригада 46. дивизије.
47. Стаменковић Владимира Драгомир, борац од 9. септембра 1944. године, 10. бригада 22. ударне дивизије. Медаља заслуге за народ.
48. Стаменковић Милутина Петар, борац од 6. септембра 1944. године, 8. бригада 22 ударне дивизије. Медаља заслуге за народ.
49. Стаменковић Луке Ратомир, борац од 1. септембра 1944. године, 12. бригада 22. ударне дивизије. Медаља за храброст.
50. Станковић Глигорија Војислав, борац од 8. августа 1944. године, 22. ударна дивизија. Медаља заслуге за народ.
51. Стоилковић Љубисава Божидар, борац од 1. октобра 1944. Погинуо 12. априла 1945. године код Липовца, Сремски фронт.
52. Стоилковић Алексе Драгомир, борац од 9. октобра 1944. Медаља заслуге за народ.
53. Стоилковић Стојадина Тихомир, борац од 9. септембра 1944. године, 8. бригада 22. ударне дивизије. Медаља заслуге за народ.
54. Стојановић Драгомира Данило, борац од 9. септембра 1944. године,12. бригада 22. ударне дивизије. Медаља заслуге за народ и медаља за храброст. Ратни војни инвалид.
55. Стојановић Божидара Ђорђе, борац од 17. октобра 1944. Убијен од стране четника 10. јула 1945. године код В. Копашнице.
56. Стојановић Миливоја Криста, борац од 10. октобра 1944. године, 27. бригада 46. дивизије. Медаља заслуге за народ.
57. Стојановић Трајка Ратко, борац од 10. септембра 1944. Погинуо 12. априла 1945. године код Липовца, Сремски фронт.

58. Стојановић Вукадина Стеван, борац од 9. септембра 1944. године, 12. бригада 46. дивизије.
59. Стојановић Атанаса Стојан, борац од 1943. Интерниран у Бугарску. Помоћу бугарских комуниста пребацио се у Неготинску Крајину, где се борио до краја рата. Поручник. Завршио војну Академију.
60. Стојановић Јована Велимир, борац од 18. новембра 1944. године, самостална бригада за везу-КНОЈ.
61. Стојановић Светозара Влајко
62. Стојановић Милана Петар, борац од 9. септембра 1944. Артиљеријска бригада 22. ударне дивизије. Медаља заслуге за народ.
63. Стојковић Јована Миодраг, борац од 1. септембра 1944. године, 12. бригада 22. ударне дивизије. Медаља заслуге за народ.
64. Стојковић Душана Чедомир, борац од 8. јула 1944. године, артиљеријска бригада 22. ударне дивизије. Медаља заслуге за народ.
65. Цветковић Станка Станимир, борац од 20. октобра 1944. године, 27. бригада 46. дивизије. Медаља заслуге за народ..
66. Цакић Јакова Влајко, борац од 1944. године, 10. бригада 22. ударне дизизије. Медаља заслуге за народ.
67. Цекић Трајка Благоје, борац од 20. октобра 1944. године, 27. бригада 46. дивизије. Медаља заслуге за народ и медаља за храброст.
68. Цекић Јована Светозар, борац од 8. септембра 1944. године, 12.бригада 22. ударне дивизије. Медаља за храброст.
69. Цекић Милутина Стеван, борац од 20. октобра 1944. године, 27. бригада 46. ударне дивизије. Медаља заслуге за народ.

Интернирани у логоре:

1. Анђелковић Љубомир, био је у лигору "Сталаг Б" у Аустрији. Вратио се после ослобођења из логора.
2. Милосављевић Миле се није вратио из заробљеништва из Немачке.[250]
3. Стојковић Љубомир вратио се (можда на основу поменутог захтева Бугарске) и био је борац од 1. септембра 1944. године.

---

[250] Милосављевић Славко

Жртве II светског рата:

1. Чедомир М. Петковић, убијен 1942. године.
2. Драгутин Т. Миленковић
3. Лепосава Г. Миленковић
4. Перса М. Миленковић

Интернирани у току рата: Криста Цекић, Влајко Цакић и Петар Коцић били су у логору Горња Џумаја. Радили на прузи. Димитрија, Драгомир и Љубомир Коцић били су на принудном раду "на Рилу", у Самокову и Софији. Остали интернирци, које наводим, радили су на пругама, путевима и у рудницима: Драгомир Миловановић и његов десетогодишњи син Томислав, Светозар Цекић, Влајко Стојковић, Благоја Стојковић, Лазар Стојановић, Ђора Николић, Сретен Милосављевић, Милован Стоилковић, Тихомир Миловановић, Зарије Митић, Михајло Митић, Благоје Стоилковић, Коста Петковић, Михајло Петковић, Драгољуб Стојановић, Светислав Михајловић, Светислав Илић, Славко Младеновић, Јосиф Митић, Урош Стаменковић, Воја Стаменковић, Бошко Илић, Радомир Томић, Станко Цветковић, Душан Костић,Светозар Миловановић, Гаврило Бгдановић, Петар Стаменковић, Урош Митић, Стојан Стојановић. Светозар Николић побегао из немачког логора у Нишу. По повратку кући интерниран у Бугарску.

Мобилисани у бугарску војску:

1. Драгомир Митић
2. Драгомир Стаменковић
3. Јордан Миловановић
4. Светислав Николић
5. Сретен Николић

Погинули у ратовима 1990-2000. године:

1. Александар Миодрага Миловановић, погинуо у Вуковару 1992.

УЧЕСНИЦИ У САСТАВЉАЊУ РОДОСЛОВА:

Близнаци: Тихомир Стоилковић и Олга Петковић
Бољарчеви: Стеван Стојановић
Гагрице: Илија Миленковић
Дрдани: Стеван Коцић
Ђокинци: Драгомир Стоилковић
Ђуршановци: Перка Богдановић и Славица Живковић
Живковци: Илија, Чедомир и Томислав Живковић
Жутини: Властимир Стојановић
Кекоње: Даница и Рада Стојковић
Ковачевци: Стојан и Воја Николић
Линовци: Никола, Јова и Брана Миловановић
Лисице: Криста,Стеван и Петар Цекић
Миленковићи-Костићи: Јован, Рада, Вера и Мирјана Миленковић
Младеновци: Родослов фамилије који је саставио Новица Стаменковић, Драгољуб Милошевић, Славко Младеновић и Брана Стаменковић
Мусинци: Новица Илић, Вукадин, Стојан и Сретен Стојановић
Петковци: Божидар Богдановић, Добривоје Ђикић и Брана Стаменковић
Пешинци: Милутин и Вера Пешић и Лазар Стоилковић
Пиндарци: Светислав Стојановић, Петар и Сретен Милошевић
Плитарци: Мара Младеновић, Јова и Борко Коцић
Стојковци: Драгољуб Станковић, Момчило и Божидар Стојковић
Цветковци: Љубомир Цветковић, Томислав Стоилковић, Милица Милосављевић, Добривоје Михајловић, Стојан, Чедомир и Вера Јовић.
Цицановци: Стојан Митић и Рада Стојановић
Шабани: Стеван Цакић
Шопови: Станимир и Радојица Цветковић
Шулејци: Стојан Николић, Јован Миленковић и Тихомир Ранђеловић
Породица Љубе Анђелковића: Олга Анђелковић.
Породица Славка Младеновића: Мара Младеновић.
Породица Радомира Томића: Драгољуб Стојановић.
Подаци о досељеницима забележени на терену.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

1. Вук Стеф.Караџић, Даница за 1826, 7, 8, 9 и 30. годину. Београд, 1987.
2. Владимир Стојанчевић, Проблеми и методологија проучавања прошлости Југоисточне Србије. Лесковачки зборник XXXIV. Лесковац, 1994.
3. Исти, Лесковац и лесковачка нахија у 19. веку (1804 -1878). Лесковац, 1987.
4. Јован Трифуновски, Села у доњем току слива Власине. Лесковачки зборник, XXIV 1984.
5. Јован Цвијић, Антропогеографски и етнографски списи. Београд, 1987.
6. Марина Тодоровић, Географски атлас Србије
7. Славиша Стојановић, Кратак приказ лесковачког језера и тектоника котлине. Лесковачки зборник, XXXII 1992.
8. Д. Марјановић, Слив Власине
9. Константин Јиричек, Историја Срба
10. Речник српскохрватског језика, одредница чука
11. Ј. Ђорђевић, Латинско српски речник, одредница pro skindo
12. Светозар Георгијевић, Прилози етимолошком речнику. Нишки зборник, XIX 1980. Одредница нерезине
13. Милан Вујаклија, Лексикон страних речи и израза, одредница манастир
14. Џемс Џорџ, Златна Грана
15. Мил. С. Филиповић, Аграрноправни односи звани параспур или параспор. Лесковачки зборник, V 1965.
16. Евлија Челебија, Путопис. Сарајево, 1973.
17. Брана Митровић, Речник лесковачког говора
18. Абдулах Шкаљић, Турцизми у српскохрватском језику. Сарајево, 1985.
19. Момчило Златановић, Ојконими врањске котлине. Лесковачки зборник, XXI 1961.
20. Шанскиј..., Краткиј етимологическиј словар русково језика, одредница сопот (споет). Москва, 1971.
21. Ј. Цвијић, Балканско полуострво, САНУ (Београд, 1987.)
22. Јован Јовановић, Из историје аграрне својине. Лесковачки зборник, I 1961.
23. Драгољуб Трајковић, Немањина Дубочица од најстаријег времена до ослобођења од Турака. Београд, 1961.

24. Никола Дудић, Стара гробља и надгробни белези у Србији. Београд, 1995.
25. Владимир Ћоровић, Илустрована историја Срба. Београд, 2005.
26. Драгутин М.Ђорђевић, Власотинце. Лесковачки зборни, XII 1972.
27. Радош Требјешанин, Манастирски поседи у лесковачком крају од 1219 до 1878. Лесковачки зборник, XV 1985.
28. Миодраг Павићевић-Хранислав Ракић, Лесковачки и врањски крај. Лесковац, 1967.
29. Олга Зиројевић, Лесковац и лесковачка нахија од 1455 до 1683. Лесковачки зборник, XXIII 1983.
30. Мита Ракић, Из нове Србије. Београд, 1880.
31. Видосава Стојанчевић, Власотинце после ослобођења од Турака (1878-1890). Лесковачки зборник, XXIV 1984.
32. Милоје Васић, Дербенџијска села у Дубочици у 16. веку. Лесковачки зборник, X 1970.
33. Милан Милићевић, Краљевина Србија. Нови крајеви. Београд, 1884.
34. Александар Белић, Дијалекти источне и јужне Србије. Београд, 1905.
35. Стеван Сремац, Путујуће друштво, Изабране приповетке, 1951.
36. Стојан Новаковић, Баштина и бољар
37. Историја на македонскиот народ . Скопје, 1972.
38. Живот светога Симеуна од светога Саве, Из наше књижевности феудалног доба. Сарајево 1959.
39. Стојан Новаковић, Село
40. Петар Ђорђић, Историја српске ћирилице. Београд, 1990.
41. Славенко Ерцеговић, Археолошки споменици лесковачког краја. Лесковачки зборник, XXIII 1983.
42. Момир Јовић, Срби пре Срба. Краљево, 2002.
43. Милутин Гарашанин, Праисторија лесковачког краја
44. Исти, Лесковачко поморавље у праисторијско доба. Лесковачки зборник, VII 1968.
45. Ђуро Даничић, Речник старина српских
46. Реља Новаковић, Где се налазила Србија од VI до XII века. Београд, 1981.
47. Јован Јовановић, Лесковачко поље и Бабичка гора. Лесковачки зборник XVIII 1978.
48. Гојко Антић и Вјекослав Пејчић, Школа у Љуберађи (1868-1998).

49. Радомир Костадиновић, Црна Трава и Црнотравци. Лесковац, 1968.
50. О. Зиројевоћ и И. Ерен, Попис области Крушевца,Топлице и Дубочице у време прве владавине Мехмеда II 1444 -1446. Врањски гласник, Врање, 1969.
51. Историја српског народа,Том IV, књига 2
52. Владимир Стојанчевић, Друштвено-политичке прилике народног покрета у лесковачком крају у 19. веку. Лесковачки зборник, VIII 1968.
53. Тефтери нишке митрополије од 1727-1737. Скопско научно друштво, Зборник за историју Јужне Србије и суседних области, књига I. Скопје, 1935.
54. Р.Требјешанин,Токови танзимата у лесковачкој нахији од 3. новембра 1839. г. до ослобођења 11. 1877. Лесковачки зборник, XIV 1974.
55. Летопис Основне школе у Крушевици
56. Бранко Перуничић, Крушевац у једном веку
57. Љубодраг Поповић, Просветни радници лесковачког краја 1879-1914. Лесковачки зборник, XV 1975.
58. Андра Книћанин, Ратни дневник, II
59. Видосава Николић, Лесковац и ослобођени предели Србије (1877-1878). Лесковац 1975.
60. Драгољуб Трајковић, Из прошлости Лесковца и околине. Лесковац, 1977.
61. Никола Илић, Ослобођење Јужне Србије (1877-1878). Београд, 1977.
62. Лужничке новине, Кроз ослобођену Србију 1918. Припремили И. Јеленковић и С. Благојевић. (Октобар-новембар 1998.)
63. Велимир Стаменковић Лима, Шишава и Шишавци. Монографија Шишаве
64. Ђура Златковић Милић, Зла времена. Монографија Лужнице, 1967.
65. Петар Станковић Љуба, Власотинце и околина у рату и револуцији (1903-1945). Власотинце, 1979.
66. Зоран Стојковић, Стање у моравској бановини после априлског рата. Лесковачки зборник, XXXIV 1994.
67. Новица Живковић,Терор окупатора. Пиротски зборник, Пирот, VI 1974.
68. Драгутин Гроздановић, Просвета, школство и култура у лесковачком крају 1941-1945.
69. Живојин Николић Брка, 22. српска дивизија. Београд, 1972.

70.Станиша Војновић, Претплатници из Власотинца и околине на књиге, часописе и листове од 1843. до 1911. године. Власотиначки зборник , I 2003.
71. Надежда Пешић Максимовић, Једно виђење куће са моравским луцима , Саопштења 24 1992. Републички завод за заштиту споменика културе Србије
72. В.Чајкановић, Студије из религије и фолклора. Београд , 1924.
73. Тихомир Ђорђевић, Наш народни живот, књига I Београд, 1984.
74. Сима Тројановић, Ватра у животу и обичајима српског народа
75. Павле Ивић, Два старинска дијалекта на тлу Косова и Метохије, Задужбина бр. 47 (Београд 1999)
76. Исти, Дијалектологија српскохрватског језика (Матица српска 1985.)
77. Драгољуб Петровић, Српски језик на крају века, Задужбина 37 (Београд 1997)
78. Надежда Пешић Максимовић , Богатство облика народног грађења у југоисточној Србији, Саопштења 14, Републички завод за заштиту споменика културе Србије (Београд 1982)
79. Михајло Марковић, Моје успомене. Београд, 1906.
80. Биљана Дојчиновић, Књига имена. Београд, 1996.
81. Јован Јовановић, Шопови и њихове одлике и кретања. Лесковачки зборник, V 1965.
82. Драго Ћупић-Жељко Ћупић, Речник говора Загарача, Задожбина 2, приказ Миле Недељковић (Београд 1998)
83. Историја на македонскиот народ, книга прва (Скопје 1969)
84. Нишки зборник 8 (Ниш 1992)
85. Бориславa Милић, Историја Пирота и околине, књига 1. (Пирот 1984.)

Дати исечци узети су из наведених карата :

1. Саобраћајно-туристичка карта Србије
2. www.vlasotince.co.yu
3. Атар села (Катастар Власотинце)
4. Римска држава у доба раног царства, Историјски атлас, Завод за уџбенике и наставна средства, стр. 24 (Београд 1999)
5. Српске земље крајем 12. и почетком 13. века, стр. 40. Исто
6. Османска држава крајем 14. века, стр. 53. Исто
7. Турска административна подела српских земаља у 16. и 17. веку, Истријски атлас, стр. 67. Исто (Београд 1999)
8. О. Зиројевић и И. Ерен, нав. д.
9. Сеобе Срба у 17. и 18. веку, исто, стр. 71.
10. Устаничка Србија 1804-1808. Истријски атлас, стр. 38 Завод за уџбенике и натавна средства (Београд 1980)
11. Народни устанак 1841. у јужној Србији, стр. 37. Исто
12. Исто, стр. 45.
13. Петар Станковић Љуба, нав. д., стр. 63.
14. А. Белић, Дијалекти источне и јужне Србије (Београд 1905)
15. Карта округа Врање из 1935. Географски институт ЈНА[251]

[251] Карте прилагодио и допунио аутор.

РЕЧНИК МАЊЕ ПОЗНАТИХ РЕЧИ

- абаџија-кројач
- ајлук-плата,
- аламуња-олуја
- алипав-сакат
- алишта-ковитлац ваздуха
- акча-турска новчана јединица
- албатин-поткивач
- ангарија-кулук, принудан рад
- Антеј-син Мајке земље од које је добијао снагу.
- антерија-кратак мушки и женски хаљетак испуњен памуком и штепован
- бавио-каснио
- бауш- увојак косе изнад чела
- бедба – принудан рад
- берат-указ, наредба
- б'з-зова
- бојелек-"дугачка антерија"
- брана-дрљача
- бука-издубљено дебло кроз које протиче вода и покреће витао
- бутало-гурало, притискивало
- вада-канал
- викот-плач
- вител-витао
- војно-драги, муж
- вр'њ'к-отвор на бачви
- вракњица-мала капија
- врзоглавка-марама за повезивање косе
- вржука-врача
- врљи-баци
- врткају-упредају
- вунија-левак
- гиге-штуле, ходаљке
- гологлавник-врста јела
- голоигра-сиромашко који се размеће
- дзвиска-овца која се није јагњила
- двојанка-двојнице
- дефтер (тефтер)-књига обрачуна

- дзвирка-отвор, рупа
- дутке-суве стабљике конопље
- ћувеч-земљани суд и врста јела
- елајет-највећа територијална управна јединица
- ергени-момци
- капител-главица стуба
- зајац-зец
- збирале-сакупљале
- жељка-корњача
- женка-кадифица
- жљуна-жуна
- игличе-јаглика
- искарује-истерује
- јанија-врста јела
- канелура-уздужна плитка бразда на стубу
- карта-бардак
- качимо-окачимо
- китка-цвет (закитити се)
- комат-комад хлеба
- коџа-много
- коџбаша-кнез
- кошут кол'ц-колошут
- козја погача-врста шибља, калина (лигуструм)
- криво-сакато, шепаво
- крлеж-крпељ, овде врста баштенског цвећа
- крстопутина-раскрсница
- лазарица –нарцис, девојка која пева у лазарицама
- ласциван-саблажњив
- латинче-драгољуб (врста цвећа)
- легало-лежај, јазбина
- лезетра-чубричица
- лејка-издубљена врста тикве која служи за захватање воде
- литка-лети, преносно у облацима
- љиљак-јоргован
- лиша-кожна болест
- љутеница-салата од љутих папричица са белим луком и сирћетом
- машина, ћибрит-шибица
- мешина-стомак

- мумџија-свећар, сапунџија
- мучњак-сандук у који пада брашно приликом мељаве
- напрати-упути болест
- напудили-најурили
- нахија-крај, област
- неолит-млађе камено доба
- обиколи-окружи
- ока-турска мера за тежину
- оканица-бокал
- омаје-омађија
- орате-говоре
- ост'н-штап за терање волова
- пандиљ-део одеће, постиљак (пелена)
- параман-део одеће
- пачавра-кухињска крпа
- печенка – бундева
- пиластри-четвртасти полустубови претежно декоративне функције
- плиоцен-један од периода у развитку земљине коре
- преглабина-јарак, увала на путу
- прекарала-преживела
- преличотина-прерушена особа
- припне-притисне
- природила-родила у другом браку
- протиња-провлачи
- прчка-ради ситне и безначајне послове
- подвешка-врпца за везивање чарапа
- посмрче-дете рођено после очеве смрти
- преапаја-прегризао
- пометина-постељица
- провара-прво млеко после јагњења, грушевина
- прокарувала-протеривала
- пулка-дугме
- пупудаљка-препелица
- пупуњ'к-пупавац
- раставичје-раставић
- растока-издигнути део на средини реке где се вода разлива
- рчка-буши
- светилике-врста јабуке (од свети Илија)

- свирци-душе некрштене деце
- синидар-сеница
- славеј-славуј
- скомона-трњење зуба
- скрчав-цицијa, тврдица
- совељка-чунак (код ткања)
- соје-ракље
- спшкаја се-омлитавио, оклембесио се
- суражица-помешано пшеница и раж
- сугреби-алергија
- тахвил-пренос, преносно писмо
- тевиг-направа за хватање сојки, сојчило
- текле-отрчале
- терајеж-јеж
- терзија-кројач
- тимар-војни посед
- троје-трошке, мрве
- тропа-лупа
- тулбен-фино платно, овде марама
- ћев-ћеф
- чебрњак-мотка за ношење чабра
- чеврљуга-шева
- ћукало-окарина
- чибиричав-пробирљив у храни
- урна-суд у који се чува пепео спаљеног покојника
- усод-пијанац, насртљивко
- утрколи-откотрља
- Феникс-митска птица која се сама спали и поново оживи из пепела
- ферман-указ о постављењу
- чивчија-безземљаш
- чунгур-врста примитивног музичког инструмента
- цивун-отвор на буки
- шивке-плетенице косе
- шиник-овалан суд за жито
- шифон-врста платна
- шуман-хризантема[252]

---

[252] За објашњење коришћени речници пиротског, лужничког и лесковачког говора, као и белешке на терену.

НА КРАЈУ

Књига је резултат дугогодишње припреме и истраживања по библиотекама и музејима Београда, Новог Сада, Ниша, Пирота, Ласковца и Власотинца. У исто време вршена су и теренска истраживања у Бољару и околним селима

У току истарживања, сем породице, нисам имао ничију подршку.

Два пута сам покушао да окупим Бољарце и да их припремим за сарадњу како би рад на књизи био ефикаснији, као и да куповином књиге помогну њено штампање, али се они нису одазвали.

Ипак, осећам потребу да изразим захвалност појединцима и породицама са којима сам на терену успоставио ближу сарадњу и чије су информације и помоћ били драгоцени.

Захвалан сам Властимиру Стојановићу, који је подржао моју намеру да напишем књигу "од Бољаре", Илији Миленковићу, који ми је доставио препис из прве књиге венчаних и умрлих из Историјског архива у Лесковцу, Лази Стоилковићу, који је помагао у идантификацији споменика на бољарачком гробљу, Љубомиру Цветковићу, од кога сам забележио многа сећања, Радивоју Миленковићу, инжењеру пољопривреде, за информације из одговарајуће области, Драгољубу Милосављевићу, власнику последње воденице, Радету Милосављевићу и Велибору Цекићу из Манастиришта-водичима по Почивалу и Чаробној долини, Вољи Михајловићу из Црнатова, првом управнику задруге, Мићи Станковићу из Крушевице, који ми је доставио списак учитеља и Зорану Стојановићу (аутору монографије о Лопушњи у припреми), који ми је доставио неке материјале о власотиначким селима. Осећам потребу да поменем Новицу Гарчића из Манастиришта, као и неке Црнатовчане и Крушевчане,чија је предусретљивост оплеменила мој боравак на терену.

Дугујем захвалност библиотекару Народног музеја у Лесковцу Ивану (чије презиме нисам забележио), као и Радмили Стојковић матичару Месне канцеларије у Бољару, на изванредној сарадњи.

Посебну захвалност дугујем породици Томислава и Дане Стоилковић, у чијем сам дому забележио највећи број песама, породицама Славка Младеновића и Чеде Цекића у чијим сам породичним архивама пронашао драгоцене документе из прошлости села, Јови Коцићу и његовој супрузи Режики, породици мог брата

Станислава Миловановића и његове супруге Мире, у чијем сам дому за све то време боравио и који су били коректори мојих бележака.

Не могу а да не поменем све оне вредне и племените Бољарке од којих сам забележио многе песме, приче и обичаје.

Посебно сам захвалан супрузи Иванки на стрпљивости и финансијској подршци, ћерки Људмили на коректури текста и сину Срђану који је својом донацијом омогућио штампање ове књиге.

Захвалан сам мом старом другу професору Станимиру Анђелковићу на лектури.

И на крају, несебичном и сваковрсном помоћи, кроз вишегодишњу сарадњу, задужио ме је проф. др Ђура Стевановић, на чему сам му врло захвалан.

Р е ц е н з и ј а

рукописа монографије: Бољаре-власотиначко село, аутора Милосава Миловановића

Публикација Бољаре - власотиначко село, аутора Милосава Миловановића, по садржају и методу обраде грађе, значајан је и веома користан прилог проучавању села Србије. Историја овог села и његова култура су у основи и део историје Србије и њеног народа. Публикација обухвата развој и живот села Бољаре од настанка до данашњих дана, са свим значајним догађајима, садржаним у 15 поглавља и прилозима: Општи преглед, Воде и путеви, Име села, Историјски преглед, Послератни период, Школа, Привреда, Културно-забавни живот, Стамбени и други објекти, Обичаји, празници и веровања, Народни живот, исхрана и одевање, Говор села, Становништво, Махале, родови и родослови, Бољарци у анегдотама.

Упечатљиве су слике географског положаја села, главне карактеристике климе, биљног и животињског света. Читалац готово да има утисак као да је већ био ту. У поглављу Историјски преглед посебно заслужују пажњу делови који говоре о Српској средњевековној држави Немањића, турској владавини, ослобођењу из турскогог ропства, откуп од господарлука, Српско-бугарском рату, Балканским ратовима, Првом светском рату и Другом светском рату.

Поглавље Становништво открива, поред суве статистике и пребројавања житеља кроз време, њихове навике, врлине, мане, посебност.

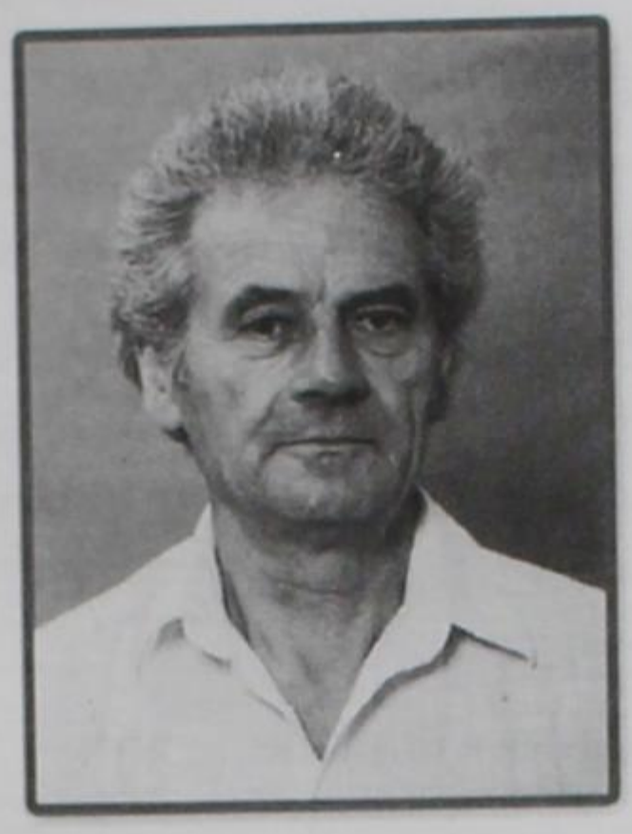
Достигнућа у воћарству, виноградарству и сточарству, део су приче о Бољарцима, њиховом животу и напорима да се опстане, али можда много упечатљивија у поглављу Привреда, је њихова печалбарска судбина. У печалбу се ишло по целој Србији, али и у Бугарску. Бољарци су, углавном, били радна снага, ћеремиџије, циглари и црепари. Одлазили су у пролеће, а враћали се у позну јесен.

У поглављу Обичаји, празници и веровања аутор посебно указује на песме и игре (додолице, лазарице, коледо), на свадбене обичаје овог краја, седељке, прела, љупењеке, игранке, саборе.

Аутор Милосав Миловановић је са много труда и упорности долазио до чињеница, упоређивао их и класификовао, систематизовао, тумачио и објашњавао. Истраживао је неистражено и многима непознато, али њему, његово и драго подручје. Урадио је то са љубављу како то завичај заслужује, али са познавањем које ће користити свима који ће изучавати овај крај и његове људе. Публикација је написана лепим, разумљивим језиком.

Проф.др Ђура Стевановић

ПОДАЦИ О АУТОРУ

Милосав Миловановић, син Драгомира и Стамене, рођен је у селу Бољару 1. августа 1938. године.Четири разреда основне школе завршио је у родном селу, а Нижу гимназију у Власотинцу. Учитељску школу у Пироту завршио је 1958. године. Као учитељ радио је две године у Црној Гори у селима Сречање, Планско и Крчевине (Буковица-општина Градац). Вишу педагошку школу завршио је 1963. године у Новом Саду (Ликовно васпитање-Руски језик). Као наставник Руског језика радио је годину дана у Основној школи "Светозар Милетић" у Врбасу. Филозофски факултет завршио је 1966. године у Новом Саду (Руски језик и књижевност). Као професор Руског језика радио је у Бачкој Паланци, где и данас живи.

САДРЖАЈ

РЕЧ НА ПОЧЕТКУ 5
УВОДНЕ НАПОМЕНЕ 6
ОПШТИ ПРЕГЛЕД 11
Географски положај 11
Котлина 12
Сеоски атар 14
Климатски услови 15
Биљни и животињски свет 15
ИМЕНА МЕСТА 17
Локалитети са страним основама 17
Локалитети са српским основама 23
Селишта и кућишта 25
Манастириште 26
Гробља и надгробна обележја 28
ВОДЕ И ПУТЕВИ 32
Воде 32
Путеви 36
ИМЕ СЕЛА 41
ИСТОРИЈСКИ ПРЕГЛЕД 45
Преисторија 45
Римски период 45
Византијски перод 46
Српска средњовековна држава Немањића 48
Време турске владавине 49
Велике сеобе 55
Формирање насеља 57
Буне и устанци 57
Ширење насеобинског простора 63
Црквене и школске прилике у 19. веку 63
Привредне прилике у 19. веку 65
Ослобођење из турског ропства 66
Санстефански мир 67
Откуп господарлука 68
Српско-бугарски рат 80
Балкански ратови 81
Први светски рат 82
Други светски рат 89
Ратови од 1990 до 2000. године 98
ПОСЛЕРАТНИ ПЕРИОД 99
Обнова и изградња земље 99

ШКОЛА 101
ПРИВРЕДА 104
Пољопривреда 104
Воћарство 105
Виноградарство 105
Сточарство 106
Печалбарство 107
Надница 109
Кирајџије 110
Пчеларство и свиларство 111
Домаћа радиност и занати 111
Воденице 112
Лов и риболов 113
КУЛТУРНО ЗАБАВНИ ЖИВОТ 115
Забава 115
Спорт 116
СТАМБЕНИ И ДРУГИ ОБЈЕКТИ 117
Типови кућа 117
Дворишни простор 118
ОБИЧАЈИ, ПРАЗНИЦИ И ВЕРОВАЊА 121
Сеоска слава 121
Додолице 122
Краљице 122
Коледо 123
Лазарице 124
Седењке 133
Прела 135
Лупењке 135
Свети Јован биљобер 135
Свадбени обичаји 135
Веровања и сујеверице 138
Мере за одржање деце 141
Народна медицина 142
НАРОДНИ ЖИВОТ, ИСХРАНА И ОДЕВАЊЕ 144
Животне прилике 144
Исхрана 145
Одевање 146
Дечје игре 147
ГОВОР СЕЛА 148
Говор 148
Пословице и узречице 152
Здравице 153

Клетве 153
СТАНОВНИШТВО 154
Статистички подаци 154
Особине становника 155
Презимена 157
Имена 157
Надимци 159
МАХАЛЕ, РОДОВИ И РОДОСЛОВИ 161
Махале 161
Манастириште 163
Шулејци 164
Близнаци и Цацини 166
Лисице 168
Ђуршановци 169
Кекоње 170
Миленковићи-Костићи 170
Конопничка грана - Бољарчеви 171
Ковачевци 172
Живковци 174
Линовци и Мусинци 175
Пиндарци и Плитарци 180
Стојковци 183
Цветковци 186
Ђокинци 190
Марковци 192
Гагрице и Цицановци 197
Шабани и Дрдани 199
Петковци (Пешинци и Ђикинци) 201
Чешма 205
Шопови 205
Жутини 206
Досељеници 207
БОЉАРЦИ У АНЕГДОТАМА 211
ПРИЛОЗИ 215
Бољарци који су стекли високо образовање 215
Списак учесника у ратовима,
интернираних и жртава 216
Мобилисани у бугарску војску 224
УЧЕСНИЦИ У САСТАВЉАЊУ РОДОСЛОВА 225
ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА 226
РЕЧНИК МАЊЕ ПОЗНАТИХ РЕЧИ 231
НА КРАЈУ 235

Издавач:
Завод за социологију развоја села

За издавача:
проф. др Јован Богдановић

Уредник:
проф. др Јован Богдановић

Рецензент:
проф. др Ђура Стевановић

Лектор:
Станимир Анђелковић, професор

Коректор:
Људмила Миловановић-Јамушаков

Фотографије:
Милосав Миловановић

Слог преломи и техничко уређење:
"Атом" Бачка Паланка

Донатор:
Биро "СМ" Срђан Миловановић

Штампа:
Штампарија Станишић, Бачка Паланка

Тираж 300 примерака

ИСПРАВКЕ

Страна	Ред	Пише	Треба
5	3	нисио	носио
12	ф. нота 3 2	стрнице села	странице у села
47	7	рениje	раниje
54	37	умасто	уместо
58	12	Брезивицу	Брезовицу
59	12	дгуги	други
84	34	отпрњмљено	отпремљено
89	5	далове	делове
89	10	окупацоне	окупационе
89	33	окупацоној	окупационој
107	12	виноградина	виноградима
112	6	бирив	биров
113	17	Ранује	Раниje
118	12	лукоима	луковима
118	30	архитекета	архитеката
138	ф. нота 175	Гордана	Гордане
144	32	Власоринца	Власотинца
152	24	ида	иде
152	36	нама	нема
159	19	мајстоеа	мајстора
177	40 и 41	Жаклина	Снежана
211	23	погођани	погођени
211	29	њагове	његове
234	4	скомона	скомина
235	18	идантификација	идентификација

66) 5. замењи реч теренитьи'к и терентицир

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА "ДЕСАНКА МАКСИМОВИЋ"
З 908
МИЛОВАНОВИЋ М.
Бољаре
ВЛАСОТИНЦЕ
300000673
COBISS ©

Београд

БОЉАРЕ

Власотинце